

ZUHAL MERT-UZUNER

Έλληνες και Τούρκοι: Αναπόφευκτοι σύντροφοι

Ο ελληνο-ιταλικός πόλεμος στον τουρκικό Τύπο
(Οκτώβριος-Δεκέμβριος 1940)

ΠΡΟΛΟΓΟΣ: ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΓΩΓΟΣ

— *Acaba nereye kaçtı?*

— *Şu izleri takip edersek saklandığı yeri buluruz!*

επίκεντρο

ZUHAL MERT-UZUNER

Έλληνες και Τούρκοι: Αναπόφευκτοι σύντροφοι

Ο ελληνο-ιταλικός πόλεμος στον τουρκικό Τύπο
(Οκτώβριος-Δεκέμβριος 1940)

ΠΡΟΛΟΓΟΣ: ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΓΩΓΟΣ

— Acaba nereye kaçtı?
— Su izleri takip edersek saklandığı yeri buluruz!

ZUHAL MERT-UZUNER

Αναπόφευκτοι σύντροφοι

*Ο Ελληνο-ιταλικός πόλεμος στον τουρκικό Τύπο
(Οκτώβριος-Δεκέμβριος 1940)*

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2017

Πρώτη έκδοση, Εκδόσεις ΕΠΙΚΕΝΤΡΟ Α.Ε. · Θεσσαλονίκη, 2017

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση ή αναπαραγωγή του παρόντος έργου στο σύνολό του ή τμημάτων του με οποιονδήποτε τρόπο, καθώς και η μετάφραση ή διασκευή του ή εκμετάλλευσή του με οποιονδήποτε τρόπο αναπαραγωγής έργου λόγου ή τέχνης, σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 2121/1993 και της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης-Παρισιού, που κυρώθηκε με τον ν. 100/1975. Επίσης απαγορεύεται η αναπαραγωγή της στοιχειοθεσίας, σελιδοποίησης, εξωφύλλου και γενικότερα της όλης αισθητικής εμφάνισης του βιβλίου, με φωτοτυπικές, ηλεκτρονικές ή οποιεσδήποτε άλλες μεθόδους, σύμφωνα με το άρθρο 51 του ν. 2121/1993.

Επιμέλεια έκδοσης: Δήμητρα Ασημακοπούλου

Μετάφραση από τα αγγλικά: Κωνσταντίνος Γώγος, Σοφία Μπουντουράκη

Επιμέλεια μετάφρασης, μεταφραστικά σχόλια, πρόλογος: Κωνσταντίνος Γώγος

Επιμέλεια κειμένου: Αθηναΐς Μούσουρα

Σελιδοποίηση: Χρήστος Γκουντινάκος

Εκδόσεις ΕΠΙΚΕΝΤΡΟ Α.Ε.

Αθήνα: Κιάφας 5-TK 10678

Τηλ.: 210 3811077 · Fax: 210 3811086

Θεσσαλονίκη: Καμβουνίων 9-TK 54621

Τηλ.: 2310 256146 · Fax: 2310 256148

www.epikentro.gr

e-mail: epikentro@epikentro.gr

ISBN: 978-960-458-664-6

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον καθηγητή Κωνσταντίνο Χατζόπουλο (Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης), του οποίου οι γνώσεις και οι συμβουλές ήταν πολύτιμες για μένα κατά την έρευνα, την ανάπτυξη και ολοκλήρωση αυτής της μελέτης. Ευχαριστώ ιδιαίτερος τον συνάδελφο Κωνσταντίνο Γώγο (Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών) για την μεταφραστική επιμέλεια και την καθοριστική συμβολή του στην προετοιμασία της έκδοσης. Τέλος, ένα μεγάλο 'ευχαριστώ' οφείλω στον εκδότη Πέτρο Παπασαραντόπουλο, ο οποίος μου έκανε την τιμή να αναλάβει την έκδοση αυτού του έργου, καθώς και στους συνεργάτες του Εκδοτικού Οίκου Επίκεντρο. Χωρίς αυτούς θα ήταν αδύνατη η έκδοση αυτού του βιβλίου.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Βρίσκομαι στην ευχάριστη θέση να προλογίσω το ανά χείρας βιβλίο, εκφράζοντας την πεποίθηση ότι θα είναι πολλαπλά χρήσιμο στο ελληνικό αναγνωστικό κοινό.

Η παρούσα μελέτη της διεθνολόγου και ιστορικού Ζουχάλ Μερτ-Ουζουνέρ έχει ως θέμα την πρόσληψη του Ελληνο-ιταλικού πολέμου του 1940 από δύο σημαντικές τουρκικές εφημερίδες της εποχής. Έχει ιδιαίτερη αξία, γιατί αντλεί πρωτότυπο υλικό από τις εφημερίδες *Tan* και *Tasviri Efkar*, οι οποίες παρουσιάζουν ξεχωριστό ερευνητικό ενδιαφέρον όχι μόνο λόγω της ιστορίας τους αλλά και λόγω των δημοσιογράφων και διανοουμένων που έγραφαν σε αυτές. Η *Tasviri Efkar* εξέφραζε συντηρητικές, εθνικιστικές και φασιστικές απόψεις, ενώ η *Tan* εξέφραζε προοδευτικές αριστερές και φιλοσοβιετικές απόψεις και ιδέες.

Η μελέτη αυτή είναι αποτέλεσμα των προσόντων που χαρακτηρίζουν τη συγγραφέα: επίμονη και μεθοδική έρευνα, κριτικό πνεύμα και επιστημονική περιέργεια, καλή χρήση επιστημονικής βιβλιογραφίας, γνώση της ιστορίας του Τύπου και της πολιτικής ιστορίας της Τουρκίας των δεκαετιών του 1930 και του 1940, γνώση της σύγχρονης ελληνικής και ευρωπαϊκής ιστορίας, καθώς και βούλησης να συμβάλει αποτελεσματικά στη μελέτη της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας και των ελληνοτουρκικών σχέσεων.

Η τουρκική ματιά στα γεγονότα εκείνης της περιόδου και οι σχετικές αναλύσεις στον τουρκικό Τύπο παραμένουν πεδία άγνωστα στην Ελλάδα. Από αυτήν την άποψη το ανά χείρας βιβλίο έρχεται να συμβάλει στην κάλυψη ενός αισθητού κενού στη γνώση μας για την αντανάκλαση των πολεμικών και διπλωματικών εξελίξεων κατά την περίοδο Σεπτεμβρίου-Δεκεμβρίου 1940, καθώς και για τον

προβληματισμό που εκδηλωνόταν στο εσωτερικό της Τουρκίας εκείνη την εποχή. Επιπλέον γίνεται σαφές ότι η υπό μελέτη περίοδος φέρει εν γένει τα χαρακτηριστικά της πρώτης εικοσαετίας της Τουρκικής Δημοκρατίας, μιας εικοσαετίας που αποτελεί τη φάση θεμελίωσης και διαμόρφωσης της κεμαλιστικής Τουρκίας και μια περίοδο έντονης ζύμωσης ιδεών στους κύκλους της πολιτικής, της γραφειοκρατίας και της διανόησης.

Η μελέτη προσφέρει πολύτιμη πληροφόρηση για το καθεστώς ελέγχου του Τύπου στην Τουρκία κατά τη μονοκομματική περίοδο, για τις σχέσεις μεταξύ κυβέρνησης και δημοσιογραφικού κόσμου και για τις πρακτικές χειραγώγησης του Τύπου από την εξουσία – πρακτικές που φανερώνουν τη σύνδεση και συγγένεια με την Οθωμανική Αυτοκρατορία, αλλά επίσης οδηγούν και σε συσχετισμούς με τη σημερινή κατάσταση στην Τουρκία. Τούτο ενισχύει την άποψη ότι οι ρίζες πρακτικών και νοοτροπιών που εμφανίζονται στη σημερινή Τουρκία θα πρέπει να αναζητηθούν στις πρώτες δεκαετίες της Τουρκικής Δημοκρατίας και συχνά ακόμη πιο πίσω, στο δεύτερο μισό του οθωμανικού 19ου αιώνα. Οι δύο υπό μελέτη εφημερίδες, *Tan* και *Tasviri Efkar*, μολονότι ιδεολογικά αντίθετες, είχαν κοινό σημείο ότι προσπαθούσαν να αντισταθούν στη χειραγώγηση που επιδίωκε η πολιτική εξουσία, και ασκούσαν κριτική στην κυβέρνηση.

Μέσω της παράθεσης κειμένων και άρθρων γραμμένων από εξέχοντες Τούρκους δημοσιογράφους και διανοούμενους της εποχής, δίνεται η ευκαιρία στον αναγνώστη να διαμορφώσει σαφή εικόνα για τη διαπάλη ιδεών και πολιτικών τάσεων στην Τουρκία της δεκαετίας του 1940, καθώς και να βγάλει χρήσιμα συμπεράσματα για την πολιτική της Άγκυρας. Ο αναγνώστης έρχεται σε επαφή με κείμενα διανοούμενων που έχουν αφήσει το δικό τους αποτύπωμα στην πολιτική ιστορία και στην ιστορία της διανόησης της σύγχρονης Τουρκίας, όπως, λ.χ., με τις ιδέες και τα γραπτά του Ζεκερία Σερτέλ. Ο τελευταίος ανέλαβε την έκδοση της *Tan* μετά το 1938, και θεωρείται εξέχουσα μορφή της προοδευτικής και αριστερής διανόησης της σύγχρονης Τουρκίας. Ομοίως, τα κείμενα της

Σαμπιχά Σερτέλ, συζύγου του Ζεκερία, έχουν ξεχωριστό ενδιαφέρον λόγω της έντονα αντιφασιστικής, αντιναζιστικής και φιλοσοβιετικής στάσης της Σαμπιχά. Θα πρέπει να λεχθεί εδώ ότι τα κείμενα του Σερτέλ είναι αξιοσημείωτα για τη μεστή και οξυδερκή ανάλυση των πολεμικών και διπλωματικών γεγονότων, και των γεωπολιτικών επιδιώξεων των δυνάμεων του Άξονα. Από την άλλη πλευρά, στην *Tasviri Efkâr* ο αναγνώστης μπορεί να διαβάσει τα κείμενα, τις εκτιμήσεις και τις αναλύσεις του αρχισυντάκτη της εφημερίδας Βελίντ Εμπουζιγιά, του πεζογράφου Πεγιαμί Σαφά, ή του Μουχαρέμ Φεϋζί Τογκάου. Και σε αυτήν την εφημερίδα δεν λείπουν οι σοβαρές αναλύσεις και εκτιμήσεις για την εξέλιξη του πολέμου. Εν γένει η μελέτη των άρθρων και κειμένων που δημοσίευσαν οι δύο εφημερίδες τους τελευταίους μήνες του 1940 φανερώνει κατά τον καλύτερο τρόπο την πολιτική, ιδεολογική και γεωπολιτική αντίληψη και θεώρηση του κάθε συντάκτη. Από τις δύο εφημερίδες γίνονται γνωστές άγνωστες πτυχές της σύγχρονης τουρκικής πολιτικής και ιστορίας, και εμπλουτίζεται η γνώση μας για την πρόσληψη και θεώρηση –από την πλευρά του Τύπου και της διανόησης– του Ελληνο-ιταλικού πολέμου και του Β' Παγκοσμίου Πολέμου στη γειτονική χώρα.

Από βιβλιογραφικής απόψεως η μελέτη έχει επίσης ιδιαίτερη αξία, καθώς χρησιμοποιεί τουρκική βιβλιογραφία άγνωστη και απρόσιτη σε κοινό εκτός Τουρκίας (όχι μόνο ελληνικό) – γνωστή ίσως μόνο σε ελάχιστους εξειδικευμένους μελετητές του Τύπου και των πολιτικών εξελίξεων στην Τουρκία κατά τις δεκαετίες του 1930 και του 1940. Η χρήση σημαντικών έργων Τούρκων ιστορικών, καθηγητών, διπλωματών και δημοσιογράφων προσφέρει μια αντιπροσωπευτική εικόνα για τις απόψεις και τάσεις που εμφανίζει η τουρκική βιβλιογραφία σε θέματα όπως η διακυβέρνηση του Ινονού, τα ιδεολογικά ρεύματα, ο Τύπος και η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας των δεκαετιών του 1930 και του 1940, οι ελληνοτουρκικές σχέσεις τη δεκαετία του 1930.

Εύχομαι τούτο το βιβλίο να αποτελέσει για την ελληνική πανεπιστημιακή και ερευνητική κοινότητα κίνητρο για

εξειδικευμένη μελέτη και έρευνα σε θέματα πολιτικής και διανοητικής ιστορίας της Τουρκικής Δημοκρατίας, με στόχο τον εμπλουτισμό της γνώσης μας σε πτυχές και θέματα της σύγχρονης Τουρκίας, που παραμένουν άγνωστα στην Ελλάδα.

Τέλος, θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στον εκδοτικό οίκο Επίκεντρο και στον Πέτρο Παπασαραντόπουλο, που ανέλαβε την έκδοση αυτού του βιβλίου, παραμένοντας αισιόδοξος μέσα στις γνωστές αντίξοες συνθήκες (όχι μόνο οικονομικές) που επικρατούν στην Ελλάδα.

Κωνσταντίνος Γώγος

Λέκτορας

*Τμήμα Τουρκικών Σπουδών και Σύγχρονων Ασιατικών Σπουδών
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι ανθρώπινες αντιλήψεις δεν παραμένουν σταθερές. Ορισμοί και έννοιες όπως «εχθρός», «φίλος» ή «σύμμαχος» μπορούν να αλλάζουν από εποχή σε εποχή. Μολονότι είναι γνωστή αυτή η σχετικότητα των αντιλήψεων, η αντιπαλότητα ανάμεσα σε κράτη ή έθνη έχει προαχθεί σαν να ήταν κάτι μόνιμο. Κάτι τέτοιο είναι αντίθετο με το πνεύμα του ορθολογισμού, το οποίο κατ' εξοχήν επιδιώκει ειρηνικές λύσεις στα προβλήματα. Η ιστορική ανάλυση ορισμένων γεγονότων μπορεί να συμβάλει στην ανεύρεση ευκαιριών για φιλικές σχέσεις και συγχρόνως στη δημιουργία πνεύματος αισιοδοξίας για το μέλλον. Με άλλα λόγια, οι ομοιότητες και τα κοινά σημεία εθνών και λαών όσον αφορά την προώθηση της ειρηνικής συνύπαρξης και ευημερίας μπορούν να μας βοηθήσουν να κοιτάξουμε τις υπάρχουσες δυσκολίες μέσω διαφορετικής οπτικής γωνίας.

Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις, ως αντικείμενο ανάλυσης, προσφέρουν ιδανικό πεδίο για να ερευνήσουμε την πιθανότητα δομικής αλλαγής στις αντιλήψεις. Μάλιστα, η ανάλυση του τρόπου με τον οποίο αντανakλάται ο Ελληνο-ιταλικός πόλεμος του 1940 στις τουρκικές εφημερίδες της εποχής παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς μπορεί να δείξει τις ενδεχόμενες ομοιότητες των δύο κοινωνιών – ελληνικής και τουρκικής– στην επιθυμία τους για ευημερία και ειρήνη. Πολλοί διανοούμενοι και η πνευματική κοινότητα της Τουρκίας εν γένει υποστήριξαν τον αγώνα του ελληνικού λαού εκείνη την περίοδο βρίσκοντας ομοιότητες με τον αγώνα του τουρκικού λαού για ανεξαρτησία. Η μελέτη και ανάλυση της ιταλικής επίθεσης στην Ελλάδα, και η πρόσληψή της από την τουρκική κοινή γνώμη, είναι σημαντική, γιατί μας δίνει τη δυνατότητα να καταλάβουμε τις πολιτικές αντιλήψεις στην Τουρκία,

καθώς και τις απόψεις που εκφράζονταν εκεί σχετικά με την Ελλάδα και την παγκόσμια πολιτική.

Η ιστορική έρευνα είναι δίχως άλλο συνυφασμένη με τη μελέτη αρχειακού υλικού. Είναι προφανές ότι εάν η έρευνα επιδιώκει να εξηγήσει συλλογικές ευαισθησίες και αντιλήψεις μιας κοινωνίας σε μια δεδομένη εποχή, είναι ιδιαίτερα σημαντικά για τον ερευνητή τα αρχεία του ημερήσιου Τύπου της συγκεκριμένης κοινωνίας, αφού ο Τύπος είναι μια ζωτικής σημασίας πηγή πληροφόρησης. Και τούτο διότι οι ημερήσιες εφημερίδες παρουσιάζουν την «αυτόματη», άμεση και πρωταρχική αντίδραση μιας εγγράμματης κοινωνίας της νεωτερικής εποχής απέναντι στα γεγονότα και στις ειδήσεις. Επιπλέον, οι ημερήσιες εφημερίδες προσφέρουν την οπτική γωνία, τις γνώμες και τις αναλύσεις των συντακτών και των σχολιαστών τους για θέματα και γεγονότα, κάτι που δείχνει τις προτεραιότητες και την καθημερινότητα μιας κοινωνίας μέσα από μια εκ των έσω ματιά. Γι' αυτόν τον λόγο, η άποψη του συντάκτη ή σχολιαστή και η πολιτική τάση της εφημερίδας καθορίζει και τον τρόπο αντανάκλασης του συμβάντος κατά την ανάλυσή του. Εξαιτίας δε αυτού του υποκειμενικού παράγοντα, ο Τύπος δεν αντανakλά απλώς την κοινή γνώμη, αλλά μπορεί και να τη χειραγωγήσει. Δεν θα ήταν υπερβολή να υποστηριχθεί ότι οι εφημερίδες και οι συντάκτες τους παίζουν σημαντικό ρόλο και στη δημιουργία και στη διαμόρφωση της ιστορίας.

Ο τουρκικός Τύπος γεννήθηκε την εποχή των οθωμανικών μεταρρυθμίσεων και χρησίμευσε ως εργαλείο των μεταρρυθμιστών ηγετών. Στη σχετική βιβλιογραφία, η *Takvim-i Vekayi* (Ημερολόγιο γεγονότων, 1831) της εποχής του σουλτάνου Μαχμούτ Β' είναι γνωστή ως η πρώτη οθωμανική εφημερίδα. Στην πραγματικότητα, η πρώτη οθωμανική εφημερίδα ήταν η *Vakayi-i Misiriye* (Γεγονότα της Αιγύπτου, 1828), η οποία –σύμφωνα με τον Χιφζί Τοπούζ (Hifzi Topuz)¹– εκδόθηκε στην Αίγυπτο ύστερα από τις προσπάθειες ενός άλλου μεταρρυθμιστή ηγέτη, του Μεχμέτ Αλί Πασά (Mehmet Ali Paşa)². Η δεύτερη εφημερίδα εκδόθηκε πάλι ύστερα από τις προσπάθειες του Μεχμέτ Αλί Πασά το 1830 στην Κρήτη: *Vakayi-i*

Giridiye (Γεγονότα της Κρήτης). Η λογική που κρύβεται πίσω από την ίδρυση και έκδοση εφημερίδων εξηγείται κατά τον καλύτερο τρόπο από την ίδια την *Takvim-i Vekayi* της Κωνσταντινούπολης. Στον «πρόλογο» αυτής της εφημερίδας, ο σκοπός της εξηγείτο ως εξής: «να πληροφορεί τον κόσμο για εσωτερικά και εξωτερικά γεγονότα εγκαίρως και να εμποδίζει οποιαδήποτε παρεξήγηση και παρερμηνεία από μέρους του κοινού, κάτι το οποίο θα ήταν καταστροφικό για το κράτος (εάν συνέβαινε)»³. Ο σουλτάνος Μαχμούτ Β' ήθελε να χρησιμοποιήσει τη δύναμη και τη δυνατότητα της επικοινωνίας με τους κατοίκους της Αυτοκρατορίας, όχι μόνο για να πληροφορεί για τις μεταρρυθμίσεις, αλλά και για να χειραγωγεί σημαντικές προσωπικότητες της κοινωνίας και της γραφειοκρατίας⁴. Στην ουσία, αυτές οι κάθετες μεταρρυθμίσεις, από πάνω προς τα κάτω, συνεχίστηκαν και μετά την Οθωμανική Αυτοκρατορία ως μια παράδοση στην τουρκική πολιτική και κοινωνία. Με άλλα λόγια, οι μεταρρυθμίσεις του Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ είχαν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά με τις προηγούμενες μεταρρυθμίσεις. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι αντιδράσεις -όταν υπήρχαν- ενάντια σε γεγονότα, μεταρρυθμίσεις ή κυβερνήσεις, καθώς και η προβολή πολιτικών ιδεών ήταν πάντοτε υπό καθεστώς λογοκρισίας.

Η πρώτη αντιπολιτευτική ομάδα που συγκροτήθηκε γύρω από μια εφημερίδα ήταν οι Νέοι Οθωμανοί. Χαρακτηριστικό αυτής της ομάδας είναι οι δικές της μεταρρυθμιστικές ιδέες και προτάσεις και η κριτική που άσκησαν στις εφαρμοσμένες από το οθωμανικό κράτος μεταρρυθμίσεις (στα μέσα του 19ου αιώνα). Άλλωστε από αυτές τις ιδέες πηγάζει η σύγχρονη τουρκική πολιτική σκέψη⁵. Η τάση να διατυπώνεται κριτική μέσω του Τύπου είναι μια παράδοση που ξεκινά από την εποχή των συνταγματικών μεταρρυθμίσεων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και τη διάλυσή της, και εκτείνεται μέχρι τον Πόλεμο της Ανεξαρτησίας και την Τουρκική Δημοκρατία. Ήδη από τα χρόνια των οθωμανικών μεταρρυθμίσεων, ο Ιμπραήμ Σινασί (*İbrahim Şinasi*), εξέχων Νέος Οθωμανός δημοσιογράφος, έγινε ένα από τα ινδάλματα των Τούρκων δημοσιογράφων λόγω της εφημερίδας του *Tasviri Efkar* και των κειμένων του σχετικά με τον

Τύπο⁶. Μετά τον Σινασί, οι εφημερίδες και οι συντάκτες τους έγιναν συστατικό στοιχείο της πολιτικής ιστορίας της χώρας, καθώς η τουρκική πνευματική ζωή καθοριζόταν σε σημαντικό βαθμό από τον Τύπο – μέχρι την εποχή της εξαπλώσης του ραδιοφώνου και της τηλεόρασης. Ο Τύπος έγινε ξανά όργανο προώθησης των ιδανικών και των μεταρρυθμίσεων των ελίτ στην Τουρκία με τον Νόμο περί Τύπου του 1931, ο οποίος στόχευε, μέσω του ασφυκτικού ελέγχου του, στην εξουδετέρωση της κριτικής που ασκούσαν στις μεταρρυθμίσεις του Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ⁷. Άλλωστε αυτό είναι κάτι που δεν έχει αλλάξει · η διαμάχη μεταξύ κυβερνήσεων και αντιπολιτευτικών ομάδων συνεχίζεται μέχρι σήμερα.

Στην Κωνσταντινούπολη, η οποία ήταν το κέντρο του Τύπου, υπήρχε πολύ μεγάλη παράδοση αντιπολιτευτικού πνεύματος, που εκφραζόταν με τη διαφορετική προσέγγιση σε διάφορα θέματα. Ωστόσο, ιδίως την περίοδο 1939-1945, η κυβέρνηση είχε τον έλεγχο του Τύπου με πολλούς τρόπους. Η παρουσίαση του πλαισίου λειτουργίας του Τύπου έχει πρωταρχική σημασία, για να κατανοήσουμε την τουρκική στάση κατά τη διάρκεια του πολέμου⁸.

Η παρούσα μελέτη παρουσιάζει δύο κατά το δυνατόν «ανεξάρτητες» εφημερίδες της περιόδου, με σκοπό την κατανόηση των θέσεων και απόψεων της τουρκικής διανόησης σχετικά με την ιταλική επίθεση κατά της Ελλάδας. Ωστόσο αυτό το εγχείρημα δεν ήταν εύκολο κυρίως για δύο λόγους. Από τη μια πλευρά, η «ανεξαρτησία» του Τύπου από τον έλεγχο και τη χειραγώγηση της κυβέρνησης ήταν μάλλον αδύνατη εξαιτίας των αυστηρών ρυθμίσεων και ποινών που επιβάλλονταν στις εφημερίδες⁹. Από την άλλη πλευρά, ήταν αδύνατο να μελετηθούν όλες οι εφημερίδες λεπτομερώς. Θα έπρεπε, επίσης, να ληφθούν υπόψη τα χαρακτηριστικά των εφημερίδων, για να τεθούν τα απαραίτητα για την έρευνα ερωτήματα. Ως εκ τούτου, το πλέον σημαντικό ζήτημα δεν είναι άλλο από την επιλογή εκείνων των εφημερίδων που μπορούν να προσφέρουν μια μεστή περιεχομένου απεικόνιση της περιόδου. Για τα έτη 1940 και 1941 στα αρχεία μπορούν να εντοπιστούν εφημερίδες όπως οι *Cumhuriyet* (Δημοκρατία), *Vakit* (Χρόνος), *Milliyet* (Εθνικότητα), *Yeni Sabah* (Νέα

Πρωία), *Tasviri Efkâr* (Απεικόνιση Ιδεών), *Politika* (Πολιτική), *Son Posta* (Τελευταίο Ταχυδρομείο), *Son Telgraf* (Τελευταίο Τηλεγράφημα), *Akşam* (Εσπέρα), *Haber* (Νέο), *Akşam Postası* (Εσπερινό Ταχυδρομείο), *İkdam* (Πρόοδος), *Hakikat* (Αλήθεια), *Tan* (Αυγή), *Vatan* (Πατρίς). Καθώς οι εφημερίδες δεν δίνουν καμία πληροφορία για την έκδοσή τους, χρήσιμες πληροφορίες για την κυκλοφορία και τους συντάκτες τους θα μπορούσαν να βρεθούν σε απομνημονεύματα και σε βιβλιογραφία σχετική με την ιστορία του τουρκικού Τύπου. Εδώ είναι χρήσιμη η συνδρομή του Χιφζί Τοπούζ, ο οποίος απαριθμεί τις πιο σημαντικές εφημερίδες της περιόδου 1939-1945 βάσει της δημοτικότητάς τους με την εξής σειρά: *Cumhuriyet*, *Akşam*, *Tan*, *Vatan*, *Tasviri Efkâr*, *Son Posta*, *Tanin* (Αντήχηση), *Sabah* (Πρωία), *Vakit* και *Ulus* (Έθνος)¹⁰.

Η τελευταία εξ αυτών (*Ulus*) εκδιδόταν στη Άγκυρα, ενώ όλες οι υπόλοιπες στην Κωνσταντινούπολη. Λόγω της μακράς ιστορίας της Κωνσταντινούπολης ως πρωτεύουσας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ήταν εύλογο να έχει αναπτυχθεί εκεί η διανοήση και ο Τύπος. Η *Hakimiyet-i Milliye* (Εθνική Κυριαρχία) ήταν η παλαιότερη ονομασία της *Ulus*, την οποία είχε ιδρύσει ο Μουσταφά Κεμάλ κατά τη διάρκεια του Πολέμου της Ανεξαρτησίας (1920-1923). Κύρια αποστολή της εφημερίδας ήταν να ενημερώνει τον κόσμο για τις εξελίξεις στον πόλεμο, καθώς και για τις μεταρρυθμίσεις του Μουσταφά Κεμάλ μετά τον πόλεμο. Αποτελούσε για την κυβέρνηση της Άγκυρας ένα όργανο δημοσίων σχέσεων¹¹. Συγχρόνως η συγκεκριμένη εφημερίδα ήταν άρρηκτα συνδεδεμένη με τις πολιτικές ιδέες του Μουσταφά Κεμάλ και των ομοϊδεατών του, δηλαδή των θεμελιωτών της σύγχρονης Τουρκικής Δημοκρατίας. Επρόκειτο άλλωστε για συνέχιση της παραδοσιακής μεθόδου χρησιμοποίησης του Τύπου στην οθωμανο-τουρκική πολιτική παράδοση με στόχο όχι μόνο την ενημέρωση του κοινού αλλά και την προσέλκυση οπαδών στο κίνημα. Κατά την πρώτη φάση της ρεπουμπλικανικής περιόδου, δηλαδή την περίοδο διακυβέρνησης του Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ (1923-1938), ο Μουσταφά Κεμάλ είχε επίγνωση της σημασίας των μέσων επικοινωνίας -και φυσικά του Τύπου- για την επιβολή των ρεπουμπλικανικών

μεταρρυθμίσεων στην κοινωνία. Για τους λόγους αυτούς θεωρούμε ότι η εφημερίδα *Ulus* δεν θα αποτελούσε εύστοχη επιλογή για τον σκοπό της έρευνάς μας.

Θεωρήσαμε ότι ο σκοπός μας θα επιτυγχανόταν καλύτερα με την επιλογή δύο σημαντικών εφημερίδων με διαφορετικό πολιτικό και ιδεολογικό προσανατολισμό ή έστω με διαφορετική οπτική. Με αυτόν τον τρόπο, θα ήταν δυνατό να εντοπισθούν και οι διαφορετικές ερμηνείες ή ο διαφορετικός σχολιασμός των πολεμικών γεγονότων, κάτι που θα μας έδινε μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα. Στην πράξη δεν είναι εύκολο να γίνει κατηγοριοποίηση των εφημερίδων ανάλογα με τον ιδεολογικό τους προσανατολισμό, πολύ περισσότερο δε όταν οι κρίσεις ή αξιολογήσεις που γίνονται σήμερα ενέχουν τον κίνδυνο παρεκκλίσεων και σφαλμάτων. Επίσης, θα πρέπει να ενσωματωθεί στην επιχειρούμενη ανάλυση τόσο η ιστορία της τουρκικής πολιτικής σκέψης όσο και η ιστορία της Τουρκικής Δημοκρατίας. Για να ξεπεραστούν οι δυσκολίες της κατηγοριοποίησης, η μελέτη εστιάστηκε σε ένα περιορισμένο και συγκεκριμένο διάστημα: στην πρώτη φάση του Ελληνο-ιταλικού πολέμου, δηλαδή στην περίοδο από την 28η Οκτωβρίου μέχρι το τέλος του έτους 1940¹². Ειδικότερα, δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στην επίθεση και την πολιτική της Ιταλίας, στην πολιτική της Γερμανίας και στο διεθνές περιβάλλον, παράγοντες που επηρέαζαν τον ιδεολογικό προσανατολισμό των εφημερίδων.

Σύμφωνα με τις ιδεολογικές προτιμήσεις, οι τουρκικές εφημερίδες της εποχής θα μπορούσαν να χωριστούν σε «φασιστικές» και σε «αντιφασιστικές», με την υποσημείωση ότι στο αντιφασιστικό στρατόπεδο μπορούμε να δούμε ότι υπάρχουν τόσο οι φιλελεύθερες δεξιές ιδέες όσο και προοδευτικές αριστερές ιδέες. Τα καλύτερα παραδείγματα αποτελούν οι εφημερίδες *Cumhuriyet*, *Vatan*, *Tasviri Efkâr* και *Tan*. Μεταξύ αυτών η *Tasviri Efkâr* και η *Tan* θεωρούνται οι πλέον κατάλληλες για να δώσουν το κλίμα της εποχής, λόγω των ιδεών και των απόψεών τους, αλλά και λόγω της κυκλοφορίας τους τη συγκεκριμένη περίοδο, αφού οι εν λόγω εφημερίδες είχαν συνεχή κυκλοφορία – χωρίς διακοπή της έκδοσής τους ή κλείσιμο.

Η *Tasviri Efkâr* ήταν δεξιά, συντηρητική και φιλοφασιστική εφημερίδα, ιδιοκτήτης της οποίας ήταν ένας διακεκριμένος δημοσιογράφος της εποχής εκείνης, ο Βελίντ Εμπουζιγιά (Velid Ebüzziya)¹³. Στον αντίποδα βρίσκεται η εφημερίδα *Tan*, που ήταν αντιφασιστική και αριστερή. Εκδότης της ήταν ο Ζεκερία Σερτέλ (Zekeriya Sertel)¹⁴, ένας νεαρός και μορφωμένος δημοσιογράφος. Αξίζει να σημειωθεί ότι αντί για την *Tasviri Efkâr* θα μπορούσε να επιλεγεί η εφημερίδα *Cumhuriyet*, η οποία είχε ακόμη πιο έντονο φιλοφασιστικό προσανατολισμό, και η οποία είχε ιδρυθεί με τη στήριξη της κυβέρνησης και ήταν πάντοτε πολύ κοντά στους κυβερνητικούς κύκλους. Ωστόσο, η τουρκική κυβέρνηση την είχε κλείσει στην αρχή του Ελληνο-ιταλικού πολέμου¹⁵. Γι' αυτόν τον λόγο, επιλέχθηκαν για έρευνα και μελέτη οι εφημερίδες *Tasviri Efkâr* και *Tan* ως οι πλέον κατάλληλες για μια καρποφόρα μελέτη.

Μια τέτοια έρευνα και ανάλυση, όπου μελετώνται οι αντιδράσεις της τουρκικής διανόησης (μέσω του Τύπου) στην ιταλική επίθεση στην Ελλάδα, είναι χρήσιμο και σκόπιμο να μπορεί να μας οδηγήσει στην απάντηση ερωτημάτων όπως λ.χ.: Ποια ήταν η θέση της Τουρκίας κατά τη διάρκεια της μεταβαλλόμενης διεθνούς συγκυρίας και της πόλωσης των σχέσεων μεταξύ των δυνάμεων των συμμάχων και του Άξονα; Πώς έβλεπε, αντιλαμβανόταν και αξιολογούσε η τουρκική κυβέρνηση τη διεθνή κατάσταση και τα γεγονότα; Πώς έβλεπαν οι τουρκικές εφημερίδες τόσο τα γεγονότα σε διεθνές επίπεδο όσο και την εξωτερική πολιτική της τουρκικής κυβέρνησης; Τι είδους διαφορές παρατηρούνται στις απόψεις διαφορετικών εφημερίδων, πώς μπορούν να εξηγηθούν και πού οφείλονται αυτές οι διαφορές; Είναι δυνατόν να εξακριβωθεί η οπτική γωνία της τουρκικής διανόησης ως προς τα διεθνή γεγονότα και ιδίως απέναντι στην αύξηση του φασισμού στην Ευρώπη; Στο πλαίσιο αυτής της έρευνας ήταν απαραίτητη η βιβλιογραφική επισκόπηση της ιστορίας του Τύπου στην Τουρκία, της ιστορίας της τουρκικής πολιτικής κουλτούρας, της ιστορίας της ελληνικής πολιτικής κουλτούρας και της ευρωπαϊκής ιστορίας.

Στην πράξη, υπάρχουν συγκεκριμένα προβλήματα που επηρεάζουν την ερευνητική διαδικασία, όπως λ.χ. το πρόβλημα της πρόσβασης στα φύλλα των εφημερίδων που βρίσκονται στα αρχεία και στις συλλογές βιβλιοθηκών. Η αρχειακή έρευνα ασφαλώς δεν είναι καθόλου εύκολη, καθώς δεν είναι δυνατόν να βρει κάποιος όλα τα τεύχη όλων των εφημερίδων συγκεντρωμένα σε ένα μέρος. Για την παρούσα έρευνα ήταν δυνατόν να εντοπίσουμε σε αρχεία έναν περιορισμένο αριθμό εφημερίδων σε αρχεία, που πολλές φορές δεν ήταν δυνατόν να μελετηθούν για λόγους συντήρησης και εργασιών.

Ένα άλλο σημαντικό πρόβλημα σχετίζεται με τους περιορισμούς που υπάρχουν στη χρήση και μελέτη αρχειακού υλικού. Στην Τουρκία υπάρχουν τρία κύρια κέντρα αρχείων Τύπου, τα οποία βρίσκονται στην Κωνσταντινούπολη: το Μουσείο Τύπου της Ένωσης Τύπου Κωνσταντινούπολης, η Κρατική Βιβλιοθήκη Μπεγιαζίτ και η Βιβλιοθήκη Ατατούρκ στο Ταξίμ. Ο ερευνητής σε καθένα από τα τρία αυτά κέντρα ακολουθεί διαφορετική διαδικασία για να μελετήσει το υλικό που επιθυμεί. Στο πρώτο κέντρο η διαδικασία ήταν η πλέον περίπλοκη, αφού απαιτείται απόφαση δικαστηρίου για να επιτραπούν στον ερευνητή τα φωτοαντίγραφα εφημερίδας. Επιπλέον δεν επιτρέπεται η μελέτη εκείνων των εφημερίδων που είναι πολύ παλαιές και έχουν ανάγκη από ειδική μεταχείριση για να προστατευτούν. Η Κρατική Βιβλιοθήκη Μπεγιαζίτ ορίζει μια παρόμοια διαδικασία για τις φωτοτυπίες επικαλούμενη την προστασία των εγγράφων και των εντύπων, αλλά δεν απαιτείται απόφαση δικαστηρίου για την άδεια μελέτης του υλικού. Η Βιβλιοθήκη Ατατούρκ στο Ταξίμ είναι το μόνο από τα τρία κέντρα που επιτρέπει τη φωτοτύπηση εφημερίδων. Καθώς μάλιστα διαθέτει το μεγαλύτερο αρχείο εφημερίδων στην Τουρκία, είναι στην πραγματικότητα ο μοναδικός χώρος για μελέτη αρχειακού υλικού που δίνει στον ερευνητή τη δυνατότητα να μελετήσει τις εκδόσεις στο πρωτότυπο. Ωστόσο και σε αυτήν τη βιβλιοθήκη η αιτιολογία της προστασίας και συντήρησης παλαιών εφημερίδων (είτε της εποχής του αραβικού αλφάβητου είτε της εποχής του λατινικού αλφάβητου) μπορεί να σταθεί εμπόδιο στην προσπάθεια του ερευνητή να λάβει στα χέρια του όλα τα φύλλα των εφημερίδων που χρειάζεται, γιατί οι

σχετικές εργασίες συντήρησης μπορεί να διαρκέσουν πάνω από έξι μήνες. Είναι προφανές ότι μέχρι την ολοκλήρωση της ψηφιοποίησης της βάσης δεδομένων των εφημερίδων και περιοδικών που κρατούνται στη Βιβλιοθήκη Ατατούρκ στο Ταξίμ, το πρόβλημα της εύκολης πρόσβασης σε αρχειακό υλικό θα παραμένει.

¹ Σ.τ.Ε.: Διακεκριμένος και βραβευμένος Τούρκος δημοσιογράφος και συγγραφέας, με υψηλή μόρφωση και σημαντική σταδιοδρομία στην Τουρκία και στη Γαλλία. Γεννήθηκε το 1923 στην Κωνσταντινούπολη. Έχει γράψει και δημοσιεύσει μελέτες για την ιστορία του Τύπου και για θέματα των Μ.Μ.Ε., βιογραφίες σημαντικών προσωπικοτήτων, μυθιστορήματα και ταξιδιωτική λογοτεχνία.

² Hıfzı Topuz, *II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, Κωνσταντινούπολη 2003.

³ Στο ίδιο, 15.

⁴ Şerif Mardin, *Türk Modernleşmesi*, Κωνσταντινούπολη 1999, 180.

⁵ Erik Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, Κωνσταντινούπολη 1999, 104-105.

⁶ Mardin, ό.π., 171. Αμέσως μετά τον θάνατο του Σινασί, ο Τεβφίκ Εμπουζιγιά (Tevfik Ebüzziya) δημοσιεύει (με ημερομηνία 11 Σεπτεμβρίου 1282) στη *Diyojen* (Ντιοζέν / Διογένης), την πρώτη σατιρική εφημερίδα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, ένα γράμμα για τον Σινασί. Γράφει μεταξύ άλλων ότι «παρόλο που αποστολή της *Diyojen* είναι να κάνει τους ανθρώπους να γελούν, τώρα πρέπει όλοι να κλάψουν. Πρόθεσή μου είναι να μιλήσω για τον Σινασί εφέντη, ... [ο οποίος] υπήρξε ο σπουδαιότερος άνθρωπος της εποχής του». Βλ. Selim Nüzhet Gerçek, *Türk Matbuatı*, Άγκυρα 2002, 136. Σ.τ.Ε.: Ο Τεβφίκ Εμπουζιγιά (1849-1913) ήταν εκδότης και δημοσιογράφος, μέλος του κύκλου των Νέων Οθωμανών.

⁷ Alpay Kabacalı, *Türk Basınında Demokrasi*, Άγκυρα 1994, 153.

⁸ O. Murat Güvenir, *2. Dünya Savaşında Türk Basını – Siyasal İktidarın Basını Denetlemesi ve Yönlendirmesi*, Κωνσταντινούπολη 1991, 17.

⁹ Στο ίδιο, 65, 110 και 119.

¹⁰ Topuz, ό.π., 170.

¹¹ Στο ίδιο, 119-125.

¹² Τον διαχωρισμό σε πρώτη και δεύτερη φάση υιοθετεί η *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους* επισημαίνοντας σχετικά: «Από γενικότερη άποψη, ο πόλεμος κατά των Ιταλών θα μπορούσε να χωρισθεί σε δύο περιόδους, η πρώτη ως τα τέλη περίπου του Δεκεμβρίου και η δεύτερη ως τη γερμανική επίθεση». *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος ΙΕ', Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1978, 416.

¹³ Σ.τ.Ε.: Δημοσιογράφος και εκδότης (1884-1945) στην Κωνσταντινούπολη, γιος του ήδη αναφερθέντος Τεβφίκ Εμπουζιγιά.

¹⁴ Σ.τ.Ε.: Δημοσιογράφος, εκδότης και συγγραφέας (1890-1980), γνωστός για τις προοδευτικές και δημοκρατικές ιδέες του. Γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη και νεαρός ασπάστηκε τις ιδέες των Νεότουρκων. Σπούδασε νομική στην Κωνσταντινούπολη και ύστερα έλαβε υποτροφίες για σπουδές κοινωνιολογίας στο Παρίσι (1913-14) και δημοσιογραφίας στις ΗΠΑ (1919-1923). Είχε έντονη εκδοτική δραστηριότητα και μάλιστα ήταν ένας εκ των ιδρυτικών στελεχών της κεμαλιστικής εφημερίδας *Cumhuriyet* (το 1924). Ωστόσο η κριτική στάση του έναντι του μονοκομματικού καθεστώτος τού δημιούργησε προβλήματα και τον ανάγκασε μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο να καταφύγει στο εξωτερικό και εν τέλει να εγκατασταθεί στο Παρίσι. Από το σημαντικό και αξιόλογο συγγραφικό έργο του αναφέρουμε ενδεικτικά τα «Απομνημονεύματά» του και τα «Τελευταία χρόνια του Ναζίμ Χικμέτ».

¹⁵ Güvenir, ό.π., 120.

Κεφάλαιο I

ΤΟΥΡΚΙΑ, ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΗ ΜΕΤΑΞΥ 1930-1939

Η δεκαετία του 1930 μπορεί να γίνει αντιληπτή ως ένα σημαντικό τμήμα της μεσοπολεμικής περιόδου, η οποία σημαδεύτηκε από έντονες αντιδράσεις κατά του φιλελευθερισμού, του σοσιαλισμού και κάθε είδους ρασιοναλισμού. Ο ιστορικός Eric Hobsbawm χαρακτηρίζει όλες τις εξελίξεις της δεκαετίας του 1930 ως μια μορφή βαθιάς αλλαγής στην ορολογία. Υποστηρίζει ότι οι ορισμοί του 19ου αιώνα για τα «προοδευτικά» και «αντιδραστικά» φαινόμενα είχε αλλάξει¹⁶. Η φιλελεύθερη σκέψη δεν ήταν πρόοδος και οι ατομικές ελευθερίες δεν ήταν σημαντικές. Επρόκειτο για έναν πνευματικό εμφύλιο πόλεμο ανάμεσα στον παλιό και τον νέο τρόπο σκέψης. Ο Hobsbawm τον θεωρεί έναν πολυεθνικό εμφύλιο πόλεμο μεταξύ ιδεολογιών. Σε αυτό το πλαίσιο μπορούμε να εντάξουμε την περίπτωση της Ελλάδας και της Τουρκίας, εξαιτίας της ιδεολογικής πόλωσης στο εσωτερικό των δύο χωρών – παράλληλα με τη διεθνή πόλωση.

Αυτή η αντίθεση στον ρασιοναλισμό επιθυμούσε την επιστροφή σε παραδοσιακές αξίες που είχαν καταστραφεί από τη νεωτερικότητα. Μολονότι τα φασιστικά κινήματα υπήρχαν πριν τον παγκόσμιο πόλεμο, η δεξιά αντίδραση ενσωματώθηκε στον φασισμό και τον ναζισμό μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Τούτο συνέβη λόγω της καταστροφής των παλαιών κυβερνητικών και κοινωνικών μηχανισμών κατά τη διάρκεια και μετά το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Σε ορισμένα κράτη, όπου είχαν καταστραφεί ο νόμος και η τάξη, ο φασισμός είχε έναν ιδεολογικό ρόλο. Όπως παρατηρεί ο Hobsbawm, οι φόβοι της παραδοσιακής συντηρητικής μεσαίας

τάξης για το ενδεχόμενο αταξίας στην κοινωνία ενίσχυσαν τους φασίστες δημαγωγούς¹⁷. Πάντως η άνοδος του φασισμού και του αυταρχισμού προήλθε μερικώς από την αντίδραση στον σοσιαλισμό, στον βαθμό που αυτός εθεωρείτο πηγή κινδύνου για την κοινωνική ευταξία. Από την άλλη πλευρά, υπήρχαν ανησυχίες και για τις δεξιές ιδέες. Ο Hobsbawm υπογραμμίζει ότι και οι δεξιές ιδέες εθεωρούντο πηγή κινδύνου για τη φιλελεύθερη κοινωνία και τις αξίες της¹⁸. Στην πραγματικότητα, οι παραδοσιακές κοινωνικές δυνάμεις, που ήταν κατά των επαναστατικών τάσεων, παρέμεναν σιωπηλές στην άνοδο του φασισμού και του αυταρχισμού.

Εν γένει οι συνθήκες της δεκαετίας του 1920 ευνόησαν τον φασισμό – άλλωστε η Μεγάλη Ύφεση ήταν μία από τις πλέον καθοριστικές αιτίες για την άνοδο του ολοκληρωτισμού. Μετά τη Συνθήκη των Βερσαλιών (1919), το πρώτο μισό της δεκαετίας του 1920 χαρακτηρίστηκε από τις προσπάθειες ανόρθωσης των κατεστραμμένων οικονομιών των εμπόλεμων κρατών. Μέχρι τις Συμφωνίες του Λοκάρνο το 1925, κατεβλήθησαν κάποιες προσπάθειες για να ξεπεραστούν τα προβλήματα που είχε δημιουργήσει ο πόλεμος και για να αποκατασταθεί η τάξη μέσω συμφωνιών ειρήνης υπογεγραμμένων μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Ακολούθως, μετά το 1925 οι προσπάθειες επικεντρώθηκαν στην ενδυνάμωση της υφιστάμενης τάξης πραγμάτων διαμέσου διαπραγματεύσεων αποστρατιωτικοποίησης και σταθερότητας στην παγκόσμια πολιτική. Ωστόσο, η μεγάλη οικονομική κρίση του 1929 ανέβασε την ένταση στην ευρωπαϊκή πολιτική σκηνή και αύξησε τη δημοτικότητα των αντιδραστικών οραμάτων παγκοσμίως¹⁹. Σύμφωνα δε με τον ιστορικό Φαχίρ Αρμάογλου²⁰ (Fahir Armaoğlu) η εισβολή της Ιαπωνίας στη Μαντζουρία ήταν «το πρώτο επεισόδιο μιας σειράς από κρίσεις»²¹. Στην Ευρώπη η αυξανόμενη ένταση ήταν ένας από τους καθοριστικούς παράγοντες της παγκόσμιας πολιτικής σκηνής της περιόδου.

1.1. Η θέση της Τουρκίας στην ευρωπαϊκή πολιτική

Η θέση της Τουρκίας στην πολιτική σκηνή της Ευρώπης καθοριζόταν από τις αντιδράσεις των εσωτερικών δρώντων στο μεταβαλλόμενο διεθνές περιβάλλον. Ο Erik Jan Zürcher, εκ των κορυφαίων μελετητών της σύγχρονης τουρκικής πολιτικής ιστορίας, σημειώνει ότι την περίοδο 1923-1945 η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας είναι συνετή, ρεαλιστική και προστατευτική του *status quo*²². Στη συνέχεια, είναι δυνατόν να μελετήσουμε τα χρόνια του μεσοπολέμου στην Τουρκία χωρίζοντάς τα σε δύο μικρότερες περιόδους: α) την περίοδο 1923-1932 και β) την περίοδο 1932-1938.

Η πρώτη, η οποία αρχίζει με την ίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας και τελειώνει με την είσοδο της χώρας στην Κοινωνία των Εθνών, μπορεί να θεωρηθεί περίοδος σταθεροποίησης της Τουρκίας με την ιχυροποίηση του καθεστώτος και την αντιμετώπιση εσωτερικών προκλήσεων και προβλημάτων. Ως εκ τούτου, η Τουρκία δεν ήταν ισχυρή στις διεθνείς υποθέσεις. Για παράδειγμα, οι αρνητικές επιπτώσεις των προβλημάτων της χώρας στις διεθνείς υποθέσεις της φάνηκαν καθαρά το 1925-26 στην περίπτωση των διαπραγματεύσεων για τη Μοσούλη· το ζήτημα αυτό είχε μείνει εκτός της Συνθήκης της Λωζάννης ως θέμα διμερούς συμφωνίας μεταξύ Τουρκίας και Βρετανίας, και η βρετανική κυβέρνηση χρησιμοποιούσε τη διπλωματική της δεινότητα για να το επιλύσει προς όφελός της, ενώ η Τουρκία προσπαθούσε να αποφύγει κάθε πρόβλημα εκείνα τα χρόνια²³.

Ως εκ τούτου, την περίοδο 1923-32 η τουρκική εξωτερική πολιτική ακολουθούσε τη βασική αρχή *pacta sunt servanda*²⁴, δηλαδή «οι συμφωνίες πρέπει να τηρούνται». Αυτή η αρχή θεωρείται από τους Τούρκους πανεπιστημιακούς μία από τις βασικές αρχές της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής για όλη την περίοδο της Τουρκικής Δημοκρατίας²⁵. Σύμφωνα με αυτή την αρχή, η Τουρκία σεβόταν όλες τις διμερείς ή πολυμερείς συνθήκες που είχε υπογράψει και, επομένως, η προστασία των συνόρων της ήταν πολύ σημαντική για τον καθορισμό των στόχων της εξωτερικής της πολιτικής. Ως παράδειγμα μπορεί να αναφερθεί το ότι η Τουρκία είχε παίξει πρωτεύοντα ρόλο στη δημιουργία του Βαλκανικού Συμφώνου (1924)

για ειρήνη, σταθερότητα και συνεργασία. Δίχως άλλο οι συνθήκες για ειρηνικές σχέσεις και ασφάλεια ήταν δημοφιλείς στην Ευρώπη εκείνα τα χρόνια – όπως λ.χ. το Σύμφωνο Briand-Kellogg του 1928, που ήταν σημαντική συμφωνία μεταξύ των πιο σημαντικών κρατών της Κοινωνίας των Εθνών και στο οποίο ο πόλεμος οριζόταν ως έγκλημα²⁶.

Στη δεύτερη, ωστόσο, φάση της μεσοπολεμικής περιόδου –δηλ. τα χρόνια 1932-38– μια άλλη αρχή καθόριζε τις τουρκικές διπλωματικές κινήσεις σε ορισμένες περιπτώσεις: η αρχή *rebus sic stantibus*²⁷, δηλαδή «πράγματα που μένουν αμετάβλητα»²⁸. Αυτή την περίοδο η Τουρκία (όπως και οι Σοβιετικοί) ανησυχούσε για τις τάσεις αναθεωρητισμού και ιμπεριαλισμού που εκφράζονταν από δυτικοευρωπαϊκά κέντρα, και προσέγγισε (όπως και οι Σοβιετικοί) το αντι-αναθεωρητικό στρατόπεδο μέσω της Κοινωνίας των Εθνών – παρόλο που μέχρι τότε έβλεπε αρνητικά την εμπλοκή της στην Κοινωνία των Εθνών²⁹. Αξίζει να θυμηθούμε ότι στη Γερμανία το 1933 το Εθνικοσοσιαλιστικό (Ναζι) κόμμα κέρδισε τις εκλογές, ενώ η Ιταλία άρχισε να εφαρμόζει τα ιμπεριαλιστικά της σχέδια τα μετέπειτα χρόνια³⁰. Εκείνη την περίοδο η Τουρκία προσπάθησε να εκμεταλλευτεί τις ευκαιρίες για δικές της διπλωματικές αναθεωρήσεις, με στόχο να λύσει τα προβλήματα που δημιουργούνταν για την ασφάλειά της εξαιτίας των αλλαγών στις σχέσεις μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών. Δύο περιπτώσεις μπορούν να δια φωτίσουν αυτή την τάση της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής την περίοδο 1932-38: πρώτον, οι διαπραγματεύσεις με τη Γαλλία για το πρόβλημα της Αλεξανδρέττας (Χατάυ), και δεύτερον, οι διπλωματικές κινήσεις που οδήγησαν στη Συνθήκη του Μοντρέ σχετικά με το καθεστώς ελέγχου των Στενών. Και στις δύο αυτές περιπτώσεις τη δεκαετία του 1930 η Τουρκία χρησιμοποίησε όλα τα δυνατά διπλωματικά μέσα για την αναθεώρηση των Συνθηκών³¹.

Πάντως, η αναζήτηση σταθερότητας ήταν ένα αμετάβλητο χαρακτηριστικό της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής κατά τα μεσοπολεμικά χρόνια. Ως εκ τούτου, μετά την αυξανόμενη πώληση στο ευρωπαϊκό σύστημα κρατών, που ήταν άμεσο αποτέλεσμα της

μεγάλης οικονομικής ύφεσης του 1929, η Τουρκία έφτασε πιο κοντά στο να γίνει μέλος της Κοινωνίας των Εθνών (ΚτΕ), καθώς υποστήριζε τις αρχές της ΚτΕ που αναγνώριζαν το δικαίωμα στην ανεξαρτησία των αδύναμων εθνικών κρατών έναντι ιμπεριαλιστικών δυνάμεων³². Αυτή η τάση έχει λογική και νόημα, πολύ δε περισσότερο αφού ο Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ στα τέλη της δεκαετίας του 1920 στην ανάλυσή του για τις ευρωπαϊκές ισορροπίες είχε προβλέψει τον επερχόμενο παγκόσμιο πόλεμο³³.

Όπως έχει ειπωθεί, η τουρκική συμμετοχή στην ΚτΕ συνεπαγόταν την υποστήριξη του *status quo*³⁴. Απ' την άλλη πλευρά, επρόκειτο για μια αλλαγή στη συμπεριφορά της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής, επειδή η Τουρκική Δημοκρατία επιδίωκε εξαρχής πλήρη ανεξαρτησία, ιδίως στις εξωτερικές υποθέσεις. Γι' αυτόν τον λόγο άλλωστε τόσο στον Πόλεμο της Ανεξαρτησίας όσο και μετά απ' αυτόν η Τουρκία διατηρούσε καλές σχέσεις με τους Σοβιετικούς, στο πλαίσιο της δικής της ανεξάρτητης αντι-ιμπεριαλιστικής στάσης³⁵. Καθώς, όμως, ο κόσμος άλλαζε, η Τουρκική Δημοκρατία έβλεπε ως πλέον ενδεδειγμένη πολιτική την πολιτική συνεργασίας με στόχο την περιφερειακή σταθερότητα και ειρήνη. Η καθηγήτρια Οζντέν Ζεϋνέπ Αλαντάρ (Özden Zeynep Alantar) αναφέρεται στην αλλαγή των τάσεων της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής ως εξής:

Η Τουρκία είχε δύο επιλογές: η πρώτη ήταν να συνεχίσει τη συνεργασία με τους Σοβιετικούς εναντίον της ιμπεριαλιστικής Δύσης. Η δεύτερη ήταν να συμμετάσχει στο δυτικό σύμφωνο, για να είναι σε θέση να πραγματοποιήσει το ιδανικό μιας κοσμικής, δημοκρατικής χώρας που έχει ως πρότυπο την Ευρώπη. Με την είσοδό της στην Κοινωνία των Εθνών η Τουρκία διάλεξε να είναι μέλος της ένωσης της Δύσης και είχε συγκεκριμένους λόγους για τούτο: πρώτον [...] η Τουρκία επιθυμούσε να επιλύσει τα προβλήματα μέσω ειρηνικών μεθόδων και υποστήριζε το *status quo*. Δεύτερον, δεν ήθελε να βρίσκεται έξω από μια πλατφόρμα στην οποία συμμετείχαν πολλά κράτη που ήθελαν να συνεργαστούν και να εμποδίσουν τον πόλεμο. Τρίτον, η Τουρκία έβλεπε πως η συμμετοχή

της στην ΚτΕ την εξυπηρετούσε στην πολιτική της έναντι της Σοβιετικής Ένωσης³⁶.

Η προβολή της ειρήνης και της σταθερότητας ως αρχών και ιδεωδών της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής μπορούσε να παρατηρηθεί στο συνέδριο του Ρεπουμπλικανικού Λαϊκού Κόμματος (CHP-*Cumhuriyet Halk Partisi*) (του Ατατούρκ) στις 20 Απριλίου 1931, και στη γνωστή πλέον ρήση του Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ: «*Ειρήνη στο σπίτι, ειρήνη στον κόσμο*». Βεβαίως, όπως έχει παρατηρήσει ο Τούρκος διπλωμάτης Ισμαήλ Σοϋσάλ (İsmail Soysal), τούτο δεν σήμαινε ειρήνη με οποιοδήποτε κόστος³⁷. Ο Σοϋσάλ θεωρεί ότι τόσο στην περίπτωση του τουρκο-βρετανικού Μεσογειακού Συμφώνου εναντίον της ιταλικής επιθετικότητας, όσο και στην περίπτωση της Συμφωνίας της Αλεξανδρέττας το 1936 εναντίον του γαλλικού επεκτατισμού, η Τουρκία δεν είχε διστάσει να υπολογίσει την πιθανότητα ενός πολέμου. Τούτο θα μπορούσε να θεωρηθεί ορθό, εάν λάβουμε υπόψη ότι ισχύει για τα εδάφη *Misak-ı Milli*³⁸, των οποίων το καθεστώς δεν είχε ακόμη καθοριστεί μέσω συμφωνιών και συνθηκών ειρήνης, όπως η Αλεξανδρέττα και η Μοσσούλη. Κατά την περίοδο του μεσοπολέμου η τουρκική εξωτερική πολιτική βασιζόταν στα διπλωματικά μέσα και απέρριπτε τις περιπέτειες, έχοντας κατά νου τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο³⁹.

Εκτός από τον ρεαλισμό της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής κατά τη δεκαετία του 1930, σημαντικό ρόλο για την ασφάλεια της χώρας έπαιξαν λόγοι γεωγραφικής και στρατηγικής φύσης. Με άλλα λόγια, οι σχέσεις της Τουρκίας με την Ευρώπη εξαρτώνται από συγκεκριμένους παράγοντες, που έχουν σχέση με συγκεκριμένες ανάγκες και αναγκαιότητες. Ο Ισμαήλ Σοϋσάλ, ως πολύπειρος πρώην διπλωμάτης, αναφέρει ως σημαντική τη γεωγραφία της χώρας και τονίζει: «*Μια χώρα που έχει τέτοια γεωγραφικά χαρακτηριστικά όπως η Τουρκία, πρέπει να διαμορφώνει αμυντικές συμμαχίες την κατάλληλη στιγμή, και όχι μόνο να ακολουθεί τη διεθνή συγκυρία και να αυξάνει την ισχύ των αμυντικών της δυνάμεων*»⁴⁰. Μπορούμε να πούμε ότι αυτή η διαπίστωση δεν ισχύει μόνο για την Τουρκία του 20ού αιώνα· επιπλέον, οι γεωπολιτικές ανησυχίες της Τουρκίας

απέκτησαν εξέχουσα σημασία μετά την ανάδυση της Ρωσίας ως ανατολικής δύναμης. Η τουρκική θεώρηση των διεθνών υποθέσεων αποτελούσε συνέχεια των τάσεων της οθωμανικής εξωτερικής πολιτικής από τον 18ο αιώνα, η οποία επιδίωκε να εκμεταλλευτεί την «ισορροπία ισχύος» μεταξύ των ισχυρών κρατών της εποχής, ιδίως σε μεταβατικές περιόδους⁴¹. Κατά την ίδια θεώρηση, τη δεκαετία του 1920, οι συμφωνίες με τους Σοβιετικούς (το 1921 και το 1925) δεν ήταν παρά μια προσπάθεια εξισορρόπησης έναντι των δυτικών δυνάμεων. Η Σοβιετική Ένωση παρέμεινε στρατηγικά σημαντική για την τουρκική εξωτερική πολιτική και τη δεκαετία του 1930⁴², αλλά ήδη από τα μέσα αυτής της δεκαετίας και υπό την ηγεσία του Στάλιν, άρχισε να ισχυροποιείται και άλλαξε τις τάσεις της στην εξωτερική πολιτική. Ήταν επομένως φυσικό για τον Ατατούρκ να θεωρήσει ότι ήταν επικίνδυνο να συντάσσεται σε μεγάλο βαθμό με τους Σοβιετικούς⁴³, και να ωθήσει την Τουρκία σε ανοίγματα προς τη Δύση και στο προσωρινό αμυντικό σύμφωνο με τη Βρετανία, δηλαδή το Μεσογειακό Σύμφωνο του 1935⁴⁴. Δεν επρόκειτο για μια αλλαγή πλεύσης που υπαγορευόταν από ιδεολογικούς ή συμμαχικούς λόγους, καθώς η Τουρκία συνέχιζε να αναγνωρίζει τη σημασία των τουρκο-σοβιετικών σχέσεων, αλλά για μια αλλαγή προσανατολισμού, που υπαγορευόταν από την τουρκική θεώρηση και επιδίωξη για ισορροπία δυνάμεων. Πέρα απ' αυτό, η Τουρκία επιδίωκε να διαφυλάξει τα συμφέροντά της στη Συνθήκη του Μοντρέ (1936). Οι δε Σοβιετικοί μετά το σύμφωνο μη επίθεσης που υπέγραψαν με τους Γερμανούς το 1939 δεν μπορούσαν πλέον να συνάψουν καμία περαιτέρω συμφωνία είτε με δυτικά κράτη είτε με την Τουρκία⁴⁵.

Όσον αφορά τα Στενά, ήδη από το έτος 1933 οι κινήσεις της τουρκικής κυβέρνησης ήταν πολύ σημαντικές και έδειχναν την ανησυχία της για θέματα ασφάλειας⁴⁶. Ως γνωστόν τα τουρκικά Στενά ήταν αποστρατιωτικοποιημένη ζώνη και η ΚτΕ ήταν εγγυητής της ασφάλειάς τους. Όμως μετά την ιαπωνική εισβολή στη Μαντζουρία (1931) και την παθητική στάση της ΚτΕ, η Τουρκία ένιωσε αναγκασμένη να αναζητήσει μια νέα δομή ασφάλειας⁴⁷. Αυτή η τουρκική τάση μπορεί να θεωρηθεί εύλογη υπό το πρίσμα

των γεγονότων που είχαν προηγηθεί. Κοντολογίς, μπορούμε να ονομάσουμε την περίοδο μέχρι τη Συνθήκη του Λοκάρνο (1925) «περίοδο διευθέτησης», όπως ακριβώς την θεωρεί ο Φαχίρ Αρμάογλου, αφού με αυτήν τη Συνθήκη κλείνει μια σειρά συνθηκών ειρήνης, που άρχισε μετά το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου⁴⁸.

Μετά το Λοκάρνο ακολούθησε στη διεθνή σκηνή μια περίοδος συνεργασίας και αποφυγής εντάσεων μέχρι το 1931 (εισβολή στη Μαντζουρία)⁴⁹. Μετά το 1930, επανεμφανίστηκαν επεκτατικές βλέψεις και απαιτήσεις που μετουσιώθηκαν σε επιθετικότητα, με πρώτο δείγμα την ιαπωνική εισβολή στη Μαντζουρία το 1931⁵⁰. Το γεγονός έληξε με την αποχώρηση της Ιαπωνίας από την ΚτΕ στις 27 Μαρτίου 1933. Στη Διάσκεψη Αποστρατιωτικοποίησης το 1933 η Τουρκία ζήτησε την αναδιάρθρωση της δομής ασφάλειας των Στενών επικαλούμενη τον κίνδυνο πιθανού μεγάλου πολέμου⁵¹. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι περιοριστικοί όροι της Συνθήκης της Λωζάννης για τον έλεγχο των Στενών ενοχλούσαν την τουρκική κυβέρνηση⁵², ενώ οι τουρκικές ανησυχίες είχαν αυξηθεί λόγω της μεταβολής του διεθνούς περιβάλλοντος: άνοδος του εθνικοσοσιαλισμού στη Γερμανία και επιθετικές και αποικιοκρατικές βλέψεις της Ιταλίας. Με αυτές τις συνθήκες δεν ανησυχούσε μόνο η Τουρκία αλλά και τα άλλα βαλκανικά κράτη, τα οποία υπέγραψαν το Βαλκανικό Σύμφωνο το 1934 και θεσμοθέτησαν τις βαλκανικές διασκέψεις⁵³. Θα πρέπει, ωστόσο, να παρατηρήσουμε ότι οι αναθεωρητικές και επεκτατικές τάσεις χαρακτήριζαν και την περιοχή της Βαλκανικής. Η Βουλγαρία εξέφραζε αναθεωρητικές τάσεις και αναζητούσε στήριξη για τους σκοπούς της εις βάρος της Ελλάδας και της Ρουμανίας. Η Τουρκία, η Ελλάδα, η Ρουμανία και η Γιουγκοσλαβία έκαναν προσπάθειες να επιλύσουν τα προβλήματα μέσω πολυμερών ή διμερών διαπραγματεύσεων, σύμφωνα με το πνεύμα της μεσοπολεμικής περιόδου, δηλαδή σύμφωνα με την αρχή της επίλυσης των προβλημάτων μέσω διαπραγμάτευσης στα πλαίσια διεθνών οργανισμών. Στην πράξη, όλες οι προσπάθειες για επίτευξη περιφερειακής συνεργασίας στη Βαλκανική συναντούσαν δυσκολίες εξαιτίας των πιέσεων που προέρχονταν από τον επεκτατισμό της Γερμανίας και της Ιταλίας. Έτσι, το έτος 1939 σηματοδεύτηκε από τη

διάλυση του Βαλκανικού Συμφώνου και το τέλος των προσπαθειών για συνεργασία, ασφάλεια και ευημερία λόγω της έντασης στην Ευρώπη⁵⁴.

Ενώ η διεθνής ατμόσφαιρα γινόταν όλο και περισσότερο θολή και αβέβαιη, η Τουρκία προσέγγισε τα αντι-αναθεωρητικά ευρωπαϊκά κράτη υπό την ηγεσία της Βρετανίας και της Γαλλίας. Το 1935, όταν η Ιταλία εισέβαλε στην Αιθιοπία, η Τουρκία αντέδρασε εντεταγμένη στην ΚτΕ με ένα πακέτο μέτρων εμπάργκο εναντίον της Ιταλίας. Η περίοδος από το 1935 και μετά θεωρείται από τον Φαχίρ Αρμάογλου περίοδος συνεργασίας της Τουρκικής Δημοκρατίας με τους Ευρωπαίους για τη διαφύλαξη της ειρήνης⁵⁵. Για τον σκοπό αυτό, η Τουρκία θεωρούσε αναγκαίο το εμπάργκο εναντίον της Ιταλίας, παρόλο που η τελευταία ήταν πολύ σημαντική χώρα για τις διεθνείς οικονομικές δραστηριότητες και σχέσεις της Τουρκίας⁵⁶. Η ιταλική αντίδραση ήταν πάντως έντονη και απειλητική, καθώς η ιταλική κυβέρνηση με αποστολή *aide-memoire* υπογράμμιζε ότι οι εναντίον της κυρώσεις μπορούσαν να διακόψουν όχι μόνο τις οικονομικές αλλά και τις πολιτικές σχέσεις των συγκεκριμένων κρατών με την Ιταλία. Μάλιστα σύμφωνα με τον Μουσολίνι, οι κυρώσεις σχετικά με το στρατιωτικό υλικό θα μπορούσαν να οδηγήσουν την Ιταλία σε πόλεμο⁵⁷. Στόχος της Ιταλίας ήταν η Μεσόγειος, τα μεσογειακά κράτη και επομένως και η Βρετανία ως αποικιακή δύναμη στην Ανατολική Μεσόγειο. Η τελευταία αναγνωρίζοντας τον κίνδυνο για τα συμφέροντά της είχε συνάψει αμυντικό σύμφωνο με τη Γαλλία τον Οκτώβριο του 1935⁵⁸. Γαλλία και Βρετανία έπρεπε, επομένως, να προσφέρουν κάποιο είδος προστασίας σε ορισμένες μεσογειακές χώρες, ώστε αυτές να συμφωνήσουν στις κυρώσεις εις βάρος της Ιταλίας, δεδομένου ότι η Ισπανία, η Γιουγκοσλαβία, η Ελλάδα και η Τουρκία αποτελούσαν στόχους, σύμφωνα με τα λεγόμενα του Μουσολίνι⁵⁹. Τον Δεκέμβριο του 1935, Γαλλία και Βρετανία εγγυήθηκαν την παροχή βοήθειας προς τις χώρες αυτές σε περίπτωση ιταλικής επίθεσης, ενώ τον Ιανουάριο του 1936 οι μεσογειακές αυτές χώρες ανταπέδωσαν την εγγύηση προς τις δύο δυνάμεις. Αυτή η συμφωνία εγγυήσεων ονομάστηκε Μεσογειακό Σύμφωνο⁶⁰. Όταν, όμως, η Ιταλία ολοκλήρωσε την εισβολή της στην

Αιθιοπία, η βρετανική κυβέρνηση παραιτήθηκε από τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις της, ενώ το ίδιο έπραξαν Ισπανία, Γιουγκοσλαβία και Ελλάδα. Η Τουρκία συνέχισε να απολαμβάνει τη βρετανική εγγύηση, γεγονός που αποτέλεσε σημείο τριβής μεταξύ Ιταλίας και Τουρκίας και οδήγησε την Τουρκία, τον Ιούλιο του 1936, να αποποιηθεί τα δικαιώματά της έναντι της εγγύησης των Βρετανών⁶¹.

Το έτος 1937 οι τουρκο-ιταλικές σχέσεις βελτιώθηκαν, χωρίς όμως να φτάσουν στο πολύ υψηλό επίπεδο των τουρκο-βρετανικών σχέσεων. Πρέπει πάντως να σημειωθεί ότι αιτία των καλύτερων πια τουρκο-ιταλικών σχέσεων ήταν οι καλές σχέσεις μεταξύ Βρετανίας και Ιταλίας⁶². Σύμφωνα με τη «συμφωνία κυρίων» που υπέγραψαν στις 2 Ιανουαρίου 1937, η Τουρκία και η Ιταλία συμφώνησαν ότι δεν θα αλλάζουν το υπάρχον *status quo* στη λεκάνη της Μεσογείου εννοώντας την «εθνική εδαφική κυριαρχία»⁶³. Ωστόσο, μετά τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους και τη συμμετοχή της Τουρκίας στη Διάσκεψη της Νυών (Nyon), με θέμα τον ισπανικό εμφύλιο πόλεμο, οι τουρκο-ιταλικές σχέσεις πέρασαν εκ νέου σε προβληματική φάση. Ως γνωστόν, η Ιταλία, η Γερμανία και η Αλβανία δεν έλαβαν μέρος στη διάσκεψη λόγω της κεκαλυμμένης στοχοποίησης της Ιταλίας εκ μέρους των δυνάμεων της Αντάντ. Όπως μάλιστα παρατηρεί ο Αρμάογλου, η παρουσία της Τουρκίας στη διάσκεψη καθόριζε και τη θέση της στο ζήτημα⁶⁴.

Πάντως η συμφωνία της Νυών δημιούργησε –όπως θα δούμε– πρόβλημα στην Τουρκία, καθώς υπογράμμιζε την ανάγκη κοινής στρατιωτικής δράσης, εάν ήταν απαραίτητο, εναντίον πειρατικών υποβρυχίων που απειλούσαν τη ναυσιπλοΐα στη Μεσόγειο⁶⁵. Τα πειρατικά υποβρύχια που επιτίθεντο προέρχονταν από την Ιταλία δημιουργώντας έτσι ένα θέμα ασφάλειας, το οποίο συζητήθηκε στη Διάσκεψη σε συνάρτηση με τον ισπανικό εμφύλιο πόλεμο. Τούτο προκάλεσε και σοβαρή συζήτηση μεταξύ του Ινονού, πρωθυπουργού, και του Ατατούρκ, προέδρου της Τουρκίας. Σύμφωνα με τον ιστορικό Σεβκέτ Σουρέιγια Αϋντεμίρ (Şevket Süreyya Aydemir)⁶⁶ ο Ινονού ήταν αντίθετος στη συμφωνία της

Νυών θεωρώντας ότι θα οδηγούσε την Τουρκία σε πόλεμο με την Ιταλία, ενώ ο Ατατούρκ έβλεπε τη συμφωνία ως ένα σημαντικό βήμα που θα έφερνε την Τουρκία εγγύτερα στη Γαλλία και τη Βρετανία⁶⁷. Αυτή η διχογνωμία μπορεί να μας διαφωτίσει να καταλάβουμε το στίλ της εξωτερικής πολιτικής του Ινονού, ο οποίος πίστευε ότι η Τουρκία έπρεπε να ακολουθεί προσεκτική πολιτική έναντι των δυτικών κρατών. Ο Αύντεμίρ χαρακτηρίζει αυτό το στίλ του Ινονού στην εξωτερική πολιτική «*συντηρητικό και προστατευτικό*»⁶⁸ επισημαίνοντας μάλιστα ότι και στην περίπτωση της Αλεξανδρέττας ο Ινονού είχε την ίδια ακριβώς συντηρητική πολιτική. Απ' την άλλη δε πλευρά, ο Ινονού ασκούσε κριτική στον Ατατούρκ, ότι ανακατευόταν πάρα πολύ στις κυβερνητικές υποθέσεις από τη θέση του Προέδρου της Δημοκρατίας⁶⁹. Μάλιστα ο Ινονού παραχώρησε τη διακυβέρνηση στην κυβέρνηση του Τζελάλ Μπαγιάρ (Celal Bayar) στο διάστημα από τις 25-10-1937 έως τις 25-1-1939.

Παρά τις συζητήσεις στην εσωτερική πολιτική σκηνή, η Τουρκία ενήργησε ως στενός σύμμαχος της Βρετανίας και της Γαλλίας – ωστόσο δεν έπαυε να θεωρεί την Ιταλία ως ένα από τα πλέον σημαντικά κράτη για την τουρκική εξωτερική πολιτική έναντι της Δυτικής Ευρώπης⁷⁰. Η Ιταλία είχε ιδιαίτερη σημασία για την εθνική ασφάλεια της Τουρκίας λόγω της στρατιωτικής της παρουσίας στα Δωδεκάνησα, την οποία οι Τούρκοι ηγέτες έβλεπαν ως «*ένα όπλο που σημαδεύει την καρδιά της Τουρκίας*»⁷¹. Ο Μουσολίνι απ' την πλευρά του δεν παρέλειπε να τονίζει σε δημόσιες ομιλίες του τις ιταλικές εδαφικές απαιτήσεις στα εδάφη της Μικράς Ασίας και της Ανατολικής Μεσογείου⁷², ενώ συγχρόνως σε διπλωματικό επίπεδο τόσο ο Μουσολίνι όσο και η ιταλική φασιστική κυβέρνηση προσπαθούσαν –κατά ειρωνικό τρόπο– να διασκεδάσουν τέτοιου είδους εντυπώσεις. Βέβαια, δεν είναι μυστικό ότι η Ιταλία θεωρούσε τη Βαλκανική και τη Μεσόγειο ως περιοχές επέκτασης της κυριαρχίας της⁷³. Μάλιστα πολλοί Ιταλοί αξιωματούχοι και ο Μουσολίνι θεωρούσαν τη Βαλκανική χερσόνησο τμήμα του ιταλικού *spazio vitale* – όρος ισοδύναμος του γερμανικού *Lebensraum*⁷⁴. Στη Βαλκανική κατά τη δεκαετία του 1930 οι ιταλικές επεκτατικές βλέψεις συχνά δημιουργούσαν εντάσεις στις σχέσεις Ιταλίας–

Τουρκίας, καθώς η Τουρκία επιδίωκε τη βαλκανική ενότητα και συνεργασία υπό την αιγίδα ενός διεθνούς οργανισμού, ενώ η Ιταλία επιθυμούσε τη σύναψη διμερών συμφωνιών με τα βαλκανικά κράτη, ώστε να έχει ηγεμονικό ρόλο στην περιοχή⁷⁵.

Η Τουρκία, ως βαλκανική χώρα, δεν επιθυμούσε την κυριαρχία καμιάς εξωβαλκανικής δύναμης στην περιοχή της Βαλκανικής. Άλλωστε η τουρκική ηγετική ελίτ δεν είχε ξεχάσει τις επεκτατικές απαιτήσεις και βλέψεις διαφόρων εις βάρος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Καθώς η Ιταλία ήταν μία από τις επεκτατικές δυνάμεις της περιόδου του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, η Τουρκία κατά τη δεκαετία του 1920 παρακολουθούσε με καχυποψία τις ιταλικές κινήσεις. Η ιταλική απειλή εκδηλώθηκε με το επεισόδιο της Κέρκυρας και τα γεγονότα της Αλβανίας, ενώ η Τουρκία, για να παρακολουθεί τα ιταλικά σχέδια στη Βαλκανική και ιδίως στην Αλβανία, άνοιξε πρεσβεία στα Τίρανα και προξενείο στην Αυλώνα το 1925⁷⁶. Μετά το 1934 οι τουρκο-ιταλικές σχέσεις έγιναν πιο ευμετάβλητες σε πολιτικό επίπεδο. Μάλιστα, πριν την ιταλική εισβολή στην Αβησσυνία (Αιθιοπία) τον Οκτώβριο του 1935, η στρατιωτικοποίηση των Δωδεκανήσων, που άρχισε το 1934, καθιστούσε την Ιταλία κύρια απειλή στα μάτια των Τούρκων αξιωματούχων - μολονότι η Ιταλία έδωσε εγγυήσεις στη Γιουγκοσλαβία, την Ελλάδα και την Τουρκία για την τήρηση της συμφωνίας μη επίθεσης του 1928⁷⁷.

Εξίσου σημαντικές για τη Βαλκανική ήταν και οι σχέσεις της Ιταλίας με τη Γερμανία και τη Βουλγαρία. Ο αναθεωρητισμός της Βουλγαρίας, υποστηριζόμενος από τους Γερμανούς, ήταν ένα διαρκές πρόβλημα για τις προσπάθειες να διασφαλιστεί η σταθερότητα στη Βαλκανική. Η Βουλγαρία, με τις βλέψεις της στην ελληνική Θράκη, ήταν σύμμαχος των άλλων αναθεωρητικών κρατών, δηλαδή της Γερμανίας και της Ιταλίας. Μάλιστα η Γερμανία χρησιμοποιούσε μετά το 1934 τις εδαφικές απαιτήσεις ορισμένων κρατών που δεν είχαν ικανοποιηθεί από τη συνθήκη ειρήνης του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, για να επιτύχει τους αναθεωρητικούς σκοπούς της. Η δε Βουλγαρία προσέφερε ιδανική ευκαιρία για

ενίσχυση των αναθεωρητικών τάσεων, αφού οραματιζόταν τη «Μεγάλη Βουλγαρία» της συνθήκης του Αγίου Στεφάνου του 1878⁷⁸.

Η γερμανική προπαγάνδα έπαιζε μετά το 1934 κυρίαρχο ρόλο και στην Τουρκία. Απ' τη μια, η νίκη του εθνικοσοσιαλιστικού κόμματος το 1933 στη Γερμανία έκανε τον φασισμό «ανερχόμενη αξία» για ορισμένους στην Τουρκία και, απ' την άλλη, η γερμανική προπαγάνδα επιδίωκε να προωθήσει τη φασιστική ιδεολογία στην Τουρκία και να φέρει τη χώρα υπό γερμανική επιρροή⁷⁹. Έχει επισημανθεί στην τουρκική βιβλιογραφία ότι ο Γκαίμπελς, Γερμανός υπουργός προπαγάνδας, χρησιμοποιούσε για την επίτευξη αυτού του στόχου τις στρατιωτικές, πολιτιστικές, οικονομικές και εκπαιδευτικές διμερείς σχέσεις που είχαν δημιουργηθεί πριν το 1933⁸⁰. Η γερμανική πολιτιστική λέσχη της Κωνσταντινούπολης *Teutonia* εξέδιδε ορισμένα έντυπα και κάποιοι συμπαθούντες διένειμαν αυτά τα έντυπα μαζί με προπαγανδιστικό υλικό που μιλούσε για τον νέο ρόλο της Γερμανίας στον κόσμο και για τα κοινά της συμφέροντα με την Τουρκία. Μάλιστα, το 1937, σε μια δημόσια ομιλία του στη Νυρεμβέργη, ο Γκαίμπελς υποστήριξε ότι, μαζί με τις εξελίξεις σε ευρωπαϊκά κράτη, τα εθνικοσοσιαλιστικά ιδανικά γνώριζαν πρόοδο και στην Τουρκία⁸¹. Αυτά τα λόγια προκάλεσαν ορισμένες αντιδράσεις στον τουρκικό Τύπο, ιδιαιτέρως στην εφημερίδα *Tan*, η οποία μάλιστα κατηγορούσε την εφημερίδα *Cumhuriyet* ότι ήταν όργανο της γερμανικής προπαγάνδας στην Τουρκία⁸². Εκτός από την *Teutonia* οι Γερμανοί χρησιμοποιούσαν για την προπαγάνδα τους και την εφημερίδα *Türkische Post* (Τουρκικό Ταχυδρομείο), που εκδιδόταν στην Κωνσταντινούπολη⁸³. Εν γένει η γερμανική πρεσβεία και τα γερμανικά προξενεία διατηρούσαν καλές σχέσεις με τον τουρκικό Τύπο και δεν έχαναν ευκαιρία για προπαγάνδα: για παράδειγμα, τοποθετούσαν διαφημίσεις στις τουρκικές εφημερίδες, ενώ οι Γερμανοί παραγωγοί χάρτου μπορούσαν να εφοδιάσουν με χαρτί τις εφημερίδες σε τιμές χαμηλότερες από ό,τι οι γαλλικές ή βρετανικές εταιρείες. Επίσης, Τούρκοι δημοσιογράφοι συχνά δέχονταν προσκλήσεις να μεταβούν και να γνωρίσουν τη Γερμανία.

Στο πλαίσιο της προπαγάνδας που απευθυνόταν σε Τούρκους αξιωματούχους γινόταν αναφορά στη συμμαχία Γερμανών και Οθωμανών κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο και στη γερμανική υποστήριξη προς τον στρατό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ωστόσο, για πολλούς Τούρκους αξιωματούχους δεν ήταν διόλου θετική η αναφορά στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, επειδή οι περισσότεροι Οθωμανοί αξιωματικοί ήταν τότε αντίθετοι με την εμπλοκή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στον πόλεμο και θεωρούσαν την εμπλοκή της ως ένα τετελεσμένο γεγονός των Γερμανών και των υποστηρικτών τους⁸⁴. Γι' αυτόν τον λόγο οι Τούρκοι αξιωματούχοι κρατούσαν μια κάποια απόσταση από τους Γερμανούς. Ομοίως, και η επίσημη θέση του τουρκικού στρατού – παρά τις καλές σχέσεις των Γερμανών μαζί του και τη μερική υποστήριξη που είχαν βρει – ήταν να κρατηθεί μακριά από οποιαδήποτε δέσμευση απέναντι στη Γερμανία⁸⁵.

Η Τουρκία δεν ήταν η κατάλληλη χώρα για την ανάπτυξη και ενίσχυση των αναθεωρητικών ιδεών μέσω της προπαγάνδας. Πρώτα πρώτα, η χώρα αυτή μόλις πριν από λίγα χρόνια είχε πετύχει να αλλάξει τη Συνθήκη των Σεβρών με τη Συνθήκη της Λωζάννης. Επιπλέον, εκείνα τα προβληματικά θέματα που είχε αφήσει άλυτα η Συνθήκη της Λωζάννης, όπως το θέμα της Αλεξανδρέττας και το θέμα των Στενών, είχαν επιλυθεί επιτυχώς μέσω διεθνών συνομιλιών. Δεύτερον, η Τουρκία είχε θέσει ως στόχο να δυτικοποιηθεί και η ηγετική της ελίτ έβλεπε τις κυβερνήσεις της Βρετανίας και της Γαλλίας ως τους πλέον κατάλληλους συμμάχους για την επίτευξη του στόχου αυτού – παράλληλα δυσφορούσε απέναντι στον αναθεωρητισμό. Είχε, βέβαια, η Τουρκία πολύ καλές οικονομικές σχέσεις με τη Γερμανία κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, αλλά η τουρκική κυβέρνηση χρησιμοποιούσε κάθε πολιτικό και διπλωματικό μέσο, προκειμένου να κρατηθεί μακριά από την κυριαρχία της Γερμανίας. Τούτο αποτυπώνεται στην εσωτερική πολιτική σκηνή της Τουρκίας, καθώς η κυβέρνηση προσπαθούσε να φέρει ισορροπία μεταξύ των κύκλων που υποστήριζαν τη Γερμανία και την Ιταλία. Στο σημείο αυτό είναι αναγκαίο να υπογραμμιστεί ότι η συμπάθεια προς τον Άξονα

ενσαρκωνόταν και εκδηλωνόταν με συμπάθεια προς τη Γερμανία και όχι προς την Ιταλία.

Επίσης, είναι δύσκολο να υποστηριχθεί ότι οι τουρκικές τάσεις στην παγκόσμια πολιτική σκηνή καθορίζονταν από τον φασισμό ή τον αντι-φασισμό ως ιδεολογική βάση. Η Τουρκία, ως γνωστόν, είχε τη δική της ιδεολογία: τον κεμαλισμό. Ο κεμαλισμός είχε αναδυθεί τη δεκαετία του 1920 έχοντας ως βάση ένα αντι-ιμπεριαλιστικό κίνημα ανεξαρτησίας, που με τη νίκη του και την επιτυχία του άσκησε επίδραση σε πολλές ανατολικές κοινωνίες⁸⁶. Ωστόσο, η κεμαλιστική ιδεολογία τοποθέτησε τον σύγχρονο εθνικισμό ως βάση της νέας Τουρκικής Δημοκρατίας. Σύμφωνα δε με τον κεμαλιστικό ορισμό του έθνους, η οθωμανική περίοδος θεωρείτο αρνητική και δεν είχε ρόλο στη διαδικασία αναδημιουργίας της εθνικής συνείδησης και ταυτότητας⁸⁷, αφού ο νέος τουρκικός εθνικισμός είχε ως σημεία αναφοράς την προ-ισλαμική εποχή και την τουρκική ιστορία στην Κεντρική Ασία. Με άλλα λόγια, έδινε βαρύτητα στην αρχαία εποχή των Τούρκων, δηλαδή την εποχή πριν οι Τούρκοι ασπαστούν το Ισλάμ. Επιπλέον, ο νέος τουρκικός εθνικισμός ήταν συμβατός με το θετικιστικό πνεύμα της εποχής.

Δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ότι και ένα άλλο, λίγο προγενέστερο κίνημα, δηλαδή της ύστερης οθωμανικής εποχής, μιλούσε για την προ-ισλαμική εποχή υπό το πρίσμα του τουρανισμού. Ως εκ τούτου, μπορεί να λεχθεί ότι κάποιοι όροι του τουρανισμού ήταν σε χρήση σε μελέτες του Ιδρύματος Τουρκικής Ιστορίας κατά τη διάρκεια σχηματισμού της τουρκικής εθνικής ταυτότητας.

Είναι αξιοσημείωτο μάλιστα ότι η «τουρκική ιστορική θέση», η οποία δημιουργήθηκε στη δεκαετία του 1930, χρησιμοποιούσε ορισμένους όρους από διαφορετικά ιστορικά ιδεολογικά κινήματα. Ωστόσο, σύμφωνα με τον Τούρκο καθηγητή Τανέρ Τιμούρ (Taner Timur), η αναζήτηση της τουρκικής ελίτ για μία νέα θεωρία τη δεκαετία του 1930 βρισκόταν σε μεγάλο βαθμό υπό την επίδραση του δυτικού τρόπου σκέψης, του οποίου προϊόν είναι ο σύγχρονος ρατσισμός⁸⁸. Ο Τιμούρ επισημαίνει σχετικά: *«Σε αντίθεση με τον δυτικό ρομαντισμό, η ρομαντική φάση του τουρκικού εθνικισμού δεν αποτελεί*

προϊόν της εγχώριας κουλτούρας. Ήταν ένα πρόγραμμα της Δύσης που εισήχθη με ένεση στους Οθωμανούς διανοούμενους μέσα σε συνθήκες κρίσης». Με άλλα λόγια, αυτό το γεγονός έσπρωξε την εθνικιστική σκέψη της νέας Τουρκικής Δημοκρατίας να δανειστεί ορισμένους όρους από τον τουρανισμό⁸⁹.

Αλλωστε κάποιοι προτιμούσαν τη χρήση όρων του τουρανισμού, επειδή μπορούσε να προσφέρει ρατσιστικά στοιχεία που «αποδείκνυαν» το μεγαλείο των Τούρκων – όπως συνέβαινε με τους Αρίους Γερμανούς. Ο Τούρκος μελετητής Εμρέ Αρσλάν (Emre Arslan) αναλύει το θέμα του ρατσισμού στην Τουρκία μέσα στο πλαίσιο του ανερχόμενου ρατσισμού στη Δύση ως αξία της εποχής εκείνης, και παρατηρεί ότι η Τουρκία ήθελε να εκδυτικισθεί και ως εκ τούτου θα έπρεπε να ταιριάζει με τη ρατσιστική Δύση⁹⁰. Εξάλλου η ιδεολογία των ναζί για την ανωτερότητα της αρίας φυλής δεν αφορούσε μόνο τους Γερμανούς αλλά και όλους τους δυτικούς και τον δυτικό πολιτισμό. Μέσα σε αυτό το πνεύμα οι μελέτες για την προέλευση των Τούρκων «έπρεπε» να αναζητήσουν τις φυλετικές ρίζες των Τούρκων για να «αποδείξουν» τη «δυτική» τους προέλευση. Πράγματι υπάρχουν ορισμένοι μη επιστημονικοί ισχυρισμοί σχετικά με την τουρκική προέλευση των ευρωπαϊκών γλωσσών στην τότε διατυπωθείσα «τουρκική ιστορική θέση» και στη «θεωρία γλώσσας-ήλιου»⁹¹.

Αυτή η αναζήτηση της τουρκικής διανόησης ήταν εμφανής στο Συνέδριο Τουρκικής Ιστορίας του 1931. Οι Γερμανοί υποστήριζαν αυτήν την τάση με κάποιες ερμηνείες του τουρανισμού, σύμφωνα με τον Τανέρ Τιμούρ⁹². Στην ίδια κατεύθυνση έπαιξαν σημαντικό ρόλο και οι τουρανιστικοί σύλλογοι με τον μετασχηματισμό και προσανατολισμό τους στον τουρκικό εθνικισμό⁹³. Σύμφωνα με τον Μεχμέτ Αλί Αγαογουλάρι (Mehmet Ali Ağaoğulları) επρόκειτο για μετασχηματισμό και προσαρμογή σε ένα είδος τουρκισμού με σκοπό «να χρησιμοποιηθεί ο ρατσισμός όχι ως εργαλείο διαχωρισμού αλλά ενοποίησης»⁹⁴. Ωστόσο, ο Ντογάν Τσετίνκαγια (Doğan Çetinkaya) θεωρεί ότι οι παν-τουρκικές/τουρανιστικές τάσεις (σε σχέση με τους Τούρκους εκτός Τουρκίας) εμποδίστηκαν από τον κεμαλιστικό

τουρκικό εθνικισμό, που κατασκευάζει ένα εθνικό κράτος θεμελιωμένο στον σύγχρονο εθνικισμό⁹⁵.

Ίσως δεν θα ήταν λάθος να υποστηριχθεί ότι η Τουρκία δεν είχε επεκτατικούς εξωτερικούς στόχους όπως η Ιταλία και η Γερμανία. Οι κεμαλιστές δεν είχαν την ανάγκη να υποστηρίξουν τον τουρανισμό, επειδή η Τουρκία δεν είχε καμία θεώρηση ενός δικού της *Lebensraum*. Ο τουρκισμός ήταν ένας προσαρμοσμένος όρος για τον εθνικισμό μέσα στο πλαίσιο του πολέμου και των διεθνών πολιτικών ισορροπιών. Επιπλέον, η Τουρκία δεν ήθελε να ενοχλήσει τους Σοβιετικούς μιλώντας για τουρκικούς (ή τουρκογενείς) λαούς που ζούσαν στη Σοβιετική Ένωση.

Όπως είναι φανερό, όλες οι ιδεολογίες χρησιμοποιήθηκαν σε μια πραγματιστική βάση στην Τουρκία της δεκαετίας του 1930. Τα τουρκικά πολιτικά πράγματα είχαν ως κέντρο την κυρίαρχη κομματική πολιτική. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, στο συνέδριο του Δημοκρατικού Λαϊκού Κόμματος (CHP) του 1927 περιορίστηκαν εντός της Τουρκίας οι δραστηριότητες της Τουρκικής Εστίας (*Türk Ocağı*)⁹⁶. Αργότερα, το 1931, έκλεισαν όλα τα παραρτήματα της Τουρκικής Εστίας, για να ιδρυθούν οι Οίκοι του Λαού (*Halk Evleri*) από το κυβερνών κόμμα (CHP)⁹⁷. Η ίδρυση και λειτουργία των Οίκων του Λαού υπό τον ασφυκτικό έλεγχο του κόμματος είναι ως εφαρμογή όμοια με τη φασιστική οργάνωση του κράτους, παρά το ότι οι Οίκοι του Λαού είχαν σχεδιαστεί για την προώθηση των μεταρρυθμίσεων και του εκσυγχρονισμού της κοινωνίας⁹⁸. Αν και είναι δύσκολο να βάλουμε το καθεστώς της Τουρκίας στην ίδια κατηγορία με τον ιταλικό φασισμό, δεν λείπουν τα αυταρχικά χαρακτηριστικά από το πρώτο. Επίσης, δεν είναι εύκολο να το συγκρίνουμε με τον γερμανικό ναζισμό γιατί, παρά τις ομοιότητές τους, η τουρκική πλευρά είχε τον πραγματιστικό στόχο «να κατέχει [η Τουρκία] μια σεβαστή και ισχυρή σχέση στις διεθνείς σχέσεις». Η επιδίωξη της κυβέρνησης, με άλλα λόγια, δημιουργούσε εθνικισμό στη βάση του να είναι κάποιος από την Τουρκία και όχι να είναι μέλος του τουρκικού κόσμου. Πάντως μετά τον θάνατο του Ατατούρκ και στη μονοκομματική περίοδο του «εθνικού αρχηγού»

Ισμέτ Ινονού, οι αυξανόμενες σχέσεις με τη Γερμανία στο πεδίο της εξωτερικής πολιτικής ενίσχυσαν εκ νέου τον τουρκισμό στην εσωτερική πολιτική σκηνή της Τουρκίας⁹⁹.

Αυτές οι τάσεις είχαν κάποιο αντίκτυπο στον φιλελεύθερο κόσμο. Στις ΗΠΑ, σύμφωνα με τον καθηγητή Νιγιαζί Μπερκές (Niyazi Berkes), η Τουρκία του «εθνικού αρχηγού» εθεωρείτο ότι ανήκει στην ίδια κατηγορία με την Ισπανία του Φράνκο¹⁰⁰. Οι Βρετανοί έβλεπαν την Τουρκία κάπως διαφορετικά απ' ό,τι οι Αμερικανοί, ωστόσο και οι δύο γνώριζαν πως η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας δεν ήταν αρκετή για τη βοήθεια που θα περίμεναν από μία σύμμαχο χώρα¹⁰¹. Απ' την άλλη πλευρά, οι Σοβιετικοί θεωρούσαν ότι η Τουρκία διακατεχόταν από ιστορικές, διπλωματικές και στρατιωτικές τάσεις που την έφερναν σε πόλεμο εναντίον της Ρωσίας¹⁰². Επιπλέον, η Τουρκία εθεωρείτο κίνδυνος για τη Βαλκανική λόγω του οθωμανικού παρελθόντος της. Στην πραγματικότητα, όμως, η Τουρκία ως αντι-αναθεωρητική βαλκανική χώρα έπρεπε να επωμιστεί έναν κρίσιμο ρόλο για την άμυνα της Βαλκανικής ενάντια στον αναθεωρητισμό. Ως εκ τούτου, οι δυνάμεις της Αντάντ κράτησαν την Τουρκία (και την Ελλάδα) ως συμμάχους του φιλελεύθερου κόσμου – παρόλο που η εσωτερική τους πολιτική χαρακτηριζόταν από κάποιες φασιστικές τάσεις.

Στις 19 Οκτωβρίου 1939 η Τουρκία υπέγραψε συμφωνία τριπλής συμμαχίας με Γαλλία και Βρετανία¹⁰³, η οποία μπορεί να θεωρηθεί αποτέλεσμα της αυξανόμενης τουρκικής ανησυχίας λόγω των επιθετικών κινήσεων που είχαν ακολουθήσει την ιταλική επίθεση στην Αλβανία στις 7 Απριλίου 1939. Ήδη στις 12 Μαΐου 1939, Τουρκία και Βρετανία είχαν διακηρύξει τις κοινές τους απόψεις για τα διεθνή ζητήματα, ενώ στις 23 Ιουνίου του ίδιου έτους είχαν προβεί σε παρόμοια διακήρυξη Τουρκία και Γαλλία¹⁰⁴. Αυτή η σύμπλευση της Τουρκίας με τις δυνάμεις της Αντάντ αποκτούσε μεγαλύτερη σημασία, εάν αναλογιστεί κανείς τις μεταβαλλόμενες τάσεις των Σοβιετικών την ίδια περίοδο. Η Τουρκία είχε ανοίξει διάλογο με τους Σοβιετικούς από την 1η Σεπτεμβρίου 1939, ενώ ο υπουργός Εξωτερικών Σαράτσογλου (Saraçoğlu) μετέβη στη Μόσχα

στα τέλη του ίδιου μήνα για διμερείς συνομιλίες. Απ' την άλλη, μια μέρα μετά την αναχώρηση του Σαράτσογλου από την Άγκυρα, η τουρκική κυβέρνηση επιδίωξε συμφωνία με τη Βρετανία και τη Γαλλία (22 Σεπτεμβρίου 1939), αλλά προτιμούσε να την υπογράψει αφού γνώριζε την έκβαση των συνομιλιών στη Μόσχα, ιδίως σχετικά με τις προοπτικές περιφερειακής άμυνας¹⁰⁵. Άλλωστε εκείνες ακριβώς τις ημέρες βρισκόταν στη Μόσχα και ο Γερμανός υπουργός Εξωτερικών Ρίμπεντροπ (Ribbentrop). Εντούτοις, παρόλο που ο Σαράτσογλου παρέμενε πολλές ημέρες στη Μόσχα, το αποτέλεσμα ήταν αρνητικό για την Τουρκία. Ο Στάλιν εξέφρασε την απαίτησή του για τον έλεγχο των Στενών, την 1η Οκτωβρίου 1939. Προέταξε την ανάγκη να γίνει επαναδιαπραγμάτευση των όρων για τον έλεγχο και το πέρασμα από τα Στενά, όπως είχαν αποτυπωθεί στο Μοντρέ¹⁰⁶ – κάτι που συγκρουόταν με τα συμφέροντα Βρετανών και Γάλλων. Αυτή η απαίτηση ενίσχυσε τη σύμπλευση της Τουρκίας με τη Βρετανία και τη Γαλλία, στο πλαίσιο της ισορροπίας δυνάμεων εναντίον της σοβιετικής απειλής από τα βορειοανατολικά¹⁰⁷. Ο σοβιετικός παράγοντας ήταν για την Άγκυρα σημείο αναφοράς σε όλες τις συζητήσεις σχετικά με τη συμμετοχή της Τουρκίας στον πόλεμο. Άλλωστε η Άγκυρα ποτέ δεν ήθελε να συμμετάσχει σε οποιαδήποτε συμμαχία εναντίον των Σοβιετικών, και αυτή η πρόθεσή της αναφερόταν στη Συμφωνία Τριπλής Συμμαχίας μαζί με το Δεύτερο Πρωτόκολλο¹⁰⁸. Στην ουσία η Άγκυρα φρόντιζε να κρατήσει τη Βαλκανική έξω από τη γερμανική επέκταση ή την εξάπλωση των Σοβιετικών ή των Ιταλών. Με αυτά τα δεδομένα, στη διάρκεια της κλιμακούμενης έντασης μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας, η τουρκική προσοχή είχε στραφεί στην ιταλική επιθετικότητα που εκδηλωνόταν στη Μεσόγειο και τη Βαλκανική.

1.2. Η θέση της Ελλάδας στην ευρωπαϊκή πολιτική

Τη δεκαετία του 1930, η πολιτική ατμόσφαιρα στην Ελλάδα είχε ορισμένα κοινά σημεία με άλλες ευρωπαϊκές χώρες ιδίως στο ότι υπήρχε άνοδος ή προώθηση παρόμοιων αυταρχικών πολιτικών τάσεων μιας ευρωπαϊκής *Realpolitik*. Η αυξανόμενη ισχύς των δύο

αυταρχικών και φιλόδοξων κρατών (Γερμανίας και Ιταλίας) είχε προκαλέσει την προσοχή ορισμένων κύκλων στην Ελλάδα, που είχαν επίσης αυταρχικές τάσεις, στις αρχές της δεκαετίας του 1930. Οι αιτίες τούτου μπορούν να αναζητηθούν όχι μόνο στην παγκόσμια κρίση του κοινοβουλευτισμού την εποχή εκείνη, αλλά και στην πολιτική αστάθεια του ελληνικού κοινοβουλευτικού συστήματος εξαιτίας του εθνικού διχασμού. Σε αυτό το πλαίσιο ενισχύονταν οι φωνές για σταθερότητα και υποχωρούσε η εμπιστοσύνη στον κοινοβουλευτισμό. Στην Ελλάδα βρίσκονταν σε άνοδο οι αυταρχικές τάσεις μέσα στους κόλπους της στρατιωτικής και διοικητικής γραφειοκρατίας. Μια άλλη σοβαρή πηγή αστάθειας ήταν η καταστροφή της οικονομίας και της κοινωνικής δομής της χώρας, καθώς και το βαρύ φορτίο της εγκατάστασης των προσφύγων μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή. Η δεινή οικονομική και κοινωνική κατάσταση έγινε περισσότερο φανερή μετά την παγκόσμια οικονομική ύφεση του 1929, μολονότι η τελευταία δεν έπαιξε πρωτεύοντα ρόλο στη χειροτέρευση των συνθηκών ζωής των Ελλήνων¹⁰⁹. Αξίζει να σημειωθεί ότι η Μικρασιατική Καταστροφή ήταν πολύ καθοριστική για την ελληνική συνείδηση, ενώ συγχρόνως η εγκατάσταση και ενίσχυση των προσφύγων είχε τεράστιο κόστος για την ελληνική οικονομία. Απ' την άλλη, η οικονομική βοήθεια εκ του εξωτερικού δόθηκε με πολύ υψηλούς τόκους, που οδήγησαν την Ελλάδα στη χρεωκοπία, όπως επισημαίνει η Renée Hirschon¹¹⁰.

Κατά τ' άλλα, βασικό στοιχείο της ελληνικής εσωτερικής πολιτικής κατά τη δεκαετία του 1930 ήταν η διατήρηση των ρηγμάτων της πολιτικής ζωής της περιόδου πριν τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Τα προβλήματα μάλιστα επιδεινώθηκαν μετά την ήττα του 1922. Για να καταδειχθούν οι συνέχειες στην πολιτική ζωή της Ελλάδας είναι απαραίτητο να γίνει αναφορά στα κύρια ρήγματα που σημάδευαν την ελληνική εσωτερική πολιτική από τις αρχές του 20ού αιώνα. Η πολιτική αντιπαράθεση κινούνταν γύρω από έναν εξέχοντα Έλληνα πολιτικό, τον Ελευθέριο Βενιζέλο. Το κυρίαρχο εθνικό σχίσμα στην πολιτική της δεκαετίας του 1910 οριζόταν μεταξύ βενιζελισμού και αντιβενιζελισμού. Μάλιστα η αντιβενιζελική παράταξη μπορούσε να χαρακτηριστεί ως φιλοβασιλική ή βασιλόφρων -αφού υποστήριζε

τον βασιλιά- και ως εκ τούτου μπορεί να θεωρηθεί ότι εκπροσωπούσε την «παλαιά Ελλάδα», σε αντίθεση με τους βενιζελικούς που υποστήριζαν τον κοινοβουλευτισμό. Επίσης, η βενιζελική παράταξη υποστήριζε τη συμμαχία με τις δυνάμεις της Αντάντ με στόχο την πραγμάτωση της Μεγάλης Ιδέας, δηλαδή την εδαφική επέκταση του ελληνικού εθνικού κράτους στη Θράκη και τη Μικρά Ασία¹¹¹.

Ο βασιλιάς Κωνσταντίνος έτρεφε μεγάλη συμπάθεια για τους Γερμανούς λόγω σημαντικών οικογενειακών δεσμών¹¹². Ωστόσο, κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο οι βασιλόφρονες δεν μπορούσαν να είναι ευθέως σύμμαχοι των Γερμανών λόγω της γεωγραφικής θέσης της Ελλάδας: ως ναυτικό κράτος της ανατολικής Μεσογείου η Ελλάδα έπρεπε να είναι προσεκτική σε περίπτωση που σχεδίαζε αντι-βρετανικές πολιτικές, αφού η Βρετανία ήταν η κυρίαρχη ναυτική δύναμη. Επιπλέον, οι κεντρικές δυνάμεις είχαν με το μέρος τους τη Βουλγαρία, η οποία αποτελούσε κίνδυνο για την ελληνική θέση σε Θράκη και Μακεδονία. Αυτοί οι λόγοι ωθούσαν την Ελλάδα να είναι ουδέτερη - σύμφωνα με τον βασιλιά Κωνσταντίνο και τους φιλοβασιλικούς¹¹³. Πάντως, η βενιζελική κυβέρνηση και ο στρατός πέτυχαν τη συμμετοχή της Ελλάδας στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο στο πλευρό της Αντάντ, το 1917. Τούτο έγινε πραγματικότητα με μια επαναστατική κυβέρνηση στη βόρεια Ελλάδα, που δημιουργήθηκε από τη βενιζελική διοικητική και στρατιωτική γραφειοκρατία¹¹⁴. Εν μέρει η συμμετοχή της Ελλάδας στον πόλεμο ήταν επωφελής για τη χώρα, καθώς στη Συνθήκη των Παρισίων το 1919 -η οποία επισήμως έθεσε τέλος στον πόλεμο- η Ελλάδα ζήτησε να λάβει εδάφη στη Θράκη και σε πρώην οθωμανικές περιοχές¹¹⁵. Τα κέρδη για την Ελλάδα από τη συνθήκη ικανοποιούσαν σε μεγάλο βαθμό και τους στόχους της Μεγάλης Ιδέας, αφού ορισμένα οθωμανικά εδάφη που είχαν παραχωρηθεί στην Ιταλία με τη Συμφωνία του Saint Jean de Maurienne το 1917, περνούσαν πλέον στον έλεγχο της Ελλάδας. Για να δοθεί η συγκατάθεση της Ιταλίας, ο ελληνικός έλεγχος επί της περιοχής της Σμύρνης αναφερόταν ως «αποστολή προστασίας των κατοίκων της Σμύρνης»¹¹⁶. Αυτό άλλωστε ήταν ένα από τα πιο σημαντικά θέματα τριβής¹¹⁷ μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας¹¹⁸ στη

μεσοπολεμική περίοδο. Η Ιταλία διακήρυξε την αντίθεσή της στη διάρκεια των εργασιών της Συνθήκης των Παρισίων σχετικά με το θέμα της περιοχής της Σμύρνης, την οποία οι Μεγάλες Δυνάμεις είχαν παραχωρήσει στην ιταλική ζώνη κυριαρχίας το 1915 (στο Λονδίνο) και στο Σύμφωνο Sykes-Picot του 1916¹¹⁹. Όπως μάλιστα παρατηρεί ο Δανός ιστορικός Mogens Pelt «*τούτο προσέβαλε τις ιταλικές επιδιώξεις και έθεσε τα θεμέλια μιας δύσκολης σχέσης μεταξύ των δύο χωρών, η οποία θα κρατούσε όλη τη μεσοπολεμική περίοδο*»¹²⁰.

Όμως τον Νοέμβριο του 1920, ο Βενιζέλος έχασε τις εκλογές και οι βασιλόφρονες ανέλαβαν τη διακυβέρνηση της χώρας. Επιπλέον, ο αρχικός θρίαμβος των ελληνικών στρατευμάτων στη δυτική Μικρά Ασία μετετράπη σε ήττα από το τουρκικό εθνικό απελευθερωτικό κίνημα – όχι απλώς στρατιωτική ήττα αλλά και ήττα της Μεγάλης Ιδέας στη Μικρά Ασία. Μάλιστα αυτή η ήττα μαζί με το κύμα των προσφύγων άσκησαν μεγάλη επίδραση στην ελληνική πολιτική σκέψη εκείνης της εποχής. Απ' την άλλη, ο εθνικός διχασμός συνεχιζόταν. Αμέσως μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή ορισμένοι βασιλόφρονες πολιτικοί και στρατιωτικοί καταδικάστηκαν για εσχάτη προδοσία ως υπαίτιοι της μικρασιατικής ήττας και ο βασιλιάς αναγκάστηκε σε εξορία. Εκείνη την περίοδο οι βενιζελικοί αξιωματικοί είχαν υπό τον έλεγχό τους το στράτευμα, του οποίου η δύναμη και επιρροή ήταν κεφαλαιώδους σημασίας για την πολιτική επιρροή και ισχύ. Μάλιστα έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον το εξής: φιλοβασιλικό πραξικόπημα συντέλεσε στο να περάσει η πολιτική ισχύς στην Ελλάδα από τη χούντα του 1923 στο κοινοβούλιο¹²¹. Εφεξής θα βρίσκονταν στην εξουσία φιλοβενιζελικές κυβερνήσεις. Ωστόσο μεταξύ του Ιουνίου 1925 και Αυγούστου 1926, το κοινοβουλευτικό σύστημα διακυβέρνησης διεκόπη από μια στρατιωτική χούντα, αλλά οι βουλευτές του φιλοβενιζελικού στρατοπέδου κυριάρχησαν πάλι στην πολιτική αρένα ύστερα από αυτό το διάλειμμα¹²². Εν ολίγοις, η κυριαρχία του φιλοβενιζελικού κοινοβουλίου άρχισε το 1926 και συνεχίστηκε μέχρι το 1933. Σύμφωνα με τον Κολιόπουλο, η περίοδος μεταξύ 1924 και 1935 ήταν περίοδος πολιτικής κρίσης, αδιεξόδου και αναζήτησης πολιτικών λύσεων μέσω της αλλαγής τρόπου διακυβέρνησης¹²³. Οι «*επισφαλείς*

αντιπροσωπευτικοί θεσμοί»¹²⁴ της Ελλάδας παρέμειναν έτσι μέχρι το 1936, όταν ο μονάρχης επέτρεψε την εγκαθίδρυση δικτατορίας. Πάντως αυτή η εύθραυστη κατάσταση ήταν απόρροια του εθνικού διχασμού, και έχει ερμηνευτεί ως «ασυμφωνία για την εξωτερική πολιτική και διαίρεση στην κορυφή, χωρίς βαθιές κοινωνικές ρίζες, που αποσταθεροποίησε την όλη δομή και μετέτρεψε εκλεγμένες κυβερνήσεις σε *quasi* δικτατορία»¹²⁵.

Εκείνη την περίοδο, η ελληνική εξωτερική πολιτική ήταν υπό την επιρροή του Βενιζέλου. Όπως έχει επισημανθεί, ο Βενιζέλος ήταν υποστηρικτής της διμερούς πολιτικής¹²⁶ και προτιμούσε να δραστηριοποιηθεί στοχεύοντας σε κάποιες αναθεωρήσεις υπέρ των ελληνικών συμφερόντων. Η δραστηριοποίηση στη Μικρά Ασία ήταν κατ' αυτόν τον τρόπο μια έκφραση της διμερούς πολιτικής του. Βέβαια μετά το 1923, υπήρχε και ο ιταλικός κίνδυνος έναντι της Ελλάδας στην Κέρκυρα. Ως εκ τούτου –όπως έχει γραφεί– «μεταξύ του 1923 και του 1928 η αναθεωρητική Ιταλία αναδόθηκε ως σημαντικότερη απειλή για την ελληνική ασφάλεια»¹²⁷. Απ' την άλλη, τόσο η Γιουγκοσλαβία όσο και η Βουλγαρία είχαν απαιτήσεις από την Ελλάδα: η πρώτη ζητούσε μια ελεύθερη ζώνη και τη σιδηροδρομική σύνδεση με τη Θεσσαλονίκη, ενώ η δεύτερη ζητούσε να έχει ορισμένα δικαιώματα στη Μακεδονία και τη Νότια Γιουγκοσλαβία προβάλλοντας την ύπαρξη σλαβόφωνων στις περιοχές αυτές. Δεν έλειψαν μάλιστα και συνοριακά επεισόδια εξαιτίας της δράσης της βουλγαρικής Εσωτερικής Μακεδονικής Επαναστατικής Οργάνωσης στην ελληνο-βουλγαρική μεθόριο, η οποία ώθησε τον ελληνικό στρατό να καταδιώξει τους άτακτους της Εσωτερικής Μακεδονικής Επαναστατικής Οργάνωσης μέσα σε βουλγαρικό έδαφος το 1925¹²⁸. Σ' εκείνη την περίπτωση η Κοινωνία των Εθνών υποχρέωσε την Ελλάδα να τραβήξει πίσω τους στρατιώτες της και να αναλάβει το κόστος της αποζημίωσης. Προς δυσμάς, η Ελλάδα προσπάθησε να επιλύσει το θέμα της Κέρκυρας μέσα στο πλαίσιο αρχών και κανόνων της Κοινωνίας των Εθνών, κάτι που δεν έγινε δυνατό, λόγω κυρίως της κατευναστικής πολιτικής των Βρετανών και των Γάλλων απέναντι στην Ιταλία. Εν τέλει η Ελλάδα «αναγκάστηκε να αποδεχτεί τους ιταλικούς όρους ώστε να απελευθερωθεί η Κέρκυρα»¹²⁹.

Εν ολίγοις, το 1928 «ο ελληνικός ενθουσιασμός για το συλλογικό σύστημα συλλογικής ασφάλειας είχε μετριαστεί σημαντικά»¹³⁰ και η Ελλάδα στράφηκε προς διμερείς συμφωνίες με τις γειτονικές της χώρες. Όπως έχει επισημανθεί «Η συνθήκη φιλίας με την Ιταλία, που εμπνεύστηκε ο Βενιζέλος (ο οποίος είχε κάνει μια θριαμβευτική επιστροφή στην ελληνική πολιτική σκηνή εκείνο το έτος) έβγαλε την Ελλάδα από τη διπλωματική απομόνωση και έδωσε στη χώρα την ανάσα που χρειαζόταν προκειμένου να αντιμετωπίσει τα άλλα βαλκανικά ζητήματα»¹³¹. Εν συνεχεία, το 1930 υπεγράφη το Ελληνο-τουρκικό Σύμφωνο¹³².

Όμως, τη δεκαετία του 1930 η Ελλάδα αντιμετώπιζε ορισμένα εσωτερικά προβλήματα, που θα μπορούσαν να επηρεάσουν την εξωτερική της πολιτική μέσα στο πλαίσιο αυξανόμενων προστριβών στην Ευρώπη. Τα ήδη υπάρχοντα εθνικά ρήγματα μεταξύ βενιζελικών και αντιβενιζελικών γίνονταν πιο βαθιά, με τη διαδικασία εγκατάστασης των προσφύγων. Οι περισσότεροι πρόσφυγες θεωρούσαν τον βασιλιά υπεύθυνο για την ήττα της Ελλάδας και υποστήριζαν το βενιζελικό στρατόπεδο και τον στρατό¹³³. Ο καθηγητής Γιώργος Μαυρογορδάτος θεωρεί τον βενιζελισμό το μόνο αποτελεσματικό εργαλείο για την ανακούφιση και ενσωμάτωση των προσφύγων στην ελληνική κοινωνία εκείνα τα χρόνια¹³⁴. Ήταν ένας τρόπος ενσωμάτωσης και στον πολιτικό βίο, καθώς η βενιζελική παράταξη θεωρούσε τους πρόσφυγες τμήμα του ελληνικού έθνους¹³⁵. Τα σώματα προσφύγων έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην ενίσχυση φιλοβενιζελικών οργανώσεων, και ένεκα τούτου αναπτύχθηκε μια σχέση μεταξύ προσφύγων και βενιζελικών. Ωστόσο, οι προσφυγικές κοινότητες που υποστήριζαν τον Βενιζέλο και ψήφισαν εναντίον του Βασιλιά στο δημοψήφισμα του 1924 άλλαξαν τη φιλοβενιζελική τους στάση προς το 1930, κυρίως επειδή εκείνη τη χρονιά (1930) η κυβέρνηση Βενιζέλου υπέγραψε με την Τουρκία τη Συμφωνία της Άγκυρας, που άφηνε στο τουρκικό κράτος όλα τα περιουσιακά δικαιώματα των Ελλήνων της Μικράς Ασίας¹³⁶. Οι Έλληνες από τη Μικρά Ασία κατηγορούσαν το ελληνικό κράτος για προδοσία λόγω της απουσίας υποστήριξης και βοήθειας προς τους πρόσφυγες. Ο καθηγητής Θάνος Βερέμης αναφέρει μάλιστα τις εκλογές του 1932 ως χαρακτηριστικό παράδειγμα για τη μείωση της

υποστήριξης προς τους φιλοβενιζελικούς¹³⁷. Στη Θεσσαλονίκη, στην οποία οι πρόσφυγες αποτελούσαν το 48% του πληθυσμού, το Φιλελεύθερο Κόμμα έλαβε το 38% των ψήφων στις εκλογές του 1932, ενώ είχε λάβει ποσοστό 68% στις εκλογές του 1928¹³⁸.

Η ελληνική εσωτερική πολιτική χαρακτηριζόταν από πόλωση και αστάθεια την περίοδο από το 1932 έως το 1936. Ο Βενιζέλος προσπάθησε να φέρει κάποια σταθερότητα και να ενισχύσει τη θέση του, καταφεύγοντας και στην αλλαγή του εκλογικού νόμου. Ωστόσο, το αντιβενιζελικό Λαϊκό Κόμμα υπό τον έλεγχο του Τσαλδάρη γνώριζε αυξανόμενη δημοτικότητα, ενώ ο Βενιζέλος έχασε την υποστήριξη των φίλων και συμμάχων του στο Φιλελεύθερο Κόμμα, όπως λ.χ. του Γεωργίου Καφαντάρη¹³⁹. Σε αυτές τις συνθήκες η ισχυρή πιθανότητα να χαθεί ο έλεγχος της πολιτικής εξουσίας έσπρωξε βενιζελικούς στρατιωτικούς να παρέμβουν στο πολιτικό πεδίο, με ηγετική μορφή αυτής της βενιζελικής στρατιωτικής παρέμβασης τον στρατηγό Πλαστήρα. Μετά τον σχηματισμό της αντιβενιζελικής κυβέρνησης τον Ιανουάριο του 1933, ο Πλαστήρας πραγματοποίησε πραξικόπημα για να ρίξει την κυβέρνηση Τσαλδάρη¹⁴⁰, αλλά η νέα κυβέρνηση έπρεπε να πάει σε εκλογές ξανά για να δικαιολογήσει το πραξικόπημα. Τον Μάρτιο του 1933, οι πέντε στους έξι βουλευτές του κοινοβουλίου ήταν αντιβενιζελικοί¹⁴¹. Μάλιστα εκείνα τα χρόνια, ακόμη και το βενιζελικό στρατόπεδο είχε αρχίσει να μιλά για την ανάγκη ύπαρξης ενός ισχυρού νομοθετικού σώματος και για την αποτυχία του κοινοβουλευτισμού στην Ελλάδα¹⁴². Υπό τις συνθήκες αυτές, το πραξικόπημα που είχε επιχειρήσει ο Πλαστήρας στις 5-6 Μαρτίου 1933 ήταν στην πραγματικότητα ανεπιτυχές. Με αυτήν την απόπειρα τελείωσε η περίοδος σταθερότητας που είχε αρχίσει μετά το 1926 και ο εθνικός διχασμός βάθυνε ξανά. Οι τάσεις του Τσαλδάρη προς τον αυταρχισμό είχαν ως αποτέλεσμα ένα ακόμη πραξικόπημα, παρά τις αναφορές του υπέρ του δημοκρατικού πολιτεύματος¹⁴³.

Αυτό το δεύτερο αποτυχημένο πραξικόπημα έφερε τον Βενιζέλο και τον Πλαστήρα σε πολύ δυσμενή θέση, καθώς και οι δύο ήταν αναγκασμένοι να εγκαταλείψουν τη χώρα, ενώ συγχρόνως άρχισε

μια περίοδος πιέσεων προς τους βενιζελικούς, που κράτησε μέχρι τον Ιούνιο του 1935, όταν έγιναν εκλογές¹⁴⁴ στις οποίες το Λαϊκό Κόμμα κέρδισε ξανά. Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι στο διάστημα 1932-1936 έλαβαν χώρα πολλές πολιτικές δολοφονίες εξαιτίας του εθνικού διχασμού¹⁴⁵. Είναι φανερό ότι η χρήση βίας εναντίον πολιτικών αντιπάλων είχε αρχίσει να γίνεται συστηματικό στοιχείο της ελληνικής πολιτικής ζωής. Τούτο αποδεικνύει και η απόπειρα δολοφονίας του Βενιζέλου το καλοκαίρι του 1933¹⁴⁶, ενώ και οι εφημερίδες των κομμάτων είχαν μετατραπεί σε όργανα προπαγάνδας που προέτρεπαν σε δολοφονίες¹⁴⁷. Σε κάθε πολιτική συζήτηση οι αναφορές στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο ήταν πολλές και χρήσιμες για αλληλοκατηγορίες.

Σε αυτό το σημείο είναι αναγκαίο να εξηγηθεί η αύξηση του αντιβενιζελισμού. Αρχικά οι πρόσφυγες υποστήριζαν τη βενιζελική πλευρά, αλλά μετά την ελληνο-τουρκική συμφωνία του 1930 σχετικά με τις περιουσίες των προσφύγων, αυτή η υποστήριξη μειώθηκε σημαντικά. Βέβαια, δεν θα πρέπει να ερμηνευθεί η μείωση της πολιτικής δύναμης των βενιζελικών μόνο ως αποτέλεσμα των τάσεων που έδειχναν οι πρόσφυγες· και ο ελλαδικός πληθυσμός εξέφραζε αντιβενιζελικές τάσεις, καθώς η αυξανόμενη υποστήριξη προς τους πρόσφυγες είχε καταστεί μεγάλο φορτίο για τον ντόπιο πληθυσμό¹⁴⁸. Μετά δε το φιλοβενιζελικό στρατιωτικό πραξικόπημα του 1935 ο βενιζελισμός έχασε ακόμη περισσότερη δύναμη. Ο καθηγητής Μαυρογορδάτος χαρακτηρίζει εκείνη την περίοδο ως μεταβατική προς τη ριζοσπαστική περίοδο που θα ακολουθούσε¹⁴⁹, και θεωρεί τις αντιβενιζελικές και αντιπροσφυγικές¹⁵⁰ τάσεις αντανάκλαση των εντάσεων που υπήρχαν μέσα στην κοινωνία.

Μέχρι το 1940, τα προβλήματα εγκατάστασης των προσφύγων δεν είχαν λυθεί και αυτή η κατάσταση είχε συμβάλει στη διαμόρφωση αριστερών τάσεων ανάμεσα σε ορισμένους πρόσφυγες. Συγχρόνως, ο εθνικός διχασμός είχε επιτείνει την αναζήτηση καταφύγιου σε άλλες ιδεολογίες, όπως ο κομμουνισμός. Πράγματι, υπήρχε ανάμεσα σε πρόσφυγες των αστικών κέντρων η τάση υποστήριξης προς το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας, ενώ οι πρόσφυγες που είχαν

εγκατασταθεί σε αγροτικές περιοχές και χωριά είχαν βενιζελικές φιλελεύθερες τάσεις¹⁵¹.

Οι εσωτερικές πολιτικές εξελίξεις βρίσκονταν υπό τη σκιά του αυξανόμενου φασισμού στην Ευρώπη. Η κυβέρνηση Τσαλδάρη έφερε μια άλλη θεώρηση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής μετά το 1933: σε αντίθεση με την προτίμηση του Βενιζέλου στις διμερείς σχέσεις και συμφωνίες, η νέα κυβέρνηση προτιμούσε να κάνει πολυμερείς συνθήκες και συμμαχίες με τις βαλκανικές χώρες. Το 1934 η Ελλάδα υπέγραψε συνθήκη με τη Ρουμανία, τη Γιουγκοσλαβία και την Τουρκία. Σύμφωνα με τους Βερέμη και Κολιόπουλο, «Ελλάδα και Τουρκία υποκινήθηκαν να συμμετάσχουν λόγω της φιλικής προσέγγισης Σερβίας [sic] και Βουλγαρίας»¹⁵². Επιπλέον παρατηρούν σχετικά:

Παρ' όλα αυτά, αντί να εξασφαλίσει τα βαλκανικά κράτη από εξωτερικές απειλές, το σύμφωνο –από το οποίο απουσίαζαν η Βουλγαρία και η Αλβανία– προκάλεσε τη μεταφορά της διαμάχης των ευρωπαϊκών δυνάμεων στα Βαλκάνια. Η Βρετανία ήταν σκεπτική ως προς την αποτελεσματικότητά του και η Ιταλία αντίθετη. Ο Βενιζέλος, του οποίου η πολιτική ήταν να εξασφαλίσει την ελληνική ουδετερότητα σε περίπτωση οποιασδήποτε διεθνούς σύρραξης, αντιτάχθηκε στο σύμφωνο, και κύρια ανησυχία του ήταν να αποφύγει τον πόλεμο με την Ιταλία, αν εκείνη πραγματοποιούσε επίθεση κατά της Γιουγκοσλαβίας μέσω Αλβανίας. Αν και το σύμφωνο αργότερα τροποποιήθηκε, ο φόβος του Βενιζέλου όσον αφορά την Ιταλία δεν ήταν αβάσιμος. Το ρήγμα μεταξύ Ιταλίας και Βρετανίας μετά την κρίση της Αβησσυνίας του 1935 και η ελληνική προσκόλληση στα βρετανικά συμφέροντα (παρά τη βρετανική επιφυλακτικότητα να εγγυηθεί την ελληνική εδαφική ακεραιότητα) άνοιξαν τον δρόμο για την επίθεση του Μουσολίνι τον Οκτώβριο του 1940. Ο Ιωάννης Μεταξάς, διορισμένος δικτάτορας από τον βασιλιά Γεώργιο το 1936, επέδειξε αφοσίωση στη Βρετανία, η οποία μπορεί να εξηγηθεί εν μέρει λόγω της εξάρτησής του από τον αγγλόφιλο βασιλικό προστάτη του, αλλά επίσης και από την πεποίθησή του ότι η ελληνική εθνική

ασφάλεια ήταν συνυφασμένη με την βρετανική στρατιωτική παρουσία στην περιοχή¹⁵³.

Είναι σαφές ότι η Ελλάδα είχε μεγάλη στρατηγική σημασία για τις Μεγάλες Δυνάμεις και ότι μπορούσε να εμπλακεί σε ενδεχόμενη πολεμική σύγκρουση ευρωπαϊκών κρατών στην Ανατολική Μεσόγειο – ακόμη και χωρίς να το επιθυμεί. Το μεγάλο ζητούμενο ήταν η χάραξη και διασφάλιση της δικής της ανεξάρτητης πολιτικής. Όπως εύστοχα επισημαίνουν οι Βερέμης και Κολιόπουλος:

Έτσι η ικανότητα της Ελλάδας να διατηρεί μια αυτόνομη πολιτική αυξανόταν όποτε ο αριθμός των μεγάλων δυνάμεων που συμμετείχαν στην ισορροπία του συστήματος εξουσίας αυξανόταν (1870-1913) ή το ενδιαφέρον τους για τη στρατηγική της θέση μειωνόταν (1923-1935). Αντιθέτως, όποτε υπερίσχυσαν μπλοκ εξουσίας ή κάποιο διμερές σύστημα (1914-1918 και 1938-1941), η ξένη παρέμβαση και εξάρτηση αυξάνονταν¹⁵⁴.

Επομένως μπορεί να ειπωθεί ότι, ενώ οι ιδεολογικές διαφορές και τριβές μπορούσαν να αποτελέσουν εργαλείο πολιτικής τη δεκαετία του 1930, η ιδεολογία είχε δευτερεύουσα σημασία για τις στρατηγικές επιδιώξεις των κρατών. Με άλλα λόγια, η ιδεολογία είχε αντίκτυπο κυρίως στην εσωτερική πολιτική ζωή των κρατών – μόνο στη Γερμανία έπαιξε ιδιαίτερο ρόλο και στην εξωτερική πολιτική. Η ενίσχυση του φασισμού ως ιδεολογία ζημίωνε τους βενιζελικούς στον στρατό και στην πολιτική ζωή – ας μην ξεχνάμε ότι ο στρατός ήταν ένας σημαντικός παράγοντας της πολιτικής ζωής τη δεκαετία του 1930¹⁵⁵. Συγχρόνως, ο θάνατος του Βενιζέλου συνέβαλε επίσης στη μείωση της δύναμης και απήχησης του φιλελευθερισμού. Στον αντίποδα, το γερμανικό μοντέλο ήταν σημαντικό για τους βασιλόφρονες στρατιωτικούς. Ο Μεταξάς ήταν ένας εξ αυτών που είχαν υποστηρίξει τη Γερμανία στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο και εκτιμούσε την πειθαρχία και ισχύ του στρατεύματος¹⁵⁶.

Η Ελλάδα άλλαξε κεφάλαιο στη σύγχρονη πολιτική ιστορία της με την δικτατορία του Μεταξά, που επεβλήθη το 1936. Για να καταλάβουμε τα χαρακτηριστικά του δικτατορικού καθεστώτος της

4ης Αυγούστου¹⁵⁷ θα ήταν χρήσιμη η παράθεση των στόχων και αρχών του καθεστώτος Μεταξά: μοναρχία/βασιλευόμενη δημοκρατία, σιδηρά αλλά έντιμη δικτατορία, αυταρχική αναδιοργάνωση της χώρας, ανάγκη πειθαρχίας, ενότητα νεολαίας γύρω από το ιδεώδες του «τρίτου ελληνικού πολιτισμού», επαναφορά των θεμελιωδών αρχών του ελληνισμού εναντίον του ρασιοναλισμού, του θετικισμού και του ιστορικού υλισμού, ενδυνάμωση του στρατού, αναγέννηση, αναδόμηση και αναδιοργάνωση του ελληνικού κράτους¹⁵⁸. Ο Μεταξάς θεωρούσε τον Πορτογάλο Αντόνιο Σαλαζάρ κύριο εμπνευστή του και συγκέντρωνε στοιχεία από αυτόν καθώς και από άλλα διδακτορικά καθεστώτα της εποχής¹⁵⁹. Πράγματι, η περίπτωση του καθεστώτος Μεταξά έφερε ορισμένα ποιοτικά χαρακτηριστικά που ήταν τυπικά για τα αυταρχικά καθεστώτα της δεκαετίας του 1930 σε Ισπανία, Πορτογαλία, Γερμανία, και Ιταλία. Το καθεστώς της 4ης Αυγούστου παρουσίαζε τον Μεταξά ως τον «πρώτο αγρότη», τον «πρώτο εργάτη», ως τον «εθνικό πατέρα των Ελλήνων» και ως «αρχηγό»¹⁶⁰.

Τόσο ο κοινοβουλευτισμός όσο και ο κομμουνισμός ήταν εχθροί του «νέου» εθνοκράτους. Για το καθεστώς της 4ης Αυγούστου ο κομμουνισμός ήταν σημαντικός κίνδυνος, καθώς στην Ελλάδα υπήρχαν ήδη κάποιες αριστερές ομάδες, που δραστηριοποιούνταν υπέρ της κομμουνιστικής ιδεολογίας και της Κομμουνιστικής Διεθνούς, η οποία ως γνωστόν έπαιζε τον ρόλο μιας πλατφόρμας της ρωσικής κυριαρχίας μαζί με την πολιτική «λαϊκού μετώπου» σε Γαλλία, Ισπανία και Ελλάδα¹⁶¹. Η πολιτική της Κομμουνιστικής Διεθνούς στο Μακεδονικό αντιμετωπιζόταν από την ελληνική κυβέρνηση ως κίνδυνος, ενώ το εγχώριο κομμουνιστικό κίνημα ως «καλυμμένος πράκτορας της σοβιετικής κυβέρνησης που αποσκοπούσε στον ακρωτηριασμό της Ελλάδας»¹⁶². Πολύ περισσότερο, ο Μεταξάς πάντα υπογράμμιζε τη σλαβική απειλή εναντίον της Ελλάδας εξαιτίας της Βουλγαρίας. Η ευμετάβλητη στάση των Σοβιετικών στην ευρωπαϊκή πολιτική και διπλωματική σκηνή τα τελευταία χρόνια της δεκαετίας του 1930 εθεωρείτο επικίνδυνη για τα ελληνικά συμφέροντα, ιδίως σε περίπτωση που οι Σοβιετικοί υποστήριζαν τους βουλγαρικούς αναθεωρητικούς στόχους στη Μακεδονία¹⁶³.

Ο φιλελευθερισμός δεν ετύγχανε καλύτερης αντιμετώπισης. Το καθεστώς Μεταξά θεωρούσε ότι ο φιλελεύθερος κοινοβουλευτισμός δεν ήταν δυνατόν να φέρει ευημερία στην Ελλάδα και ενίσχυε τις αυταρχικές τάσεις¹⁶⁴. Το καθεστώς παρουσίαζε ορισμένα κοινά στοιχεία με τον ιταλικό φασισμό και τον γερμανικό ναζισμό¹⁶⁵, ήταν ωστόσο διαφορετικό από τον φασισμό¹⁶⁶. Ο ιταλικός φασισμός ήταν μια ιδεολογία προερχόμενη από το εξωτερικό και, σύμφωνα με τον Μεταξά, δεν ήταν κατάλληλη για τη φύση του ελληνικού έθνους¹⁶⁷. Στη βιβλιογραφία για την ελληνική πολιτική έχει εκφραστεί η άποψη ότι ο φασισμός δεν μπόρεσε να βρει «έναν εξέχοντα θεωρητικό ή ιδεολόγο» για την ανάπτυξη και διάχυση της φασιστικής ιδεολογίας μέσα στην κοινωνία. Επίσης, είναι δύσκολο να υποστηριχθεί ότι υπήρχαν σημαντικές φασιστικές οργανώσεις στην Ελλάδα¹⁶⁸. Στο καθεστώς της 4ης Αυγούστου τα θεμελιώδη συστατικά του ελληνικού έθνους εκφράζονταν ως «Οικογένεια-Έθνος-Εκκλησία»¹⁶⁹. Ο Μεταξάς κατασκεύασε μια ιδεολογία μόνον για τους Έλληνες και δεν είχε στο μυαλό του κάποια φασιστική συνεργασία ή συμμαχία με το εξωτερικό¹⁷⁰. Ωστόσο, παρά τη διαφορά στο πνεύμα του καθεστώτος, υπήρχαν οργανωτικές ομοιότητες με τα συστήματα της φασιστικής Ιταλίας και της Γερμανίας. Όπως, λ.χ., στο ότι η Ελλάδα του Μεταξά επιδίωξε την αναδιοργάνωση της κοινωνίας αρχίζοντας από τις οργανώσεις νέων – το ίδιο συνέβη και στην Τουρκία. Η ΕΟΝ (Εθνική Οργάνωσις Νεολαίας) είχε τον ρόλο ενός στρατού εναντίον των «επικίνδυνων» ιδεολογιών¹⁷¹.

Η νέα εκδοχή της Μεγάλης Ιδέας¹⁷² ήταν απαραίτητη για την πρόοδο των Ελλήνων, σύμφωνα με τον Μεταξά ο οποίος τόνιζε ότι «στην πραγματικότητα δεν απέτυχε η Μεγάλη Ιδέα, παρά μόνο η προσπάθεια υλοποίησης της εδαφικής μορφής της»¹⁷³. Η Ελλάδα δεν είχε επεκτατικές βλέψεις πλέον. Μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή ο ελληνικός ρομαντισμός είχε χαθεί, και ως εκ τούτου το πνεύμα του επεκτατισμού ήταν αδύναμο, ενώ συγχρόνως ο φασιστικός έλεγχος της κοινωνίας αποτελούσε έναν ιδεολογικό τρόπο ανάπτυξης. Επιπλέον, καθώς η Ελλάδα είχε στην άμεση γειτονία της την επιθετική Ιταλία, δύο φασιστικά καθεστώτα σε Ιταλία και Ελλάδα

ήταν δυνατόν να βρίσκονται σε αντίπαλα στρατόπεδα. Για την Ελλάδα –όπως και για την Τουρκία– κύρια προτεραιότητα είχε η εθνική κυριαρχία και η ασφάλεια μέσα στα πλαίσια των συμμαχικών αποφάσεων. Η προσήλωση της Ελλάδας στην ειρήνη και εναντίον του αναθεωρητισμού φαίνεται έμπρακτα και από το ότι η χώρα ήταν ανάμεσα στα ιδρυτικά μέλη της Κοινωνίας των Εθνών, παρά τις ιταλικές και βουλγαρικές προκλήσεις. Ο Μεταξάς, μολονότι, ως γνωστόν, ήταν υποστηρικτής των Γερμανών, έδινε προσοχή στις ισορροπίες μεταξύ της Γερμανίας και των δυνάμεων της Αντάντ. Το καθεστώς Μεταξά –όπως και η Τουρκία– έδειχνε συμπάθεια στην Αντάντ για λόγους εθνικής ασφάλειας, παρά το ότι η Ελλάδα κράτησε ουδέτερη στάση μέχρι την ιταλική επίθεση¹⁷⁴. Δεν είναι μυστικό ότι οι ελληνικές κυβερνήσεις μετά το 1933 ακολουθούσαν φιλο-αγγλική πολιτική¹⁷⁵, ωστόσο θα πρέπει επίσης να αναφερθεί ότι ο Μεταξάς είχε επίγνωση της σημασίας που είχε το να μένει μακριά από οποιαδήποτε άμεση ανάμειξη. Για το ίδιο θέμα ο ιστορικός Richard Clogg υποστηρίζει ότι ο Μεταξάς πρόσεχε ιδίως να μην προκαλέσει γερμανική επίθεση εναντίον της Ελλάδας¹⁷⁶.

1.3. Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις κατά τη δεκαετία του 1930

Η δεκαετία του 1920 ήταν μια περίοδος διασκέψεων ειρήνης για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Η Ελλάδα υπό τον Βενιζέλο είχε αλλάξει τους στόχους και τον αναθεωρητισμό της εξωτερικής πολιτικής της σε αναζήτηση σταθερότητας και ειρήνης στην περιοχή. Η κακή οικονομική κατάσταση στην οποία βρίσκονταν και η Ελλάδα και η Τουρκία, τις ανάγκαζε να δουν ότι οι διογκούμενες στρατιωτικές δαπάνες ήταν πολυτέλεια αλλά και βαρύτατο φορτίο. Εξάλλου, η αυξανόμενη ιταλική απειλή τόσο για την Ελλάδα όσο και για την Τουρκία έπαιζε σημαντικό ρόλο στις συζητήσεις περιφερειακής ασφάλειας. Ο ιταλικός κίνδυνος ήταν κατά συνέπεια σημαντικός παράγοντας, που βοήθησε στην υπερπήδηση των εμποδίων για τη συνεργασία Ελλάδας και Τουρκίας μεταξύ τους αλλά και με την Ιταλία.

Το 1928 Τουρκία και Ιταλία υπέγραψαν δύο συμφωνίες: τη Συμφωνία Ουδετερότητας, Συμβιβασμού και Δικαστικών Λύσεων και τη Συμφωνία για τα θαλάσσια και παράκτια όρια μεταξύ της ηπειρωτικής Μικράς Ασίας και της νήσου Μεγίστης στα Δωδεκάνησα¹⁷⁷. Αυτές οι συμφωνίες εντάσσονταν στο πλαίσιο της ιταλικής δραστηριότητας στη Βαλκανική, με την Ιταλία να παίζει τον ρόλο μεσολαβητή μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας στοχεύοντας στον έλεγχο της Βαλκανικής. Αμέσως δε μετά τις ιταλο-τουρκικές συμφωνίες, ο Βενιζέλος υπέγραψε παρόμοια συμφωνία ουδετερότητας με την Ιταλία. Η συνεργασία μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας ήταν κρισιμότερη για την ευόδωση των ιταλικών σχεδιασμών ελέγχου της Βαλκανικής¹⁷⁸, ωστόσο και ο Βενιζέλος και ο Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ είχαν επίγνωση του προσωρινού χαρακτήρα αυτών των συμφωνιών με την Ιταλία. Πηγαίνοντας ένα βήμα παραπέρα, ο Βενιζέλος έστειλε επιστολή αμοιβαίων προθέσεων προς την Άγκυρα, στην οποία δήλωνε ότι ο ελληνικός λαός πιστεύει πως η Τουρκία δεν έχει εδαφικές απαιτήσεις από την Ελλάδα και ότι το ίδιο ισχύει και για την Ελλάδα¹⁷⁹. Ο Τούρκος πρωθυπουργός Ισμέτ Ινονού απάντησε στην επιστολή με την ίδια θετική διάθεση¹⁸⁰. Και οι δύο πλευρές επιθυμούσαν να επιλύσουν τα προβλήματα μέσω διαπραγμάτευσης, η οποία οδήγησε στην υπογραφή σημαντικών συμφωνιών στις 30 Οκτωβρίου 1930¹⁸¹. Εκτός από το ζήτημα της διευθέτησης των ανταλλαγών περιουσίας, υπήρχαν δύο πεδία συμφωνίας: το Πρωτόκολλο Περιορισμού των Ναυτικών Δυνάμεων και το Σύμφωνο Φιλίας, Ουδετερότητας, Συμβιβασμού και Μεσολάβησης. Το πρώτο ήταν σημαντικό, γιατί οδηγούσε σε περιορισμό των εξοπλιστικών δαπανών, ενώ η έτερη συμφωνία είχε κρίσιμη σημασία, αφού στο πρώτο άρθρο της αναφερόταν ότι Ελλάδα και Τουρκία δεν θα εντάσσονταν σε κανένα πολιτικό ή οικονομικό σύμφωνο ή σε ενέργειες εναντίον αλλήλων. Το δεύτερο άρθρο αναγκάζει τις δύο χώρες σε ουδετερότητα, σε περίπτωση που η μία εξ αυτών δεχθεί επίθεση από τρίτο κράτος ή κράτη παρά τις προσπάθειες να διατηρήσει την ειρήνη.

Ο Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ σχεδίασε το Βαλκανικό Σύμφωνο με στόχο η Βαλκανική να κρατηθεί έξω από τον επερχόμενο πόλεμο και

να γίνει μια περιοχή ασφάλειας μέσω των προσπαθειών των ανεξάρτητων βαλκανικών κρατών. Στις δεδομένες συνθήκες, το σύμφωνο ήταν παράγοντας σημαντικής πίεσης στην αναθεωρητική Βουλγαρία. Η Τουρκία θα βρισκόταν στο πλευρό της Ελλάδας σε περίπτωση επιθετικών κινήσεων από τη Βουλγαρία ή σε περίπτωση ιταλικής εισβολής στη Βαλκανική¹⁸². Είναι γεγονός ότι η εμφάνιση της Βουλγαρίας ως συγκεκριμένης απειλής για την Ελλάδα και γενικότερα για τη βαλκανική ειρήνη έδωσε κίνητρο στην Τουρκία και την Ελλάδα να συνεργαστούν με βάση τις κοινές αντιλήψεις τους για την προστασία του *status quo*. Έτσι, το 1933 οι δύο χώρες υπέγραψαν το Σύμφωνο Εγκάρδιας Συμμαχίας (Pact d' Entente Cordiale), το οποίο περιείχε σημαντικά άρθρα σχετικά με τον επερχόμενο κίνδυνο και την κοινή στάση Ελλάδας και Τουρκίας¹⁸³. Με το άρθρο 1, αμφότερα κράτη εγγυούνταν την προστασία των υφισταμένων συνόρων έναντι επίθεσης. Στο άρθρο 2, και οι δύο πλευρές αναγνώριζαν την ανάγκη να συνομιλούν σχετικά με οποιοδήποτε διεθνές ζήτημα που θα μπορούσε να τους ενδιαφέρει. Ακόμη περισσότερο ενδιαφέρον είναι το άρθρο 3, το οποίο έδινε δικαίωμα στους εκπροσώπους του καθενός από τα δύο κράτη να εκφράζουν και να διασφαλίζουν τα συμφέροντα και τα δικαιώματα και των δύο κρατών σε διεθνείς επαφές ή συναντήσεις¹⁸⁴. Επιπλέον, μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1930 υπεγράφησαν μεταξύ Ελλάδας και Τουρκία και άλλες συμφωνίες που αφορούσαν θέματα στρατιωτικά και αμυντικά, και εμπορικής και οικονομικής συνεργασίας¹⁸⁵.

Μάλιστα, οι καλές σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών είναι φανερές και από το ότι ο Βενιζέλος πρότεινε το 1934 τον Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ ως υποψήφιο για το Βραβείο Νόμπελ Ειρήνης¹⁸⁶. Οι καλές ελληνοτουρκικές σχέσεις είχαν θετικό αντίκτυπο και στη βαλκανική ειρήνη: το 1934 τα βαλκανικά κράτη υπέγραψαν μια συμφωνία για τη δημιουργία βαλκανικής Αντάντ, κάτι που ήταν η κατάληξη των τεσσάρων βαλκανικών συνεδρίων που είχαν προηγηθεί – αρχίζοντας από το 1930. Παρόλο που η Βουλγαρία δεν εντάχθηκε στη συμφωνία, ήταν παρούσα στις αρχικές προσπάθειες για βαλκανική συνεργασία. Εν τέλει, παρά την αρνητική στάση

Βουλγαρίας και Ιταλίας, το Βαλκανικό Σύμφωνο Φιλίας υπεγράφη στις 9 Φεβρουαρίου 1934 στην Αθήνα (από Ελλάδα, Τουρκία, Ρουμανία και Γιουγκοσλαβία), με την ελπίδα να συμπεριλάβει στο μέλλον και τη Βουλγαρία¹⁸⁷. Η Τουρκία θεωρούσε τη Βουλγαρία ιδιαιτέρως σημαντική για την ειρήνη στην περιοχή, επειδή η Βουλγαρία ήταν ο αδύναμος κρίκος στον αγώνα για διατήρηση της ειρήνης και του *status quo* έναντι του αναθεωρητισμού στη Βαλκανική¹⁸⁸, και επειδή η Ιταλία θα μπορούσε να τη χρησιμοποιήσει προς όφελος των επεκτατικών ονείρων της.

Στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1930 εξαιρετικής σημασίας ήταν η Συνθήκη του Μοντρέ ή αλλιώς η Συνθήκη για το καθεστώς των Στενών, σύμφωνα με την οποία αναγνωρίστηκε στην Τουρκία το δικαίωμα να ελέγχει τα Στενά και να επαναστρατιωτικοποιήσει την περιοχή μέσα στις νέες συνθήκες ανασφάλειας και απειλής¹⁸⁹. Παράλληλα αυτή η συνθήκη ήταν σημαντική και για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις, καθώς –όπως ανέφερε ο Τούρκος υπουργός Εξωτερικών Τεβφίκ Ρουστού Αράς (Tevfik Rüstü Aras)– μαζί με το δικαίωμα της Τουρκίας να στρατιωτικοποιήσει την περιοχή των Στενών η Ελλάδα θα μπορούσε να στρατιωτικοποιήσει τα δικά της νησιά. Αν και στη Συνθήκη του Μοντρέ δεν γινόταν αναφορά στο θέμα της στρατιωτικοποίησης των νησιών, ο Τούρκος Υπουργός Εξωτερικών διατύπωσε αυτήν την άποψη μέσα στο τουρκικό κοινοβούλιο¹⁹⁰. Τούτο θα μπορούσε να θεωρηθεί φυσιολογικό υπό το πρίσμα του φιλικού ελληνοτουρκικού κλίματος της δεκαετίας του 1930. Ωστόσο, τα λόγια του δημιούργησαν ακόμη μια διένεξη μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας σχετικά με τη στρατιωτικοποίηση των νησιών μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Ένα επιπλέον πρόβλημα των ελληνοτουρκικών σχέσεων της περιόδου μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο αναδύθηκε την ίδια εποχή (δεκαετία του 1930) και αφορούσε την ηγεμονία στο Αιγαίο πέλαγος: η Ελλάδα αύξησε μονομερώς τον εναέριο χώρο της από τα τρία στα δέκα μίλια το 1931, ενώ το 1936 αύξησε τα εθνικά χωρικά ύδατά της από τα τρία στα έξι μίλια. Αυτές οι κινήσεις δεν έγιναν τότε μεγάλο θέμα συζήτησης μέσα στο γενικό πλαίσιο καλής σχέσης, ωστόσο η

σιωπή της Τουρκίας θεωρήθηκε από την ελληνική πλευρά ως αποδοχή. Βέβαια, στα χρόνια που ακολούθησαν μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο αυτό έγινε ένα ακόμη προβληματικό θέμα μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας¹⁹¹.

Πάντως, οι πολιτικές διαμάχες στο εσωτερικό της Ελλάδας δεν επηρέαζαν σε αποφασιστικό βαθμό τις ελληνοτουρκικές σχέσεις, επειδή η διασφάλιση καλών διμερών σχέσεων αποτελούσε υποχρέωση της συμφωνίας εναντίον συγκεκριμένων απειλών. Γι' αυτό και ο Μεταξάς δεν επέφερε αλλαγές στον προσανατολισμό της εξωτερικής πολιτικής. Το καθεστώς Μεταξά είχε την Ιταλία και τη Γερμανία ως πρότυπα εσωτερικής πολιτικής, αλλά ο στόχος στο πεδίο της εξωτερικής πολιτικής για την Ελλάδα του Μεταξά συνέχισε να είναι η διαφύλαξη του *status quo*¹⁹².

Το 1937 ο Τούρκος πρωθυπουργός, ο αποκαλούμενος «εθνικός αρχηγός» Ισμέτ Ινονού επισκέφθηκε την Ελλάδα του Μεταξά, αποκαλούμενου «Αρχηγού των Ελλήνων»¹⁹³, για να συζητήσει τις νέες συμμαχίες Ιταλίας-Γιουγκοσλαβίας και Γιουγκοσλαβίας-Βουλγαρίας¹⁹⁴. Η Βουλγαρία μάλιστα προχωρούσε σε στρατιωτικοποίηση ζωνών στα σύνορα με τη Θράκη και στην περιοχή της Δοβρουτσάς (Dobrogea)¹⁹⁵. Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1930 δεν έλειψαν κάποιες προσπάθειες να βρεθεί ειρηνική λύση με τη Βουλγαρία. Ωστόσο, η σοβιετική στάση για τη διατήρηση της ειρήνης στην περιοχή του Βαλκανικού Συμφώνου άλλαξε το καλοκαίρι του 1939, κάτι που είχε σχέση με τη συνεννόηση Γερμανών και Σοβιετικών στο θέμα της Πολωνίας. Αποτέλεσμα ήταν η αναπόφευκτη υποστήριξη της αναθεωρητικής Βουλγαρίας από τη σοβιετική πλευρά, με συνέπεια η ενότητα του Βαλκανικού Συμφώνου να αρχίσει να χάνει ισχύ και να περνάει υπό την επιρροή των δυνάμεων του Άξονα¹⁹⁶.

Σε αυτές τις συνθήκες τόσο η Ελλάδα όσο και η Τουρκία κατέβαλλαν προσπάθειες να δείξουν προσήλωση στην ειρήνη στο πεδίο των πολιτικών και των στρατιωτικών σχέσεων μέχρι το τελευταίο λεπτό¹⁹⁷. Η Βρετανία υποστήριζε αυτήν την ελληνοτουρκική προσέγγιση. Η εξέλιξη των γεγονότων ήταν άλλωστε κατατρεχτική,

αφού μετά τη γερμανική εισβολή στην Πολωνία –με τη συνεργασία των Σοβιετικών– οι δυνάμεις της Αντάντ κήρυξαν πόλεμο στη Γερμανία την 1η Σεπτεμβρίου 1939, σύμφωνα με τις συνθήκες συμμαχίας και άμυνας μεταξύ Πολωνίας, Γαλλίας και Βρετανίας. Στο ίδιο πλαίσιο, τον Νοέμβριο του 1939¹⁹⁸, το Λονδίνο επιχείρησε να υποστηρίξει μια συνεργασία μεταξύ Ελλάδας, Τουρκίας, Ρουμανίας και Ιταλίας¹⁹⁹, κάτι που ήταν θετικό για την Ελλάδα και την Τουρκία, αλλά ανεπαρκές για να ενσωματώσει την Ιταλία στο σύστημα συμμαχιών της Αντάντ. Επιπλέον, οι βρετανικές ενέργειες αντιμετωπίζονταν πάντοτε αρνητικά από τη Γιουγκοσλαβία και τη Ρουμανία για τον απλό λόγο ότι μια τέτοια συμμαχία θα μπορούσε να γίνει αιτία γερμανικής επίθεσης²⁰⁰. Για την Ελλάδα και την Τουρκία τούτο ήταν σημαντικό, γιατί και οι δύο χώρες επιθυμούσαν να μείνουν έξω από τον πόλεμο²⁰¹ και συγχρόνως να διαφυλάξουν το *status quo*. Ως εκ τούτου, και η Αθήνα και η Άγκυρα ήταν προσεκτικές στην εξωτερική τους πολιτική. Για τη μεν Ελλάδα η συνεργασία με τη Βρετανία θα μπορούσε να είναι αιτία γερμανικής εισβολής²⁰², η δε Τουρκία δεν ήταν σε θέση να ενεργήσει όπως θα προτιμούσε να ενεργήσει υπό άλλες συνθήκες. Η Τουρκία δεν ήρθε εγγύτερα στη Γερμανία εναντίον της Ελλάδας, αλλά, απ' την άλλη, δεν μπορούσε να διακόψει τις οικονομικές σχέσεις με τη Γερμανία.

¹⁶ Eric Hobsbawm, *Kısa 20. Yüzyıl 1914-1991 Aşırıliklar Çağı*, Κωνσταντινούπολη 1996, 179.

¹⁷ Στο ίδιο, 156.

¹⁸ Στο ίδιο, 156-157.

¹⁹ Στο ίδιο, 164.

²⁰ 1924-1998. Ένας εκ των σημαντικότερων Τούρκων ιστορικών του 20ού αιώνα, με ειδίκευση στην πολιτική ιστορία και με αξιόλογη πανεπιστημιακή σταδιοδρομία. Οι απόψεις του ήταν συντηρητικές και εθνικιστικές.

²¹ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, τόμ.1 (1914-1980), Άγκυρα 1994, 229.

²² Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, ό.π., 291.

²³ Armaoğlu, ό.π., 322.

- ²⁴ Mehmet Gönlübol et.al, *Olaylarla Türk Dış Politikası*, Κωνσταντινούπολη 1989, 60.
- ²⁵ İsmail Soysal, *Cumhuriyet Döneminde Türk Diplomasisi*, Άγκυρα 1999, 1449.
- ²⁶ İlhan Uzgel, “Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye”, στο Baskın Oran (επιμ.), *Türk Dış Politikası*, τόμ I: 1919-1980, Κωνσταντινούπολη 2001, 308.
- ²⁷ Gönlübol, et.al., ό.π., 121.
- ²⁸ Πιο συγκεκριμένα: «Σύμφωνα με τις γενικές αρχές δικαίου, οι συμφωνίες ισχύουν στον βαθμό που δεν τροποποιούνται οι βασικές προϋποθέσεις και προσδοκίες στις οποίες βασίστηκε η σύναψή τους (rebus sic stantibus)». Βλ. www.linguee.com, (πρόσβαση 21 Ιουνίου 2015).
- ²⁹ Gönlübol, et.al., ό.π., 95.
- ³⁰ Στο ίδιο, 93-94.
- ³¹ Στο ίδιο, 126.
- ³² Özden Zeynep Alantar, “Türk Dış Politikasında Milletler Cemiyeti Dönemi”, στο Faruk Sönmezoğlu (επιμ.) *Türk Dış Politikasının Analizi*, Κωνσταντινούπολη 1998, 71.
- ³³ Η επιχειρηματολογία του Ατατούρκ πήγαζε από την ανάλυση της Συνθήκης των Βερσαλιών και το γενικότερο πνεύμα των συνθηκών ειρήνης. Η άποψή του επαληθεύτηκε δέκα χρόνια μετά, ακόμη και σε αρκετές λειπομέρειες. Βλ. Baki Öz, *Bıçağın Sirtında Siyaset*, Κωνσταντινούπολη 1996, 36-37.
- ³⁴ Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, ό.π., 293-294.
- ³⁵ Baskın Oran, “1923-1939 Görelî Özerlik- Dönemin Bilançosu”, στο Baskın Oran (επιμ.), *Türk Dış Politikası*, τόμ. I: 1919-1980, Κωνσταντινούπολη 2001, 251.
- ³⁶ Alantar, ό.π., 84.
- ³⁷ Soysal, ό.π., 1444.
- ³⁸ Εδάφη Misak-ı Milli: δηλ. εδάφη του τουρκικού έθνους κατά την περίοδο του αγώνα ανεξαρτησίας. Σ.τ.Ε.: Misak-ı Milli σημαίνει «εθνικός όρκος» ή «εθνικό συμβόλαιο»: κείμενο που συμφώνησε το οθωμανικό κοινοβούλιο στις 28 Ιανουαρίου 1920, και το οποίο αναφέρει τους εθνικούς και εδαφικούς στόχους του αγώνα ανεξαρτησίας του τουρκικού έθνους.
- ³⁹ Gönlübol, et.al., ό.π., 60.
- ⁴⁰ Soysal, ό.π., 1447.
- ⁴¹ Στο ίδιο, 1445.
- ⁴² Armaoğlu, ό.π., 319.

⁴³ Στο ίδιο.

⁴⁴ Στο ίδιο.

⁴⁵ Soysal, ό.π., 1445.

⁴⁶ Kudret Özersay, “Montreux Boğazlar Sözleşmesi”, στο Baskın Oran (επιμ.), *Türk Dış Politikası*, τόμος I: 1919-1980, Κωνσταντινούπολη 2001, 370.

⁴⁷ Armaoğlu, ό.π., 235 και 343.

⁴⁸ Στο ίδιο, 229.

⁴⁹ Στο ίδιο.

⁵⁰ Στο ίδιο.

⁵¹ Στο ίδιο, 343.

⁵² Özersay, ό.π., 381.

⁵³ Gönlübol, et.al., ό.π., 102.

⁵⁴ Armaoğlu, ό.π., 340.

⁵⁵ Στο ίδιο, 340-341.

⁵⁶ İlhan Uzgel, “İtalya’yla İlişkiler”, στο Baskın Oran (επιμ.), *Türk Dış Politikası*, ό.π., 296.

⁵⁷ Armaoğlu, ό.π., 341.

⁵⁸ Στο ίδιο.

⁵⁹ Στο ίδιο.

⁶⁰ Στο ίδιο.

⁶¹ Armaoğlu, ό.π., 342.

⁶² Στο ίδιο.

⁶³ Στο ίδιο.

⁶⁴ Στο ίδιο.

⁶⁵ Uzgel, “Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye”, ό.π., 313.

⁶⁶ Θεωρείται ένας από τους πλέον έγκριτους και εξέχοντες ιστορικούς μελετητές της τουρκικής κοινωνίας και πολιτικής και των κεμαλικών μεταρρυθμίσεων. Είναι ο συγγραφέας των βιβλίων: *Tek Adam* (Ο Μοναδικός Άντρας), που είναι βιογραφία του Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ, *İkinci Adam* (Ο Δεύτερος Άντρας), βιογραφία του Ισμέτ

Ινονού, *Menderes'in Dramı* (Το δράμα του Μεντερές), βιογραφία του πρώην πρωθυπουργού της Τουρκίας. Το *Tek Adam* και το *İkinci Adam* είναι πολύ χρήσιμα για τη μελέτη των πρώτων χρόνων της Τουρκικής Δημοκρατίας και θεωρούνται εν γένει από τα πιο σημαντικά βιβλία τουρκικής πολιτικής ιστορίας.

⁶⁷ Şevket Süreyya Aydemir, *İkinci Adam*, τόμος I, Κωνσταντινούπολη 2000, 507-509.

⁶⁸ Ο Αϊντεμίρ αποδίδει αυτή την αντιπαράθεση στην υγεία του Ατατούρκ. Σύμφωνα με τον Αϊντεμίρ λόγω ασθένειας ο Ατατούρκ γινόταν πιο ανήσυχος και νευρικός. Παρόμοια εξήγηση μπορεί να εντοπιστεί και σε άλλα απομνημονεύματα. Βλ. Aydemir, ό.π., 514-516.

⁶⁹ İsmet İnönü, *Hatıralar*, 1η έκδ., Άγκυρα 1987, 289-290.

⁷⁰ Uzgel, "İtalya'yla İlişkiler...", ό.π., 293.

⁷¹ Στο ίδιο, 296.

⁷² Στο ίδιο, 293.

⁷³ Στο ίδιο.

⁷⁴ Davide Rodogno, "Italian Soldiers in the Balkans. The Experience of the Occupation (1941-1943)", *Journal of Southern Europe and the Balkans*, 6 (2), Αύγουστος 2004, 128-129.

⁷⁵ Uzgel, "İtalya'yla İlişkiler...", ό.π., 295.

⁷⁶ Στο ίδιο, 293.

⁷⁷ Στο ίδιο, 296.

⁷⁸ Mark Mazower, *The Balkans: From the End of Byzantium to the Present Day*, Λονδίνο 2002, 100.

⁷⁹ Günay Göksu Özdoğan, "II. Dünya Savaşı Yıllarında Pan-Türkizm", στο Faruk Sönmezoglu (επιμ.), *Türk Dış Politikasının Analizi*, ό.π., 487.

⁸⁰ Η καθηγήτρια Γκιουνάι Γκιόκσου Όζντογαν (Günay Göksu Özdoğan) παραπέμπει στον Cemil Koçak, *Türk Alman İlişkileri, 1923-1939*, Άγκυρα: Türk Tarih Kurumu, 1991, 38-96. Βλ. Özdoğan, ό.π., 487.

⁸¹ Σύμφωνα με την Όζντογαν, η οποία παραπέμπει σε έγγραφα των αμερικανικών διπλωματικών Αρχών στην Κωνσταντινούπολη, 30 Νοεμβρίου 1937. Özdoğan, ό.π., 487, υποσημ. 32. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Herbert Melzig, *Yakın Şarkta Alman Propagandası Hakkında Bir Muhtıra*, Άγκυρα 1940 και Burhan Oğuz, *Yüzyıllar Boyunca Alman Gerçeği ve Türkler*, Κωνσταντινούπολη 1983.

⁸² Στο ίδιο.

⁸³ İlhan Uzgel, "Almanya'yla İlişkiler", στο Baskın Oran (επιμ.), *Türk Dış Politikası*, ό.π., 306.

⁸⁴ Öz, ό.π., 54.

⁸⁵ Uzgel, “Almanya’yla İlişkiler...”, ό.π., 299.

⁸⁶ Taner Timur, “Batı İdeolojisi, Irkçılık ve Ulusal Kimlik Sorunumuz”, *Yapıt dergisi*, Ιούνιος 1984, 25-26.

⁸⁷ Celalettin Vatandaş, “Kapsam ve Yöntem Açısından Türk Modernleşmesi”, *Yeni Türkiye* 23/24, 3, 1998, 1675.

⁸⁸ Timur, ό.π., 24.

⁸⁹ Mehmet Ali Ağaoğulları, “Aşırı Milliyetçi Sağ”, στο İrvin Cemil Schick & Ertuğrul Ahmet Tonak (επιμ.), *Geçiş Sürecinde Türkiye*, Κωνσταντινούπολη 1998, 203.

⁹⁰ Emre Arslan, “Türkiye’de Irkçılık”, στο Tanıl Bora (επιμ.), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce*, τόμ. 4: Milliyetçilik, Κωνσταντινούπολη 2003, 410-411.

⁹¹ Ağaoğulları, ό.π., 202-203.

⁹² Timur, ό.π., 110.

⁹³ Ağaoğulları, ό.π., 204. Άλλωστε οι τουρανιστικές ομάδες ήταν υπό τον αυστηρό έλεγχο της κυβέρνησης.

⁹⁴ Στο ίδιο, 202.

⁹⁵ Y. Doğan Çetinkaya, “Orta Katman Aydınlar ve Türk Milliyetçiliği’nin Kitleselleşmesi”, στο Bora, ό.π., 99.

⁹⁶ Το θέμα πραγματεύεται η Γκιουνάτ Γκιοκσού Όζντογαν στην αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή της με τίτλο: *The Case of Racism-Turanism: Turkism During Single Party Period, 1931-1944*, Boğaziçi University, 1990. Η Τουρκική Εστία ήταν οργάνωση που προωθούσε και υποστήριζε τον τουρκικό εθνικισμό.

⁹⁷ Βλ. Jacob M. Landau, *Pan-Turkism: From Irredentism to Cooperation*, Μπλούμινγκτον 1995, 77.

⁹⁸ Ağaoğulları, ό.π., 201.

⁹⁹ Στο ίδιο, 204.

¹⁰⁰ Niyazi Berkes, *Unutulan Yıllar*, Κωνσταντινούπολη 1997, 163.

¹⁰¹ Στο ίδιο.

¹⁰² Στο ίδιο.

¹⁰³ Cemil Koçak, *Türkiye’de Milli Şef Dönemi 1938-1945*, τόμ. 1, Κωνσταντινούπολη 2003, 271.

¹⁰⁴ Στο ίδιο, 250 και 253.

¹⁰⁵ Mustafa Aydın, “İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye”, στο Baskın Oran (επιμ.), *Türk Dış Politikası*, τόμ. I: 1919-1980, Κωνσταντινούπολη 2001, 418-419.

¹⁰⁶ Στο ίδιο, 419.

¹⁰⁷ Ο Edward Weisband ισχυρίζεται ότι κατά την αντίληψη των Τούρκων πολιτικών ιθυνόντων –οι οποίοι έκαναν αναφορές στα χρόνια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας– η Σοβιετική Ένωση ήταν η κύρια απειλή για την ασφάλεια της Τουρκίας. Στην ουσία, αυτή η άποψη είναι αρκετά ντετερμινιστική, αφού η Σοβιετική Ένωση αναγνωριζόταν ως σύμμαχος της Τουρκίας, ιδιαιτέρως στα χρόνια του μεσοπολέμου. Βλ. Edward Weisband, *Turkish Foreign Policy 1943-1945*, Πρίνστον 1973, 3.

¹⁰⁸ Aydın, ό.π., 424.

¹⁰⁹ Renée Hirschon, *Mübadele Çocukları*, Κωνσταντινούπολη 2000, 39.

¹¹⁰ Στο ίδιο.

¹¹¹ Richard Clogg, *Modern Yunanistan Tarihi*, Κωνσταντινούπολη 1992, 117.

¹¹² Η σύζυγός του ήταν αδερφή του Γερμανού αυτοκράτορα Βίλχελμ (Wilhelm).

¹¹³ Armaoğlu, ό.π., 134.

¹¹⁴ Στο ίδιο, 135.

¹¹⁵ Melek Fırat, “Yunanistan’la İlişkiler”, στο Baskın Oran (επιμ.), *Türk Dış Politikası*, τόμ I: 1919-1980, ό.π., 179-180.

¹¹⁶ Στο ίδιο, 181.

¹¹⁷ Mogens Pelt, “The Establishment and Development of the Metaxas Dictatorship in the Context of Fascism and Nazism, 1936-41”, *Totalitarian Movements and Political Religions*, 2 (3), Χειμώνας 2001, 145. Ωστόσο, μπορεί να ειπωθεί ότι για την ελληνική θεώρηση των πραγμάτων το περιστατικό της Κέρκυρας ήταν το πιο σημαντικό ζήτημα διαφωνίας μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας κατά την περίοδο του μεσοπολέμου. Η επιθετικότητα της Ιταλίας κατέστη σημείο τριβής κατά τα έτη 1923-1928.

¹¹⁸ Απόψεις σχετικές με την ιταλικές επεκτατικές βλέψεις στη δυτική Μικρά Ασία και κυρίως στην περιοχή της Σμύρνης απαντώνται συχνά στην τουρκική βιβλιογραφία που αφορά την περίοδο μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Ένα ενδεικτικό παράδειγμα της έντασης μεταξύ Ιταλίας και Ελλάδας κατά τη διάρκεια της ελληνικής κατοχής της Μικράς Ασίας εντοπίζεται στα αμερικανικά διπλωματικά αρχεία. Βλ. το σχετικό έγγραφο της Αμερικανικής Πρεσβείας στην Κωνσταντινούπολη στο Cagri Erhan (επιμ.), *American Documents on Greek Occupation of Anatolia*, Άγκυρα 1999, 98.

¹¹⁹ Κωνσταντίνος Σβολόπουλος, *Η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1900-1945*, Αθήνα 2005, 150.

¹²⁰ Pelt, ό.π., 145.

¹²¹ Στο ίδιο, 146-147.

¹²² Στο ίδιο.

¹²³ Ιωάννου Σ. Κολιόπουλου, *Η Δικτατορία του Μεταξά και ο Πόλεμος του '40*, Θεσσαλονίκη 1994, 20.

¹²⁴ Θάνος Βερέμης & Γιάννης Κολιόπουλος, *Ελλάς: Η σύγχρονη συνέχεια. Από το 1821 μέχρι σήμερα*, Αθήνα 2006, 139.

¹²⁵ Στο ίδιο.

¹²⁶ Στα αγγλικά χρησιμοποιείται από τους Βερέμη και Κολιόπουλο ο όρος «bilateralism» για την εξωτερική πολιτική του Βενιζέλου. Βλ. ενδεικτικά John Koliopoulos & Thanos Veremis, *Greece: The Modern Sequel. From 1821 to the Present*, Λονδίνο 2004 (2η ανατύπωση διορθωμένη), 290.

¹²⁷ Βερέμης & Κολιόπουλος, ό.π., 496.

¹²⁸ Στο ίδιο, 497.

¹²⁹ Στο ίδιο.

¹³⁰ Στο ίδιο, 498.

¹³¹ Στο ίδιο.

¹³² Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη Συνθήκη βλ. στην ενότητα «Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις κατά τη δεκαετία του 1930».

¹³³ Clogg, ό.π., 133-134.

¹³⁴ George Th. Mavrogordatos, *Stillborn Republic: Social Coalitions and Party Strategies in Greece 1922-1936*, University of California Press 1983, 201.

¹³⁵ Στο ίδιο.

¹³⁶ Firat, ό.π., 346.

¹³⁷ Thanos Veremis, "1922: Old Themes, New Challenges" (στο συνέδριο στο QEΗ, 17-20 Σεπτεμβρίου 1998), 5. Βλ. http://repository.forcedmigration.org/show_metadata.jsp?pid=fmo:488

¹³⁸ Στο ίδιο.

¹³⁹ P.J. Vatikiotis, *Popular Autocracy in Greece 1936-41. A Political Biography of General Ioannis Metaxas*, Λονδίνο 1998, 140.

¹⁴⁰ Clogg, ό.π., 138.

¹⁴¹ Vatikiotis, ό.π., 140.

¹⁴² Στο ίδιο.

¹⁴³ Στο ίδιο.

¹⁴⁴ Στο ίδιο, 144-145.

¹⁴⁵ Στο ίδιο, 141.

¹⁴⁶ Στο ίδιο.

¹⁴⁷ Στο ίδιο.

¹⁴⁸ Mavrogordatos, ό.π., 213.

¹⁴⁹ Στο ίδιο, 214.

¹⁵⁰ Στο ίδιο, 213.

¹⁵¹ Στο ίδιο, σχετική αναφορά της Penelope Papailias, βλ. Penelope Papailias, “Mülteci Belleği veya Bir Yunan Kurumu Üzerine Notlar”, στο Esra Özyürek (επιμ.), *Hatırladıklarıyla ve Unuttuklarıyla Türkiye’nin Toplumsal Hafızası*, Κωνσταντινούπολη 2001, 269.

¹⁵² Βερέμης & Κολιόπουλος, ό.π., 498.

¹⁵³ Στο ίδιο, 498-499.

¹⁵⁴ Στο ίδιο, 499.

¹⁵⁵ Vatikiotis, ό.π., 144.

¹⁵⁶ Στο ίδιο.

¹⁵⁷ Στο ίδιο, 186-190.

¹⁵⁸ Στο ίδιο, 148.

¹⁵⁹ Στο ίδιο, 186.

¹⁶⁰ Στο ίδιο, 156.

¹⁶¹ Στο ίδιο, 145.

¹⁶² Βερέμης & Κολιόπουλος, ό.π., 364.

¹⁶³ Koçak, ό.π., 268.

¹⁶⁴ Vatikiotis, ό.π., 148-149.

¹⁶⁵ Κωνσταντίνου Κ. Χατζόπουλου, *Ο Ελληνοϊταλικός Πόλεμος του 1940-1941: Ιδεολογική Προσέγγιση*, Κομοτηνή 1990, 15.

¹⁶⁶ Vatikiotis, ό.π., 188.

¹⁶⁷ Στο ίδιο, 186.

¹⁶⁸ Στο ίδιο, 188.

¹⁶⁹ Στο ίδιο, 186.

¹⁷⁰ Όπως γράφει ο Βατικιώτης: «*The Metaxas regime may have taken some of the then fashionable political features associated with the Fascist trend and the fear of the Communist threat in Europe championed by the Axis states, but without any ideological commitments to the external varieties of Fascism*». Στο ίδιο, 190.

¹⁷¹ Στο ίδιο, 187.

¹⁷² Στο ίδιο, 148.

¹⁷³ Στο ίδιο, 147.

¹⁷⁴ Απόστολος Ε. Βακαλόπουλος, *Νέα Ελληνική Ιστορία 1204-1985*, Θεσσαλονίκη 2004, 412.

¹⁷⁵ Βερέμης & Κολιόπουλος, ό.π., 498-499.

¹⁷⁶ Clogg, ό.π., 150.

¹⁷⁷ İlhan Uzgel, “İtalya’yla İlişkiler”, ό.π., 294.

¹⁷⁸ Στο ίδιο, 295.

¹⁷⁹ Fırat, ό.π., 345.

¹⁸⁰ Στο ίδιο.

¹⁸¹ Στο ίδιο, 345-346.

¹⁸² Στο ίδιο, 351.

¹⁸³ Armaoğlu, ό.π., 338-339.

¹⁸⁴ Fırat, ό.π., 349-350.

¹⁸⁵ Στο ίδιο, 350.

¹⁸⁶ Στο ίδιο.

¹⁸⁷ Στο ίδιο, 351.

¹⁸⁸ Στο ίδιο.

¹⁸⁹ Özersay, ό.π., 370.

¹⁹⁰ Fırat, ό.π., 353.

¹⁹¹ Στο ίδιο, 356.

¹⁹² Στο ίδιο, 354.

¹⁹³ Vatikiotis, ό.π., 156.

¹⁹⁴ Fırat, ό.π., 354.

¹⁹⁵ Στο ίδιο.

¹⁹⁶ Koçak, ό.π., 295.

¹⁹⁷ Fırat, ό.π., 354.

¹⁹⁸ Armaoğlu, ό.π., 361.

¹⁹⁹ Koçak, ό.π., 297.

²⁰⁰ Στο ίδιο.

²⁰¹ Ο Νιγιαζί Μπερκές θεωρεί ότι ο Ινονού ενίσχυσε το καθεστώς του και τη θέση του με το επιχείρημα ότι αντιτίθετο στον πόλεμο. Επιπλέον, ο Ινονού παρουσιάζει τη μη ανάμειξη της Τουρκίας στον πόλεμο ως επιτυχία της διπλωματίας του. Ο Μπερκές, όμως, ισχυρίζεται ότι η μη συμμετοχή της Τουρκίας στον πόλεμο δεν ήταν διπλωματική επιτυχία του Ινονού, αλλά αποτέλεσμα των επιλογών των Μεγάλων Δυνάμεων που ήθελαν να κρατήσουν την Τουρκία αμέτοχη. Βλ. Berkes, ό.π., 181.

²⁰² Clogg, ό.π., 150.

Κεφάλαιο II

ΤΟ ΞΕΣΠΑΣΜΑ ΤΟΥ Β' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΚΑΙ Η ΙΤΑΛΙΚΗ ΕΠΙΘΕΣΗ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος άρχισε την 1η Σεπτεμβρίου 1939 ως γερμανο-πολωνικός πόλεμος. Η γερμανική επιθετικότητα που πυροδότησε τον πόλεμο στην Ευρώπη οδήγησε σε παγκόσμιο πόλεμο. Επισήμως, στον πόλεμο εμπλέκονταν η Βρετανία, η Γαλλία και η Γερμανία, καθώς η Βρετανία και η Γαλλία είχαν συνάψει συμφωνίες με την Πολωνία ενάντια στη γερμανική επιθετικότητα²⁰³. Στην πραγματικότητα, παρά τον διαμελισμό της Πολωνίας μεταξύ της Γερμανίας και της Σοβιετικής Ένωσης, δεν υφίστατο θερμός πόλεμος μεταξύ της Γερμανίας και των δυνάμεων της Αντάντ²⁰⁴. Αυτός ο «ψευδοπόλεμος» έληξε με τις γερμανικές επιθέσεις κατά της Δανίας και της Νορβηγίας την 9η Απριλίου 1940²⁰⁵. Η δεύτερη αυτή κίνηση της Γερμανίας ήταν πολύ σημαντική λόγω της ουδέτερης θέσης της Δανίας και της Νορβηγίας. Η πολιτική ουδετερότητας των ευρωπαϊκών εθνών δεν σήμαινε πλέον τίποτα για τους εισβολείς, εξού και ο χαρακτηρισμός των κρατών που απείχαν ακόμη από τον πόλεμο ως μη εμπόλεμων κρατών²⁰⁶. Σύμφωνα με αυτόν τον χαρακτηρισμό κάθε κράτος, το οποίο δεν ήταν σύμμαχος της Γερμανίας, ήταν με το μέρος της Αντάντ. Ο χαρακτηρισμός ήταν εν προκειμένω ορθός, δεδομένου ότι η Γερμανία συνέχισε τις εισβολές της στην Ολλανδία, στο Βέλγιο και στο Λουξεμβούργο την 10η Μαΐου 1940. Τις επιθέσεις αυτές διαδέχθηκε η γερμανική επίθεση κατά της Γαλλίας. Ωστόσο, η αναπάντεχα γρήγορη ήττα της Γαλλίας δημιούργησε πρόβλημα για την Αντάντ.

Με την εμπλοκή της Γαλλίας στον θερμό πόλεμο, ο πόλεμος τώρα μαινόταν στη Μεσόγειο και σύμφωνα με την Τριπλή Συνεννόηση, η Τουρκία έπρεπε να συμμετάσχει. Σύμφωνα με τη συνθήκη της Τριπλής Συνεννόησης, η Τουρκία αναλάμβανε υποχρεώσεις σε περίπτωση επίθεσης κατά της Γαλλίας. Συγκεκριμένα, η εν λόγω συμμαχία εγγυάτο ότι: α) σε περίπτωση που η Τουρκία δεχόταν επίθεση από ευρωπαϊκό κράτος, η Βρετανία και η Γαλλία υποχρεούνταν να παράσχουν βοήθεια σε αυτήν με όλα τα διαθέσιμα μέσα, β) σε περίπτωση που η Γαλλία και η Βρετανία δέχονταν επίθεση από ευρωπαϊκά κράτη στη λεκάνη της Μεσογείου, η Τουρκία υποχρεούτο να τις βοηθήσει με όλα τα διαθέσιμα μέσα. Θα συνέβαινε το ίδιο και για την Τουρκία και θα την βοηθούσαν με όλα τα διαθέσιμα μέσα, εάν η Τουρκία δεχόταν επίθεση από κάποιο ευρωπαϊκό κράτος στη Μεσόγειο, γ) σε περίπτωση που η Βρετανία και η Γαλλία εξέρχονταν στον πόλεμο εξαιτίας των εγγυήσεών τους προς την Ελλάδα και τη Ρουμανία, η Τουρκία υποχρεούτο να βοηθήσει με όλα τα διαθέσιμα μέσα και δ) σε περίπτωση που η Βρετανία και η Γαλλία δέχονταν επίθεση από χώρα μη υπαγόμενη στη συμμαχία, η Τουρκία δεν δεσμευόταν να ταχθεί στο πλευρό της Βρετανίας και της Γαλλίας²⁰⁷. Εκτός από αυτά τα τέσσερα άρθρα του κειμένου της συνθήκης υπήρχαν και πρόσθετα πρωτόκολλα. Για παράδειγμα, στο Δεύτερο Πρωτόκολλο η Τουρκία έθετε περιορισμό αναφορικά με τις υποχρεώσεις της δυνάμει της συνθήκης. Στο Δεύτερο Πρωτόκολλο αναφέρεται συγκεκριμένα ότι κανένα άρθρο της συνθήκης δεν θα έφερνε την Τουρκία σε σύγκρουση με τη Σοβιετική Ένωση²⁰⁸. Παρά το Δεύτερο Πρωτόκολλο, οι Σοβιετικοί αντέδρασαν αρνητικά προς την Τουρκία και την κατηγόρησαν για εγκατάλειψη της ουδετερότητας. Κατά τη διάρκεια του πολέμου, η Τουρκία χρησιμοποίησε το εν λόγω Δεύτερο Πρωτόκολλο, προκειμένου να διατηρήσει τη θέση της ως μη εμπόλεμο κράτος.

Όπως και η Τουρκία, η Ελλάδα ακολουθούσε την πολιτική της μη εμπλοκής στον πόλεμο. Ωστόσο, τόσο η Ελλάδα όσο και η Τουρκία ενοχλήθηκαν από την ιταλική επίθεση κατά της Αλβανίας την 7η Απριλίου 1939 και δικαίως αντιμετώπιζαν με καχυποψία τις προθέσεις της Ιταλίας. Η Ιταλία εισέβαλε στην Αλβανία θεωρώντας

την «ως ένα πιθανό προγεφύρωμα στα Βαλκάνια»²⁰⁹. Κατά τους επόμενους μήνες οι ιταλικές απειλές εναντίον της Ελλάδας εντάθηκαν.

Η Βρετανία ανησυχούσε για την Ιταλία. Λόγω της στρατηγικής θέσης της Ελλάδας, η Βρετανία και η Γαλλία αντιμετώπιζαν με ιδιαίτερη καχυποψία την ιταλική επέκταση προς την Αλβανία και για τον λόγο αυτόν αποφάσισαν να παραχωρήσουν στην Ελλάδα «εγγυήσεις ακεραιότητας»²¹⁰. Σύμφωνα με εκτιμήσεις των δυνάμεων της Αντάντ, ο Ελληνικός Στρατός, συγκρινόμενος με τις ιταλικές δυνάμεις, ήταν αδύναμος. Αυτό το εγχείρημα της Αντάντ θα ικανοποιούσε την Ελλάδα. Ωστόσο, ο Μεταξάς δεν θεωρούσε αυτές τις δηλώσεις της Αντάντ επαρκείς για την ασφάλεια της Ελλάδας. Έβλεπε με καχυποψία την υπόσχεση της Γαλλίας και της Βρετανίας για ενιαία δράση όσον αφορά την Ελλάδα. Ο Μεταξάς ήταν προσεκτικός ώστε να μην προκαλέσει τον Άξονα με αυτήν την ασαφή εγγύηση. Η ελληνική κυβέρνηση δεν αποδέχθηκε αλλά ούτε και απέρριψε την εν λόγω εγγύηση²¹¹.

Από την πρώτη κιόλας μέρα η Γαλλία διέβλεψε την επικινδυνότητα της ιταλικής επιθετικότητας στη λεκάνη της Μεσογείου. Στην πραγματικότητα, η Βρετανία και η Γαλλία δυσκολεύονταν να προσδιορίσουν την πρωταρχική απειλή για το ευρωπαϊκό σύστημα. Κατά τη Βρετανία, κυρίαρχη απειλή για την ειρήνη στην Ευρώπη αποτελούσε η Γερμανία. Για τον λόγο αυτόν, η Βρετανία προσπαθούσε να διατηρήσει μια πολιτική επαναπροσέγγισης απέναντι στην Ιταλία, προκειμένου να την κρατήσει μακριά από τη Γερμανία²¹². Ωστόσο, η Γαλλία τόνιζε τη σημασία της προστασίας των σταυροδρομιών της Μεσογείου από την Ιταλία. Ο Ιταλός υπουργός Εξωτερικών Τσιάνο (Ciano) διεξήγαγε διαπραγματεύσεις με τη Βρετανία και τη Γαλλία, και κατόρθωσε να πετύχει την αναγνώριση ορισμένων αλυτρωτικών διεκδικήσεων όπως στην Αβησσυνία (Αιθιοπία)²¹³. Άρα, Βρετανία και Γαλλία, ακόμη και το 1940, δεν διέθεταν ένα πραγματικά συντονισμένο σχέδιο εναντίον της Ιταλίας.

Τις γαλλικές ανησυχίες συμμερίστηκε και το Ηνωμένο Βασίλειο όταν η Ιταλία κήρυξε τον πόλεμο κατά της Γαλλίας τη 10η Ιουνίου 1940 και έτσι μπήκε στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο στο πλευρό της Γερμανίας²¹⁴. Η ιταλική εμπλοκή στον πόλεμο απειλούσε ζωτικά βρετανικά συμφέροντα στη βόρεια Αφρική, καθώς οι ισχυρές ναυτικές δυνάμεις της Ιταλίας αποτελούσαν απειλητική δύναμη για τη θαλάσσια γραμμή μεταξύ Μάλτας και διώρυγας του Σουέζ στην Αίγυπτο, η οποία αποτελούσε τμήμα της στρατηγικής γραμμής Γιβραλτάρ-Μάλτα-Σουέζ-Άντεν²¹⁵. Στην πραγματικότητα η Ιταλία εποφθαλμιούσε τη διώρυγα του Σουέζ και προκειμένου να επιτύχει αυτόν τον στόχο η ιταλική στρατηγική στηρίχθηκε πάνω σε τρεις άξονες. Ο πρώτος ήταν η ανατολική Αφρική με τις ιταλικές δυνάμεις στην κατεχόμενη Αιθιοπία. Ο δεύτερος ήταν η βόρεια Αφρική. Συνακόλουθα, η Ιταλία επιτέθηκε στην Αίγυπτο την 13η Σεπτεμβρίου 1940. Ο τρίτος άξονας αυτής της στρατηγικής ήταν η ανατολική Μεσόγειος, επομένως η Ιταλία σκόπευε να εισβάλει στην Κρήτη και στην Κύπρο²¹⁶. Ο ορισμός του Μουσολίνι για την επιχείρηση κατά της Ελλάδας την 15η Οκτωβρίου 1939 αποτελεί απόδειξη αυτού του τρίπτυχου στο οποίο βασιζόταν ο ιταλικός επεκτατισμός: *«Πρόκειται για μια δράση την οποία συλλογίζομαι έντονα εδώ και πολλούς μήνες, πριν ακόμη από την είσοδό μας στον πόλεμο, πριν ακόμα από το ίδιο το ξέσπασμα του πολέμου»*²¹⁷.

Ο Μουσολίνι επεχείρησε να βρει έναν τρόπο να υποστηρίξει τις ιταλικές επιχειρήσεις στη λεκάνη της Μεσογείου. Η Γερμανία εστίαζε στις επιχειρήσεις και στη νίκη επί της Βρετανίας. Η Ιταλία εστίαζε ολόκληρη την στρατηγική της στον έλεγχο της ανατολικής Μεσογείου, γεγονός που σήμαινε εκκαθάριση της λεκάνης της Μεσογείου από κάθε βρετανική παρουσία. Τον στόχο αυτόν της απώθησης της Βρετανίας από τη Μεσόγειο συμμεριζόταν εν μέρει και η Γερμανία. Ο Άξονας ανησυχούσε για τα κράτη που είχαν δεσμούς με τη Βρετανία, όπως ήταν η Γιουγκοσλαβία, η Ελλάδα, η Τουρκία, η Αίγυπτος²¹⁸. Στην πραγματικότητα, μέχρι την πτώση της Γαλλίας στα χέρια του Άξονα η Ελλάδα δεν είχε καταστήσει σαφή τη θέση της στο πλευρό του αντιφασιστικού συντονισμού²¹⁹. Ήταν βέβαιο ότι η Ελλάδα, όπως και η Τουρκία, ανησυχούσε για τις

εδαφικές διεκδικήσεις στη λεκάνη της Μεσογείου καθώς η Ιταλία είχε τα δικά της επεκτατικά σχέδια για την ανατολική Μεσόγειο. Προς τον σκοπό αυτόν, κατά τον Μουσσολίνι, υπήρχαν δύο βασικοί στρατιωτικοί στόχοι: η Αλεξάνδρεια και η Αθήνα. Έτσι, η Ιταλία άνοιγε ταυτόχρονα δύο μέτωπα, ξεκινούσε δηλαδή έναν «παράλληλο πόλεμο»²²⁰.

Η βρετανική στρατιωτική παρουσία στη λεκάνη της Μεσογείου αποτελούσε σημαντικό παράγοντα για την ελληνική στάση έναντι τυχόν εισβολής από τις δυνάμεις του Άξονα. Ο Κολιόπουλος υποστηρίζει ότι σε μια πολωμένη διεθνή ατμόσφαιρα, όπως αυτή του 1940, η Ελλάδα θα μπορούσε να έχει εκμεταλλευτεί την ισορροπία των δυνάμεων σε συνδυασμό με την αυξανόμενη στρατηγική της σημασία²²¹. Οι ανησυχίες της Ελλάδας για τον Άξονα δεν σήμαιναν αυτομάτως συνεργασία με τους Βρετανούς. Στην πραγματικότητα, εάν πραγματοποιείτο επίθεση κατά της Ελλάδας, η Βρετανία έπρεπε να βρει τρόπο να βοηθήσει την ελληνική άμυνα²²². Για τον σκοπό αυτόν, η Βρετανία είχε αμφισβητήσει τη θέση της Τουρκίας σε περίπτωση ενδεχόμενης επίθεσης κατά της Ελλάδας. Το βρετανικό Υπουργείο Εξωτερικών είχε αποστείλει τηλεγράφημα στους Βρετανούς πρέσβεις στην Άγκυρα και στην Αθήνα, το οποίο όριζε ότι «η αποστολή της προστασίας της Ελλάδας προτάθηκε» στην Τουρκία. Επιπλέον, το τηλεγράφημα ανέφερε ότι «η κίνηση αυτή πρέπει να θεωρηθεί θετική για την εθνική τιμή των Τούρκων»²²³. Ο ιστορικός Σελίμ Ντερινγκίλ (Selim Deringil) εξηγεί πώς ο Βρετανός πρέσβης Hugessen εκτίμησε λανθασμένα τη στάση της Τουρκίας σκεπτόμενος ότι η Τουρκία θα καταλάμβανε τα Δωδεκάνησα και θα κήρυττε τον πόλεμο κατά της Ιταλίας²²⁴. Τουναντίον, η Τουρκία απέφευγε ακόμη και να προκαλέσει τον θυμό των Ιταλών²²⁵.

Η Ιταλία ξεκίνησε τις επιθέσεις κατά της Ελλάδας βυθίζοντας το ελληνικό καταδρομικό «Έλλη» την 15η Αυγούστου 1940 κοντά στο νησί της Τήνου, με την αιτιολογία της παρουσίας βρετανικών ναυτικών δυνάμεων στην ελληνική θάλασσα²²⁶. Υπήρχε ένα ακόμη πλοίο, το «Ερμιόνη», το οποίο χτυπήθηκε επίσης από τον ιταλικό στόλο. Ως βασική αιτία των επιθέσεων προβλήθηκαν οι αποστολές

των ελληνικών πλοίων για τη μεταφορά στρατιωτικού εξοπλισμού προς τις βρετανικές δυνάμεις²²⁷. Η ήδη αυξημένη ένταση κατά το θέρος του 1940 αυξήθηκε ακόμη περισσότερο με την εγκατάσταση των γερμανικών μεραρχιών στη Ρουμανία την 7η Οκτωβρίου 1940 με σκοπό την προστασία των εγκαταστάσεων πετρελαίου²²⁸. Συγχρόνως η Ρουμανία άρχισε να χάνει εδάφη και η Βουλγαρία κατάφερε να πάρει τη Δοβρουτσά²²⁹. Κατά τη διάρκεια του Οκτωβρίου του 1940, οι δυνάμεις του Άξονα συνέχισαν τις κινήσεις τους στη Βαλκανική, παράλληλα με την ιταλική επίθεση κατά της Ελλάδας.

2.1. Η ιταλική επίθεση κατά της Ελλάδας την 28η Οκτωβρίου 1940

Κατά τον στρατηγό Μπαντόλιο (Badoglio), πατέρας της ιδέας για μια ιταλική επιχείρηση κατά της Ελλάδας ήταν ο Τσιάνο²³⁰. Η ιταλική επιθετικότητα κατά της Ελλάδας εκδηλώθηκε τον Οκτώβριο του 1940 στο πλαίσιο του τριπλού στόχου της Ιταλίας²³¹. Την 28η Οκτωβρίου 1940 η Ιταλία εξέδωσε τελεσίγραφο με το οποίο κατηγορούσε την Ελλάδα ότι επέτρεψε σε βρετανικά πολεμικά πλοία να κάνουν χρήση των υδάτων της καθώς και ότι ενθαρρύνει πράξεις κατασκοπίας στα σύνορα με την Αλβανία²³². Επιπλέον, η Ιταλία ζήτησε την παραχώρηση της Κέρκυρας και της Κρήτης καθώς και των λιμανιών της Ηπείρου και του Πειραιά στο ιταλικό ναυτικό²³³. Τα αιτήματα της Ιταλίας απορρίφθηκαν αμέσως και κατηγορηματικώς από τον Έλληνα πρωθυπουργό. Εντός λίγων ωρών, ο ιταλικός στρατός είχε εισέλθει στην Ελλάδα.

Για τα δικά της συμφέροντα η Ιταλία επιθυμούσε να πραγματοποιήσει αιφνιδιαστική επιχείρηση κατά των μη εμπόλεμων κρατών όπως έκανε η Γερμανία κατά της Νορβηγίας. Στο πλαίσιο αυτό, η Ιταλία όριζε την Ελλάδα ως τη «*Νορβηγία της λεκάνης της Μεσογείου*»²³⁴. Η στάση αυτή απέρρεε από μια κρυφή αντιπαλότητα μεταξύ Γερμανίας και Ιταλίας. Όταν ο Μουσολίνι υποσχόταν ένα μακρύ αυτοκρατορικό μέλλον υπό τον φασισμό²³⁵, αναφερόταν στο όραμα για μια νέα Ρώμη που θα περιλάμβανε τη Βαλκανική. Όμως η

γερμανική στρατιωτική παρουσία στη Ρουμανία, και συνεπώς στη Βαλκανική, θα μπορούσε να θέσει σε κίνδυνο τα σχέδια του Μουσολίνι²³⁶. Ο τελευταίος είχε μεγαλόπνοες επεκτατικές βλέψεις· ωστόσο, δεν διέθετε ρεαλιστικά και καλά προετοιμασμένα στρατηγικά σχέδια για να τις πραγματοποιήσει. Οι ιταλικές δυνάμεις στερούνταν εξοπλισμού και ο ανεφοδιασμός τους ήταν δυνατός μόνον από τη Γερμανία κατά το στάδιο της προετοιμασίας για την εισβολή²³⁷. Ωστόσο, λόγω των δικών της σχεδίων, η Γερμανία δεν συμφωνούσε με την Ιταλία ως προς το ενδεχόμενο μιας άμεσης επίθεσης κατά της Ελλάδας σε αυτήν τη φάση του πολέμου²³⁸. Παρά το γεγονός ότι η Γερμανία παρενέβη δύο φορές προκειμένου να αποτρέψει την Ιταλία από τυχόν επίθεση κατά της Ελλάδας με την αιτιολογία ότι η ειρήνη στη Βαλκανική είχε στρατηγική σημασία εκείνη την περίοδο για τη Γερμανία, η επιχείρηση ξεκίνησε αιφνιδιαζοντας τη Γερμανία²³⁹.

Στο πλαίσιο αυτό, τα ιταλικά σχέδια θα εφαρμόζονταν από την Ιταλία με ίδιες δυνάμεις. Ο Αμερικανός καθηγητής Ιστορίας MacGregor Knox γράφει ότι ο Μπαντόλιο υπολόγιζε ότι «εννέα μεραρχίες αρκούσαν ώστε να καταληφθεί η Ελλάδα» τον Σεπτέμβριο του 1940²⁴⁰. Επιπλέον, ο Τζακομίνι (Jacomini), ο τότε Ιταλός πρέσβης στην Αλβανία, ισχυρίστηκε ότι λόγω των αλβανικών διεκδικήσεων στην Ήπειρο ενδεχομένως να χρησιμοποιούνταν αλβανικές δυνάμεις κατά τη διάρκεια του πολέμου²⁴¹. Ωστόσο, ο Μπαντόλιο υποστηρίζει στα απομνημονεύματά του ότι, κατά τη διάρκεια της περιόδου προετοιμασίας, οι Ιταλοί στρατηγοί θεωρούσαν είκοσι μεραρχίες επαρκείς για την εισβολή στην Ελλάδα σε περίπτωση που η Βουλγαρία άνοιγε μέτωπο στη Μακεδονία, όπου ο ελληνικός στρατός διατηρούσε έξι ή οκτώ μεραρχίες²⁴². Την 18η Οκτωβρίου 1940, ο βασιλιάς Μπόρις απέρριψε την «ιστορική ευκαιρία» να πάρει τη Θράκη από την Ελλάδα. Η Βουλγαρία τώρα δεν υποχρεούτο να πολεμήσει προς εξυπηρέτηση του ιταλικού σχεδίου. Παρά το ενδεχόμενο πολλών προβλημάτων, η κυβέρνηση Μουσολίνι με υπερβολική αυτοπεποίθηση αποφάσισε να εισβάλει στην Ελλάδα. Λόγω της μειωμένης βουλγαρικής απειλής, ο ελληνικός στρατός μετακίνησε μεραρχίες από τη Μακεδονία

εναντίον των ιταλικών στρατευμάτων του στρατηγού Βισκόντι Πράσκα (Visconti Prasca)²⁴³. Σύμφωνα με τον MacVeagh, Αμερικανό πρέσβη στην Αθήνα εκείνο το διάστημα, οι ιταλικές προετοιμασίες είχαν ως στρατηγικό στόχο τη Θεσσαλονίκη²⁴⁴.

Όταν άρχισε η ιταλική επίθεση κατά της Ελλάδας, η Βρετανία όφειλε να παράσχει βοήθεια στην Ελλάδα λόγω των γαλλικών και βρετανικών εγγυήσεων που είχαν δοθεί στη Ρουμανία και στην Ελλάδα την 13η Απριλίου 1939²⁴⁵. Όπως ισχυρίζεται ο Τσώρτσιλ στα απομνημονεύματά του, η βρετανική κυβέρνηση ζήτησε από την Τουρκία να εμπλακεί στον πόλεμο στο πλευρό της Ελλάδας²⁴⁶. Ακόμη και η βρετανική κυβέρνηση γνώριζε ότι η Τουρκία δεν διέθετε επαρκή στρατιωτική ικανότητα ώστε να αντιμετωπίσει τις δυνάμεις του Άξονα. Ενδεχόμενη ήττα της Τουρκίας θα σήμαινε επέκταση της επιρροής του Άξονα στην Εγγύς Ανατολή²⁴⁷.

Η γερμανική παρουσία στη Ρουμανία είχε δημιουργήσει μια υπαρκτή γερμανική απειλή στη Βαλκανική²⁴⁸, τούτο όμως (δηλ. η γερμανική απειλή) κράτησε την Τουρκία έξω από τον πόλεμο²⁴⁹. Οι αντιδράσεις της τουρκικής κυβέρνησης για την εισβολή της Ιταλίας στην Ελλάδα οφείλονταν και στις ανησυχίες της για την ασφάλεια της χώρας. Στις ομιλίες του Ινονού, είναι προφανής η ευαισθησία της Άγκυρας ως προς τούτο. Την 1η Νοεμβρίου 1940 ο Ινονού διακήρυττε στη μεγάλη τουρκική εθνοσυνέλευση τα εξής: «Σήμερα, η φίλη και γειτονική μας χώρα, η Ελλάδα, της οποίας η ειρήνη και ευημερία είναι πολύ σημαντικές, δυστυχώς αναγκάστηκε να εξέλθει στον πόλεμο. Αναλόουμε και συζητούμε την κατάσταση με τη σύμμαχό μας βρετανική κυβέρνηση»²⁵⁰.

Η Άγκυρα διακήρυξε ότι εάν η Βουλγαρία επιχειρήσει να περάσει τα σύνορα της Ελλάδας στη Θράκη και στη Μακεδονία, η «Τουρκία δεν θα παραμείνει άπραγη» απέναντί της²⁵¹. Κατά τον Φαχίρ Αρμαόγλου, αυτή η τουρκική διακήρυξη κράτησε τη Βουλγαρία μακριά από κάθε επιθετική πράξη κατά της Ελλάδας, τουλάχιστον για ένα διάστημα²⁵². Επιπλέον, η Τουρκία απέστειλε στην Ιταλία υπόμνημα το οποίο όριζε ότι η Τουρκία θα συμμετείχε στον πόλεμο²⁵³ κατά της Ιταλίας, σε περίπτωση που η Ιταλία εισέβαλλε

στη Θεσσαλονίκη και σε περίπτωση που η Βουλγαρία πραγματοποιούσε επίθεση κατά της Ελλάδας²⁵⁴. Κανένας από τους δύο αυτούς όρους δεν πραγματοποιήθηκε κι έτσι η Τουρκία δεν ενεπλάκη στον πόλεμο της Ελλάδας. Ωστόσο, ο Frank G. Weber εξηγεί την κατάσταση από μια άλλη οπτική, ήτοι στο πλαίσιο των προσπαθειών όλων των κρατών μελών κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου ώστε να μην εμπλακούν στον πόλεμο²⁵⁵. Υποστηρίζει συγκεκριμένα ότι:

Η κυβέρνηση του Ινονού [...] έκανε έναν διαχωρισμό ανάμεσα στη επιθετικότητα του Άξονα κατά της Γιουγκοσλαβίας, αφενός, και κατά της Βουλγαρίας, αφετέρου, ως τμήμα της επιχείρησης κατά της Ελλάδας. Εάν οι Γερμανοί σκόπευαν να εισβάλουν στη Γιουγκοσλαβία για να υποστηρίξουν τα ιταλικά σχέδια κατά της Ελλάδας, οι Τούρκοι ξεκαθάριζαν ότι δεν θα έκαναν τίποτε, παρόλο που η Άγκυρα και το Βελιγράδι είχαν συνάψει συμμαχία με το Βαλκανικό Σύμφωνο από το 1934. Αλλά, εάν οι Γερμανοί εισέβαλλαν στη Βουλγαρία, τον άμεσο γείτονα της Τουρκίας, η κυβέρνηση Ινονού διακήρυξε ότι ήταν απόλυτα ικανή και έτοιμη να πολεμήσει. Ταυτόχρονα, οι Τούρκοι επανέφεραν τις παλιές τους απαιτήσεις για εδαφική αποζημίωση στα Δωδεκάνησα, τη βουλγαρική Θράκη και την Αλβανία. Εξέφρασαν μάλιστα και ένα νέο ενδιαφέρον ως προς τον έλεγχο του λιμανιού της Θεσσαλονίκης, το οποίο, δεδομένου ότι αυτοί είναι εκείνοι που ελέγχουν τα Στενά, θα εξασφάλιζε στους Τούρκους απόλυτη κυριαρχία στο Αιγαίο. Η συμβουλή του πρέσβη Knatchbull-Hugessen ήταν να «προβληθεί έντονα το επιχείρημα της Θεσσαλονίκης», προκειμένου να εισέλθει η Τουρκία στον πόλεμο ενάντια στην Ιταλία, ωστόσο ο υφυπουργός Εξωτερικών Alexander Cadogan έκρινε ότι η Θεσσαλονίκη θα ήταν ένα υπερβολικά υψηλό τίμημα²⁵⁶.

Αυτή η επιχειρηματολογία αναφορικά με τη συγκριτική σημασία της βουλγαρικής και της γιουγκοσλαβικής εισβολής για την Τουρκία θα μπορούσε να θεωρηθεί ορθή· στην πραγματικότητα όμως, είναι δύσκολο να γίνει δεκτή όσον αφορά τη γενική στάση της Τουρκίας. Σύμφωνα με τα εν λόγω επιχειρήματα η Τουρκία ήταν έτοιμη για

πόλεμο, ή μάλλον η τουρκική κυβέρνηση διψούσε για εδαφικά οφέλη από τον πόλεμο. Εντούτοις, ο Νιγιαζί Μπερκές, στην κριτική του κατά της τουρκικής κυβέρνησης, ισχυρίζεται ότι κανείς δεν ήθελε την εμπλοκή της Τουρκίας σε πόλεμο με τον κίνδυνο ήττας στην Εγγύς Ανατολή, επειδή γνώριζαν ότι η Τουρκία δεν ήταν σε θέση να αμυνθεί κατά της Ιταλίας με τις στρατιωτικές δυνάμεις που είχε στη διάθεσή της²⁵⁷.

Στο πλαίσιο αυτό, ο MacVeagh, γράφει σχετικά με τη συνομιλία του με τον Τούρκο πρέσβη στην τουρκική πρεσβεία στην Αθήνα την 21η Νοεμβρίου 1940. Στα απομνημονεύματά του αναφέρεται στο ερώτημά του προς τον Τούρκο πρέσβη σχετικά με την τουρκική αντίδραση σε περίπτωση κατάληψης της Ελλάδας από τις γερμανικές δυνάμεις αφού αυτές διέλθουν από τη Βουλγαρία. Ο MacVeagh σημειώνει το εξής: «*Η Τουρκία είναι πιθανόν να πολεμήσει ενάντια σε οποιαδήποτε απειλή κατά των ελληνικών βόρειων συνόρων*» μεριμνώντας ώστε «*να μην βρεθεί στη θέση του επιτιθέμενου [...] Ακόμη κι αν η Ρωσία απειλήσει την Τουρκία στον Καύκασο, αυτός [Τούρκος πρέσβης] ένιωθε ότι η Τουρκία θα επέλεγε να προστατεύσει τα ζωτικά της συμφέροντα στα Βαλκάνια*»²⁵⁸. Η τουρκική στάση ήταν εναντίον του βουλγαρικού επεκτατισμού στη Θράκη. Η Γιουγκοσλαβία παρείχε την ίδια εγγύηση στην ελληνική κυβέρνηση, ότι δηλαδή δεν θα επιτρέψει στον ιταλικό στρατό να περάσει από τη Γιουγκοσλαβία για να καταλάβει την Ελλάδα²⁵⁹.

Σε αυτήν τη φάση του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η Βρετανία θεωρούσε την Τουρκία πηγή στρατευμάτων και μια χώρα η οποία διαθέτει πρόσφορες βάσεις για επιθέσεις κατά του Άξονα. Η βρετανική απαίτηση από την Τουρκία αφορούσε την εφαρμογή του Βαλκανικού Συμφώνου ως καίριου τμήματος της Συνθήκης της Αντάντ. Τούτη η απαίτηση στόχευε στο άνοιγμα ενός άλλου επικίνδυνου μετώπου που απειλούσε τα νώτα της Ιταλίας τον Μάιο του 1940²⁶⁰. Οι βαλκανικές χώρες εξέφραζαν τις προτιμήσεις τους μέσω πολύ καλά διατυπωμένων δηλώσεων προς την Ιταλία. Όσο ήταν αρκετά προσεκτικές ώστε να μην προκαλούν την Ιταλία εναντίον τους, δεν ήταν εύκολο για την Τουρκία να προτείνει τη

χρησιμοποίηση του Βαλκανικού Συμφώνου ως μιας πολεμικής συμμαχίας υπέρ της Αντάντ. Επιπλέον, σύμφωνα με τον εξέχοντα ιστορικό, καθηγητή Σελίμ Ντερινγκίλ, ακόμη κι αν όλα τα βαλκανικά κράτη ήταν έτοιμα να δράσουν κατά της Ιταλίας, η Τουρκία μάλλον δεν θα ήθελε να αναλάβει την εκτέλεση της βρετανικής πρότασης²⁶¹. Ευρισκόμενη υπό έντονες βρετανικές πιέσεις για την αποστολή στρατευμάτων στην Ελλάδα, η τουρκική κυβέρνηση απάντησε την 21η Αυγούστου αρνητικά μέσω του πρέσβη Hugessen. Διατυπώνει την απάντηση ως εξής: «*Η Τουρκία δεν θα στείλει στρατεύματα με κανέναν τρόπο*»²⁶². Ο Κολιόπουλος θεωρεί όλες αυτές τις προσπάθειες της Βρετανίας μάλλον απρόθυμη βοήθεια από την πλευρά της βρετανικής κυβέρνησης μέσω της Τουρκίας²⁶³. Συγκεκριμένα, η τουρκική κυβέρνηση πραγματοποίησε μια δήλωση σε συνεδρίαση της Μεγάλης Τουρκικής Εθνοσυνέλευσης αναφορικά με «*τη ζωτική σημασία της ασφάλειας της Ελλάδας για την Τουρκία*». Αυτή η ομιλία πραγματοποιήθηκε από τον Τούρκο πρόεδρο Ισμέτ Ινονού την 1η Νοεμβρίου 1940 και δήλωσε τα εξής:

Η τουρκική εξωτερική πολιτική δεν άλλαξε από τον περασμένο χρόνο... Ο γείτονάς μας στην περιοχή ασφαλείας μας, η Ελλάδα, της οποίας η ειρήνη και ευημερία είναι καίριας σημασίας δυστυχώς εισήλθε στον Πόλεμο. Χειριζόμαστε και αναλογιζόμαστε το ζήτημα μαζί με τη σύμμαχό μας Βρετανία. Ελπίζω ότι οι πολιτικές αρχές που ακολουθήσαμε μέχρι τώρα θα μπορέσουν να μας προστατεύσουν από τα δεινά του πολέμου όπως έκαναν και στο παρελθόν²⁶⁴.

2.2. Η εξέλιξη της πρώτης φάσης του πολέμου

Το ιταλικό σχέδιο με την κωδική ονομασία «Emergenza G» περιλάμβανε φάσεις πολέμου σε τρία μέτωπα: περιλάμβανε, πρώτον, την κατάληψη της Ηπείρου και των Ιονίων νήσων· δεύτερον, την κατάληψη της δυτικής Μακεδονίας, της Θεσσαλονίκης και της βόρειας Ελλάδας· τρίτον, την εισβολή σε ολόκληρη την Ελλάδα. Η Ήπειρος αποτέλεσε πρόβλημα και ο ελληνικός στρατός δεν χαλάρωσε την άμυνα και την επίθεση. Μεταξύ της υλοποίησης του

πρώτου και του δεύτερου στόχου υπήρχαν κάποια σχέδια για εμπλοκή της Βουλγαρίας κατά την ιταλική εισβολή στην Ελλάδα, έτσι ώστε η Βουλγαρία να αναγκαστεί να παρέμβει στην ανατολική Μακεδονία. Αυτά ήταν τα σχέδια της ιταλικής Ανώτατης Διοίκησης και προέβλεπαν ότι κάθε μέτωπο έπρεπε να διαθέτει ειδικά Σώματα Στρατού για την αντίστοιχη περιοχή. Η Ιταλία διέθετε 100.000 στρατιώτες στον πόλεμο κατά της Ελλάδας²⁶⁵.

Η ιταλική στρατηγική βασιζόταν στη γρήγορη προέλαση των ιταλικών δυνάμεων. Το σχέδιο ήταν να περατωθεί η επιχείρηση προτού ολοκληρωθεί η ελληνική επιστράτευση με τη βοήθεια βαρέως βομβαρδισμού της Ελλάδας. Η ταχύτητα ήταν σημαντική λόγω του κλίματος της Ελλάδας. Τα όρη στα ελληνοαλβανικά σύνορα αποτελούσαν εν δυνάμει πρόβλημα αφού θα καλύπτονταν από τα χιόνια²⁶⁶. Πέραν αυτών των φυσικών αντιξοοτήτων, οι Ιταλοί στρατηγοί περίμεναν να μην αντιμετωπίσουν σοβαρή άμυνα – όπως συνέβη στην Αλβανία. Επιπλέον δεν περίμεναν να λάβουν αρνητική απάντηση –το ΟΧΙ– από τον Μεταξά και τον βασιλιά Γεώργιο Β'²⁶⁷. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις και τα σχέδια που πραγματοποιήθηκαν στο Palazzo Venezia²⁶⁸, τέσσερις ιταλικές μεραρχίες θα ήταν σε θέση να καταλάβουν την Ελλάδα εξαπίνης²⁶⁹.

Εντούτοις η Ελλάδα δεν ξεπλάγη ιδιαίτερα με το ιταλικό τελεσίγραφο και την επίθεση. Μόλις μετά την ιταλική εισβολή στην Αλβανία, ο Έλληνας Γενικός Αρχηγός του Επιτελείου Ενόπλων Δυνάμεων, στρατηγός Παπάγος, και ο Μεταξάς άρχισαν να κινητοποιούν κάποιες σημαντικές δυνάμεις του ελληνικού στρατού και να στέλνουν τις σχετικές μεραρχίες στα αλβανικά σύνορα. Σκοπός δεν ήταν η απώθηση των Ιταλών αλλά η προετοιμασία για μια ενδεχόμενη ιταλική επίθεση χωρίς να προσφέρουν δικαιολογία ή αφορμή για ιταλική επίθεση κατά της Ελλάδας²⁷⁰.

Υπό την ηγεσία του στρατηγού Αλέξανδρου Παπάγου υπήρχαν δεκαπέντε μεραρχίες²⁷¹. Μετά το 1936, σύμφωνα με τις ιδεολογικές αρχές του καθεστώτος της 4ης Αυγούστου, ο Μεταξάς είχε αναδιαμορφώσει και «εκκαθαρίσει» τον ελληνικό στρατό από τους δημοκράτες ή κομμουνιστές αξιωματικούς. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα

την αποδυνάμωση του στρατού, καθώς η εκκαθάριση αυτή κόστισε στον ελληνικό στρατό 2.000 αξιωματικούς²⁷². Από την άλλη, ο Μεταξάς ως στρατιωτικός ήταν προσεκτικός και προσπάθησε να δημιουργήσει έναν ισχυρό στρατό. Κατά τη διάρκεια του καθεστώτος του Μεταξά η στρατιωτική θητεία διαρκούσε δύο έτη στην Ελλάδα. Κατά συνέπεια, το 1939 ο ελληνικός στρατός αριθμούσε 500 αξιωματικούς και 65.000 άνδρες. Η ελληνική αεροπορία είχε μικρό μέγεθος και αριθμούσε 3.000 άτομα και 160 γαλλικά και παλιά πολωνικά αεροσκάφη. Η ιταλική στρατιωτική ηγεσία εκτιμούσε ότι με την επιστράτευση όλων των ελληνικών δυνάμεων, η Ιταλία θα είχε να αντιμετωπίσει σχεδόν 220.000 άνδρες σε οκτώ μεραρχίες²⁷³. Επίσης, μετά την ολοκλήρωση της επιστράτευσης, η Ελλάδα θα μπορούσε να διαθέσει τέσσερις αναπληρωματικές μεραρχίες ακόμη, και συνολικά πάνω από 300.000 άνδρες. Για αυτόν τον λόγο, η περίοδος μέχρι την ολοκλήρωση της επιστράτευσης ήταν ιδιαίτερα κρίσιμη για τον ιταλικό *Blitzkrieg* εναντίον της Ελλάδας. Ο MacGregor Knox κάνει λόγο για αριθμό 150.000 Ιταλών στρατιωτών εναντίον 120.000 Ελλήνων στρατιωτών στο μέτωπο της Ηπείρου²⁷⁴.

Η πρώτη φάση του Ελληνο-ιταλικού πολέμου συνίστατο στην ιταλική επίθεση η οποία διήρκεσε από την 28η Οκτωβρίου έως την 13η Νοεμβρίου 1940. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, ο ιταλικός στρατός κατέλαβε μερικά ελληνικά εδάφη στην Ήπειρο²⁷⁵. Οι ιταλικές επιχειρήσεις ξεκίνησαν το πρωί της 28ης Οκτωβρίου. Ραγδαία βροχόπτωση προκάλεσε τα πρώτα προβλήματα στην πρόοδο των ιταλικών σχεδίων. Το δύσβατο του εδάφους και η αδυναμία των ιταλικών ερπυστριοφόρων οχημάτων να προωθηθούν επί του ορεινού εδάφους καθυστέρησαν τους Ιταλούς. Κάθε λειπτό καθυστέρησης των Ιταλών αποτελούσε ευκαιρία για τους Έλληνες ώστε να καλύψουν κάθε κενό στην κινητοποίηση δυνάμεων. Την 1η Νοεμβρίου, οι Ιταλοί κατέλαβαν την Κόνιτσα και τα ιταλικά στρατεύματα έφτασαν μπροστά από την πρώτη γραμμή άμυνας. Μέχρι την 9η Νοεμβρίου οι ιταλικές δυνάμεις δεν είχαν κατορθώσει να σπάσουν αυτήν την κύρια γραμμή άμυνας των Ελλήνων.

Τη 2α Νοεμβρίου 1940, τα στρατεύματα του στρατηγού Πράσκα έσπασαν την ελληνική άμυνα στο αριστερό μέτωπο αναχαιτίζοντας τις ελληνικές δυνάμεις. Οι Ιταλοί κράτησαν το χωριό Βαβούσα, και τα ιταλικά στρατεύματα προσπάθησαν να διατηρήσουν υπό τον έλεγχό τους μερικά στρατηγικά περάσματα, όπως τον δρόμο της Λάρισας. Η ελληνική αντίσταση χρησιμοποιούσε το πλεονέκτημα του υπερβολικά ορεινού εδάφους με τους λιγοστούς δρόμους. Επιθέσεις του ελληνικού στρατού από τα όρη απώθησαν τους Ιταλούς. Παρόλο που η Ελλάδα δεν κατόρθωσε να ολοκληρώσει την επιστράτευση μέχρι την 10η Νοεμβρίου, τη 2α Νοεμβρίου ο ελληνικός στρατός σταμάτησε την ιταλική εισβολή. Ο ορεινός χαρακτήρας του μετώπου οδήγησε σε διάσπαση των επιχειρήσεων σε δύο τμήματα: την Ήπειρο και τη δυτική Μακεδονία. Αυτή ήταν μία από τις αλλαγές των ιταλικών σχεδίων στο πεδίο της μάχης.

Από την άλλη, οι επιθέσεις των ιταλικών στρατευμάτων από την ακτή είχαν μεγαλύτερη επιτυχία. Τα ιταλικά στρατεύματα προχώρησαν μέχρι την πόλη της Παραμυθιάς διασχίζοντας τον ποταμό Καλαμά. Το ιταλικό ναυτικό δεν κατάφερε να πετύχει νικηφόρα αποτελέσματα στις επιχειρήσεις στην Κέρκυρα. Εξαιτίας των κακών καιρικών συνθηκών οι Ιταλοί δεν κατάφεραν σε καμία περίπτωση να χρησιμοποιήσουν την αεροπορία. Κατά τη διάρκεια και μετά το πρώτο κύμα επιθέσεων κατά της Ελλάδας, οι ιταλικές αεροπορικές δυνάμεις δεν κατάφεραν να βομβαρδίσουν τα ελληνικά στρατεύματα. Την 9η Νοεμβρίου, ο Μεταξάς ανακοίνωσε την «*πρώτη νίκη*» της Ελλάδας κατά των Ιταλών στην Πίνδο. Την 13η Νοεμβρίου, ο ελληνικός στρατός ήταν έτοιμος για αντεπίθεση²⁷⁶.

2.3. Η εξέλιξη της ελληνικής άμυνας

Ο ελληνικός στρατός δεν διέθετε αξιόλογες δυνατότητες από άποψη στρατιωτικού εξοπλισμού συγκριτικά με τον ιταλικό. Έλληνες και Ιταλοί είχαν πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα στον πόλεμο. Πρώτον, το ηθικό των Ελλήνων ήταν υψηλό. Οι Έλληνες διέθεταν κατά τριάντα τοις εκατό περισσότερο πεζικό (τρία ελληνικά

συντάγματα έναντι δύο ιταλικών). Επιπλέον, μέχρις ενός βαθμού οι Έλληνες διέθεταν καλύτερο πυροβολικό και πολυβόλα από τους Ιταλούς. Ωστόσο, οι ελληνικές δυνάμεις είχαν έλλειψη σε ερπυστριοφόρα οχήματα, ενώ οι Ιταλοί είχαν πλήρη ανωτερότητα στον αέρα συγκριτικά με την Ελληνική Βασιλική Αεροπορία²⁷⁷.

Οι Ιταλοί, όμως, δεν διέθεταν επαρκή ικανότητα τακτικού και στρατηγικού σχεδιασμού υπό τον έλεγχο του Ντούτσε²⁷⁸. Έτσι, οι ηγετικές ικανότητες των Ελλήνων αξιωματικών και λοχαγών ήταν καίριας σημασίας για την ελληνική άμυνα. Ο χρόνος και η εκμετάλλευση της αποτυχίας καθώς και οι αστοχίες του ιταλικού στρατού ήταν καθοριστικά στοιχεία ώστε τελικά αυτά να μετατραπούν σε πλεονέκτημα για την ελληνική αντίσταση. Η γνώση της γεωγραφίας της χώρας ήταν ένα ακόμη πλεονέκτημα των Ελλήνων λοχαγών και στρατηγών. Τα όρη και οι υψηλοί λόφοι στα ελληνοαλβανικά σύνορα βοήθησαν τους Έλληνες να αντισταθούν στον ισχυρό ιταλικό στρατό. Επιπλέον, οι καιρικές συνθήκες και το κλίμα της χώρας βοήθησαν την Ελλάδα κατά τη διάρκεια της αντίστασης. Όλοι αυτοί οι παράγοντες, καθώς και η δυνατότητα παροχής βοήθειας και υποστήριξης στην ελληνική μειονότητα, βοήθησαν τον ελληνικό στρατό να πολεμήσει με πίστη παρά το δυσανάλογο στρατιωτικό δυναμικό της Ελλάδας σε σχέση με την Ιταλία²⁷⁹.

Στο πλαίσιο της Μεγάλης Ιδέας του καθεστώτος της 4ης Αυγούστου, είναι ανοιχτό προς συζήτηση το κατά πόσο ήταν αποτελεσματική η προπαγάνδα για την αναγέννηση του ελληνικού πολιτισμού. Ο Μεταξάς σε δραματικό διάγγελμα προς τον ελληνικό λαό ανέφερε τα εξής: *«Τώρα θα αποδείξωμεν εάν πράγματι είμεθα άξιοι των προγόνων μας και της ελευθερίας την οποίαν μας εξησφάλισαν οι προπάτορές μας. Όλον το Έθνος ας εγερθή σύσσωμον. Αγωνισθήτε διά την Πατρίδα, τας γυναίκας, τα παιδιά σας και τας ιεράς μας παραδόσεις. Νυν υπέρ πάντων ο αγών»*²⁸⁰.

Οι Έλληνες πολέμησαν για την οικογένεια, το έθνος και την πατρίδα. Ο ελληνικός λαός δεν συμπαθούσε καθόλου τον Μουσολίνι και τη φασιστική του κυβέρνηση εξαιτίας της ιταλικής επιθετικότητας κατά της Κύπρου το 1923. Αυτή η αποστροφή των

Ελλήνων προς την ιταλική κυριαρχία είχε βαθιές ρίζες στη φασιστική κυριαρχία του Vecchi στη Ρόδο. Επίσης, η Βενετία κατείχε την Κρήτη, την Πελοπόννησο και τα Ιόνια Νησιά για περίοδο πολλών δεκαετιών στο παρελθόν²⁸¹. Κατά τον Ο' Ballance ο ελληνικός λαός συμεριζόταν τη σταθερή στάση του Μεταξά κατά των ιταλικών απαιτήσεων, γεγονός που έκανε τον Μεταξά δημοφιλή²⁸². Θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο ελληνικός λαός συσπειρώθηκε γύρω από έναν εθνικό ηγέτη ενόψει ενός εξωτερικού κινδύνου.

Ο ελληνικός στρατός αποτελείτο από τρία σώματα: το Α' Σώμα για την Ήπειρο, το Β' Σώμα για τη βορειοδυτική Μακεδονία και το Γ' Σώμα Στρατού για τη βορειοδυτική Μακεδονία και τη ζώνη μέχρι τον Γράμμο²⁸³. Το Α' Σώμα Στρατού αποτελείτο από τρεις βασικές μεραρχίες: την 2η, την 3η και την 4η μεραρχία. Σύμφωνα με τον Ο'Ballance, μόλις μετά τη χαλάρωση της απειλής στα βουλγαρικά σύνορα «[η Ελλάδα] είχε ήδη επιστρατεύσει δυναμικό ικανό να επανδρώσει τρεις μεραρχίες, δύο εκ των οποίων βρίσκονταν σε αναμονή δίπλα στα αλβανικά σύνορα»²⁸⁴. Οι μεραρχίες που μεταφέρθηκαν ήταν η 6η και η 17η Μεραρχία Πεζικού και η 16η Μεραρχία Ιππικού. Η 1η και η 5η Μεραρχία υπάγονταν στο Β' Σώμα Στρατού, ωστόσο αποτελούσαν ευέλικτες δυνάμεις που μπορούσαν να μετακινηθούν σε περίπτωση ανάγκης. Το Γ' Σώμα Στρατού αφορούσε τη βορειοδυτική Μακεδονία και περιλάμβανε την 9η μεραρχία.

Υπό την καθοδήγηση του στρατηγού Παπάγου, ο πόλεμος των Ελλήνων είχε περιόδους επιτυχίας. Ο στρατηγός Παπάγος και ο Γενικός Αρχηγός του Επιτελείου της Ελλάδας διέθεταν αναλυτικά σχέδια ήδη κατά τις ημέρες κατάληψης της Αλβανίας από τους Ιταλούς. Την 11η Νοεμβρίου, οι ελληνικές δυνάμεις θεωρούνταν νικηφόρες, ιδίως στην Ήπειρο με την καταστροφή της ιταλικής 3ης Μεραρχίας Αλπινιστών. Την 9η Νοεμβρίου ο στρατηγός Πράσκα παύθηκε από τη θέση του και αντικαταστάθηκε από τον στρατηγό Σοντού (Soddu)²⁸⁵. Επιπλέον, τη 10η Νοεμβρίου 1940, ο Μπαντόλιο παραιτήθηκε από τη θέση του στον ιταλικό στρατό. Αναζητείτο νέος

Ιταλός διοικητής ο οποίος θα έφερνε τη νίκη και θα επανακτούσε την καλή εικόνα των ιταλικών δυνάμεων.

Απ' την άλλη πλευρά, ο στρατηγός Παπάγος χωρίς να χάσει χρόνο μετέτρεψε την άμυνα της Ελλάδας σε επιτυχία. Όταν ξεκίνησε ο πόλεμος, στην Ήπειρο, στη δυτική Μακεδονία και στο «*Απόσπασμα της Πίνδου*», τα ελληνικά στρατεύματα ανέρχονταν περίπου σε 35.000 άνδρες. Μέχρι την ολοκλήρωση της επιστράτευσης, ο στρατηγός Παπάγος έκανε λόγο για επιτυχή στρατηγική άμυνας στα αλβανικά σύνορα.

Την 14η Νοεμβρίου, αμέσως μετά την ολοκλήρωση της επιστράτευσης των ελληνικών δυνάμεων, ξεκίνησε η ελληνική αντεπίθεση κατά των ιταλικών δυνάμεων, και στα τέλη του Νοεμβρίου οι Έλληνες βρίσκονταν στα αλβανικά εδάφη. Οι αλβανικές αντιδράσεις σχετικά με την προέλαση των ελληνικών δυνάμεων στα αλβανικά εδάφη προξενούσαν έκπληξη δεδομένου του υφιστάμενου ζητήματος μεταξύ Αλβανίας και Ελλάδας για την Ήπειρο²⁸⁶. Κατά τη διάρκεια του Νοεμβρίου διεξάγονταν συζητήσεις μεταξύ των πρέσβων στην Αθήνα αναφορικά με την πρόοδο της ελληνικής επιτυχίας στα αλβανικά σύνορα. Τα αλβανικά χωριά καλωσόριζαν τον ελληνικό στρατό και αυτή η στάση των Αλβανών ήταν καθοριστική, δεδομένου ότι ο στρατηγός Jacomini, ήδη κατά την έναρξη των επιχειρήσεων, ήταν βέβαιος για την αλβανική αντίσταση κατά των Ελλήνων στο Αργυρόκαστρο²⁸⁷.

Μετά την 8η Δεκεμβρίου η ταχύτητα της ελληνικής αντεπίθεσης είχε μειωθεί. Οι μεραρχίες πεζικού δυσκολεύονταν να συμβαδίσουν με τον ιταλικό στρατό λόγω της ανεπάρκειας σε μεταφορικά οχήματα δεδομένων των καιρικών συνθηκών και της γεωγραφίας του τόπου. Επιπλέον, ο ελληνικός στρατός δεν μπορούσε να κατέβει από τα όρη και τους λόφους καθώς ο ιταλικός στρατός υπερείχε σε αριθμό και στρατιωτικό εξοπλισμό. Στην πεδιάδα, ο ελληνικός στρατός δεν ήταν σε θέση να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τον ιταλικό στρατό²⁸⁸. Τον Δεκέμβριο πραγματοποιήθηκαν βομβαρδισμοί από αέρος. Έτσι, οι Ιταλοί είχαν την ευκαιρία να αποσύρουν τις εννέα μεραρχίες τους με τον περισσότερο εξοπλισμό τους. Η αριθμητική υπεροχή των

Ιταλών και η κακή από πλευράς εξοπλισμού κατάσταση των ελληνικών στρατευμάτων ανάγκασαν τον ελληνικό στρατό να σταματήσει την επίθεση περί τα τέλη του μήνα²⁸⁹.

Αυτή η επιτυχία άρχισε να ανακοινώνεται στις ελληνικές εφημερίδες μετά την 9η Δεκεμβρίου. Γινόταν μια προσπάθεια προβολής του Μεταξά όχι ως δικτάτορα αλλά ως του «κ. Ιωάννη», «Θείου Ιωάννη» ή «Πατέρα της Νίκης»²⁹⁰. Επρόκειτο ουσιαστικά για εκμετάλλευση της ελληνικής αντίστασης από τον Μεταξά για λόγους πολιτικής ισχύος. Οι εφημερίδες έκαναν επίσης λόγο για έλλειψη σε ζάχαρη και άλλα βασικά καταναλωτικά αγαθά στην καθημερινή ζωή²⁹¹. Αυτού του είδους οι αναφορές αντανakλούσαν τα βάρη της αντίστασης και τις θυσίες του ελληνικού λαού.

Την 20ή Δεκεμβρίου 1940, ο Μουσολίνι ζήτησε από το Βερολίνο τη γερμανική παρέμβαση στη Θράκη μέσω της Βουλγαρίας. Συγκεκριμένα, την 24η Δεκεμβρίου 1940 υπήρχε χιονόπτωση στα ορεινά και την 25η Δεκεμβρίου η θερμοκρασία ήταν -20° C. Αυτό το ψυχρό κλίμα της περιοχής καθιστούσε τον πόλεμο πιο δυσχερή. Κατά τον Ο'Ballance, περί τα τέλη του 1940 η ελληνική αεροπορία ήταν παντελώς κατεστραμμένη²⁹². Τον Ιανουάριο του 1940 η Βασιλική Αεροπορία της Βρετανίας είχε αναλάβει περιορισμένο ρόλο στην ανατολική Μεσόγειο προς υπεράσπιση της Ελλάδας²⁹³. Ο Μεταξάς ακολουθούσε προσεκτική πολιτική ώστε να μην προκαλέσει μια πιθανή γερμανική επίθεση κατά της Ελλάδας. Για τον σκοπό αυτόν, η κυβέρνηση Μεταξά προσπαθούσε να μην φαίνεται τόσο έντονα ότι πρόσκειται στη Βρετανία. Μέχρι τον θάνατό του, την 29η Ιανουαρίου 1941, ο Μεταξάς απέρριπτε τις προσφορές των βρετανικών στρατευμάτων προς την Ελλάδα²⁹⁴.

2.4. Η στάση των τουρκικών εφημερίδων έναντι των δυνάμεων του Άξονα

Την περίοδο μεταξύ 1ης Σεπτεμβρίου 1939 και 8ης Μαΐου 1945 η Ευρώπη έζησε έναν από τους πιο καταστροφικούς πολέμους. Κατά

τη διάρκεια του πολέμου, το διεθνές κλίμα ήταν ο πλέον καθοριστικός παράγοντας στην εσωτερική πολιτική και κοινωνική ζωή. Τα γεγονότα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου ήταν κρίσιμα για την εσωτερική πολιτική στην Τουρκία. Η εσωτερική δομή και ο χαρακτήρας του πολιτεύματος στην Τουρκία βρίσκονταν υπό την επιρροή του αυταρχικού χαρακτήρα διακυβέρνησης – όπως άλλωστε συνέβαινε σε πολλά ευρωπαϊκά κράτη. Ο «Εθνικός Ηγέτης» της Τουρκίας χρησιμοποίησε τον Τύπο ως ένα σημαντικό εργαλείο για να κινητοποιήσει και να χειραγωγήσει την κοινωνία. Η τουρκική κυβέρνηση, όπως συμβαίνει σε όλες τις αυταρχικές κυβερνήσεις, παρουσίαζε τον ηγέτη ως μορφή εθνικής ενότητας και εθνικών επιτυχιών. Ως εκ τούτου, ο Τύπος ήταν πολύ ισχυρός και, κατά την κυβέρνηση, δεν ήταν δυνατό να μην τεθεί υπό έλεγχο. Τα νέα και οι ειδήσεις έπρεπε να εξυπηρετούν την πολιτική της κυβέρνησης. Τυχόν αμφισβήτηση του ηγέτη και της πολιτικής του δεν μπορούσε να είναι ανεκτή. Έτσι, ως προς τον ρόλο του Τύπου, δύναται να υποστηριχθεί ότι το τουρκικό πολιτικό καθεστώς ανήκε στην κατηγορία των αυταρχικών καθεστώτων²⁹⁵.

Λόγω του έντονου κυβερνητικού ελέγχου επί των εφημερίδων μέσω της λογοκρισίας, οι τουρκικές εφημερίδες ήταν πολύ προσεκτικές ως προς τη δημοσίευση ειδήσεων σχετικά με εξωτερικά θέματα²⁹⁶. Γιατί αν δημοσιευόταν μια είδηση αντίθετη προς την εξωτερική πολιτική που εφαρμόζε η κυβέρνηση, οι εφημερίδες (εκείνες που την δημοσίευαν) θα τιμωρούνταν με παύση λειτουργίας. Δεν ήταν εύκολη υπόθεση να γράψει κανείς συμφώνως προς την κυβερνητική πολιτική. Κι αυτό γιατί κατά τη διάρκεια του πολέμου ο Τύπος ήταν ένα εργαλείο στα χέρια των φορέων χάραξης της εξωτερικής πολιτικής. Αυτό δύναται να εξηγηθεί με το σκεπτικό ότι κατά τη διάρκεια του πολέμου, τα κείμενα στις εφημερίδες εθνικής εμβέλειας θεωρούνταν μια σημαντική πηγή πληροφοριών για τις γενικές πολιτικές του κράτους. Η διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής ήταν απόλυτα συνδεδεμένη με τις συζητήσεις που λάμβαναν χώρα στην εσωτερική πολιτική. Ο πόλεμος είχε επίσης έναν διασυννοριακό χαρακτήρα λόγω των ιδεολογικών συγκρούσεων μεταξύ των εμπλεκόμενων κρατών. Η κοινή γνώμη και ο Τύπος βρίσκονταν υπό

τον έλεγχο της κυβέρνησης στην υπηρεσία της εξωτερικής πολιτικής του κράτους. Ωστόσο, ακόμη και οι εφημερίδες, οι οποίες είχαν έμμεσες σχέσεις με την κυβέρνηση, μπορούσαν να παύσουν να λειτουργούν για οποιονδήποτε λόγο, εάν έγραφαν ενάντια στις εικαζόμενες πολιτικές και τις επιδιώξεις της κυβέρνησης σε εκείνη τη φάση της εμπόλεμης περιόδου. Αναφορικά με το καθεστώς του Τύπου στην Τουρκία, ο δημοσιογράφος και ιστορικός του Τύπου Φουάτ Σουρέγια Οράλ (Fuat Süreyya Oral) γράφει τα εξής:

Η εποχή αυτή διέφερε από προηγούμενες περιόδους που ζήσαμε πριν από είκοσι χρόνια ή που θα ζήσουμε μετά από είκοσι χρόνια. Ο Τύπος δεν ήταν ανοιχτός, αξιόπιστος και σταθερός όπως στην εποχή του Ατατούρκ. Αντιθέτως, ήταν πικρόχολος, οργισμένος, έντονα ελεγχόμενος και μηχανορραφούσε κατά τη διάρκεια της εποχής του Εθνικού Ηγέτη. Το καθεστώς αυτό δεν ήταν ούτε μοναρχικό ούτε ημι-μοναρχικό ούτε καν δημοκρατικό κατά το ένα τέταρτο [...] Ο Τύπος μετά τον θάνατο του Ατατούρκ ήταν δογματικός, γεγονός που οφειλόταν [...] στην προσωπικότητα του Ινονού²⁹⁷.

Η τουρκική κυβέρνηση χρησιμοποίησε επίσης τις εφημερίδες μέσα στο πλαίσιο της στρατηγικής της να απέχει από τον πόλεμο. Άλλωστε ο έλεγχος των εφημερίδων ήταν εύκολος μέσω της ποινής της προσωρινής ή της μόνιμης παύσης της λειτουργίας τους, αλλά και μέσω της εξάρτησής τους από την κυβέρνηση διά της παροχής σε αυτές απαραίτητου εξοπλισμού και οικονομικών πόρων²⁹⁸. Υπό αυτές τις συνθήκες, ο τουρκικός Τύπος στις αρχές της δεκαετίας του 1940 βρισκόταν σε δυσχερή θέση.

Ωστόσο, ο τουρκικός Τύπος υιοθετούσε διαφορετικές στάσεις κατά τη διάρκεια του πολέμου σύμφωνα με τους δικούς του ιδεολογικούς προσανατολισμούς. Σε αυτό το πλαίσιο θα πρέπει να λεχθεί ότι ιδιαίτερα σημαντικές πηγές για να ταξινομήσουμε τις τουρκικές εφημερίδες βάσει του ιδεολογικού προσανατολισμού και της σημασίας τους αποτελούν τα απομνημονεύματα εξεχόντων δημοσιογράφων της εποχής. Η βασικότερη διάκριση που μπορεί να γίνει είναι η διάκριση ανάμεσα στις εφημερίδες υποστηρίκτριες του Άξονα και στις υποστηρίκτριες της Αντάντ (Βρετανίας και Γαλλίας).

Αξιοσημείωτο στοιχείο είναι η κοινή στάση εξεχόντων Τούρκων δημοσιογράφων, η οποία ανάγεται σε εμπειρίες της χώρας κατά την πρόσφατη ιστορία. Το ιδεολογικό πλαίσιο της προπολεμικής περιόδου είναι πολύ σημαντικό για την ανάλυση των θέσεων των εφημερίδων, στις οποίες έλαβαν χώρα οι πιο μεγάλες διανοητικές συζητήσεις στην ιστορία της σύγχρονης Τουρκίας. Ίσως ένας από τους πιο σημαντικούς παράγοντες όσον αφορά τη στάση των εφημερίδων κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου ήταν η εμπειρία των δημοσιογράφων κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Οι περισσότεροι από τους Τούρκους δημοσιογράφους είχαν λάβει μέρος στο κίνημα ανεξαρτησίας της Άγκυρας μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Έτσι, είχαν υιοθετήσει κάποιες κεμαλικές αρχές, οι οποίες από τη φύση τους είχαν την τάση να ενθαρρύνουν μικρά έθνη να υπερασπίζονται τη χώρα τους ακόμη και έναντι του πιο ισχυρού κράτους. Ακόμη και οι διακείμενοι φιλικά προς τη Γερμανία διακατέχονταν από αντι-επεκτατικά αισθήματα κατά τη διάρκεια του πολέμου, και αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο υποστήριζαν τα αδύναμα και μικρά κράτη έναντι των μεγάλων ιμπεριαλιστικών δυνάμεων.

Ο ερευνητής Αλπάι Καμπατζαλί (Alpay Kabacalı) σημειώνει ότι κατά την περίοδο 1925-1926, υπήρχαν 176 εφημερίδες στην Κωνσταντινούπολη, και 406 στη Μικρά Ασία²⁹⁹. Οι εφημερίδες της Κωνσταντινούπολης με τη μεγαλύτερη κυκλοφορία ήταν η *Vakit* (17.000 φύλλα), η *Vatan* (7.000-8.000), η *Son Saat* (8.000), η *İstiklal* (3.000) και η *İkdam* (6.000) κατά την περίοδο 1924-1926. Όμως, η υιοθέτηση του λατινικού αλφαβήτου (1928) προκάλεσε κρίση στην αγορά του Τύπου³⁰⁰. Η συνολική κυκλοφορία των εφημερίδων της Κωνσταντινούπολης έπεσε από 46.000 σε 19.700 φύλλα το 1928. Η μείωση αυτή συνεχίστηκε κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1930. Την 1η Δεκεμβρίου 1940, μόνο 37 εφημερίδες υπήρχαν στην Κωνσταντινούπολη, σύμφωνα με τον Καμπατζαλί³⁰¹. Δεν υπάρχουν συγκεκριμένες πληροφορίες σχετικά με την κυκλοφορία των εφημερίδων το έτος 1940. Ωστόσο, ο Μπακί Οζ (Baki Öz) υποστηρίζει ότι ακόλουθες εφημερίδες είχαν τους εξής αριθμούς κυκλοφορίας κατά την περίοδο 1943-1945: *Cumhuriyet* 16.000 φύλλα, *Ulus* 12.000,

Tan 12.000, *Son Posta* 10.000, *Yeni Şafak* 10.000, *Vatan* 7.000, *Tasviri Efkâr* 6.000, *İkdam* 4.000³⁰².

Η μείωση του αριθμού κυκλοφορίας των εφημερίδων σχετιζόταν επίσης με το καθεστώς που επιφύλασσε στον Τύπο η ρεπουμπλικανική κυβέρνηση. Κατά τον δημοσιογράφο και διανοούμενο Ζεκερία Σερτέλ (1890-1980), ο Ινονού, όταν διαδέχθηκε τον Ατατούρκ ως πρόεδρος, δημιούργησε έναν φασιστικό δικτατορικό τύπο κυβέρνησης με ένα κόμμα, ένα έθνος και ένα ηγετικό σύνθημα³⁰³. Ο Σερτέλ υποστηρίζει ότι ο Ινονού χειραγωγούσε ακόμη και τον Τύπο, επισημαίνοντας: «δεν υπήρχε επίσημη λογοκρισία, ωστόσο υπουργοί και Γενική Διεύθυνση Τύπου έστελναν σχεδόν σε καθημερινή βάση οδηγίες στις εφημερίδες. Σε περίπτωση που κάποιοι δημοσιογράφοι δεν συμμορφώνονταν με τις οδηγίες αυτές, οι εφημερίδες στις οποίες έγραφαν αυτοί οι δημοσιογράφοι απειλούνταν από την κυβέρνηση με παύση λειτουργίας»³⁰⁴.

Σύμφωνα με τον Χιφζί Τοπούζ, εξέχουσες εφημερίδες της εποχής και ιδιαίτερα δημοφιλείς κατά τα έτη 1939-1945 ήταν οι *Cumhuriyet*, *Akşam*, *Tan*, *Vatan*, *Tasvir*, *Son Posta*, *Tanin*, *Sabah*, *Vakit* και *Ulus*³⁰⁵. Οι περισσότεροι από τους ιδιοκτήτες και αρθρογράφους αυτών είχαν επίσης δεσμούς με γνωστά περιοδικά αντιστοίχων απόψεων. Κατά την έναρξη του πολέμου, οι βασικές θέσεις και απόψεις των δημοσιογράφων ήταν ήδη σαφείς δεδομένων των συζητήσεων που διεξάγονταν κατά τη δεκαετία του 1930 σχετικά με την άνοδο των Ναζί και των φασιστικών ιδεολογιών³⁰⁶. Είναι δυνατή η ταξινόμηση αυτών των εφημερίδων σε υποστηρίκτριες του Άξονα, υποστηρίκτριες της Αντάντ και σε υποστηρίκτριες της «μέσης οδού». Επιπλέον, δύναται να προστεθεί ως υποκατηγορία και η κατηγορία των εφημερίδων υποστηρικτριών της σοβιετικής ιδεολογίας. Ο ιστορικός Μπακί Οζ χαρακτηρίζει την *Ulus* και την *Akşam* ως εφημερίδες που υποστήριζαν τη «μέση οδό»³⁰⁷, θεωρεί δε την *Ulus* εφημερίδα «φιλική προς την Αντάντ, αλλά ταυτόχρονα προσεκτική ώστε να μην αντιτίθεται στις δυνάμεις του Άξονα»³⁰⁸. Η *Ulus* αποτελούσε τη συνέχεια της *Hakimiyet-i Milliye*, η οποία είχε ιδρυθεί από τον Μουσταφά Κεμάλ κατά τη διάρκεια του Πολέμου Ανεξαρτησίας της

Τουρκίας. Ο Μουσταφά Κεμάλ είχε επίγνωση ότι ο Τύπος μπορούσε εύκολα να χειραγωγήσει την κοινή γνώμη. Θεωρούσε τον Τύπο σημαντικό παράγοντα για την εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων που εισήγαγε και, για τον λόγο αυτόν, κατά τις δεκαετίες 1920 και 1930, τον χρησιμοποίησε προκειμένου να κινητοποιήσει το κοινό ώστε αυτό να υιοθετήσει τις μεταρρυθμίσεις³⁰⁹. Η στάση αυτή του κεμαλικού καθεστώτος καθίστατο σαφής μέσω των εφημερίδων *Ulus* και *Cumhuriyet*.

Η *Cumhuriyet* έπαυσε εν μέρει να είναι η επίσημη εφημερίδα κατά το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1930. Κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, η *Cumhuriyet* διαχώρισε την πολιτική της από την επίσημη πολιτική της εποχής. Μάλιστα το 1940, η *Cumhuriyet* έπαυσε να λειτουργεί για σχεδόν 90 ημέρες (το χρονικό διάστημα 11 Αυγούστου - 8 Νοεμβρίου), με την αιτιολογία της «δημοσίευσης απόψεων ενάντια στις γενικές πολιτικές του κράτους»³¹⁰. Εάν θελήσει κανείς να παρακολουθήσει τις κυβερνητικές πολιτικές μέσω των όσων γράφονταν στις εφημερίδες, μπορεί να διαβάσει κείμενα εξεχόντων κεμαλιστών δημοσιογράφων, όπως είναι ο Φαλίχ Ριφκί Ατάυ και ο Μπεχτοσέτ Τσαγλάρ (Behçet Çaglar)³¹¹. Μερικές φορές, κείμενα του Φαλίχ Ριφκί Ατάυ παρουσιάζονταν ως οδηγός προς άλλους δημοσιογράφους για τις επιθυμίες της κυβέρνησης σχετικά με το τι πρέπει να γραφτεί³¹².

Ως διακείμενες φιλικά προς τον Άξονα εφημερίδες αναφέρονται από τον Μπακί Οζ οι εξής: η *Cumhuriyet* (στην οποία έγραφε ο Ναντίρ Ναντί (Nadir Nadi)), η *Tasviri Efkâr* (στην οποία έγραφε ο Βελίντ Εμπουζιγιά), και *La Republique*. Φιλικά διακείμενες προς τους συμμάχους ήταν η *Vatan* (του Αχμέτ Εμίν Γιαλμάν (Ahmet Emin Yalman)), η *Tan* (του Ζεκερία Σερτέλ), η *Yeni Sabah*, η *Haber* και η *Son Telgraf* (του Ετέμ Ιζέτ Μπενίτζε (Ethem İzzet Benice))³¹³. Η δημοσιογράφος και καθηγήτρια Νιλγκιούν Γκιουρκάν (Nilgün Gürkan) χαρακτηρίζει τις *Tan*, *Vatan*, *Tanin* και *Aksam* ως υποστηρίκτριες του δημοκρατικού μετώπου, ενώ χαρακτηρίζει την *Tasviri Efkâr* και την *Cumhuriyet* ως εφημερίδες που επιθυμούσαν τη διατήρηση των στενών σχέσεων μεταξύ της Τουρκίας και της

Γερμανίας³¹⁴. Ανάμεσα στις υποστηρίκτριες της Αντάντ υπήρχαν κάποιες εφημερίδες που έδειχναν συμπάθεια προς τη Σοβιετική Ένωση. Σύμφωνα με τον Μπακί Οζ, αυτές ήταν η *Yeni Sabah* και η *Haber*³¹⁵. Η *Tan* -του ζεύγους Σερτέλ- έδειχνε επίσης συμπάθεια προς τους Σοβιετικούς. Η Σοβιετική Ένωση ήταν σημαντικός σύμμαχος της Τουρκίας μετά την επανάσταση των Μπολσεβίκων στη βάση του αντι-ιμπεριαλισμού. Εκτός από τις ομάδες με τουρανιστικές³¹⁶ αντιλήψεις, οι περισσότεροι από τους διανοούμενους υποστήριζαν αυτή τη συμμαχία μεταξύ Τουρκίας και Σοβιετικών, ενώ θα πρέπει να σημειωθεί ότι κατά την έναρξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, υπήρχε μια στάση εθνικού προστατευτισμού έναντι ενδεχόμενης εξωτερικής απειλής ή εισβολής.

Αυτά τα ονόματα και οι εφημερίδες αποτελούσαν πλέον τμήμα της σύγχρονης τουρκικής πολιτικής ιστορίας. Κατά τα χρόνια εκείνα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, οι εν λόγω δημοσιογράφοι είχαν στενές σχέσεις με ηγετικές ομάδες της Τουρκίας. Οι διασυνδέσεις των αρθρογράφων με κυβερνητικούς κύκλους βάσει ιδεολογικών προτιμήσεων ήταν πολύ σημαντικές καθώς, εάν οι υποστηρικτές του ενός συνασπισμού του πολέμου αποκτούσαν μεγαλύτερη ισχύ στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, οι υποστηρικτές του αντίπαλου συνασπισμού θα πιέζονταν ώστε να μην γράψουν κάτι ενάντια στις πεποιθήσεις των πρώτων. Η κατάσταση αυτή οφειλόταν κυρίως στη φύση του μονοκομματικού καθεστώτος. Η απαίτηση για έλεγχο του Τύπου ήταν προφανής στον Νόμο περί Τύπου του 1931. Μέχρι το 1931, ίσχυε ο Νόμος περί Τύπου του 1909. Ο νόμος του 1909 είχε προκύψει από την ανάγκη για προστασία του οθωμανικού έθνους, των «μιλέτ», καθώς και του Σουλτάνου από οποιαδήποτε επανάσταση, μέσω της επιβολής ελέγχου στα προκλητικά κείμενα³¹⁷. Επιπλέον, υπήρχε λογοκρισία σχετικά με συγκεκριμένα ζητήματα, όπως στρατιωτικά γεγονότα. Ωστόσο, από τις απαρχές της δημοσιογραφίας στην Τουρκία, ο κύκλος των Τούρκων δημοσιογράφων-διανοούμενων στερείται της «φιλοδοξίας για μια δημοκρατική κοινωνία»³¹⁸.

Οι περιορισμοί αυτοί αυξήθηκαν με τον πρώτο Νόμο περί Τύπου³¹⁹ τον οποίο θέσπισε η τουρκική κυβέρνηση το 1931. Το άρθρο 50 του Νόμου περί Τύπου του 1931 απαγόρευε «*όλες τις δημοσιεύσεις που έθιγαν γενικές πολιτικές της χώρας*» και σε περίπτωση δημοσιεύματος με τέτοιο περιεχόμενο, ο νόμος παρείχε τη δυνατότητα στο υπουργικό συμβούλιο να παύσει τις εφημερίδες και τους δημοσιογράφους προσωρινά³²⁰. Αυτός ο Νόμος περί Τύπου βρισκόταν πίσω από τις αλλαγές στον Ποινικό Νόμο του 1936. Ο έντονος έλεγχος που καθιέρωνε ο Νόμος περί Τύπου του 1931 ενισχύθηκε με την αναθεώρηση ορισμένων άρθρων του Νόμου περί Τύπου του 1938. Αυτές οι νομοθετικές τροποποιήσεις ήταν σημαντικές για τον ορισμό των «*εγκλημάτων κατά του κράτους*». Εδώ θα πρέπει να υπενθυμίσουμε ότι αυτή η μεταρρύθμιση του τουρκικού νομικού συστήματος είχε πραγματοποιηθεί με την υιοθέτηση του φασιστικού ιταλικού ποινικού κώδικα του 1930 ως προτύπου³²¹. Μέχρι το 1945, ο Τύπος βρισκόταν υπό τον έλεγχο του Ρεπουμπλικανικού Λαϊκού Κόμματος και οι δημοσιεύσεις σχετικά με θρησκευτικά ζητήματα δεν επιτρέπονταν στις εφημερίδες³²². Από την άλλη, οι αριστερές ιδέες γίνονταν σχετικώς αποδεκτές εντός των ορίων της κεμαλιστικής ιδεολογίας. Έτσι, όπως παρατηρεί ο δημοσιογράφος και ιστορικός Ορχάν Κόλογλου (Orhan Koloğlu), αυτή η πολιτική ενσωμάτωσε την αριστερά στον κεμαλισμό³²³.

Επιπρόσθετα, υπήρχαν κάποιες συμμαχίες μεταξύ του Τύπου και της κυβέρνησης προκειμένου να χειραγωγηθεί η κοινωνία συμφώνως προς τα κυβερνητικά συμφέροντα. Κατά την Γκιουρκάν, αυτές οι συμμαχίες ήταν ένα φυσικό επακόλουθο της κοινωνικής θέσης των δημοσιογράφων³²⁴, καθώς αυτοί ανήκαν στην ελίτ εκσυγχρονισμού της κοινωνίας μαζί με τους κυβερνητικούς κύκλους. Στην τουρκική κοινωνία, η οποία θεωρούσε το κράτος ως το κέντρο, πρόσωπα τα οποία σχετίζονταν με τους κυβερνητικούς μηχανισμούς θα μπορούσαν να δεχθούν επιρροή από κάποια υψηλά ιδανικά της ελίτ. Έτσι, πρόσωπα τα οποία δεν ανήκαν σε αυτήν την ομάδα πιθανότατα δεν ενδιέφεραν τον Τύπο. Η απουσία παράδοσης αντιπολίτευσης στην τουρκική κοινωνία συνέπεσε με τον πεφωτισμένο δεσποτισμό των τουρκικών ελίτ και τη γαλούχηση της

ελίτ με ορισμένα υψηλά ιδανικά. Επίσης, η χειραγώγηση του Τύπου από την κυβέρνηση με το επιχείρημα της «αναγκαιότητας για την κοινωνία και της εκπλήρωσης των καθηκόντων για το μέλλον της χώρας» από τους δημοσιογράφους ήταν αρκετά ισχυρή ώστε να προβληθεί³²⁵.

Μεταξύ του 1920 και του 1938, σαράντα δημοσιογράφοι ήταν επίσης μέλη του μοναδικού κόμματος στην Τουρκία, του Ρεπουμπλικανικού Λαϊκού Κόμματος. Σύμφωνα με τον Frederick Frey ο αριθμός των κοινοβουλευτικών δημοσιογράφων έφτανε τους εβδομήντα πέντε³²⁶. Στο μονοκομματικό καθεστώς οι κοινοβουλευτικοί δημοσιογράφοι χρησίμευαν στη διάδοση ιδεών προς την κοινωνία μέσω του Τύπου, και όπως σημειώνει ο Frederick Frey αυτοί οι κοινοβουλευτικοί δημοσιογράφοι ήταν «προπαγανδιστές της επίσημης ιδεολογίας»³²⁷. Ο καθηγητής (Οσμάν) Μουράτ Γκιουβενίρ (Ο. Murat Güvenir) σημειώνει επίσης ότι «σύμφωνα με νομοθετικές ρυθμίσεις που θέσπισε το 1939 το Ρεπουμπλικανικό Λαϊκό Κόμμα, η αποστολή της νομιμοποίησης του καθεστώτος και της κυβέρνησης είχε επισήμως ανατεθεί σε εφημερίδες των οποίων ο ιδιοκτήτης ήταν μέλος του Ρεπουμπλικανικού Λαϊκού Κόμματος»³²⁸.

Το 1943, κάποιοι δημοσιογράφοι «τιμωρήθηκαν» με το να αποκλειστούν από τον κατάλογο των υποψηφίων στις εκλογές για τον λόγο ότι δεν δημοσίευσαν ή δεν έγραψαν τα ίδια επιχειρήματα με αυτά της εξωτερικής πολιτικής της κυβέρνησης³²⁹. Η σημασία και επιρροή των προσωπικών και κυβερνητικών συμφερόντων ήταν προφανώς αναπόφευκτη. Φυσικά, οποιαδήποτε αύξηση της πολιτικής επιρροής κάποιου προσώπου ήταν προς το συμφέρον της ιδεολογίας που το πρόσωπο αυτό πρόσβευε.

Στο πλαίσιο αυτό, εκείνη την εποχή οι πολιτικές θέσεις των δημοσιογράφων έπρεπε να είναι γνωστές. Ο Μπακί Οζ υποστηρίζει ότι στις αποφάσεις για τα ζητήματα εξωτερικής πολιτικής ο Ινονού και το υπουργικό του συμβούλιο έδιναν μεγάλη έμφαση στη Μεγάλη Τουρκική Εθνοσυνέλευση³³⁰. Η Επιτροπή Υποθέσεων Εξωτερικής Πολιτικής ακολουθούσε τις πολιτικές της κυβέρνησης. Μία από τις σημαντικότερες μορφές κατά τη διάρκεια και πριν από τον πόλεμο

ήταν ο Αλί Φετχί Οκυάρ (Ali Fethi Okyar) (1880-1943). Σχετικά με την επιρροή του Οκυάρ στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής του Ινονού, ο Οζ αναφέρει τα επιχειρήματα του νομικού, καθηγητή και διπλωμάτη Σουάτ Μπιλγκέ (Suat Bilge) (1921-2010) παραπέμποντας στον Weisband³³¹. Υποστηρίζει ότι ο Οκυάρ είναι εκείνος που έκανε τον Ινονού να συναινέσει στην έξοδο της Τουρκίας στον πόλεμο στο πλευρό των δυνάμεων της Αντάντ³³².

Σύμφωνα με τον Μπακί Οζ, χάρη στον διαμεσολαβητικό του ρόλο ανάμεσα στον Ινονού και την κοινοβουλευτική ομάδα αυτού, σημαντική προσωπικότητα ήταν επίσης ο στρατιωτικός, μετέπειτα βουλευτής και υπουργός Αμύνης Καζίμ Οζάλπ (Kazım Özalp) (1882-1968)³³³. Ο Καζίμ Οζάλπ ισχυριζόταν ότι η Τουρκία θα είναι σύμμαχος των Σοβιετικών. Στην Εθνοσυνέλευση υπήρχε επίσης μια «ανεξάρτητη ομάδα», τα μέλη της οποίας υποστήριζαν ως επί το πλείστον την αναγκαιότητα να συνταχθεί η Τουρκία με τον Άξονα³³⁴. Για παράδειγμα, ο στρατιωτικός και μετέπειτα πολιτικός Ραούφ Ορμπάι (Rauf Orbay) (1881-1964) έφτιαξε μια λίστα με τους εχθρούς σύμφωνα με τον βαθμό επικινδυνότητάς τους για την Τουρκία, η οποία είχε ως εξής: 1. Σοβιετικοί, 2. Ιταλία, 3. Γερμανία. Κατά τη γνώμη του, η επιτυχία της Βρετανίας ήταν σε κάθε περίπτωση πολύ σημαντική για τα τουρκικά συμφέροντα³³⁵. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι εντός της «ανεξάρτητης ομάδας» υπήρχε μια ομάδα η οποία αποτελείτο από τουρκιστές/τουρανιστές που συμπαθούσαν τη Γερμανία, όπως οι Φεβζί Τσακμάκ (Fevzi Çakmak), Χουσερέφ Γκέρεντε (Hüsrev Gerede), Ασήμ Γκιουντούζ (Asım Gündüz), Χουσονού Ερκιλέτ (H. Hüsnü Erkilet), Ιχσάν Σαμπίς (A. İhsan Sabis), Φουάτ Ερντέν (A. Fuat Erden). Η ομάδα αυτή θεωρούσε τους Σοβιετικούς τον κυριότερο εχθρό της Τουρκίας εξαιτίας των βλέψεών τους προς την Κεντρική Ασία. Ορισμένοι από αυτούς κατείχαν πολύ σημαντικές θέσεις³³⁶, ενώ άλλοι αρθρογραφούσαν σε εφημερίδες, όπως ο Ιχσάν Σαμπίς που έγραφε στην *Tasviri Efkâr*³³⁷.

Πρέπει να τονιστούν τα όρια των προσωπικών διασυνδέσεων στη χάραξη της εξωτερικής πολιτικής στην Τουρκία. Μερικές προσωπικότητες ή ομάδες θα μπορούσαν να θεωρηθούν πιο ισχυρές

για κάποια περίοδο. Ωστόσο, η σχετικά ισχυρή θέση της εκάστοτε ομάδας αποτελούσε απόφαση του Ινονού. Ο Ινονού και το βασικό όργανο λήψης αποφάσεων έδειχναν συμπάθεια σε μια ομάδα η ιδεολογία της οποίας μπορούσε να είναι σημαντική για τις επιδιώξεις και τις επιλογές εξωτερικής πολιτικής της χώρας. Ωστόσο, αυτές οι στενές σχέσεις δεν σήμαιναν μόνιμους δεσμούς μεταξύ της κυβέρνησης και της αντίστοιχης ομάδας σε ιδεολογική βάση. Κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η Τουρκία ακολούθησε πολιτική ανάλογα με τη συγκυρία και τις εξελίξεις των παγκόσμιων γεγονότων, προκειμένου να διασφαλίσει την ασφάλειά της. Αυτή η πολιτική θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως στρατηγική ισορροπίας. Η μεταβαλλόμενη πολιτική της Τουρκίας κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου αποτελεί ενδεχομένως ένα καλό παράδειγμα υπέρ αυτού του επιχειρήματος. Σύμφωνα με τον μελετητή Εμρέ Αρσλάν (Emre Arslan), κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1930, οι διεθνείς κρίσεις του κοινοβουλευτισμού οδήγησαν σε ένα «ρατσιστικό πλαίσιο» το οποίο λειτούργησε ως βασικό σημείο αναφοράς για όλους τους εθνικισμούς³³⁸. Σε μια τέτοια ατμόσφαιρα και στο πλαίσιο της «προσαρμογής στη σύγχρονη εποχή», η Άγκυρα επέτρεπε κάποιες ιδεολογίες οι οποίες έδειχναν συμπάθεια προς τον ρατσισμό³³⁹. Όσο η νέα ιδεολογία κέρδιζε έδαφος στην Γερμανία, η Τουρκία ακολουθούσε αυτό το νέο ιδεολογικό πλαίσιο. Ωστόσο, στο πλαίσιο ενός σχεδίου εκδυτικισμού η Τουρκία στράφηκε και προς φιλελεύθερες απόψεις και προς τον εθνικισμό³⁴⁰ όταν η Γερμανία άρχισε να χάνει τον πόλεμο. Επιπλέον, η Τουρκία είχε έναν ακόμη λόγο να έρθει πιο κοντά στις ιδέες αυτές όταν η Γερμανία κατήλθε στην Ελλάδα, καθώς η επιβίωση της χώρας από τη γερμανική εισβολή καθόριζε και την πολιτική της. Όπως επισημαίνει ο Αρσλάν, μετά το 1942 η κυβέρνηση Σαράτσογλου διατήρησε τον ρατσισμό ως ένα σημαντικό στοιχείο των πολιτικών της ομιλιών³⁴¹. Αυτό είναι ένα πολύ σημαντικό στοιχείο στην ανάλυσή μας, δεδομένου ότι ακόμη και πριν από την ανάληψη της πρωθυπουργίας από τον Σαράτσογλου, ο τελευταίος ήταν δραστήριος πολιτικός κοντά στον Ινονού. Από την άλλη, κατά τον καθηγητή Μουσταφά Αϊντίν (Mustafa Aydın), ο von Papen, πρέσβης της Γερμανίας κατά τη διάρκεια του πολέμου, ασκούσε πίεση για να ανατρέψει την

κυβέρνηση Σαράτσογλου καθώς ο von Papen τον θεωρούσε «υποστηρικτή της Αντάντ»³⁴². Ο Ζεκερία Σερτέλ υποστηρίζει ότι υπήρχαν διασυνδέσεις του Σαράτσογλου με κάποια πρόσωπα από την *Babiali*³⁴³. Αναφέρει το όνομα του Γιασάρ Τσιμέν (Yasar Cimen) και υποστηρίζει ότι είδε πρόχειρη επιστολή του με την οποία αυτός ενημέρωνε τον Σαράτσογλου σχετικά με τις υπηρεσίες του υπέρ της προπαγάνδας του ιταλικού φασισμού. Παρ' όλ' αυτά, είναι βέβαιο ότι οι εφημερίδες χρησιμοποιούνταν για προπαγάνδα κατά τη διάρκεια του πολέμου μέσω ποικίλων μορφών χειραγώγησης.

Από τεχνικής απόψεως όλες οι εφημερίδες είχαν την ίδια μορφοποίηση και εμφάνιση κατά τη διάρκεια του πολέμου. Δεδομένης της έλλειψης σε χαρτί, ο αριθμός των σελίδων των εφημερίδων περιοριζόταν στις τέσσερις βάσει νομοθετικής ρύθμισης που θέσπισε η κυβέρνηση στις 02.12.1940³⁴⁴. Μία από αυτές τις τέσσερις σελίδες ήταν σχεδόν γεμάτη με διαφημίσεις. Οι υπόλοιπες σελίδες απαρτιζόνταν από ειδήσεις, άρθρα του εκδότη, και άρθρα άλλων δημοσιογράφων. Κατά τον Γκιουβενίρ, όλες οι ειδήσεις σχετικά με τις εξωτερικές εξελίξεις καθώς και ορισμένες ειδήσεις αναφορικά με εσωτερικά ζητήματα είχαν την ίδια μορφοποίηση με τις ειδήσεις του Πρακτορείου Ειδήσεων της Ανατολίας, το οποίο ήταν κρατικός θεσμός³⁴⁵. Έτσι, όλες οι ειδήσεις σχετικά με τις εξωτερικές εξελίξεις ήταν ίδιες σε όλες τις εφημερίδες. Ως εκ τούτου, η σύνταξη της εφημερίδας και των στηλών είχε καίρια σημασία προκειμένου να γίνει κατανοητή η στάση καθώς και οι απόψεις των εφημερίδων.

Ως γνωστόν, ο χαρακτήρας του πολιτειακού καθεστώτος είναι καθοριστικός για το καθεστώς του Τύπου. Στην κατηγοριοποίηση των καθεστώτων Τύπου στον κόσμο, ο Γκιουβενίρ τοποθετεί τον τουρκικό Τύπο στην κατηγορία του αυταρχικού μοντέλου³⁴⁶. Η εξωτερική πολιτική καθόριζε την εσωτερική πολιτική ακόμη περισσότερο κατά τα χρόνια του πολέμου. Με άλλα λόγια, η εσωτερική πολιτική και το καθεστώς του Τύπου διαμορφώνονταν σύμφωνα με τις επιδιώξεις και τους στόχους της εξωτερικής πολιτικής³⁴⁷.

Αν και στις τουρκικές εφημερίδες υπήρχαν πολλές γελοιογραφίες από την οθωμανική περίοδο, είναι δύσκολο να βρεθεί κάποια γελοιογραφία κατά τη διάρκεια του πολέμου εξαιτίας των ποινών που επιβάλλονταν στις εφημερίδες. Για παράδειγμα, την 10η Φεβρουαρίου 1941, μια γελοιογραφία με θέμα τον ιταλικό στρατό εναντίον των Ελλήνων αποτέλεσε την αιτία να κλείσει η εφημερίδα *Vatan* στο πλαίσιο της απαγόρευσης δημοσίευσης οποιουδήποτε υλικού θα μπορούσε να προσβάλει τον στρατό ή εμπόλεμες χώρες³⁴⁸.

Η διαμόρφωση των σελίδων των εφημερίδων βρισκόταν επίσης υπό αυστηρό έλεγχο. Σύμφωνα με διάταγμα που εξέδωσε η κυβέρνηση στις 20.07.1940 μεγάλες επικεφαλίδες μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν μόνο για εσωτερικά νέα. Τα εξωτερικά νέα έπρεπε να παρουσιάζονται σε μία μόνο στήλη. Επίσης, για τα εξωτερικά νέα, απαγορευόταν η χρήση τίτλων των οποίων η γραμματοσειρά ήταν μεγαλύτερη από μέγεθος είκοσι τέσσερα³⁴⁹.

Η *Tasviri Efkâr* και η *Tan* έπαυσαν να λειτουργούν την 10η Σεπτεμβρίου 1940 για επτά ημέρες και την 7η Δεκεμβρίου 1940 για δέκα ημέρες για τον λόγο ότι δημοσίευσαν άρθρα ενάντια στις επίσημες νομοθετικές ρυθμίσεις³⁵⁰. Οι εφημερίδες αυτές απαιτούσαν να γράφουν ελεύθερα και είχαν την τάση να ασκούν κριτική στην κυβέρνηση ζητώντας δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις³⁵¹. Η κοινή στάση αυτών των δύο εφημερίδων όσον αφορά την ελευθερία του λόγου συνεχίστηκε μέχρι το 1944. Την 13η Αυγούστου 1944 η *Tan*, και την 30ή Σεπτεμβρίου 1944 η *Tasviri Efkâr* έπαυσαν να λειτουργούν οριστικά³⁵².

Η αυξανόμενη ένταση στη Βαλκανική ήταν ο σημαντικότερος λόγος για τη σκλήρυνση της κυβερνητικής νομοθεσίας για τον Τύπο. Το 1940, σύμφωνα με τον Γκιουβενίρ, εκτός από την *Cumhuriyet* και την *Tasviri Efkâr*, εξέχουσες εφημερίδες συμφωνούσαν ότι η Γαλλία και η Βρετανία απάρτιζαν ένα «ειρηνευτικό μέτωπο» ή ένα «δημοκρατικό μέτωπο» κατά της Γερμανίας³⁵³. Η *Cumhuriyet* και η *Tasviri Efkâr* θα μπορούσαν να θεωρηθούν ότι ήταν περισσότερο φιλικές προς τη Γερμανία καθώς δεν περιείχαν άρθρα εναντίον αυτής – ενώ δεν περιείχαν επίσης ούτε άρθρα υποστηρικτικά προς αυτήν κατά τη

διάρκεια του πολέμου. Ωστόσο, υπήρχαν κάποιες φήμες σχετικά με έντυπα και μικρά φυλλάδια, τα οποία τυπώνονταν από τη *Cumhuriyet* υπέρ γερμανόφιλων και από την *Tan* υπέρ μαρξιστικών ιδεών, πριν από τον πόλεμο³⁵⁴.

Τόσο στην *Tasviri Efikâr* όσο και στην *Tan*, τα παγκόσμια γεγονότα καταλάμβαναν σημαντικό τμήμα του πρωτοσέλιδου, ενώ μεγάλη έμφαση δινόταν σε κάθε στάδιο του πολέμου. Ήταν δυνατόν να παρακολουθεί ο αναγνώστης τις εξελίξεις με μικρή καθυστέρηση, καθώς και οι δύο τυπώνονταν κατά τις απογευματινές ώρες. Έτσι, οι ειδήσεις της ημέρας από το Πρακτορείο Ειδήσεων Ανατολίας δημοσιεύονταν μια μέρα αργότερα. Αυτό σημαίνει ότι τα νέα διαδίδονταν μέσω των εφημερίδων μια μέρα αργότερα στην περιφέρεια σε σχέση με την Κωνσταντινούπολη.

Σημαντικοί αρθρογράφοι και εκδότες είχαν γράψει πολλά σχόλια για την εξέλιξη των γεγονότων του πολέμου και τα πιθανά αποτελέσματα των πολιτικών που εφάρμοζαν τα τότε εμπόλεμα κράτη. Έτσι, αμέσως μετά την έναρξη της γερμανικής εισβολής, όλη η προσοχή του τουρκικού Τύπου εστιάστηκε στην εξέλιξη του πολέμου στην Ευρώπη. Πράγματι, μετά την ιταλική επίθεση κατά της Αλβανίας, πολλοί δημοσιογράφοι συμερίστηκαν τις ιδιαίτερες ανησυχίες της τουρκικής κυβέρνησης για τη Βαλκανική.

Στην παρούσα μελέτη, δίνεται έμφαση στα γεγονότα που οδήγησαν στον Ελληνο-ιταλικό πόλεμο με αφετηρία τον Σεπτέμβριο του 1940 και στην πρώτη φάση αυτού του πολέμου, δηλαδή από την έναρξή του μέχρι το τέλος του Δεκεμβρίου του 1940.

²⁰³ Armaoğlu, ό.π., 361.

²⁰⁴ Στο ίδιο.

²⁰⁵ Koçak, ό.π., 299.

²⁰⁶ Όπως γράφει ο Φαλίχ Ρ. Ατάυ στην *Ulus*, στις 26.4.1940.

²⁰⁷ Κοζακ, ό.π., 281.

²⁰⁸ Στο ίδιο.

²⁰⁹ Edgar Ό Balance, *The Greek Civil War 1944-1949*, Λονδίνο 1966, 33. Την 8η Απριλίου 1940, ο βασιλιάς Zogu (Ζώγου) και η κυβέρνησή του μετέβησαν στην Ελλάδα και –κατά τον Ό Ballance– έτυχαν θερμής υποδοχής. Στο ίδιο.

²¹⁰ Clogg, ό.π., 149.

²¹¹ Ό Balance, ό.π., 33.

²¹² Reynolds M. Salerno, *Vital Crossroads: Mediterranean Origins of the Second World War, 1935-1940*, Cornell University Press 2002, 214.

²¹³ Στο ίδιο, 216.

²¹⁴ Στο ίδιο, 215.

²¹⁵ Armaoğlu, ό.π., 369-371.

²¹⁶ Στο ίδιο, 370.

²¹⁷ MacGregor Knox, *Mussolini Unleashed 1939-1941: Politics and Strategy in Fascist Italy's Last War*, Νέα Υόρκη 1986, 189.

²¹⁸ Στο ίδιο, 139.

²¹⁹ Νίκος Γ. Σβορώνος, *Επισκόπηση της Νεοελληνικής Ιστορίας*, Αθήνα 1994, 137.

²²⁰ Knox, ό.π., 140.

²²¹ Koliopoulos & Veremis, ό.π., 291.

²²² Selim Deringil, *Denge Oyunu - İkinci Dünya Savaşında Türkiye'nin Dış Politikası*, Κωνσταντινούπολη 2003, 116.

²²³ Στο ίδιο, 123.

²²⁴ Στο ίδιο.

²²⁵ Στο ίδιο.

²²⁶ Βακαλόπουλος, ό.π., 413.

²²⁷ *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, ό.π., 409.

²²⁸ Knox, ό.π., 190.

²²⁹ Armaoğlu, ό.π., 373.

- ²³⁰ Pietro Badoglio, *İkinci Dünya Savaşı'nda İtalya*, Άγκυρα 1950, 25.
- ²³¹ Armaoğlu, ό.π., 370.
- ²³² Α. Ι. Κοραντή, *Διπλωματική Ιστορία της Ευρώπης (1919-1956)*, Τόμος Τρίτος, Θεσσαλονίκη 1979, 418.
- ²³³ Ο'Ballance, ό.π., 35.
- ²³⁴ Knox, ό.π., 222.
- ²³⁵ Robert Mallet, *Mussolini and the Origins of the Second World War 1933-1940*, Νέα Υόρκη 2003, 16-17.
- ²³⁶ Knox, ό.π., 190.
- ²³⁷ Στο ίδιο, 192.
- ²³⁸ Στο ίδιο, 190.
- ²³⁹ Ο Mogens Pelt παρατηρεί ότι «η Γερμανία λειτούργησε κατά κάποιον τρόπο ως προστάτης της Ελλάδας». Pelt, ό.π., 166.
- ²⁴⁰ Knox, ό.π., 191.
- ²⁴¹ Badoglio, ό.π., 27.
- ²⁴² Στο ίδιο, 25.
- ²⁴³ Ο'Ballance, ό.π., 37.
- ²⁴⁴ John O. Iatrides, (επιμ.), *Ambassador MacVeagh Reports, Greece, 1933-1947*, Πρίνστον 1980, 246.
- ²⁴⁵ Aydın, ό.π., 423.
- ²⁴⁶ Armaoğlu, ό.π., 408.
- ²⁴⁷ Berkes, ό.π., 163.
- ²⁴⁸ Deringil, ό.π., 126.
- ²⁴⁹ Öz, ό.π., 59.
- ²⁵⁰ Ali Rıza Cihan (επιμ.), *İsmet İnönü'nün TBMM'deki Konuşmaları 1920-1973*, τόμος II (1939-1960), Άγκυρα 1993, 11.
- ²⁵¹ Armaoğlu, ό.π., 408.
- ²⁵² Στο ίδιο.

²⁵³ Ο Cemil Koçak υποστηρίζει ότι ο Τούρκος πρωθυπουργός Σαράτσογλου δήλωσε ότι η Τουρκία θα εμπλεκόταν στον πόλεμο, εάν η Γερμανία πραγματοποιούσε επίθεση στην Ελλάδα. Ωστόσο, αυτό φαίνεται παράδοξο και δεν συμβαδίζει με τη σταθερή τουρκική θέση να μην είναι η Άγκυρα επιθετική προς τη Γερμανία. Koçak, ό.π., 316.

²⁵⁴ Στο ίδιο.

²⁵⁵ Frank G. Weber, *The Evasive Neutral. Germany, Britain and the Quest for a Turkish Alliance in the Second World War*, University of Missouri Press 1985, 60.

²⁵⁶ Στο ίδιο.

²⁵⁷ Berkes, ό.π., 181.

²⁵⁸ Iatrides, ό.π., 252.

²⁵⁹ Στο ίδιο, 244.

²⁶⁰ Deringil, ό.π., 123.

²⁶¹ Στο ίδιο, 124.

²⁶² Στο ίδιο.

²⁶³ Όπως γράφει ο Ντερινγκίλ παραπέμποντας στο J.S. Koliopoulos, *Greece and the British Connection 1935-1941*, Oxford 1977, 140. Deringil, ό.π., 125.

²⁶⁴ Cihan, ό.π., 11.

²⁶⁵ Ο' Ballance, ό.π., 34.

²⁶⁶ *Dünya Savaşları Ansiklopedisi*, τόμος 4, "Musolini Gövde Gösterisinde Mahcup", Κωνσταντινούπολη 1988, 359.

²⁶⁷ Στο ίδιο.

²⁶⁸ Μέγαρο της Ρώμης που χρησιμοποιούσε ο Μουσολίνι.

²⁶⁹ Στο ίδιο.

²⁷⁰ Ο'Ballance, ό.π., 37.

²⁷¹ *Dünya Savaşları Ansiklopedisi*, ό.π., 359.

²⁷² Ο'Ballance, ό.π., 33-34.

²⁷³ Knox, ό.π., 218.

²⁷⁴ Στο ίδιο.

²⁷⁵ *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, ό.π., 416.

²⁷⁶ Στο ίδιο, 419.

²⁷⁷ Ζαχαρίας Ν. Τσιρπανλής, *Έλληνες και Ιταλοί στα 1940-1941: Συγκριτική «ανάγνωση» της ελληνοϊταλικής σύρραξης*, Θεσσαλονίκη 2004, 168.

²⁷⁸ *Dünya Savaşları Ansiklopedisi*, ό.π., 348.

²⁷⁹ Στο ίδιο.

²⁸⁰ Από το διάγγελμα του Ιωάννη Μεταξά, της 28ης Οκτωβρίου 1940. Βλ. www.rhodeslibrary.gr (πρόσβαση 28 Ιουνίου 2015).

²⁸¹ *Dünya Savaşları Ansiklopedisi*, ό.π., 359.

²⁸² Ο'Ballance, ό.π., 35.

²⁸³ *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, ό.π., 417-418.

²⁸⁴ Ο'Ballance, ό.π., 37.

²⁸⁵ *Dünya Savaşları Ansiklopedisi*, ό.π., 360.

²⁸⁶ Iatrides, ό. π., 250.

²⁸⁷ Στο ίδιο.

²⁸⁸ *Dünya Savaşları Ansiklopedisi*, ό.π., 360.

²⁸⁹ Κολιόπουλος, ό.π., 229.

²⁹⁰ *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, ό.π., 425.

²⁹¹ Στο ίδιο, 424.

²⁹² Ο' Ballance, ό.π., 38.

²⁹³ Clogg, ό.π., 150.

²⁹⁴ Στο ίδιο.

²⁹⁵ Güvenir, ό.π., 37.

²⁹⁶ Στο ίδιο.

²⁹⁷ Fuat Süreyya Oral, *Türk Basın Tarihi 1919-1965. Cumhuriyet Dönemi*, Άγκυρα 1968, 170.

²⁹⁸ Alpay Kabacalı, *Başlangıcından Günümüze Türkiye'de Matbaa Basın ve Yayın*, Κωνσταντινούπολη 2000, 186.

²⁹⁹ Στο ίδιο, 162.

³⁰⁰ Orhan Koloğlu, *Osmanlıdan Günümüze Türkiye'de Basın*, Κωνσταντινούπολη 1992, 65.

- ³⁰¹ Kabacalı, *Başlangıcından...*, ό.π.,195.
- ³⁰² Öz, ό.π., 83.
- ³⁰³ Zekeriya Sertel, *Hatırladıklarım 1905-1950*, Κωνσταντινούπολη 1968, 241.
- ³⁰⁴ Kabacalı, *Başlangıcından...*, ό.π., 186.
- ³⁰⁵ Topuz, ό.π., 170.
- ³⁰⁶ Στο ίδιο, 178-179.
- ³⁰⁷ Öz, ό.π., 78-79.
- ³⁰⁸ Στο ίδιο.
- ³⁰⁹ Bağış Erten & M. Görkem Doğan, “Cumhuriyet’in Cumhuriyet’i: Cumhuriyet Gazetesi”, στο Ahmet İnsel (επιμ.), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce*, cilt 2: *Kemalizm*, Κωνσταντινούπολη 2001, 501.
- ³¹⁰ Aysun Köktener, *Cogito-Bir Gazetenin Tarihi – Cumhuriyet*, Κωνσταντινούπολη 2004, 33.
- ³¹¹ Έτσι τους χαρακτηρίζονται στο Çetinkaya, ό.π., 101.
- ³¹² Güvenir, ό.π., 110-111.
- ³¹³ Öz, ό.π., 79.
- ³¹⁴ Nilgün Gürkan, *Türkiye’de Demokrasiye Geçişte Basın (1945-1950)*, Κωνσταντινούπολη 1998, 54.
- ³¹⁵ Öz, ό.π., 79.
- ³¹⁶ Τουρανισμός: ιδεολογία και κίνημα, με «κύριο στόχο την προσέγγιση και τελικώς την ένωση όλων των λαών των οποίων οι ρίζες υποτίθεται ότι φθάνουν μέχρι το Τουράν, μια φανταστική περιοχή με απροσδιόριστα σύνορα, στις στέπες της Κεντρικής Ασίας», όπως γράφει ο Jacob Landau στο βιβλίο του Παντουρκισμός: Το Δόγμα του Τουρκικού Επεκτατισμού, Θετίλη, Αθήνα χ.χ., 23. Σημειώνει επίσης ότι: «ο Τουρανισμός είναι μια έννοια πολύ ευρύτερη από τον Παντουρκισμό, διότι περιλαμβάνει λαούς όπως τους Ούγγρους, Φινλανδούς και Εσθονούς». Στο ίδιο, 24.
- ³¹⁷ Gürkan, ό.π., 33.
- ³¹⁸ Στο ίδιο.
- ³¹⁹ Korkmaz Alemdar, “Cumhuriyet Döneminde Gazetecilik Eğitimi Konusunda İlk Girişimler”, *İletişim*, τόμ. 3, 1981, 1.
- ³²⁰ Kabacalı, *Türk Basınında Demokrasi*, ό.π., 153.
- ³²¹ Στο ίδιο, 155.

³²² Gürkan, ό.π., 85.

³²³ Koloğlu, ό.π., 65. Περισσότερα σχετικά με τη διαδικασία ενσωμάτωσης της αριστεράς στον κεμαλισμό μπορούμε να αντλήσουμε από το κίνημα Kadro, που ονομάστηκε έτσι από το ομώνυμο περιοδικό (*Kadro / Στέλεχος*) στο οποίο έγραφαν οι Γιακούπ Καντρι Καρασομάνογλου (Yakub Kadri Karasomanoğlu), Σεβκέτ Σουρέυγια Αϊντεμίρ (Şevket Süreyya Aydemir), Ισμαήλ Χιουσρέφ Τοκίν (İsmail Hüsrev Tökin) και Μπουρχάν Ασάφ Μπελγκέ (Burhan Asaf Belge).

³²⁴ Gürkan, ό.π., 67.

³²⁵ Στο ίδιο, 67-72.

³²⁶ Ο Γκιουβενίρ αναφέρεται στο Frederick W. Frey, *The Turkish Political Elite*, Cambridge, Massachusetts, 1965, 127-133. Βλ. O. Murat Güvenir, 2. *Dünya Savaşında Türk Basını – Siyasal İktidarın Basını Denetlemesi ve Yönlendirmesi*, Κωνσταντινούπολη 1991, 65.

³²⁷ Güvenir, ό.π., 68.

³²⁸ Στο ίδιο, 65.

³²⁹ Στο ίδιο, 68.

³³⁰ Öz, ό.π., 72.

³³¹ Στο ίδιο.

³³² Στο ίδιο, 99.

³³³ Στο ίδιο, 73.

³³⁴ Στο ίδιο.

³³⁵ Στο ίδιο.

³³⁶ Στο ίδιο, 74.

³³⁷ Güvenir, ό.π., 147.

³³⁸ Arslan, ό.π., 412.

³³⁹ Στο ίδιο.

³⁴⁰ Περισσότερα για την εξέλιξη του φιλελεύθερου εθνικισμού, βλ. Simten Coşar, “Milliyetçi Liberalizmden Liberal Milliyetçiliğe”, στο Tanıl Bora (επιμ.), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce*, cilt 4: *Milliyetçilik*, Κωνσταντινούπολη 2003, 718-730.

³⁴¹ Arslan, ό.π., 412.

³⁴² Aydın, ό.π., 429.

³⁴³ Εννοεί τον κύκλο δημοσιογράφων και εκδοτών της Κωνσταντινούπολης. Σ.τ.Ε.: Κατά λέξη σημαίνει «Υψηλή Πύλη». Έτσι ονομαζόταν κατ' επέκτασιν και η περιοχή στην οποία βρισκόταν το κέντρο της οθωμανικής εξουσίας και διακυβέρνησης. Εκεί βρίσκονταν και οι εκδοτικοί οίκοι, οι εφημερίδες και ο δημοσιογραφικός κόσμος, από τα τέλη του 19ου αιώνα και εξής.

³⁴⁴ Güvenir, ό.π., 111.

³⁴⁵ Στο ίδιο, 19.

³⁴⁶ Στο ίδιο, 23.

³⁴⁷ Στο ίδιο, 37.

³⁴⁸ Στο ίδιο, 91.

³⁴⁹ Στο ίδιο, 93.

³⁵⁰ Στο ίδιο, 120-121.

³⁵¹ Στο ίδιο, 123 και 137.

³⁵² Στο ίδιο, 137.

³⁵³ Στο ίδιο, 149-150.

³⁵⁴ Όπως προκύπτει από τα απομνημονεύματα του Ζεκερία Σερτέλ και του Ναντίρ Ναντί.

Κεφάλαιο III

Η ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ *TASVİRİ EFKÂR*

Το 1940, η *Tasviri Efkar* (Τασβίρι Εφκιάρ) ήταν μία από τις σημαντικότερες ημερήσιες εφημερίδες υπό τη διοίκηση του Βελίντ Εμπουζιγιά. *Tasviri Efkar* σημαίνει «έκφραση των σκέψεων» και εκδόθηκε για πρώτη φορά το 1862 από τον Ιμπραήμ Σινασί, ο οποίος ήταν ο πρώτος Τούρκος δημοσιογράφος και ο βασικός αρθρογράφος της εφημερίδας³⁵⁵.

Στην πραγματικότητα, η εφημερίδα θα κατάφερνε να κυκλοφορήσει μόνον 835 φύλλα³⁵⁶. Το 1908 ο Τεβφίκ Εμπουζιγιά, πατέρας του Βελίντ Εμπουζιγιά, και ο Σουλεϋμάν Ναζίφ (Süleyman Nazif) την επανακυκλοφόρησαν με το όνομα *Yeni Tasviri Efkar*³⁵⁷ (δηλ. Νέα Τασβίρι Εφκιάρ). Παρ' όλο που δεν υπήρχε κανένας δεσμός με την πρώτη *Tasviri Efkar*, ο λόγος για την επιλογή του ονόματος ήταν ο θαυμασμός του Εμπουζιγιά προς τον Σινασί. Ο θαυμασμός αυτός αναφέρεται συχνά στην *Tasviri Efkar*. Με αφορμή κάποιες επετείους, γίνεται σε πολλά κείμενα μνεία στους εκδότες της πρώτης *Tasviri Efkar*, Σινασί και Ναμίκ Κεμάλ (Namık Kemal).

Σε αυτήν την έκδοση της *Tasviri Efkar*, βασικός αρθρογράφος της εφημερίδας ήταν ο Γιουνούς Ναντί (Yunus Nadi). Η κυβέρνηση έπαυσε τη λειτουργία της πολλές φορές. Απ' την άλλη, ο Τεβφίκ Εμπουζιγιά χρησιμοποίησε πολλά και διαφορετικά ονόματα (*Tasviri Efkar*, *Tesvir-i Efkar*, *Tenvir-i Efkar*, *Intihab-ı Efkar* και *Tevhid-i Efkar*), προκειμένου να συνεχίσει την έκδοσή της³⁵⁸. Οι Ταλχά Εμπουζιγιά (Talha Ebüzziya) και Βελίντ Εμπουζιγιά κυκλοφόρησαν την *Tasviri Efkar* με αυτό το όνομα στις 19 Ιανουαρίου 1913. Ο Γιουνούς Ναντί και ο Ζεκερία Σερτέλ έγραψαν επίσης σε αυτήν την *Tasviri Efkar*³⁵⁹.

Για την *Tasvir* η περίοδος μετά το 1908 θα έπρεπε να αναγνωρίζεται και να θεωρείται ως ενιαία με την περίοδο της Δημοκρατίας. Άλλωστε, η *Tasviri Efkâr* αναφέρει ότι το 1940 είναι το 32ο έτος έκδοσής της. Επιπλέον, υπάρχει μια μικρή γωνία στην τέταρτη σελίδα της εφημερίδας όπου γίνεται αναφορά σε σημαντικά γεγονότα κατά τρόπο ίδιο όπως σε παλαιότερα φύλλα που είχαν εκδοθεί μετά το 1908.

Η έλλειψη σε χαρτί και η έντονη πίεση που ασκούσε η «Ένωση και Πρόοδος»³⁶⁰ στις εφημερίδες κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου καθιστούν την *Tasviri Efkâr* μία από τις μεγαλύτερες εφημερίδες εκείνης της περιόδου, μαζί με τις *Tanin*, *İkdam* και *Sabah*³⁶¹. Κατά τον Ορχάν Κόλογλου, αυτή η εποχή ήταν ένα σημείο καμπής για την ανάπτυξη του τουρκισμού στον τουρκικό Τύπο³⁶². Η ήττα στον πόλεμο ήταν ένα ακόμη σημείο καμπής για τις εφημερίδες που διακατέχονταν από την ιδέα της ανεξαρτησίας. Στη μετά την ανακωχή του Μούδρου εποχή, η εφημερίδα προωθούσε την ιδέα ότι «πρέπει να στηριζόμαστε στον εαυτό μας. Μόνον εμείς μπορούμε να ελευθερώσουμε τον εαυτό μας»³⁶³. Σύμφωνα με τον Χιφζί Τοπούζ, αυτή η στάση στα άρθρα της εφημερίδας αποσκοπούσε στην τόνωση του ηθικού του λαού³⁶⁴. Μεταξύ των ετών 1919 και 1923, η *Tasviri Efkâr* ήταν μία από τις εφημερίδες που αντιμετώπιζε με συμπάθεια το κίνημα τουρκικής αντίστασης στα εδάφη της Ανατολίας³⁶⁵.

3.1. Πολιτικές θέσεις και αναλύσεις

Ως σχολή δημοσιογραφίας, η *Tasviri Efkâr* είναι μία από τις πλέον σημαντικές εφημερίδες της περιόδου πριν το 1950 για την Τουρκία. Η μεταβαλλόμενη στάση της εφημερίδας αναλόγως των συγκυριακών εξελίξεων αντανakλά ενδεχομένως την εξέλιξη της σύγχρονης τουρκικής πολιτικής σκέψης. Κοιτώντας πίσω στον χρόνο, η ιστορία της *Tasvir* φτάνει στα προ «Ενώσεως και Προόδου» χρόνια. Αυτό σημαίνει ότι κατά την πορεία της, η *Tasviri Efkâr* δέχθηκε επιρροή από ποικίλες πολιτικές σκέψεις και ιδέες, οι οποίες συντέλεσαν στη δημιουργία της Τουρκικής Δημοκρατίας. Κατά τη

διάρκεια του Πολέμου Ανεξαρτησίας, η *Tasvir* είχε υποστηρίξει την Άγκυρα εναντίον της Κωνσταντινούπολης, αλλά κατά τη διάρκεια της δημοκρατικής περιόδου εξέφραζε αντίθεση προς τις πολιτικές της νέας κυβέρνησης. Εξαιτίας της κριτικής της στάσης, όπως και πολλές άλλες εφημερίδες, έτσι και η *Tasvir* τιμωρήθηκε με παύση λειτουργίας. Κατά τη διάρκεια των μεταρρυθμίσεων στη νέα Τουρκική Δημοκρατία, η κυβέρνηση έκλεισε την *Tasvir* καθώς και άλλες αντιπολιτευτικές εφημερίδες, παρά το γεγονός ότι οι ιδιοκτήτες τους διατηρούσαν πολύ στενές φιλικές σχέσεις με τους κυβερνητικούς κύκλους³⁶⁶.

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1930 οι παρεμβάσεις στον Τύπο εντάθηκαν. Στο πλαίσιο της κυβερνητικής «πολιτικής ισορροπίας» οι εφημερίδες χρησιμοποιήθηκαν ή τιμωρήθηκαν. Ακόμη και η *Tasvir* είχε διαφορετικές θέσεις έναντι διαφορετικών εξελίξεων· είναι προφανές ότι εμφορείτο από δεξιές ιδέες. Ως εκ τούτου, τις περισσότερες φορές η *Tasvir* συγκαταλέγεται από πολλούς ερευνητές στις εφημερίδες που υποστήριζαν τη Γερμανία³⁶⁷. Μόλις πριν τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, η *Tasviri Efkâr* ήταν γνωστή ως μία από τις εφημερίδες που υποστήριζαν το ναζιστικό κίνημα, σύμφωνα με τον Εμρέ Αρολάν³⁶⁸, ο οποίος ισχυρίζεται ότι κατά τις ημέρες πριν τον πόλεμο, ο ρατσιστικός ναζισμός ήταν ισχυρός. «Οι εφημερίδες οι οποίες είχαν στενές σχέσεις με την κυβέρνηση και είχαν υψηλό ποσοστό κυκλοφορίας, ήταν η *Cumhuriyet* και η *Tasviri Efkâr*» και περιείχαν σαφώς κείμενα που έδειχναν συμπάθεια προς τους Ναζί και με τα οποία προσπαθούσαν να ασκούν επιρροή σε υψηλόβαθμα στελέχη της κυβέρνησης και μέλη του υπουργικού συμβουλίου³⁶⁹. Η Γερμανία παρουσιαζόταν ως η ισχυρή πλευρά, και η *Tasvir* ισχυριζόταν κατά τη μεταπολεμική περίοδο ότι η Τουρκία πρέπει να είναι στο πλευρό του νικητή. Αυτή η στάση θα μπορούσε να ερμηνευτεί ως αποτέλεσμα των οικογενειακών δεσμών του ιδιοκτήτη της εφημερίδας, Βελίντ Εμπουζιγιά, ο οποίος μάλιστα ήταν ένας από τους πιο σημαντικούς και συντηρητικούς δημοσιογράφους κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Ο δεξιός χαρακτήρας της εφημερίδας οφείλεται στις συντηρητικές θέσεις της εν λόγω οικογένειας³⁷⁰. Με άλλα λόγια, αντιτιθέμενη σε αριστερές ιδέες, η

Tasvir υποστήριζε δεξιές ιδέες και αυταρχικά μοντέλα διακυβέρνησης.

Είναι πολύ δύσκολο να προσδιοριστεί με ακρίβεια ο αριθμός των αντιτύπων που εκτυπωνόταν για κάθε φύλλο της εφημερίδας. Ωστόσο, ο Αλπάν Καμπατζαλί κάνει λόγο για 4.000-7.000 αντίτυπα για κάθε φύλλο³⁷¹. Η τιμή της εφημερίδας ήταν πέντε γρόσια. Εξαιτίας της περιορισμένης διάθεσης χαρτιού εκ μέρους της κυβέρνησης, ο αριθμός των σελίδων μειώθηκε σε τέσσερις κατά τη διάρκεια του Πολέμου. Ειδικά κατά τις ημέρες εθνικών εορτασμών η κυβέρνηση παρείχε ενδεχομένως περισσότερο χαρτί στις εφημερίδες – καθώς σε τέτοιες ημέρες οι εφημερίδες τυπώνονταν με περισσότερες σελίδες. Ωστόσο, η ποιότητα του χαρτιού ήταν πολύ χαμηλή, επιπλέον και λόγω της υψηλής τιμής του. Είναι ενδεικτικό ότι οι περισσότερες εφημερίδες των 8-12 σελίδων κόστιζαν πέντε γρόσια κατά τη δεκαετία του 1930, ενώ κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1940 οι εφημερίδες αποτελούνταν κατά κύριο λόγο από 6-8 σελίδες – και κόστιζαν το ίδιο. Η κυκλοφορία των εφημερίδων ήταν χαμηλή και λόγω της αυξανόμενης χρήσης και εξάπλωσης του ραδιοφώνου ως μέσου ενημέρωσης³⁷².

Στο εξώφυλλο της υπήρχαν πάντοτε μερικές φωτογραφίες. Οι φωτογραφίες αυτές αντανakλούσαν τη θέση της εφημερίδας ως προς το εκάστοτε θέμα. Για παράδειγμα, η *Tasviri Efkâr* δημοσίευε πολλές φωτογραφίες της βρετανικής αεροπορίας ή του ναυτικού με μια σύντομη επεξήγηση που δημιουργεί την εντύπωση ενός «νικηφόρου βρετανικού στρατού». Συχνά, ακόμη και η επιλογή των φωτογραφιών ήταν αρκετή για να γίνει αντιληπτή η θέση της εφημερίδας ως προς το συγκεκριμένο ζήτημα. Επίσης, τις περισσότερες φορές, οι ρουμπρίκες της εφημερίδας δεν αναγράφονταν με πολύ μεγάλα γράμματα, ώστε να δοθεί έμφαση σε ένα μόνο θέμα της ημέρας. Κατά την περίοδο που μελετάται, τις περισσότερες φορές, πολλοί τίτλοι αναγράφονταν με έντονα γράμματα για λόγους έμφασης σε επιλεγμένες σημαντικές ειδήσεις. Οι εφημερίδες ήταν ασπρόμαυρες εκτός από το λογότυπο, το οποίο ήταν εν μέρει κόκκινο. Επιπλέον, ορισμένες φορές υπήρχαν σκίτσα,

χάρτες και εικονογραφήσεις με λίγο κόκκινο χρώμα. Ακριβώς κάτω από το λογότυπο, η *Tasviri Efkâr* αυτοπροσδιορίζεται ως «*Ελεύθερη Ημερήσια Εφημερίδα*». Ο προσδιορισμός παρέμεινε ο ίδιος από την πρώτη κυκλοφορία της *Tasviri Efkâr* από τον Σινασί.

Η διάρθρωση των σελίδων και το περιεχόμενο της εφημερίδας είχαν επίσης σημασία. Ο τίτλος της εφημερίδας ήταν πάντα πολύ ψηλά στην πρώτη σελίδα. Ακριβώς στη δεξιά και στην αριστερή πλευρά του ονόματος της εφημερίδας υπήρχαν δυο μικρά κείμενα σε πλαίσιο με κουπόνια, ανακοινώσεις, διαφημίσεις, κλπ. Όλες οι σελίδες είχαν επτά στήλες. Στην πρώτη σελίδα βρισκόταν πάντα η αρχή του κύριου άρθρου (της ημέρας), το οποίο γραφόταν από τον ιδιοκτήτη της εφημερίδας. Μερικές φορές υπήρχαν μικρές επεξηγήσεις των κειμένων των αρθρογράφων. Επιπλέον, υπήρχαν πάντα φωτογραφίες σχετικά με τον πόλεμο, με πρόσωπα ή συναντήσεις. Τις περισσότερες φορές, το πρωτοσέλιδο αφορούσε κατά το ήμισυ εσωτερικά ζητήματα και κατά το ήμισυ εξωτερικά θέματα. Όσον αφορά το περιεχόμενο της εφημερίδας, υπήρχαν ειδήσεις από εθνικά ή διεθνή ειδησεογραφικά πρακτορεία, άρθρα για τον πόλεμο, νουβέλες ή σύντομες ιστορίες εξεχόντων μυθιστοριογράφων της εποχής, μερικές διαφημίσεις και ένα σύντομο πρόγραμμα του εθνικού ραδιοφώνου.

Υπήρχε μια μικρή επισήμανση σε όλα τα τεύχη της εφημερίδας. Στην επισήμανση αναφέρεται ο Τεβφίκ Εμπουζιγιά ως ιδιοκτήτης της εφημερίδας, ο Τζιχάτ Μπαμπάν (Cihat Baban) ως διευθυντής παραγωγής και υπεύθυνος επικοινωνίας με τον εκδοτικό οίκο, και ο Βελίντ Εμπουζιγιά ως αρχισυντάκτης της εφημερίδας. Ο Βελίντ Εμπουζιγιά έγραφε τις σκέψεις του στα κύρια άρθρα της εφημερίδας. Επιπλέον, ενδέχεται να είναι ο συγγραφέας μερικών εκ των κειμένων που υπογράφονται ως «*Tasviri Efkâr*». Τα ονόματα των συντακτών της *Tasvir* δημοσιεύονται μαζί με το πεδίο ειδικεύσεώς τους, στις 20 Οκτωβρίου 1940: Μουχαρέμ Φεϋζί Τογκάου (Muharrem Feyzi Togay), Γκαλίπ Κεμαλί Σοϋλεμέζογλου (Galip Kemali Söylemezoğlu) για πολιτικά άρθρα, Στρατηγός Αλί Ιχσάν Σαμπίς (General Ali İhsan Sabis) για στρατιωτικά θέματα, Πεγιαμί Σαφά

(Peyami Safa) για λογοτεχνία και πολιτισμό, Σερβέρ Μπεντί (Server Bedi) για το εθνικό μυθιστόρημα, Τζελαλεντίν Εζινέ (Celaleddin Ezine) για θέατρο και κριτική, Μπεσίμ Αταλάι (Besim Atalay) για γλωσσολογική έρευνα, Καθηγ. Χ. Ζιγιά (Prof. H. Ziya), Δρ. Χάσιμ Αντασάλ (Dr. Hâşim Adasal) και Καθηγ. C. Crozat για κοινωνιολογικά και νομικά θέματα, Μουκριμίν Χαλίλ (Mükrimin Halil), Σουχέυλ Ουνβέρ (Süheyl Ünver) και Σ. Ναφίζ Τανσου (S. Nafiz Tansu) για ιστορική έρευνα, Αχμέτ Χαμντί Τάνπιναρ (Ahmet Hamdi Tanpınar) για ποίηση και ζωή, Καντεμίρ (Kandemir) για δημοσιογραφική έρευνα και ρεπορτάζ. Με αυτόν τον κατάλογο συγγραφέων η *Tasvir* ισχυρίζεται στην πρώτη σελίδα της στις 20 Οκτωβρίου 1940 ότι η «*Tasviri Efkar* διαθέτει την πιο πλούσια ομάδα συγγραφέων από όλες τις τουρκικές εφημερίδες».

Ο Βελίντ Εμπουζιγιά ήταν η ηγετική μορφή της εφημερίδας. Ήταν γνωστός ως ένα πολύ συντηρητικό άτομο. Ήταν ένα πολύ μορφωμένος δημοσιογράφος. Είχε σπουδάσει στο Παρίσι και ήταν ανοικτός στις καινοτομίες στον Τύπο. Ο Αλπάν Καμπατζαλί υποστηρίζει ότι ήταν μια από τις πιο σημαντικές προσωπικότητες της τουρκικής δημοσιογραφίας μετά τον Σινασί³⁷³. Είναι εύκολο να αντιληφθεί κανείς το επιχείρημα του Καμπατζαλί δεδομένου ότι ο ίδιος ήταν συντηρητικός σε μερικά ζητήματα. Ο Ζεκερία Σερτέλ υποστηρίζει ότι του άρεσε να θίγει μερικά θρησκευτικά ζητήματα της κοινωνίας στις εφημερίδες³⁷⁴. Στο θέμα της κατάργησης του χαλιφάτου, ο Βελίντ Εμπουζιγιά άσκησε κριτική κατά της κυβέρνησης της Άγκυρας. Από την άλλη, η εφημερίδα του ήταν ανοικτή προς όλους τους αρθρογράφους. Από τις απαρχές της τουρκικής δημοσιογραφίας, ένα από τα πιο προφανή χαρακτηριστικά του τουρκικού Τύπου ήταν η κυριαρχία του εκδότη της εφημερίδας στη γενική πολιτική γραμμή της εφημερίδας. Τις περισσότερες φορές, οι ιδιοκτήτες των εφημερίδων ήταν επίσης εκδότες³⁷⁵. Ο Σερτέλ γράφει σχετικά: «Ήταν εκείνος που έδινε το πνεύμα της εφημερίδας»³⁷⁶. Κατά τη διάρκεια της περιόδου της «Ενώσεως και Προόδου», επιτρέπει στον Γιουνούς Ναντί να γράφει, μολονότι δεν συμμερίζεται τις ιδέες του. Αυτή η στάση ήταν ένα είδος ουδετερότητας.

Ο Πεγιαμί Σαφά ήταν ένας ακόμη σημαντικός αρθρογράφος της εφημερίδας. Ήταν ένας από τους βασικούς υποστηρικτές των Γερμανών. Ο Ναντίρ Ναντί αναφέρει ένα περιστατικό σχετικά με τον Πεγιαμί Σαφά. Υποστηρίζει ότι ο Σαφά δεν γνώριζε καθόλου γερμανικά, ωστόσο όταν άκουγε τις ομιλίες του Χίτλερ επηρεαζόταν υπερβολικά από τον τρόπο ομιλίας του³⁷⁷. Τα άρθρα του τοποθετούνταν στην πρώτη σελίδα της εφημερίδας υπό διάφορους τίτλους, όπως για παράδειγμα ο τίτλος «Σημάδια». Επιπλέον, έγραφε πολλά άρθρα σε άλλες εφημερίδες και περιοδικά της εποχής. Μάλιστα ενίοτε χρησιμοποιούσε και το ψευδώνυμο Server Bedi³⁷⁸. Έγραφε επίσης στην εφημερίδα *Cumhuriyet*. Αυτό ήταν σημαντικό για τον λόγο ότι οι αρθρογράφοι και συγγραφείς είχαν το δικό τους αναγνωστικό κοινό και, όπου κι αν πήγαινε ο συγγραφέας, οι αναγνώστες του τον ακολουθούσαν και συνέχιζαν να τον διαβάζουν. Ως εκ τούτου, οι αναγνώστες μπορούσαν να αλλάξουν συγγραφέα αλλά και εφημερίδα³⁷⁹.

Ένας επιπλέον σημαντικός αρθρογράφος ήταν ο Ιχσάν Σαμπίς. Οι αρθρογράφοι της *Tasviri Efkâr*, κατά τον Νιγιαζί Μπερκές, όπως ο Χουσονού Ερκιλέτ (Hüseyin Hüsnü Emir Erkilet) και ο Ιχσάν Σαμπίς, ήταν εν αποστρατεία τουρανιστές στρατηγοί του τουρκικού στρατού³⁸⁰. Ο Μπερκές υποστηρίζει ότι αυτοί οι εν αποστρατεία στρατηγοί ήταν διάδοχοι του παν-τουρανιστή Ενβέρ πασά, ο οποίος ακολουθούσε τη Γερμανία και ωθούσε την Τουρκία να εξέλθει στον πόλεμο στο πλευρό της Γερμανίας³⁸¹. Αυτοί οι στρατηγοί υποστήριζαν στην *Tasviri Efkâr* τη Γερμανία κατά τη διάρκεια του πολέμου. Σύμφωνα με τον Μπερκές αυτά τα πρόσωπα βρίσκονταν ενδεχομένως σε επαφή με τη Γερμανία για την περίπτωση μιας ευρωπαϊκής πολιτικής υπό την ηγεσία της Γερμανίας³⁸². Αυτή η στάση του Ιχσάν Σαμπίς γίνεται εμφανής στο κείμενό του υπό τον τίτλο «Κατάσταση του Πολέμου από την Οπτική του Στρατιώτη»³⁸³ στην τρίτη σελίδα της *Tasviri Efkâr*. Επιπλέον, ο Ζιγιάντ Εμπουζιγιά (ανηψιός του Βελίντ Εμπουζιγιά) άρχισε να γράφει στην *Tasviri Efkâr* το 1940.

Η συμπάθεια της εφημερίδας προς τον τουρκισμό αποκαλύπτεται από τις διαφημίσεις ορισμένων βιβλίων ή περιοδικών. Στην πάνω αριστερή γωνία, κατά τη διάρκεια της περιόδου μεταξύ Σεπτεμβρίου και Δεκεμβρίου 1940, συχνά υπήρχαν καταχωρήσεις, οι οποίες θα μπορούσαν να θεωρηθούν απόδειξη του διανοητικού συνδέσμου της *Tasvir* με τον τουρκιστικό / τουρανιστικό ή τον φιλο-γερμανικό Τύπο. Για παράδειγμα, την 1η Νοεμβρίου 1940, υπήρχε μια διαφήμιση του βιβλίου του Ρ. Ογούζ Τουρκκάν (R. Oğuz Türkkân), με τίτλο *Türklüğe Giriş* (Εισαγωγή στην Τουρκικότητα). Η διαφήμιση περιγράφει το βιβλίο ως «μελέτη η οποία κάνει λόγο για την αξιοπρέπεια της τουρκικής γενεαλογίας και πρέπει να βρίσκεται σε κάθε τουρκικό σπίτι».

3.2. Η παρουσίαση του Ελληνο-ιταλικού πολέμου στην *Tasviri Efkâr*

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1940

Τον Σεπτέμβριο του 1940, τόσο στην *Tasvir* (*Tasviri Efkâr*), όσο και στην *Tan*, υπήρχαν μερικά σχόλια από αρθρογράφους σχετικά με τις πιθανές επόμενες κινήσεις εμπόλεμων κρατών. Η γερμανική επιθετικότητα εναντίον των γειτόνων της εθεωρείτο επικίνδυνη εξαιτίας των εντεινόμενων επεκτατικών βλέψεων της Βουλγαρίας στη Βαλκανική και της επεκτατικής επιθετικότητας της Ιταλίας στη Μεσόγειο. Ο γερmano-ιταλικός συνασπισμός έφερε την τουρκική κοινή γνώμη πιο κοντά στη Βρετανία. Σε γενικές γραμμές, υπήρχαν ορισμένες εικονογραφήσεις ή φωτογραφίες του «ισχυρού» βρετανικού στρατού ή ενός «άδικου» βομβαρδισμού αμάχων από τους Γερμανούς. Οι τίτλοι της εφημερίδας αποδείκνυαν επίσης αυτή την πρακτική. Τον Σεπτέμβριο, πιο ελκυστικοί τίτλοι σχετικά με την εξέλιξη του πολέμου έκαναν την εμφάνισή τους στην *Tasviri Efkâr*:

2 Σεπτεμβρίου 1940

Στην *Tasvir* περισσότεροι του ενός τίτλοι μοιράζονταν την πρώτη σελίδα – αντί μιας μεγάλης επικεφαλίδας. Αυτοί ήταν οι εξής:

«ΤΟ ΒΕΡΟΛΙΝΟ ΚΑΙ ΟΙ ΠΛΗΣΙΟΝ ΑΥΤΟΥ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΔΕΧΘΗΚΑΝ ΕΠΙΘΕΣΗ ΑΠΟ ΤΙΣ ΒΡΕΤΑΝΙΚΕΣ ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ»³⁸⁴

«Ο ΧΙΤΛΕΡ ΚΑΙ Ο ΜΟΥΣΟΛΙΝΙ ΔΕΧΘΗΚΑΝ ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΡΩΗΝ ΕΠΙΚΕΦΑΛΗΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΡΑΝΣΥΛΒΑΝΙΑ – Ο ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ ΕΙΝΑΙ ΕΤΟΙΜΟΣ ΝΑ ΕΙΣΒΑΛΕΙ ΣΤΗ ΔΟΡΒΡΟΥΤΣΑ»

Την ίδια μέρα η *Tasvir* είχε δημοσιεύσει στην αριστερή γωνία της πρώτης σελίδας μια φωτογραφία που δείχνει βρετανικές αεροπορικές δυνάμεις στον αέρα και κάτω από τη φωτογραφία υπάρχει επεξήγηση, σύμφωνα με την οποία «βρετανικός στόλος αποτελούμενος από αεροπλάνα που βομβάρδισαν σφοδρά τη Γερμανία σε δύο επιδρομές φαίνονται στη φωτογραφία να βρίσκονται πάνω από τη Θάλασσα του Μαν».

Επιπροσθέτως, οι ανησυχίες της *Tasvir* γίνονται σαφείς από το κύριο άρθρο της εφημερίδας. Ο Βελίντ Εμπουζιγιά γράφει για πιθανούς κινδύνους που διατρέχει η Ελλάδα στη στήλη του, στις 2 Σεπτεμβρίου 1940. Ένα ενδιαφέρον τμήμα του άρθρου του μπορεί να συνοψισθεί ως εξής:

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ: «ΤΙ ΜΕΛΛΕΙ ΓΕΝΕΣΘΑΙ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ», του Ebüzziya zade Velid³⁸⁵, σελ. 1, στήλη 1.

Οι δυνάμεις του Άξονα έβαλαν σε εφαρμογή τα πολιτικά τους σχέδια καθώς και τα πολεμικά τους σχέδια. Η περίπτωση της Ρουμανίας είναι ένα παράδειγμα αυτής της στάσης. Μετά τη ρωσική κατάληψη της Βεσσαραβίας οι δυνάμεις του Άξονα δεν αντέδρασαν εν θερμώ παρά τις βουλγαρικές διεκδικήσεις στη Δοβρουτσά και τις συγγρικές διεκδικήσεις στην Τρανσυλβανία. Ειδικά η Γερμανία αποτρέπει οποιαδήποτε βιαστική και ανοργάνωτη δράση των δύο μικρών κρατών, της Ουγγαρίας στην Κεντρική Ευρώπη και της Βουλγαρίας στα Βαλκάνια. Αυτό επετεύχθη μέσω μιας σειράς διαπραγματεύσεων σε Μόναχο και Βερολίνο. [...]

Η Γερμανία κυριαρχούσε στην επίλυση αυτών των προβλημάτων. Είναι βέβαιο ότι η Γερμανία λύνει το ζήτημα και επιβάλλει αυτήν την απόφαση στα άλλα κράτη συμπεριλαμβανομένης της συμμάχου της, της Ιταλίας. Εισερχόμενα τηλεγραφήματα ενημερώνουν ότι η Γερμανία δεν αμελεί να αποκομίσει κάποια οφέλη ως ένα είδος κομίστρου για τις υπηρεσίες της σχετικά με την επίλυση της διαφοράς στην περίπτωση της Ρουμανίας [...] μέσω της ειρηνικής επίλυσης των ζητημάτων της Δοβρουτσάς και της Τρανσυλβανίας σε Βαλκάνια και Κεντρική Ευρώπη αντίστοιχα. Ωστόσο, τίθεται το ερώτημα κατά πόσον είναι βιώσιμη μια ειρήνη που διασφαλίστηκε με τέτοιο τρόπο και υπό τέτοιες συνθήκες.

Στο ζήτημα της Ρουμανίας, αξιοσημείωτη είναι η θέση της Ελλάδας. Η γνωστή διεκδίκηση της Βουλγαρίας για λιμάνι στη Μεσόγειο αποτελεί πρόβλημα για την Ελλάδα. Σε αυτό το πλαίσιο, η αυξανόμενη εχθρότητα της Γερμανίας προς τη Βουλγαρία θα μπορούσε να θεωρηθεί ένδειξη πιθανής γερμανικής υποστήριξης υπέρ των βουλγαρικών διεκδικήσεων για λιμάνι στη Μεσόγειο. Επιπλέον, προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι η Ιταλία άρχισε επίσης να προβάλλει απαιτήσεις έναντι της Ελλάδας. Μια από τις πιο σημαντικές απαιτήσεις της Ιταλίας είναι η προσάρτηση της περιοχής των Ιωαννίνων στην Αλβανία. Η ελληνο-ιταλική ένταση άρχισε με τη δολοφονία του Νταούτ Χότζα και τις επιθέσεις κατά του ελληνικού καταδρομικού «Έλλη». Στην αρχή οι ιταλικές εφημερίδες δημοσίευαν πολλά επιθετικά κείμενα αλλά τώρα σιωπούν. Ωστόσο, δεν υπάρχουν πληροφορίες σχετικά με προσπάθειες επίλυσης των προβλημάτων μεταξύ της Ελλάδας και της Ιταλίας μέσω διαπραγματεύσεων καθώς και διμερών επαφών. Έτσι, δεν είναι λάθος να υποστηριχθεί ότι το ζήτημα αφέθηκε για μια στιγμή κατά την οποία θα είναι ξανά δυνατή η χρησιμοποίηση του προβλήματος για κάποια σχέδια. Αυτός ο τρόπος συμπεριφοράς απορρέει φυσικά από την τακτική του Άξονα να οργανώνει τα σχέδιά του προκειμένου να τα υλοποιεί.

Δύναται να λεχθεί ότι οι δυνάμεις του Άξονα θέλουν να κινηθούν κατά της Ελλάδας αφού καταστήσουν άχρηστες τις συμφωνίες

μεταξύ των Βαλκανικών κρατών; Σύμφωνα με τις τελευταίες πολεμικές εξελίξεις, το ερώτημα είναι εύκολο να απαντηθεί καταφατικά. Το ζήτημα της Τρανσυλβανίας μπορεί να λυθεί μόνο στη βάση αιτημάτων και αποφάσεων. Η Γερμανία αποκόμισε πολλά οφέλη από τους διακανονισμούς, ενώ η Ιταλία δεν κερδίζει τίποτα. Έτσι, είναι η σειρά της Ιταλίας να αποκομίσει οφέλη. Σε αυτό το πλαίσιο, η Ιταλία θα έχει κάποια υλικά οφέλη από την όποια επιχείρηση κατά της Ελλάδας, όπως και η Γερμανία θα έχει κάποια πολιτικά οφέλη. Επίσης, μπορούμε να περιμένουμε γερμανική υποστήριξη στην ελληνο-ιταλική διαμάχη. [...] Εάν δεν υπήρχε κάποιος πρόσθετος σκοπός, η διαμάχη θα μπορούσε να έχει λυθεί μέχρι τώρα. Η οποιαδήποτε εκτίμηση του ζητήματος μπορεί να γίνει σύμφωνα με τις εξελίξεις των επόμενων ημερών.

25 Σεπτεμβρίου 1940

Υπάρχει είδηση ακριβώς κάτω από τον τίτλο σχετικά με τις στενές διπλωματικές επαφές μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Αυτή η είδηση αναφέρει μόνον ότι «ο Τούρκος Πρωθυπουργός Ρεφίκ Σαϋντάμ (Refik Saydam) υποδέχθηκε τον Έλληνα Πρέσβη [...]. Ο Έλληνας Πρωθυπουργός Μεταξάς υποδέχθηκε τον Τούρκο Πρέσβη». Αυτή η είδηση δεν περιλαμβάνει κάποιο σχόλιο ή κάποια επεξήγηση.

28 Σεπτεμβρίου 1940

Η πρώτη σελίδα είναι αφιερωμένη τόσο σε εσωτερικές όσο και σε εξωτερικές ειδήσεις. Οι τίτλοι για τις εξωτερικές ειδήσεις έχουν σχεδόν τον ίδιο τύπο γραμματοσειράς. Μερικοί από αυτούς είναι οι εξής:

«Η ΙΑΠΩΝΙΑ ΣΥΜΜΑΧΗΣΕ ΜΕ ΤΟΝ ΑΞΟΝΑ –
ΔΗΜΟΣΙΕΥΟΥΜΕ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΣΥΜΜΑΧΙΑΣ»

«ΟΙ ΓΕΡΜΑΝΟΙ ΒΟΜΒΑΡΔΙΣΑΝ ΤΟ ΛΟΝΔΙΝΟ – ΧΘΕΣ
ΒΡΕΤΑΝΙΚΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΚΑΤΕΡΡΙΨΑΝ 98 ΓΕΡΜΑΝΙΚΑ
ΑΕΡΟΣΚΑΦΗ»

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ: «ΙΑΠΩΝΟ – ΓΕΡΜΑΝΟ – ΙΤΑΛΙΚΗ ΣΥΜΜΑΧΙΑ», του Ebüzziya zade Velid, σελ. 1, στήλη 1.

[...] Είναι προφανές ότι η Γερμανία δεν ελπίζει να νικήσει τη Βρετανική Αυτοκρατορία μόνον διά της άμεσης εισβολής σε βρετανικά νησιά όπως κατά τα προγενέστερα σχέδιά της. Εάν ήταν σίγουρη ότι θα εξασφάλιζε τη νίκη, στηριζόμενη σε ίδιες αεροπορικές δυνάμεις και οπλισμό, τότε γιατί ήταν απαραίτητη η επέμβαση της Ιαπωνίας στην Ανατολική Ασία;

30 Σεπτεμβρίου 1940

ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΗΜΕΡΑΣ: «Η ΟΥΓΓΑΡΙΑ ΚΑΙ Η ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΟΥ ΑΞΟΝΑ», του M. Altay, σελ. 2, στήλη 7.

[...] σήμερα η Ουγγαρία δεν είναι ένα μικρό κράτος δεδομένου του εδαφικού της μεγέθους. Ωστόσο, είναι δύσκολο να υποστηριχθεί ότι η Ουγγαρία είναι ένα μεγάλο κράτος. Για να είναι μεγάλο κράτος, η Ουγγαρία θα πρέπει να περιλαμβάνει τη δυτική Γιουγκοσλαβία και μερικά τμήματα της Σλοβενίας όπου ζει ουγγρικός πληθυσμός. Επιπλέον, η Ουγγαρία πρέπει να διαθέτει λιμάνι προς την Αδριατική.

[...Ωστόσο] σε μια τόσο ευαίσθητη ατμόσφαιρα είναι πολύ δύσκολο να δημιουργηθεί πρόβλημα με τη Γιουγκοσλαβία, με την οποία ο Άξονας πρέπει να συνεργάζεται. Αυτήν την άποψη συμμερίζονται τόσο η Ουγγαρία όσο και τα κράτη του Άξονα. Αυτό θα φανεί κατά τα χρόνια διαμόρφωσης της νέας τάξης πραγμάτων.

[...] Παρά τη στήριξη που παρέχει προς τον Άξονα, στην εσωτερική της πολιτική η Ουγγαρία δεν υποστηρίζει τη φασιστική ή ναζιστική ιδεολογία. Θέλει να απαλλάξει τους ουγγρικούς θεσμούς και το ουγγρικό έθνος από κάθε ξένη σκέψη και μέθοδο. [...] Η Ουγγαρία] θέλει να προσαρμόσει όλες τις καταστάσεις στη δική της σκέψη, πρακτική και παράδοση [...]

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ: «ΤΙ ΚΑΝΕΙ Η ΑΜΕΡΙΚΗ;» του Ali İhsan Sabis, σελ. 3, στήλες 2-3.

«ΓΕΡΜΑΝΟ – ΙΤΑΛΙΚΗ – ΙΑΠΩΝΙΚΗ ΣΥΜΜΑΧΙΑ» του Galip Kemalî, σελ. 3, στήλες 5-6.

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1940

5 Οκτωβρίου 1940

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ: «Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΡΧΙΣΕ ΝΑ ΘΥΜΙΖΕΙ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ», του Ebüzzîya zade Velid, σελ. 1, στήλη 1.

6 Οκτωβρίου 1940

Η συμπάθεια προς τη φασιστική και ρατσιστική ιδεολογία και η επιρροή αυτής ήταν σαφής στην *Tasvir*. Τα άρθρα του Σουχά Σακίπ (Süha Sakir) αποτελούν χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της στάσης.

ΓΝΩΜΕΣ ΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ: «Η ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΩΝ ΕΒΡΑΙΩΝ», του Süha Sakir, σελ. 2, στήλη 7.

Οι Εβραίοι έχουν αποφασίσει να μιλήσουν στην τουρκική. [...] Στα σοβιετ οι Εβραίοι έχουν ξεχάσει την εβραϊκή τους καταγωγή και η σοβιετική υπηκοότητα υπερίσχυσε της καταγωγής τους. Αλλά οι δικοί μας Εβραίοι καταπιάνονται με την τουρκική!

Είναι μια παράξενη υπόθεση. [...] Οι Εβραίοι δεν ζουν σε συνθήκες ειρήνης και ασφάλειας σε καμία άλλη χώρα όπως στην Τουρκία [...] Ήταν απαραίτητο για την εβραϊκή κοινότητα να συνδεθεί με την τουρκική κοινωνία χωρίς αλαζονεία, όπως ανακοινώθηκε κάποια στιγμή. [...] Αυτή η διακήρυξη θα πρέπει να γίνει δεκτή ως ειλικρινής [...], γιατί η αλαζονεία και το περιτόλιγμα είναι συνυφασμένα με τη φύση των Εβραίων.

11 Οκτωβρίου 1940

Οι αντισημιτικές σκέψεις στα κείμενα μερικῶν τουρκικῶν εφημερίδων είναι προφανείς ακόμη και στα αναλυτικά άρθρα σχετικά με την κατάσταση της Ελλάδας στον πόλεμο. Ενώ υποστηρίζεται η ελευθερία και η ανεξαρτησία της Ελλάδας –από πολλές εφημερίδες– μαζί με τη στήριξη στο «δημοκρατικό μέτωπο», ο εντεινόμενος ρατσισμός γίνεται εμφανής ως αποτέλεσμα της γερμανικής ιδεολογικής προπαγάνδας. Ο Σακίπ γράφει χαρακτηριστικά για την Ελλάδα και τη Βαλκανική:

ΓΝΩΜΕΣ ΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ: «ΦΡΙΚΤΕΣ ΕΝΔΕΙΞΕΙΣ», του *Süha Sakir*, σελ. 2, στήλη 7.

Η ναζιστική γερμανική σκέψη διείσδυσε επίσης στην Ιταλία, μετά τη διείσδυσή της στην Ουγγαρία, τη Ρουμανία, τη Γιουγκοσλαβία και τη Βουλγαρία. [...] Από τα βαλκανικά κράτη μόνο η Ελλάδα δεν ενδιαφέρεται για το ναζιστικό κίνημα. Από τα βαλκανικά κράτη μόνο η Ελλάδα ακολουθεί τον δικό της δρόμο χωρίς να υποκλίνεται ούτε στον φασισμό ούτε στον ναζισμό.

Στην Ανατολική Ευρώπη μόνο η Ελλάδα διατηρεί την ελευθερία και την ανεξαρτησία της. [...] Είναι άραγε η συμμετοχή σε αυτές τις κινήσεις προς άλλα κράτη αποτέλεσμα εξωτερικών πιέσεων; Ή υπάρχει η τάση σε μερικούς κύκλους [...] να παρουσιάζονται ως έχοντες συμπάθεια; Η διαφορά μεταξύ τους είναι η διαφορά μεταξύ υλικής και ηθικής πίεσης.

Η επιρροή των Εβραίων σε αυτούς τους κύκλους είναι ένα τελείως διαφορετικό ζήτημα. [...] Στην ουσία, είναι απαραίτητο να παραμείνουμε προσεκτικοί σε σχέση με αυτές τις εξελίξεις.

12 Οκτωβρίου 1940

Η αντισοβιετική στάση είναι φανερή στα κείμενα της *Tasviri Efkar*. Στο κύριο άρθρο της, η σοβιετική στάση έναντι της γερμανικής εισβολής στη Ρουμανία παρουσιάζεται ως αντίθετη με εκείνους μέσα στην Τουρκία που υποστηρίζουν τους Σοβιετικούς. Ακολουθούν ορισμένα σημαντικά σημεία αυτού του άρθρου.

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ: «ΔΥΣΧΕΡΗΣ Η ΘΕΣΗ ΤΩΝ ΣΟΒΙΕΤΙΚΩΝ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΙΣΒΟΛΗ ΣΤΗ ΡΟΥΜΑΝΙΑ», σελ. 1, στήλη 1, και σελ. 3, στήλη 4.

[...] Ρωσικές εφημερίδες είχαν γράψει ότι οι Γερμανοί έστειλαν στη Ρουμανία μόνο μερικούς στρατιωτικούς συμβούλους και δείγματα στρατού. Αυτή είναι η απόδειξη για την τάση των Ρώσων να θεωρούν και να παρουσιάζουν την εισβολή στη Ρουμανία ασήμαντη.

16 Οκτωβρίου 1940

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «ΣΟΥΕΖ ΚΑΙ ΒΑΛΚΑΝΙΑ», του Muharrem Feyzi Togan, σελ. 3, στήλη 1.

[...] Ο γερμανικός και ο ιταλικός Τύπος υποστηρίζουν ότι στην ευρωπαϊκή ήπειρο, η Ελλάδα έμεινε ως ο μοναδικός εχθρός του Άξονα. [...]

Το αίτημα των Ιταλών για τη δημιουργία μιας μεγάλης Αλβανίας και το αίτημα των Γερμανών για τη δημιουργία μιας μεγάλης Βουλγαρίας περνώντας από το έδαφος της Γιουγκοσλαβίας [...] απορρίφθηκε από το Βελιγράδι.

17 Οκτωβρίου 1940

«ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΟΥΓΓΡΟΥΣ Η ΕΛΛΑΔΑ ΔΕΝ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΕ ΤΗ ΘΕΣΗ ΤΗΣ – Ο ουγγρικός Τύπος υποστηρίζει ότι η γιουγκοσλαβική θέση επίσης δεν έχει ακόμη προσδιοριστεί», σελ. 1, στήλη 5.

Ο ιδιωτικός ανταποκριτής του [τουρκικού] ειδησεογραφικού πρακτορείου Havaas στη Βουδαπέστη αναφέρει τα εξής: [...] Ο ουγγρικός Τύπος υποστηρίζει ότι οι γερμανικές διπλωματικές κινήσεις θεωρούν την Ανατολική Ευρώπη ένα είδος «κύκλου καραντίνας». Ως εκ τούτου, ισχυρίζονται ότι η γερmano-ρωσική στρατιωτική συνεργασία δεν θα αντιμετώπιζε καμία δυσκολία. Η Ελλάδα ουσιαστικά δεν είχε προσδιορίσει τη θέση της.

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ: «ΗΡΘΕ ΤΕΛΙΚΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΑΠΟ ΤΗ ΡΩΣΙΑ», σελ. 1, στήλη 1.

Το ειδησεογραφικό πρακτορείο Tass γράφει ότι «οι Σοβιετικοί θα συνεχίσουν την πολιτική ουδετερότητας».

18 Οκτωβρίου 1940

Η *Tasviri Efikâr* δίνει ιδιαίτερη έμφαση στα γεγονότα στη Βαλκανική πριν την 28η Οκτωβρίου. Στις 18 Οκτωβρίου, δύο από τους τέσσερις τίτλους της *Tasviri Efikâr* αφορούσαν τη Βαλκανική. Οι εν λόγω ειδήσεις ήταν οι εξής:

«ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΛΟΝΔΙΝΟ Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΚΑΘΟΡΙΣΜΕΝΗ ΚΑΘΩΣ Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ ΕΙΝΑΙ ΑΓΝΩΣΤΗ», σελ. 3.

Η Ελλάδα διατηρεί σταθερά την ίδια θέση με αυτήν που είχε πριν από δυο μήνες, όταν οι Ιταλοί άρχισαν να επιδιώκουν τη σύγκρουση [...].

Η Τουρκία ενισχύει τις δυνάμεις ενόσω η καταιγίδα πλησιάζει τα σύνορά της.

Αυτά τα τρία κράτη [Βουλγαρία, Γιουγκοσλαβία, Ελλάδα] γνωρίζουν ότι δεν έχουν τίποτα να χάσουν, καθώς η άμυνά τους θα μπορούσε να έχει πολύ μεγαλύτερο κόστος από τις απώλειες σε περίπτωση εισβολής.

Εάν η Ελλάδα αφήσει στους Ιταλούς τις βάσεις της στις ακτές του Αιγαίου χωρίς να αντισταθεί και εάν οι Βούλγαροι δεχτούν τους Γερμανούς στα εδάφη τους, η θέση της Τουρκίας θα είναι σίγουρα πολύ επικίνδυνη.

«ΟΙ TIMES ΓΡΑΦΟΥΝ: ΑΙΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΞΟΝΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ – Ο ΕΛΛΗΝΑΣ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ ΑΠΕΡΡΙΨΕ ΟΛΑ ΤΑ ΑΙΤΗΜΑΤΑ»

Τα αιτήματα είναι: 1. Διαγραφή των γερμανικών χρεών προς την Ελλάδα, 2. Χορήγηση θεώρησης βίζας σε όλους τους Γερμανούς

χωρίς περιορισμούς, 3. Χορήγηση άδειας στα αεροπλάνα του Άξονα ώστε να διέλθουν από τον ελληνικό εναέριο χώρο, 4. Χορήγηση άδειας για την αποστολή στρατιωτικής αποστολής στην Ελλάδα.

Εντείνονται οι πιέσεις με την ιταλική εισβολή στην Αλβανία.

[...] Η θέση της ελληνικής κυβέρνησης προς τη Βρετανία και την Τουρκία είναι απόλυτα ειλικρινής. Ο Μεταξάς θέσπισε κάποιους ικανοποιητικούς νόμους για όλα τα σημαντικά ζητήματα.

[...] Στην πραγματικότητα, η πίεση μέσω του ιταλικού στρατού κατοχής εντείνεται μέρα με τη μέρα.

19 Οκτωβρίου 1940

«Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΠΤΙΚΗ ΤΟΥ ΛΟΝΔΙΝΟΥ», σελ. 1, στήλη 4 και σελ. 3, στήλη 6.

Το τουρκικό έθνος είναι πολύ ισχυρό. Εάν τα Στενά διέτρεχαν κίνδυνο, τίποτα στον κόσμο δεν θα μπορούσε να σταματήσει την αντίσταση της Τουρκίας. (σελ. 1)

[...] Οι Σοβιετικοί δεν θα αμφισβητήσουν τη ζωτική περιοχή του Άξονα. [...] Μετά την επιχείρηση του συμμάχου των Ιταλών στη Ρουμανία, οι Ιταλοί θέλουν επίσης να παίξουν το ίδιο παιχνίδι στην Ελλάδα. Ο ιταλικός Τύπος υποστηρίζει ότι ολόκληρος ο πληθυσμός της Βορειοδυτικής Ελλάδας έχει αλβανικές ρίζες.

20 Οκτωβρίου 1940

«ΕΠΙΘΕΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΙΤΑΛΙΚΟ ΤΥΠΟ - Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΕΙ ΔΡΙΜΕΙΑ ΓΛΩΣΣΑ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ», σελ. 1, στήλη 2.

Οι Ιταλοί παρακολουθούν τις εξελίξεις στην Ελλάδα και τη Γιουγκοσλαβία με μεγάλη προσοχή. Η εφημερίδα *Stampa* υποστηρίζει ότι «ως αποτέλεσμα της ήττας της Μεγάλης Βρετανίας και της λανθασμένης εντύπωσης ότι η Βρετανία είναι αήττητη

δημιουργήθηκε πολιτική κρίση. Η ανάδυση μιας πιο ρεαλιστικής προσέγγισης αντιμετώπισε πολλές δυσκολίες. Οι προσπάθειες για αποκατάσταση του καθεστώτος [...] απέτυχαν. Η πλειοψηφία του πληθυσμού έχει ενοχληθεί από την παρούσα κατάσταση στη χώρα. [...] Η Γιουγκοσλαβία έχει διασπαστεί σε δύο ομάδες. Τώρα η ομάδα που αντιπροσωπεύει τον “παλιό κόσμο” είναι στην κυβέρνηση. Η άλλη ομάδα που αντιπροσωπεύει τον “νέο κόσμο” είναι μια ομάδα νέων. [...] Αυτοί οι νέοι προσπαθούν να ενισχύσουν τη θέση τους μέρα με τη μέρα για την ανάπτυξη της χώρας».

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ: «ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΜΕΤΑ ΤΗ ΡΟΥΜΑΝΙΑ;», του Ali İhsan Sabis, σελ. 1, στήλη 6 και σελ. 2, στήλες 2-3.

Υπάρχει μια πιθανότητα για σύναψη συμφωνίας μεταξύ του Άξονα και της σοβιετικής Ρωσίας, γιατί αυτή η συμφωνία θα είναι επωφελής για κάποιες υλικές και ιδεολογικές θεωρίες της Ρωσίας.

[...] Καμία κίνηση από τα Βαλκάνια που έχει ως σκοπό την προσέγγιση του Σουέζ μέσω της Ανατολίας και της Συρίας [...] δεν θα επιτραπεί από τον τουρκικό στρατό. (σελ. 2)

[...] Εάν οι Ιταλοί και οι Γερμανοί θέλουν να κατέβουν στη θάλασσα, αυτό μπορεί να είναι μια πολιτική απασχόλησης της Βρετανίας, έτσι ώστε να αποδυναμωθεί η άμυνα στην Αίγυπτο.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «ΤΑ ΚΡΑΤΗ ΤΟΥ ΑΞΟΝΑ ΚΑΙ ΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ», του Muharrem Feyzi Toğay, σελ. 3, στήλη 1.

[...] όταν το επίκεντρο του πολέμου μεταφέρθηκε στη Μεσόγειο, οι αυξανόμενες απειλές των κρατών του Άξονα μέσω του Τύπου, και ιδίως οι απειλές της Ιταλίας εναντίον της Ελλάδας και κατά δεύτερον εναντίον της Γιουγκοσλαβίας είναι πραγματικά αξιοσημείωτες.

Η γεωγραφική θέση της Ελλάδας στην ανατολή είναι εξίσου σημαντική με τη γεωγραφική θέση της Ισπανίας στη δυτική Μεσόγειο. Επιπλέον, η Ελλάδα ελέγχει το Αιγαίο και το Ιόνιο [...] με τα νησιά της σε ορισμένες στρατηγικές θέσεις [...].

Ο ιταλικός Τύπος και οι γερμανικές εφημερίδες [...] παρουσιάζουν την Ελλάδα ως τον μοναδικό εχθρό του Άξονα στα Βαλκάνια. Ύστερα από όλες αυτές τις δημοσιεύσεις ο Άξονας προέβαλε κάποια αιτήματα έναντι της Ελλάδας [...], προκειμένου να διατηρήσει την ουδέτερη θέση της κι αυτή προσπάθησε να βρει μια μέση οδό για αυτά τα αιτήματα (...).

Ο ιταλικός Τύπος μεταχειρίζεται αυτές τις ρυθμίσεις μέσης οδού ως μια μέθοδο για να χρυσωθεί το χάπι στις δυνάμεις του Άξονα.

23 Οκτωβρίου 1940

«ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ ΚΑΙ ΒΑΛΚΑΝΙΑ – Υποστηρίζεται ότι η Βουλγαρική κυβέρνηση δεν θα λάβει μέρος σε επιθέσεις εναντίον οποιουδήποτε άλλου Βαλκανικού κράτους», σελ. 1, στήλη 4.

«ΑΡΘΡΟ ΤΩΝ TIMES – Όσο η Τουρκία συνεχίζει να αμύνεται σθεναρά για την ανεξαρτησία της, ο Άξονας δεν έχει τη δυνατότητα να βοηθήσει τον *Graziani*», σελ. 1, στήλη 7.

Σε περίπτωση που η Ελλάδα ζητήσει στρατιωτική υποστήριξη ή σε περίπτωση που η Ελλάδα φανεί να βρίσκεται υπό μεγάλη πίεση, η οποία την καθιστά ανίκανη να αποφασίσει ψύχραιμα, όπως σίγουρα συνέβη στη Ρουμανία, μέτρα επίλυσης θα ήταν ύψιστης σημασίας.

ΣΗΜΑΔΙΑ: «ΝΕΑ ΤΑΞΗ ΚΑΙ ΤΟΥΡΚΙΑ», του *Peyami Safa*, σελ. 1, στήλες 6-7.

Σύμφωνα με ένα επιχείρημα του Ιταλικού Πρακτορείου Ειδήσεων από τη Βουλγαρία, η Τουρκία και η Ελλάδα δεν κατάλαβαν ακόμη ότι ο παλιός κόσμος έχει καταρρεύσει και ότι ένας νέος γεννιέται.

Είναι η νέα τάξη μια επανάσταση ενάντια στο σύστημα των Βερσαλλιών; Από αυτήν την άποψη ένα έθνος που διεξάγει Πόλεμο Ανεξαρτησίας, μετά από 19 χρόνια δεν έχει να πάρει από τους άλλους κανένα μάθημα, ειδικά από τη Βουλγαρία. Οι Τούρκοι ήταν οι πρώτοι που αντέδρασαν σε μια ρύθμιση όπως αυτή των Βερσαλλιών. Η

γειτονική μας Βουλγαρία εισέρχεται σιγά σιγά σε αυτήν την επανάσταση.

Είναι η νέα τάξη μια επανάσταση κατά της επεκτατικής και ιμπεριαλιστικής παγκόσμιας οικονομίας; [...] Η Τουρκία στηρίχθηκε στο εργατικό της δυναμικό, όχι στον χρυσό που δεν διαθέτει.

Σημαίνει η νέα τάξη εθνική ενότητα που ενισχύεται με τη συσπείρωση γύρω από έναν ηγέτη, τον αρχηγό του έθνους, και ένα κόμμα; Η Τουρκία είχε αυτό το σύστημα πολύ πριν τη Βουλγαρία, ακόμη και πριν την Ιταλία.

Είναι η νέα τάξη μια επανάσταση κατά της διεθνούς εκμετάλλευσης των εθνών; Όλη η πολιτική και στρατιωτική ιστορία της νέας Τουρκίας είναι ακριβώς αυτή η επανάσταση.

Ωστόσο, εάν η νέα τάξη καθοδηγεί έθνη προβάτων με τα ραβδιά των εθνο-βοσκών πρώτα σε πεδιάδες, μετά σε στάνες και μετά σε σφαγεία, τότε ευχόμαστε καλή τύχη στους Βούλγαρους γείτονές μας. Εμείς δεν ανήκουμε σε αυτήν την αγέλη και διαθέτουμε ένα εργαλείο που είναι πολύ πιο βιώσιμο και ισχυρό από αυτό το ραβδί: Τον στρατό μας!

25 Οκτωβρίου 1940

Στην τρίτη σελίδα, υπάρχουν ειδήσεις σχετικά με τη μαύρη αγορά στην Ελλάδα.

«ΠΩΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΕΙ Η ΕΛΛΑΔΑ ΤΗ ΜΑΥΡΗ ΑΓΟΡΑ; Η ΠΩΛΗΣΗ ΚΑΙ Η ΑΓΟΡΑ ΑΓΑΘΟΥ ΣΕ ΥΠΕΡΒΟΛΙΚΑ ΥΨΗΛΗ ΤΙΜΗ ΤΙΜΩΡΟΥΝΤΑΙ», σελ. 3, στήλη 6.

26 Οκτωβρίου 1940

Η *Tasviri Efkâr* παρουσιάζει τους ηγέτες της ελληνικής κυβέρνησης και του στρατού ως ένδοξους – ενώ η *Tan* παρουσιάζει τον ελληνικό λαό ως τους πραγματικούς νικητές του πολέμου. Στην *Tasviri Efkâr* ο αναγνώστης μπορεί συχνά να δει φωτογραφίες Ελλήνων στρατιωτών, καθώς και του Μεταξά και του Παπάγου.

«ΑΠΟΦΑΣΙΣΤΙΚΕΣ ΔΗΛΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΜΕΤΑΞΑ: ΟΤΑΝ ΕΡΘΟΥΝ ΠΑΛΙ ΟΙ ΚΑΛΕΣ ΜΕΡΕΣ, ΘΑ ΕΧΟΥΜΕ ΒΓΕΙ ΠΙΟ ΔΥΝΑΤΟΙ ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΓΩΝΑ», σελ. 1, στήλη 4.

Το Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων αναφέρει: [...] παρ' όλες τις δυσκολίες, εάν αποφασίσουμε να προχωρήσουμε σταθερά χωρίς να χαλαρώνουμε το ηθικό μας, είμαι σίγουρος ότι θα προοδεύσουμε. Ο τυφώνας που μας σπρώχνει σε πολλές δυσκολίες, ίσως να ενισχύσει την αποφασιστικότητά μας και τις προσπάθειές μας.

27 Οκτωβρίου 1940

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ: «ΤΟ ΚΑΖΑΝΙ ΠΟΥ ΒΡΑΖΕΙ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ», του Ali İhsan Sabis, σελ. 1, στήλη 3 και σελ. 3, στήλες 2-4.

Η Γερμανία κράτησε τα Βαλκάνια μακριά από τη φλόγα του πολέμου για μεγάλο διάστημα.

[...] Ύστερα από πολλές σοβαρές πολεμικές προετοιμασίες, οι Ιταλοί, αναζητώντας μια αφορμή, είχαν αρχίσει να εντείνουν τις πιέσεις κατά της Ελλάδας. Αυτές οι αυξανόμενες εντάσεις προκαλούσαν βία. Επίσης, οι Βούλγαροι άρχισαν να συζητούν εδαφικές διεκδικήσεις από την Ελλάδα μέσω του βουλγαρικού Τύπου. Ενώ οι Βούλγαροι διεκδικούν εδάφη από τους δυτικούς και νότιους γείτονες, αφήνουν τους Γερμανούς να κατασκευάζουν μια βάση παρακολούθησης αεροπλάνων. Έτσι, η Βρετανία εξέδωσε προειδοποίηση προς τη Βουλγαρία και λέει ότι η Βουλγαρία θα κληθεί να λογοδοτήσει για τις τωρινές της κινήσεις.

[...] Από τη μια η Γερμανία προσπαθεί να διεισδύσει στη Βουλγαρία, από την άλλη η Ιταλία ασκεί πίεση στην Ελλάδα. [...]

Η Μακεδονία που αποτελεί αιτία διαμάχης εδώ και πολλά χρόνια θα είναι πιθανόν η αιτία για έναν ακόμη Βαλκανικό Πόλεμο.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «ΝΟΤΙΟ-ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ», του Muharrem Feyzi Togay, σελ. 3, στήλη 1.

Σύμφωνα με ανεπίσημη ανακοίνωση της Γερμανίας, αυτό το μεγάλο κράτος εγγυάται τη συνέχιση των καλών σχέσεων με τη Γιουγκοσλαβία, την Τουρκία και την Ελλάδα και λέει ότι η εγγύηση της Βρετανίας προς αυτά τα κράτη δεν θεωρήθηκε ζήτημα υπερβολής, και η Γερμανία δεν απέστειλε τελεσίγραφο προς την Ελλάδα. Όλες αυτές οι δημοσιεύσεις αποδεικνύουν ότι η Γερμανία δεν θέλει να δημιουργήσει πρόβλημα στη νότια Ευρώπη.

28 Οκτωβρίου 1940

«ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΔΙΑΨΕΥΔΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟ ΑΘΗΝΑΪΚΟ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟ ΕΙΔΗΣΕΩΝ: ΕΝΟΠΛΗ ΣΥΜΠΛΟΚΗ ΕΛΑΒΕ ΧΩΡΑ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΟ-ΑΛΒΑΝΙΚΑ ΣΥΝΟΡΑ», σελ. 3, στήλες 3-4.

Το Πρακτορείο Ειδήσεων *Stefani* ενημέρωσε χθες το βράδυ κατά τις 11.00 ότι μια ελληνική ομάδα επιτέθηκε σε Αλβανούς συνοριοφύλακες. [...] Το περιστατικό διαπιστώθηκε [...] από μια λεπτομερή ανακοίνωση που εξέδωσε το Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων [...] σχετικά με πυροβολισμούς που ακούστηκαν από το αλβανικό έδαφος. [...] Οι Έλληνες συνοριοφύλακες ενημέρωσαν σχετικά με τους κρότους και ζήτησαν εξηγήσεις από τους Αλβανούς αξιωματούχους. Ωστόσο, μέχρι τώρα, οι Έλληνες αξιωματούχοι δεν έχουν λάβει απάντηση.

29 Οκτωβρίου 1940

Στις 29 Οκτωβρίου, η *Tasviri Efkar* αποτελείται από οκτώ σελίδες, καθώς την ημέρα αυτή εορτάζεται η επέτειος ανακήρυξης της Τουρκικής Δημοκρατίας (την 29η Οκτωβρίου 1923). Τούτος είναι ο λόγος για τις μεγάλου μεγέθους φωτογραφίες και τις ειδήσεις σχετικά με την εθνική εορτή. Ωστόσο, ενώ σαφώς αναγνωρίζεται η σημασία της ημέρας, δεν υποτιμώνται οι ειδήσεις σχετικά με τον Ελληνο-ιταλικό πόλεμο. Οι ειδήσεις σχετικά με την έναρξη του Ελληνο-ιταλικού πολέμου ήταν η μόνη εξωτερική είδηση που δημοσιεύτηκε στην πρώτη σελίδα, ενώ υπήρχε επίσης ένας χάρτης της Ελλάδας και της Αλβανίας (στήλες 1-3). Πρέπει συνεπώς να

υπογραμμιστεί ότι η εφημερίδα είχε δώσει ιδιαίτερη προσοχή στο θέμα αυτό.

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ: «ΑΡΧΙΣΕ Ο ΙΤΑΛΟ-ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ³⁸⁶ ΠΟΛΕΜΟΣ – Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ ΕΣΠΑΣΕ ΤΙΣ ΓΡΑΜΜΕΣ ΑΜΥΝΑΣ ΤΩΝ ΙΤΑΛΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝΤΑΣ ΗΡΩΙΚΑ. ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΡΟΧΩΡΗΣΑΝ 13 ΧΛΜ», σελ. 1, στήλη 4.

Ο Ανώτατος Αρχηγός του Ελληνικού Στρατού εξέδωσε μια ανακοίνωση: [Συνεχίζεται στην 3η σελίδα, στήλη 3, ως εξής:]

«Τα τάγματά μας υπερασπίζονται την ηπειρωτική μας χώρα.

Τα ελληνικά τάγματα έσπασαν τις γραμμές άμυνας των Ιταλών σε πολλά σημεία και προχώρησαν δεκατρία χιλιόμετρα μέσα στο αλβανικό έδαφος.

[...] Η ελληνική κυβέρνηση κήρυξε γενική επιστράτευση στη χώρα. Όλα τα φώτα πρέπει να κλείσουν παντού.

Η Ελλάδα ζήτησε τη βοήθεια που είχε προηγουμένως υποσχεθεί η Βρετανία.

Τουρκικές Σημαίες στην Αθήνα –

Η Αθήνα γεύτηκε τον πόλεμο για πρώτη φορά σήμερα το πρωί. Αεροπορικές δυνάμεις άμυνας κινητοποιήθηκαν στις 9 η ώρα [...] και άρχισαν να βάζουν κατά ιταλικών αεροπορικών δυνάμεων που είχαν αρχίσει να εισβάλλουν στον εναέριο χώρο των Αθηνών.

Ο λαός και μέλη των οργανώσεων της νεολαίας συνέχισαν να παρελαύνουν με στολές στους δρόμους χωρίς να πτοούνται. Κατά τη διάρκεια της παρέλασης, ο λαός έφερε τουρκικές, βρετανικές, ελληνικές και γιουγκοσλαβικές σημαίες».

«Η ΒΡΕΤΑΝΙΑ ΔΙΑΚΗΡΥΞΕ ΟΤΙ ΘΑ ΒΟΗΘΗΣΕΙ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ», σελ. 3, στήλη 3³⁸⁷.

Επιπλέον, οι παραπάνω ειδήσεις καταλαμβάνουν επιπλέον 3 ολόκληρες στήλες στην έβδομη σελίδα της *Tasviri Efkâr*. Άλλα νέα και άρθρα είναι τα εξής:

«ΟΙ ΑΛΒΑΝΟΙ ΤΡΕΧΟΥΝ ΠΡΟΣ ΤΟ ΒΟΥΝΟ ΚΑΙ ΠΟΛΕΜΟΥΝ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΩΝ ΙΤΑΛΙΚΩΝ ΤΑΓΜΑΤΩΝ – ΚΑΙ ΟΙ ΔΥΟ ΠΛΕΥΡΕΣ ΕΧΟΥΝ ΝΕΚΡΟΥΣ ΚΑΙ ΑΠΩΛΕΙΕΣ», σελ. 1, στήλη 5.

Σύμφωνα με τις ειδήσεις που έρχονται από το Βελιγράδι, οι Αλβανοί πατριώτες τρέχουν προς τα βουνά της Αλβανίας. Πραγματοποιούν προπαγάνδα κατά των Ιταλών. Τα ιταλικά τάγματα δεν τους αφήνουν και ως αποτέλεσμα ένοπλης συμπλοκής που έλαβε χώρα υπάρχουν πολλοί τραυματίες και νεκροί και από τις δύο πλευρές.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «ΑΡΧΙΣΕ Ο ΙΤΑΛΟ-ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ», του Muharrem Feyzi Toğay, σελ. 3, στήλη 1.

Το επίκεντρο το πολέμου μεταφέρθηκε στη Μεσόγειο. Τα κράτη του Άξονα αποφάσισαν να κάνουν αποφασιστικές κινήσεις. [...]

Η κατεύθυνση των ιταλικών στρατευμάτων στην Αλβανία που αριθμούν σχεδόν 200.000 άνδρες παραμένει προς το παρόν άγνωστη. Ωστόσο, ο βασικός στόχος αυτής της πορείας θα ήταν [...] η Θεσσαλονίκη.

«ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΑ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΥ ΜΕΤΑΞΑ – “ΘΑ ΠΟΛΕΜΗΣΟΥΜΕ ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΡΑΝΙΔΑ ΤΟΥ ΑΙΜΑΤΟΣ ΜΑΣ” – Οι Έλληνες αποφάσισαν να πεθάνουν με αξιοπρέπεια, εάν χρειαστεί», σελ. 3, στήλη 3.

«Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΤΗΣ ΒΡΕΤΑΝΙΑΣ ΕΚΦΩΝΗΣΕ ΟΜΙΛΙΑ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ», σελ. 3, στήλη 4.

Επιπλέον η *Tasviri Efkâr* δημοσιεύει ένα μικρό ενημερωτικό κείμενο εγκυκλοπαιδικού περιεχομένου σχετικά με την Ελλάδα μέσα σε ένα ξεχωριστό πλαίσιο³⁸⁸ υπό τον τίτλο «ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ ΤΗΣ TASVIR», σελ. 3, στήλες 1-2.

30 Οκτωβρίου 1940

«ΕΛΛΗΝΟ-ΙΤΑΛΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ – ΑΡΧΙΣΕ Η ΒΡΕΤΑΝΙΚΗ
ΒΟΗΘΕΙΑ – ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΥΝ ΤΙΣ ΒΑΣΕΙΣ
ΤΟΥΣ»

Ο Βασιλιάς των Ελλήνων απάντησε στο μήνυμα του Βρετανού Βασιλιά και είπε ότι η νίκη στο τέλος του πολέμου θα επέλθει ως αποτέλεσμα της κοινής άμυνας.

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ: «ΙΤΑΛΟ-ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ», σελ. 1
στήλη 1.

Μολονότι εκτιμάτο ότι η Ιταλία θα πραγματοποιούσε επίθεση κατά της Ελλάδας, η εφαρμογή στην πράξη αυτής της επίθεσης αποτελεί τραγωδία η οποία θα προκαλέσει μεγάλο μίσος παντού ανά τον κόσμο. Εδώ και πολλούς μήνες, οι Ιταλοί δημιουργούσαν πολλά προβλήματα κατά της Ελλάδας παρ' όλο που δεν υπήρχε κανένας συγκεκριμένος λόγος για αυτήν την ένταση. [...] Ωστόσο, η Ελλάδα δεν ήθελε να διογκώσει τα γεγονότα και διατήρησε την υπομονή της. [...] Συγκεκριμένα, τις τελευταίες μέρες ήταν επίσης σχεδόν βέβαιο ότι οι δυνάμεις του Άξονα απαιτούσαν την εφαρμογή μερικών σχεδίων στα Βαλκάνια. [...] (σελ. 1).

Το πρώτο στάδιο αυτού του σχεδίου, το οποίο εφαρμόζεται τώρα μαζί με την επίθεση κατά της Ελλάδας είναι η εισβολή στη Ρουμανία. [...] Αποτελεί παράδοση των δυνάμεων του Άξονα να εφαρμόζουν όλα τα σχέδια γρήγορα ανάλογα με τις εκάστοτε ανάγκες. Συγκεκριμένα, δεν υπάρχει πιο τρομερή εικόνα από αυτήν στην οποία ξυπνούν τον Πρωθυπουργό μιας χώρας κατά τις τρεις μετά τα μεσάνυχτα με ένα χαρτί που δίνει την επιλογή μεταξύ διαφόρων ειδών θανάτου. Αυτή η εικόνα είναι [...] φρικιαστική.

Ποιος θα μπορούσε να φανταστεί ότι ο πολιτισμός θα ήταν τόσο σιωπηλός στα μέσα του εικοστού αιώνα. Οι κληρονόμοι [...] τόσο του γερμανικού όσο και του ρωμαϊκού πολιτισμού [...] που αποτελούν τις ρίζες του σημερινού δυτικού πολιτισμού [...] συμφώνησαν να αποβάλουν όλη την ουσία και τους τρόπους του δυτικού πολιτισμού;

[...] Σήμερα οι πόλεμοι κηρύσσονται τα μεσάνυχτα και πολλοί αθώοι άνθρωποι δολοφονούνται χωρίς αιτία ενώ κοιμούνται.

[...] Ο στρατηγός Μεταξάς σπούδασε στη Γερμανία και είναι ένας διακεκριμένος, έμπειρος και ισχυρός στρατηγός. Εάν απορρίπτει το τελεσίγραφο και τα αιτήματα των Ιταλών, θα είναι βέβαιος για την ικανότητά του να υπερασπιστεί τη χώρα του έναντι των Ιταλών. [...] Οι Τούρκοι, ως γείτονες της Ελλάδας, είναι το πιο θλιμμένο έθνος για αυτήν τη φρικτή επίθεση κατά της Ελλάδας.

[...] Τα σχέδια του Άξονα [...] θα καταλήξουν σε πολύ μεγάλη απογοήτευση. (σελ. 3)

«Η ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ ΛΑΜΒΑΝΕΙ ΕΚΤΑΚΤΑ ΜΕΤΡΑ – ΕΝΙΣΧΥΟΝΤΑΙ ΤΑΓΜΑΤΑ ΣΤΟ ΝΟΤΙΟ ΣΥΝΟΡΟ ΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ», σελ. 1, στήλη 6.

Οι γραμμές τηλεφωνικής επικοινωνίας έχουν διακοπεί μεταξύ Βουλγαρίας και Ελλάδας.

Ο Βούλγαρος Πρωθυπουργός υποστηρίζει ότι η Βουλγαρία δεν θα εκμεταλλευτεί τη δυσχερή θέση της γείτονος (Ελλάδας). Στην πραγματικότητα, οι Βούλγαροι παρακολουθούν τα γεγονότα για να καταλάβουν την πιθανή έκβαση των δικών τους διεκδικήσεων με στόχο ένα λιμάνι σε ακτή του Αιγαίου.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ», του Muharrem Feyzi Togan, σελ. 3 στήλη 4.

Λόγω της γεωγραφικής θέσης της Ελλάδας, η οποία καταλαμβάνει μια σημαντική περιοχή της Μεσογείου, η Βρετανία σίγουρα θα βοηθούσε την Ελλάδα. Έτσι, ο πόλεμος δεν θα είναι ένας πόλεμος μεταξύ μιας μικρής χώρας κι ενός μεγάλου κράτους. Και τα μεγάλα κράτη θα αρχίσουν να πολεμούν εδώ όπως συνέβη στην Αίγυπτο.

Στην τρίτη σελίδα, δημοσιεύονται ειδήσεις για τον ελληνικό στρατό, τις ικανότητές του και την πρόσφατη ιστορία του. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο τίτλος του δημοσιεύματος είναι γραμμένος με ασυνήθιστα μεγάλα μεγέθους γράμματα.

«Ο ΦΙΛΙΚΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ», του Ziya Tevfik.

Η Ελλάδα έχει τον πιο νέο τακτικό στρατό στην Ευρώπη. Όταν οι Έλληνες πολέμούσαν για την ανεξαρτησία τους κατά των Οθωμανών, είχαν ημι-τακτικές ομάδες υπό την ηγεσία των φιλελλήνων ανώτατων στρατιωτικών αξιωματούχων της Ευρώπης [...]

Σήμερα ο ελληνικός στρατός αριθμεί 590.000 στρατιώτες και σε περίπτωση ανάγκης αυτός ο αριθμός θα μπορούσε να ανέλθει στους 1.200.000³⁸⁹ άνδρες.

31 Οκτωβρίου 1940

«Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ ΔΕΙΧΝΕΙ ΤΕΡΑΣΤΙΟ ΗΡΩΙΣΜΟ ΣΤΗΝ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ – Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΠΑΠΑΓΟΣ ΕΙΝΑΙ Ο ΑΝΩΤΑΤΟΣ ΑΡΧΗΓΟΣ ΣΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΑ», σελ. 1, στήλες 1-3, και σελ. 3, στήλες 1-3.

Οι ελληνικές εφημερίδες γράφουν ότι, εάν η Ιταλία καταφέρει να νικήσει ένα έθνος που έχει αποφασίσει να πεθάνει, αυτή θα είναι η πρώτη και πιο εντυπωσιακή νίκη της Ιταλίας εδώ και αιώνες.

«ΤΟ ΒΕΡΟΛΙΝΟ ΦΟΒΑΤΑΙ ΤΗΝ ΕΠΕΜΒΑΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ», σελ. 1, στήλη 2.

[...] Κατά τον δημοσιογράφο της εφημερίδας New York Times στο Βελιγράδι, [...] το Βερολίνο ανησυχεί για τη συνεχιζόμενη άμυνα της Ελλάδας και την πιθανή παρέμβαση της Τουρκίας [...] στην ελληνο-ιταλική διαμάχη.

[...] Η εφημερίδα Times υπενθυμίζει ότι ο Μουσολίνι παρείχε εγγυήσεις περί μη επιθέσεως της Ιταλίας κατά της Ελλάδας και της Τουρκίας. Έτσι, η Τουρκία απέδωσε στις εγγυήσεις της Ιταλίας το ίδιο περιεχόμενο με τις εγγυήσεις προς την Ελλάδα. Φυσικά η Τουρκία έχει λάβει κάποια μέτρα. Είναι δύσκολο να υποστηριχθεί αυτή τη στιγμή το οτιδήποτε, αλλά μπορεί να λεχθεί ότι –ως προς τις βουλγαρικές προσπάθειες για κάθοδο προς τη νότια Μακεδονία και

για κατάληψη της Θεσσαλονίκης- [...] η Τουρκία δεν θα άφηνε τη Βουλγαρία να μαχαιρώσει την Ελλάδα, η Τουρκία θα αναλάμβανε την ευθύνη της Ελλάδας.

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ: «ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ», σελ. 1, στήλη 1.

Το ελληνικό έθνος δέχθηκε αυτήν την άδικη μεσονύκτια επίθεση με μεγάλη υπομονή και γενναιότητα. Ο Μεταξάς χρησιμοποίησε στον λόγο του πολλές μεγαλόπνοες λέξεις, οι οποίες θα μπορούσαν να ειπωθούν σε ένα έθνος που υπερασπίζεται τη ζωή του, τα δικαιώματά του και την τιμή του. Ο στρατηγός Μεταξάς είναι εξέχον μέλος του Στρατού ο οποίος έχει την εμπειρία του Παγκοσμίου Πολέμου. Είναι τόχη για την Ελλάδα να έχει έναν τέτοιο ηγέτη στην κυβέρνηση. Στην ομιλία του προς τον στρατό, είπε ότι οι Έλληνες ποτέ δεν εγκατέλειψαν τα όπλα μέχρι την τελευταία ρανίδα του αίματός τους. Αυτές οι λέξεις είναι σωστές και βοηθούν στην ενίσχυση της πνευματικής δύναμης των Ελλήνων.

[...] είναι πολύ δύσκολο να νικήσεις τα έθνη, τα οποία διακινδυνεύουν να πεθάνουν για την τιμή τους.

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ: «ΚΑΤΑΡΡΕΕΙ Ο ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ;», του Peyami Safa, σελ. 3, στήλες 2-3.

Ο όρος της «κατάρρευσης» δεν είναι ορθό να χρησιμοποιείται για πολιτισμούς. [...] Στην ιστορία, δεν υπάρχει πολιτισμός που να κατέρρευσε και να εξαφανίστηκε για πάντα [...] Ύστερα από τόσα πολλά χρόνια, η αρχαία Ελλάδα διαθέτει εντυπωσιακή αίγλη και [...] αυτό έφερε την αναγέννηση.

[...] στην ιστορία των μεταρρυθμίσεων, [...] μπορεί κανείς να δει γέφυρες που συνδέουν το παλιό με το καινούργιο. Η Αναγέννηση ήταν ένα τέτοιο παράδειγμα και όλες οι αναγεννήσεις θα είναι έτσι.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΦΡΙΚΗΣ», του Muharrem Feyzi Togan, σελ. 3, στήλη 1.

[...] Όλος ο κόσμος είναι στο πλευρό της Ελλάδας. Γιατί η Ελλάδα ήταν μέχρι τώρα τόσο προσεκτική, ώστε να διατηρήσει την ουδετερότητά της και την ειρήνη. [...] Οι δυνάμεις του Άξονα θέλουν να εντάξουν όλα τα ευρωπαϊκά και τα αφρικανικά κράτη στο [...] σύστημά τους. Η Γαλλία εντάχθηκε σε αυτό το σύστημα χωρίς δισταγμό μετά την ήττα της. Ωστόσο, όπως δείχνει το παράδειγμα της μικρής Ελλάδας, κάποια άλλη χώρα ούτε καν θα σκεφτεί να κάνει το ίδιο.

Η ιταλική επιθετικότητα ήταν ένας λόγος ανησυχίας στην Τουρκία. Αυτό καθίσταται σαφές από μεγάλες εικονογραφήσεις σχετικά με τον στρατό, τη σημαία, την εθνική ενότητα υπό τη φιγούρα του Ατατούρκ την ίδια μέρα που στόχος των επιθέσεων γίνεται η Ελλάδα. Αυτές δημοσιεύτηκαν επί τη ευκαιρία της Εθνικής Επετείου της 29ης Οκτωβρίου· ωστόσο, υπήρχαν μηνύματα ενότητας του στρατού και του έθνους ενάντια σε κάθε επίθεση. Υπήρχαν επίσης μερικές ενδιαφέρουσες εικονογραφήσεις με θέμα τον Τούρκο στρατιώτη. Αυτή η ανησυχία για την ασφάλεια γίνεται αντιληπτή από τις πρώτες κιόλας σελίδες πολλών τουρκικών εφημερίδων που τυπώθηκαν την 30ή, 31η Οκτωβρίου και την 1η Νοεμβρίου.

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1940

1 Νοεμβρίου 1940

Ο Ελληνο-ιταλικός πόλεμος ήταν η πιο σημαντική εξωτερική είδηση στην πρώτη σελίδα της *Tasvirî Efkâr* την 1η Νοεμβρίου. Ανησυχίες για πιθανή επίθεση κατά της Τουρκίας γίνονταν σαφείς από τη φωτογραφία ενός στρατιώτη στα Στενά απέναντι από τα θρακικά σύνορα της Τουρκίας.

Από την άλλη, η υποστήριξη προς την Ελλάδα ήταν σαφής ακόμη και στους τίτλους της *Tasvir*. Ωστόσο, οι ειδήσεις είναι σχεδόν οι ίδιες σε όλες τις εφημερίδες λόγω της κυριαρχίας του Πρακτορείου Ειδήσεων Ανατολίας ως πηγής των ειδήσεων. Αυτή η κυριαρχία δεν ήταν αποτέλεσμα προτίμησης των εφημερίδων. Επίσημοι

κανονισμοί της κυβέρνησης στην Τουρκία επέβαλαν τη λήψη των εξωτερικών ειδήσεων από το Πρακτορείο Ειδήσεων Ανατολίας, έτσι ώστε να είναι δυνατός ο έλεγχος των ειδήσεων από το εξωτερικό. Ωστόσο, οι τίτλοι είναι ιδιαίτερα σημαντικοί για να γίνουν αντιληπτές οι πραγματικές αντιδράσεις των εφημερίδων σχετικά με τα γεγονότα, μολονότι το περιεχόμενο των ειδήσεων είναι το ίδιο. Για παράδειγμα, η *Tasviri Efkâr* χρησιμοποιεί στην πρώτη σελίδα έναν τίτλο σαφώς υπέρ της Ελλάδας:

«ΟΙ ΙΤΑΛΟΙ ΠΟΥ ΕΠΕΣΑΝ ΠΑΝΩ ΣΕ ΜΥΣΤΙΚΑ ΛΑΓΟΥΜΙΑ ΜΕ ΠΟΛΥΒΟΛΑ ΚΟΠΗΚΑΝ ΣΑΝ ΓΡΑΣΙΔΙ – ΑΡΧΙΣΑΝ ΝΑ ΠΑΡΑΠΟΝΙΟΥΝΤΑΙ ΓΙΑ ΤΙΣ ΚΑΙΡΙΚΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΚΑΙ ΤΙΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ, ΚΑΙ ΒΟΜΒΑΡΔΙΖΑΝ ΑΝΕΛΕΗΤΑ ΑΜΑΧΟ ΠΛΗΘΥΣΜΟ», σελ. 1, στήλη 4.

Αυτός είναι δίχως αμφιβολία ένας υποτιμητικός τίτλος για την Ιταλία. Από την άλλη, η ιταλική ανακοίνωση παρουσιάζεται εξίσου με την ελληνική στην πρώτη σελίδα και με το ίδιο μέγεθος γραμματοσειράς. Μεταξύ των δύο ανακοινώσεων σχετικά με την κατάσταση στα πολεμικά μέτωπα, υπάρχει είδηση ότι οι Έλληνες βομβάρδισαν σφοδρά ιταλικές βάσεις:

«ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΟΛΕΜΙΚΑ ΠΛΟΙΑ ΒΟΜΒΑΡΔΙΣΑΝ ΣΦΟΔΡΑ ΙΤΑΛΙΚΕΣ ΒΑΣΕΙΣ», σελ. 1, στήλη 6.

Ο πόλεμος μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας αναλύεται από στρατιωτικής απόψεως από τον Ιχσάν Σαμπίς στη στήλη του. Ο τελευταίος εξηγεί την κατάσταση της Ελλάδας και του στρατού της υπό τον τίτλο: «Κατάσταση του Πολέμου και Στρατός» στη στήλη 5.

Η υποστήριξη του τουρκικού Τύπου προς την ελληνική αντίσταση αποτέλεσε είδηση στην τρίτη σελίδα της *Tasviri Efkâr* την 1η Νοεμβρίου. Επίσης, η μισή τρίτη σελίδα αφορούσε ειδήσεις σχετικά με τον Ελληνο-ιταλικό πόλεμο.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΕΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ: «ΕΝΔΕΙΞΕΙΣ ΖΗΛΕΙΑΣ – Οι Ιταλοί δεν βλέπουν θετικά τη συμπάθεια του τουρκικού Τύπου προς τους Έλληνες», σελ. 3, στήλη 3.

4 Νοεμβρίου 1940

Η αποφασιστική στάση του τουρκικού λαού και της κυβέρνησης φαίνεται σε μια εικόνα στην πρώτη σελίδα της *Tasviri Efkar*. Ο τίτλος της *Tasviri Efkar* στις 4 Νοεμβρίου αφορούσε ξανά τις ανησυχίες της Τουρκίας: «Ιστορική Ομιλία του Προέδρου: Ο Δημοκρατικός Στρατός Μπορεί να Επιτελέσει το Καθήκον του Δεόντως». Μαζί με αυτήν την είδηση και την εικόνα, στην κορυφή της πρώτης σελίδας ο αναγνώστης διαβάζει: «Ανακοίνωση της Ελλάδας: Υπερασπιζόμαστε τις Ελληνικές Βάσεις». Ένας ακόμη τίτλος σχετικά με τον Ελληνο-ιταλικό πόλεμο στην πρώτη σελίδα ήταν ο εξής: «Βρετανικές Δυνάμεις προσγειώθηκαν στην Κρήτη». Κάτω από αυτόν τον τίτλο αναφέρεται ο αριθμός των 200 νεκρών ως αποτέλεσμα του ιταλικού βομβαρδισμού, καθώς και η ομιλία του Μεταξά σχετικά με τη λήψη εκδίκησης για τα «παιδιά της Πάτρας»³⁹⁰.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ», του *Muharrem Feyzi Toga*y, σελ. 3, στήλη 1.

Μέχρι τώρα, τα βαλκανικά κράτη δεν είχαν εμπλακεί ιδιαίτερα στον πόλεμο. [...] καθώς το αντικείμενο της διαμάχης δεν ήταν ζήτημα των βαλκανικών χωρών. [...] Έτσι, δεν ένιωθαν ότι ήταν απαραίτητο να αλλάξουν τις πολιτικές που ακολουθούσαν μέχρι τώρα. [...] Προς το παρόν, η Βουλγαρία δεν ακολούθησε την πολιτική που εφαρμόζεται στο ζήτημα της Ρουμανίας και της Δοβρουτσάς, στον Ελληνο-ιταλικό πόλεμο.

5 Νοεμβρίου 1940

Υπάρχουν οι εξής τίτλοι εξωτερικών ειδήσεων:

«ΤΑ ΙΤΑΛΙΚΑ ΑΡΜΑΤΑ ΦΕΥΓΟΥΝ ΜΑΚΡΙΑ – Έλληνες Στρατιώτες Κατάφεραν να Βρουν Ιταλούς Στρατιώτες που Δεν Θέλουν να Έρθουν Αντιμέτωποι με τον Ελληνικό Στρατό – Οι Έλληνες Κατέλαβαν Σημαντικές Τοποθεσίες στην Αλβανία», σελ. 1, στήλη 2.

«ΤΑ ΒΡΕΤΑΝΙΚΑ ΠΟΛΕΜΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ ΑΛΛΑΖΟΥΝ: ΠΡΩΤΑ ΘΑ ΛΥΘΕΙ ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ – Τα νέα περί συγκρούσεων μεταξύ των δυνάμεων του Άξονα αναλύονται προσεκτικά», σελ. 1, στήλη 4.

Άλλες ειδήσεις αφορούν τις αντιδράσεις στην ομιλία του Ινονού σχετικά με τη θέση της Τουρκίας κατά της επίθεσης στη Βαλκανική. Από την άλλη, υπάρχει μια πολύ ενδιαφέρουσα σύντομη είδηση στην πρώτη σελίδα σχετικά με την εκπομπή του Ραδιοφώνου των Αθηνών:

«ΤΟ ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ ΜΕΤΑΔΙΔΕΙ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΚΗ», σελ. 1, στήλη 5.

Το ραδιόφωνο των Αθηνών ξεκίνησε χθες να μεταδίδει στην τουρκική. Το πρόγραμμα ξεκίνησε με λίγες λέξεις προς τους Τούρκους ακροατές. Το πρόγραμμα είναι κάθε βράδυ στις 22.30.

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ: «ΜΙΑ ΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ ΤΩΝ TIMES», σελ. 1, στήλη 1.

Οι Times προτείνουν στο κύριο άρθρο τους επίθεση κατά της Ιταλίας και καταστροφή του εχθρού το συντομότερο δυνατόν λόγω του Ελληνο-ιταλικού πολέμου.

[...] Καθώς η Βρετανία θα πραγματοποιούσε αμυντική επίθεση και σειρά νικών στον Ελληνο-ιταλικό πόλεμο. [...] Η καταστροφή του πιο αδύναμου εχθρού είναι εν πρώτοις μια λογική μέθοδος στις στρατιωτικές στρατηγικές. [...] Η ιταλική επίθεση κατά της Ελλάδας θα καθιστούσε αυτήν την τακτική ευκολότερη. [...] Εάν η Βρετανία μπορέσει να έρθει [...] να βοηθήσει την Ελλάδα, είναι πολύ πιθανό να οδηγήσει την Ιταλία σε μια πολύ τραγική θέση στον πόλεμο.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «ΒΡΕΤΑΝΙΑ – ΙΤΑΛΙΑ», του Muharrem Feyzi Togay, σελ. 3, στήλη 1.

Επειδή οι Ιταλοί προσπαθούν να διώξουν τους Βρετανούς [...] από τη Μεσόγειο με επιχειρήσεις κατά της ελληνικής ηπειρωτικής χώρας

και των νησιών, η Βρετανία κινητοποιήθηκε κατά του πιο αδύνατου σημείου του εχθρού.

6 Νοεμβρίου 1940

Υπάρχουν ανακοινώσεις της Ελλάδας και της Ιταλίας σχετικά με τον πόλεμο στην κορυφή της σελίδας. Επίσης, υπάρχουν ειδήσεις σχετικά με τις ιταλικές απώλειες.

«Η ΚΟΡΥΤΣΑ, ΤΟ ΚΛΕΙΔΙ ΤΩΝ ΙΤΑΛΙΚΩΝ ΒΑΣΕΩΝ, ΕΠΕΣΕ
ΗΔΗ – 3.000 ΙΤΑΛΟΙ ΒΡΙΣΚΟΝΤΑΙ ΥΠΟ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ, 1.200
ΙΤΑΛΟΙ ΑΙΧΜΑΛΩΤΙΣΤΗΚΑΝ
ΣΥΜΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΜΕΝΟΥ ΕΝΟΣ ΣΤΡΑΤΗΓΟΥ», σελ. 1,
στήλη 3.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «ΤΟ ΣΤΕΝΟ ΤΟΥ ΓΙΒΡΑΛΤΑΡ
ΚΑΙ Η ΚΡΗΤΗ», του Muharrem Feyzi Togay, σελ. 3, στήλη 1.

[...] Τα κράτη του Άξονα ζητούν από την Ισπανία να διατηρήσει το δυτικό λιμάνι της Μεσογείου, το Στενό του Γιβραλτάρ. [...] Αυτή η κίνηση είναι σημαντική για να διαταράξει τη θέση της Βρετανίας στη Μεσόγειο. Από την άλλη, [...] η Βρετανία ενισχύει τη θέση της στην ανατολική Μεσόγειο στέλνοντας στρατεύματα στην Κρήτη. [...] Η Βρετανία θα είχε την ικανότητα να επιτεθεί στην Ιταλία [...] χρησιμοποιώντας βάσεις στην Κρήτη.

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ: «ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ
ΕΘΝΟΣ», του Galip Kemali, σελ. 3, στήλες 4-5.

Η επίθεση της Ιταλίας κατά της Ελλάδας [...] είναι μια εκδοχή της ιστορίας του λύκου με τα πρόβατα. [...] Η Ελλάδα αποδεικνύει την πολιτική της ωριμότητα βοηθώντας την Τουρκία, η οποία είδε την κατεύθυνση των εξελίξεων στην πηγή της διχόνοιας και της φωτιάς, στα Βαλκάνια.

Έτσι, ευχόμαστε καλή επιτυχία στις μάχες τους για ύπαρξη. Γνωρίζω τον κ. Μεταξά πολύ καλά, ήδη από το 1911. Είναι ένας διακεκριμένος

στρατηγός [...] Σταμάτησε την Ελλάδα [...] από την επίθεση στα Δαρδανέλλια δίπλα στη Βρετανία το 1915 [...].

[...] Η πολιτική μας είναι ξεκάθαρη: εάν οι κοντινοί και μακρινοί μας γείτονες δεν μας αγγίζουν, θα διατηρήσουμε τις φιλικές μας σχέσεις. [...] Συγκεκριμένα, αν μας αγγίζουν εξαιτίας λανθασμένων υπολογισμών³⁹¹, όλος ο κόσμος θα δει νέα ηρωικά έπη.

7 Νοεμβρίου 1940

Παρατίθεται μια φωτογραφία με την επεξήγηση: «μια όψη της Κορυτσάς που θα καταλαμβάνόταν στη στιγμή από τους φίλους μας, τους Έλληνες».

«ΙΤΑΛΟ-ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ – Ιταλοί στρατιώτες που τρέχουν μακριά βρίσκονται ανάμεσα σε δύο πυρά. Οι Έλληνες κράτησαν δυο ακόμα όρη. Οι Ευζώνες τρέπουν τα άρματα σε φυγή με τα τουφέκια τους», σελ. 1, στήλη 2.

[...] Πολλοί άνθρωποι, που ζουν στην Ελλάδα, έχοντας διαφορετικές εθνικότητες, θέλουν να συμμετάσχουν στον ελληνικό στρατό ως εθελοντές. [...] Τα διάσημα τάγματα Ευζώνων πολεμούν ενάντια στα άρματα με τουφέκια, ξιφολόγχες και χειροβομβίδες. [...] Υπάρχουν πολλοί άμαχοι εξαιτίας των επιδρομών των ιταλικών αεροπορικών δυνάμεων [...].

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ: «ΕΛΛΗΝΟ-ΙΤΑΛΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΒΡΕΤΑΝΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ», του Ali İhsan Sabis, σελ. 1, στήλη 5, και σελ. 3, στήλες 3-4.

[...] Το καλύτερο μέρος για την εφαρμογή των βρετανικών εγγυήσεων είναι σήμερα η Ελλάδα. Δεν αρκεί να παρασχεθεί στήριξη στο ναυτικό ή στην αεροπορία της Ελλάδας. Επίσης, είναι πολύ αναγκαία η προμήθεια αρμάτων και αντιαρματικών βομβών καθώς και ένα συντονισμένο κοινό μέτωπο στη Θεσσαλονίκη με την υποστήριξη των βρετανικών δυνάμεων. Εάν αυτό μπορούσε να πραγματοποιηθεί, η Βουλγαρία θα παρέμενε στη θέση της χωρίς να κάνει καμία κίνηση και η Αίγυπτος θα παρέμενε ασφαλής. (σελ. 2)

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ: «ΣΥΜΠΛΟΚΕΣ ΠΟΥ ΟΦΕΙΛΟΝΤΑΙ ΣΕ ΑΠΟΤΥΧΗΜΕΝΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ», σελ. 1, στήλη 1.

Εάν η ιταλική αποτυχία στο αλβανικό μέτωπο συνεχιστεί, άλλα προβλήματα θα δημιουργηθούν από αυτήν την κατάσταση.

[...] εδώ και πολλούς μήνες οι Ιταλοί προσπαθούν να βρουν έναν λόγο για να δημιουργήσουν ένταση με τους Έλληνες. Στην ουσία, επιτέθηκαν σε ελληνικά πλοία. [...] παρά την υπομονή και τις θυσίες της ελληνικής κυβέρνησης για προστασία της ειρήνης, οι Ιταλοί επιτέθηκαν στην Ελλάδα. [...] όλοι ένιωσαν βαθιά απέχθεια για [...] την επιχείρηση κατά της Ελλάδας.

Πράγματι! Μολονότι πέρασαν 10 ημέρες από την έναρξη του πολέμου, οι Ιταλοί έφτασαν σε αδιέξοδο ήδη από το ξεκίνημα του πολέμου παρ' όλο που οι απόψεις σχετικά με τις πιθανές κινήσεις των Ιταλών ήταν διαφορετικές. [...] δεν υπάρχει καμία σχέση με την πρόοδο στον πόλεμο-αστραπή. Αντιθέτως, οι Έλληνες προχωρούν προς την Κορυτσά. Εάν οι Έλληνες πάρουν την Κορυτσά, αυτό θα σημαίνει το κλείσιμο της πορείας προς τη Θεσσαλονίκη.

[...] μέχρι σήμερα, τα στοιχεία σχετικά με την εξέλιξη του πολέμου είναι απολύτως υπέρ της Ελλάδας. Αυτό το μικρό έθνος πολεμά για την αρετή, την πατρίδα και την τιμή ενάντια σε έναν εχθρό που είναι πέντε φορές μεγαλύτερος τιμώντας την ένδοξη ιστορία των Ελλήνων. Ωστόσο, εάν μια δύναμη του Άξονα απελπίστηκε όντας αντιμέτωπη με ένα μικρό κράτος, αυτό μπορεί να δημιουργήσει κι άλλο πρόβλημα στα Βαλκάνια. (σελ. 1)

[...] Οι Γερμανοί θέλουν ούτως ή άλλως να έρθουν να βοηθήσουν τους Ιταλούς. Άλλωστε, η βασική δουλειά των Γερμανών κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου ήταν να βοηθούν την αδύναμη Αυστρία. [...] Οι Γερμανοί σίγουρα θα θελήσουν να έρθουν να βοηθήσουν τον σύμμαχό τους. Ωστόσο, δυο μεγάλες δυνάμεις ενάντια σε μια μικρή Ελλάδα θα ήταν μια τρομερή εικόνα. Το πιο σημαντικό σημείο αυτής της βοήθειας θα είναι η γερμανική πορεία

προς τα κάτω κατά μήκος των Βαλκανίων [...] μέσω της Βουλγαρίας [...] ή της Γιουγκοσλαβίας [...] ή της Αλβανίας [...] αυτό σημαίνει ότι ο πόλεμος θα επεκταθεί σε ολόκληρη την περιοχή. (σελ. 2)

8 Νοεμβρίου 1940

Στην κορυφή της πρώτης σελίδας υπάρχει μια φωτογραφία Ελλήνων στρατιωτών. Υπάρχει επίσης μια εικόνα ενός Τούρκου στρατιώτη, του οποίου η στάση συμβολίζει το σθένος του τουρκικού λαού και του στρατού για την υπεράσπιση της πατρίδας τους. Αυτή η εικόνα συνοδευόταν από ένα σύνθημα και μια φράση του Ισμέτ Ινονού. Τα νέα από τον Ελληνο-ιταλικό πόλεμο παρουσιάζονταν ξανά στην κορυφή της σελίδας, ενώ υπήρχαν επίσης ανακοινώσεις της Ιταλίας και της Ελλάδας όπως συνηθιζόταν για κάθε μέρα του πολέμου. Πρώτα παρουσιάζεται πάντα η ελληνική ανακοίνωση.

*«ΒΡΕΤΑΝΙΚΑ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΕΡΟΠΛΑΝΑ
ΒΟΜΒΑΡΔΙΣΑΝ ΚΑΠΟΙΟΥΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΥΣ ΣΤΟΧΟΥΣ
ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ», σελ. 1, στήλη 4.*

Οι Ιταλοί πιλότοι προσγειώνουν [τα αεροσκάφη] χωρίς να τραυματιστούν και παραδίδουν τα αεροσκάφη τους στους Έλληνες. Επίσης, στρατιώτες αιχμαλωτίζονται με την πρώτη ευκαιρία. Ο ιταλικός Τύπος είναι οργισμένος με τον ελβετικό λαό που χαιρετά την αντίσταση των Ελλήνων.

9 Νοεμβρίου 1940

Στην αριστερή γωνία υπάρχει μια φωτογραφία που απεικονίζει τον Μεταξά καθώς αυτός παρακολουθεί εξέλιξη του πολέμου στον χάρτη.

*«Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΑΣΗ ΣΤΟ ΜΕΤΩΠΟ ΤΗΣ
ΦΛΩΡΙΝΑΣ – Οι Ιταλοί πιέζουν στην ακτή», σελ. 1, στήλη 2.*

*«Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΜΠΑΝΤΟΛΙΟ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΜΕΤΩΠΟ –
Για να διορθώσει την πορεία, τη λύση αυτή σκέφτηκε ο Μουσολίνι»,
σελ. 1, στήλη 3.*

10 Νοεμβρίου 1940

Η 10η Νοεμβρίου είναι η επέτειος του θανάτου του Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ. Ως εκ τούτου, υπάρχει φωτογραφία του Ατατούρκ και φωτογραφίες εκδηλώσεων για την επέτειο. Είναι ενδιαφέρον το γεγονός ότι την ίδια μέρα υπάρχει μια φωτογραφία του Χίτλερ «καθώς εκφωνεί μια από τις περίφημες ομιλίες του». Το υπόλοιπο της πρώτης σελίδας είναι αφιερωμένο σε ειδήσεις και νέα σχετικά με τον Ελληνο-ιταλικό πόλεμο. Ακριβώς δίπλα στη φωτογραφία του, βρίσκεται η είδηση για την ομιλία του Τσώρτσιλ.

«ΔΡΙΜΕΙΕΣ ΕΠΙΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΣΩΡΤΣΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ», σελ. 1, στήλη 5.

Ο επιδρομέας θα λογοδοτήσει για τις δολοφονίες και τις προδοσίες. Θα τον τιμωρήσουμε πολύ αυστηρά προς παραδειγματισμό.

«ΕΝΩ Ο ΕΛΛΗΝΟ-ΙΤΑΛΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ [...] ΟΙ ΙΤΑΛΟΙ ΑΠΑΡΝΟΥΝΤΑΙ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ», σελ. 1, στήλη 5.

Ένας Ιταλός καθολικός, ο Joseph Kavriadi, ο οποίος ζει στην Αθήνα, δήλωσε επίσημα ενώπιον της αστυνομίας ότι απαρνείται την εθνικότητά του εξαιτίας αυτής της βαρβαρικής επίθεσης κατά της Ελλάδας.

Η μισή από την 5η σελίδα ήταν αφιερωμένη στην ομιλία του Χίτλερ³⁹². Στην έκτη σελίδα υπάρχει λεπτομερής ενημέρωση σχετικά με το ελληνικό ναυτικό. Ο Ζιγιά Τεβφίκ (Ziya Tevfik) παραθέτει πολλές πληροφορίες σχετικά με τον αριθμό των πολεμικών πλοίων, τα είδη τους, τις ικανότητές του, κλπ.

«ΝΑΥΤΙΚΟ: ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΤΟΛΟΣ», του Ziya Tevfik, σελ. 2, στήλες 3-4.

Το καθήκον των θαρραλέων Ελλήνων ναυτικών είναι δύσκολο. Είναι βέβαιο ότι αυτοί οι γεννημένοι ναυτικοί θα εκτελέσουν το καθήκον τους με αξιοπρέπεια.

11 Νοεμβρίου 1940

Υπάρχει ένας χάρτης, όπως συνήθως κάθε μέρα, σχετικά με τις εξελίξεις στα μέτωπα. Στις 11 Νοεμβρίου υπάρχει ο χάρτης της Κορυτσάς και μια περιγραφή της Κορυτσάς ως του πιο σημαντικού σημείου της διόδου προς την Αλβανία. Επίσης, υπάρχουν ειδήσεις σχετικά με την ελληνική και την τουρκική συναισθηματική αλληλεγγύη όσον αφορά την ανεξαρτησία αυτές τις μέρες.

«ΕΝΟΠΛΗ ΣΥΜΠΛΟΚΗ - ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΣΗ», σελ. 3, στήλη 5.

[...] Η εφημερίδα Ελεύθερο Βήμα λέει στο κύριο άρθρο της ότι, «Όλος ο κόσμος είναι κοντά στην Ελλάδα στον αγώνα της κατά της Ιταλίας. Ειδικά η Τουρκία είναι στο πλευρό της Ελλάδας με όλες τις υλικές και ηθικές της δυνάμεις. Η Άγκυρα πιστεύει ότι η αντίσταση του ελληνικού στρατού δεν είναι μόνο άμυνα για την ελληνική ανεξαρτησία, αλλά και για την ανεξαρτησία της Τουρκίας. Το ελληνικό πνεύμα δεν μπορεί να ξεχάσει τον ενστερνισμό της ελληνικής υπόθεσης από το ευγενές, γενναίο και ειλικρινές τουρκικό έθνος (...)»³⁹³. Επιπλέον, η εφημερίδα Ακρόπολις δημοσιεύει μια είδηση σχετικά με ένα τραγούδι για τους μαθητές του δημοτικού στην Ιταλία, σύμφωνα με το οποίο «θα πάρουμε την Τουρκία και αν όλα πάνε καλά θα πάρουμε και την Αθήνα. Θα πάρουμε τον Πειραιά καθώς και όλο το Αιγαίο, για να έχουμε ευτυχισμένες μέρες».

12 Νοεμβρίου 1940

Σχετικά με τα δύο εμπόλεμα κράτη, ενώ η ελληνική ανακοίνωση δίνεται με κεντρικό πρωτοσέλιδο τίτλο, η ιταλική ανακοίνωση δημοσιεύεται μόλις στην τρίτη σελίδα. Υπάρχουν ειδήσεις σχετικά με τις τελευταίες εξελίξεις στο μέτωπο και κάποιες στρατιωτικές αναλύσεις των πιο πρόσφατων μαχών στην πρώτη σελίδα ακριβώς κάτω από τον χάρτη της Ηπείρου και της Μακεδονίας.

«ΣΟΒΑΡΕΣ ΑΠΩΛΕΙΕΣ ΤΩΝ ΙΤΑΛΩΝ - Αποκρούστηκε η επίθεση τριών ιταλικών ταγμάτων», σελ. 1, στήλη 3, και σελ. 3,

στήλη 2.

[...] σύμφωνα με κάποιες βρετανικές πηγές, οι ελληνικές νίκες υπερεκτιμώνται³⁹⁴ για κάποιους λόγους. Ο λόγος μιας τέτοιας στάσης ενδέχεται να είναι η παρουσίαση των βρετανικών πηγών πληροφοριών ως αναξιόπιστων [...] οι Έλληνες πολεμούν αποφασιστικά [...] αλλά δεν είναι δυνατόν να υπάρχουν υπερεκτιμημένες νίκες επί της Ιταλίας εξαιτίας κάποιων συγκεκριμένων αριθμητικών.

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ: «ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΕΣ ΚΙΝΗΣΕΙΣ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΜΕΤΩΠΟ», του Ali İhsan Sabis, σελ. 1, στήλη 4.

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ: «ΑΝΑΓΚΗ ΓΙΑ ΕΤΟΙΜΟΤΗΤΑ», σελ. 1, στήλη 1.

Τα εμπόλεμα κράτη στην Ευρώπη προετοιμάζονται διαρκώς ενώ συνεχίζουν τον πόλεμο από αέρος.

Από τότε που έληξε ο πόλεμος της Γαλλίας, δεν διεξάγεται κανένας πόλεμος στην ξηρά στην Ευρώπη. Αυτό σημαίνει ότι δεν υπάρχει πραγματικός πόλεμος στα εδάφη της Ευρώπης. Υπάρχει μόνο η ιταλική επιχείρηση κατά της Ελλάδας. Ωστόσο, το πλαίσιο αυτής της επιχείρησης έχει αρχίσει να είναι ακατάληπτο. Θα ήταν εύκολο να προβλέψει κανείς ότι δεν είναι δυνατή η πραγματοποίηση πολέμου-αστραπή (Blitzkrieg) κατά το γερμανικό στυλ στα βουνά της Κορυτσάς ή των Ιωαννίνων. Συγκεκριμένα, μπορεί να υπάρξουν κάποιες επιτυχίες τουλάχιστον στο ξεκίνημα των ιταλικών επιχειρήσεων μετά από τόσο σχεδιασμό και τόσους υπολογισμούς σχετικά με την επιχείρηση. Αντιθέτως, η ελληνική ανακοίνωση που ήρθε από την Αθήνα χθες λέει ότι οι ελληνικές δυνάμεις κατέστρεψαν την Γ' Μεραρχία, η οποία ήταν μια από τις πιο άρτια εκπαιδευμένες μεραρχίες της Ιταλίας. Επιπλέον, οι Ιταλοί έπρεπε να αλλάξουν τον αρχηγό τους κατά το ξεκίνημα του πολέμου. Όλες αυτές οι ειδήσεις από το αλβανικό μέτωπο μαρτυρούν ότι δεν υπάρχει πραγματικός πόλεμος, ότι οι Ιταλοί έχουν εμπειρία στον πόλεμο,

χωρίς ωστόσο να μπορούν να αξιοποιήσουν αυτήν την εμπειρία. Έτσι, ο ιταλο-ελληνικός πόλεμος μπορεί να μην αντιμετωπιστεί ως πραγματικός πόλεμος υπό αυτές τις συνθήκες.

Είναι πιθανό να σκεφτεί κανείς ότι οι ένοπλες μάχες μεταξύ Ιταλίας και Ελλάδας πραγματοποιούνται προκειμένου να αποπροσανατολιστούν τα βλέμματα από τους πραγματικούς σκοπούς και τις προετοιμασίες. Σε αυτό το πλαίσιο, οι πολιτικές δραστηριότητες στην Ευρώπη εντάθηκαν τις τελευταίες μέρες· αλλά δεν υπάρχει καμία πληροφορία σχετικά με το περιεχόμενο των δραστηριοτήτων.

13 Νοεμβρίου 1940

«ΟΙ ΙΤΑΛΟΙ ΥΠΟΧΩΡΟΥΝ ΕΧΟΝΤΑΣ ΠΟΛΛΕΣ ΑΠΩΛΕΙΕΣ», σελ. 1, στήλη 2.

Μέχρι στιγμής, 12.000 άνδρες και τα δύο τρίτα των ορεινών ταγμάτων της Ιταλίας έχουν καταστραφεί. [...] και η τελευταία ιταλική επίθεση από την Κορυτσά απέτυχε [...].

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ: «ΕΗΜΕΡΩΝΟΥΝ ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ;», σελ. 1, στήλη 1.

[...] Από τις δραστηριότητες των Γερμανών [...] προκύπτουν αποδείξεις για κίνηση προς ανατολάς.

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ: «ΤΙ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΚΑΝΕΙ Η ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ ΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΟΛΕΜΟ;», του Ali İhsan Sabis, σελ. 1, στήλη 6.

Όλοι συμπονούσαν την Ελλάδα μετά την άδικη επίθεση της Ιταλίας [...] Εμείς, οι Τούρκοι, πρέπει να ανησυχούμε περισσότερο από οποιονδήποτε άλλον αν αναλογιστούμε την Ελλάδα. Επειδή τα σημερινά πυρά στην Ελλάδα ενδέχεται να κάψουν αόριο και εμάς. Εάν αναλογιστούμε αυτήν την πιθανότητα, η στάση της Βουλγαρίας πρέπει να ληφθεί υπόψη. [...]

14 Νοεμβρίου 1940

Σχεδόν ολόκληρη η πρώτη σελίδα της *Tasviri Efkâr* στις 14 Νοεμβρίου είναι γεμάτη από ειδήσεις σχετικά με τον πόλεμο. Όλες οι φωτογραφίες, οι εικόνες και οι χάρτες αφορούν τον πόλεμο και ειδικότερα την ήττα της Ιταλίας έναντι της Βρετανίας. Η μισή από την τρίτη σελίδα αφορούσε τον Ελληνο-ιταλικό πόλεμο.

«ΟΙ ΙΤΑΛΟΙ ΥΠΟΧΩΡΟΥΝ ΣΕ ΜΙΑ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΝΑ ΥΠΕΡΑΣΠΙΣΤΟΥΝ ΤΙΣ ΒΑΣΕΙΣ ΤΟΥΣ», σελ. 1, στήλη 5.

Τα βρετανικά αεροπλάνα βομβαρδίζουν το λιμάνι της Αυλώνας [...] Ο στρατηγός Μεταξάς λέει ότι [...] στα ελληνικά μέτωπα η κατάσταση είναι περιέργη. Γιατί ο εχθρός προσπαθεί να κρυφτεί πίσω από βάσεις άμυνας αντί να προετοιμάζεται για επίθεση [...]

Έλληνες εθελοντές: (Κάιρο) – Καθώς υπάρχουν τόσοι πολλοί εθελοντές που θέλουν να συμμετάσχουν στον ελληνικό στρατό, είναι πιθανό να δημιουργηθεί μια μεραρχία μόνον από αυτούς.

«Η ΙΤΑΛΙΑ ΗΤΤΗΘΗΚΕ ΣΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ», σελ. 1, στήλη 4, και σελ. 3, στήλη 5.

Η βρετανική αεροπορία κατέστρεψε το μισό ιταλικό ναυτικό στο λιμάνι του Τάραντα.

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ: «ΚΑΤΑΛΗΞΗ ΤΟΥ ΙΤΑΛΙΚΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ», σελ. 1, στήλη 1, και σελ. 3, στήλη 4.

[...] Αυτός ο βομβαρδισμός από αέρος κατά της Ιταλίας συνδέεται με τον ελληνο-ιταλικό πόλεμο, καθώς αυτήν τη φορά οι βρετανικές αεροπορικές δυνάμεις απογειώθηκαν από βρετανικές βάσεις στην ελληνική ηπειρωτική Ελλάδα και στα νησιά. Αυτό σημαίνει ότι η Ιταλία προκάλεσε ένα μεγάλο πρόβλημα στον εαυτό της, επιτιθέμενη εναντίον της Ελλάδας όχι μόνον διά ξηράς αλλά και διά θαλάσσης. [...]

15 Νοεμβρίου 1940

Δημοσιεύονται ειδήσεις σχετικά με ιταλικές απώλειες εξαιτίας βρετανικών επιθέσεων στο λιμάνι του Τάραντα της Ιταλίας. Η είδηση η οποία συνδέεται άμεσα με τον Ελληνο-ιταλικό πόλεμο παρουσιάζεται παρακάτω. Αυτή η είδηση δίδεται σε ένα μικρό πλαίσιο στην τρίτη στήλη της πρώτης σελίδας, αλλά συνεχίζει στην τέταρτη στήλη της τρίτης σελίδας. Επίσης, υπάρχει μια ανακοίνωση της Ελλάδας στην κορυφή της σελίδας – όπως συνήθως.

«ΟΙ ΙΤΑΛΟΙ ΑΠΟΣΥΡΘΗΚΑΝ ΣΤΟΝ ΚΑΛΑΜΑ», σελ. 3, στήλη 3.

[...] Οι Ιταλοί δεν πολεμούν σαν άνδρες: σύμφωνα με τα νέα που δημοσιεύει το Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων, ο ιταλικός στρατός συμπεριφέρεται τελείως αντίθετα προς τις αρχές μας στις επιχειρήσεις. [...] Νεκροί Έλληνες αξιωματούχοι δεν θάφτηκαν αλλά ληστεύτηκαν, [...] τραυματισμένοι Έλληνες αιχμάλωτοι δολοφονήθηκαν γιατί δεν ήταν σε θέση να ακολουθήσουν τον ιταλικό στρατό που τρέπεται σε φυγή. [...] (σελ. 3)

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ: «ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ: ΚΑΤΑΛΑΒΑΜΕ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΟΡΗ ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ», σελ. 1 στήλη 4.

16 Νοεμβρίου 1940

Στην πρώτη σελίδα υπάρχει μια φωτογραφία του στρατηγού Παπάγου και του Μεταξά, καθώς και ο χάρτης των αλβανικών και των ελληνικών επιχειρήσεων.

«ΜΕΤΑ ΤΗ ΝΑΥΤΙΚΗ ΗΤΤΑ ΣΤΟΝ ΤΑΡΑΝΤΑ, ΟΙ ΙΤΑΛΟΙ ΦΟΒΟΥΝΤΑΙ ΟΤΙ ΘΑ ΧΑΣΟΥΝ ΤΑ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ», σελ. 2.

Η Κορυτσά βρίσκεται υπό πολιορκία [...] υπάρχουν 300.000 στρατιώτες στην Αλβανία και οι Ιταλοί ανησυχούν.

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ: «ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΝΙΚΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ», του Ali İhsan Sabis, σελ. 1, στήλη 3.

[...] Οι ιταλικές προετοιμασίες για πόλεμο κατά της Ελλάδας ήταν ελλιπείς. [...] είναι λάθος να φανταζόμαστε ότι οι Ιταλοί σχεδίαζαν να κινηθούν κατά της Ελλάδας μόνο με μπλόφες [...] η Ιταλία νόμιζε ότι ο στρατός στην Αλβανία θα ήταν αρκετός για να αντιμετωπιστεί η Ελλάδα. [...] υπήρξαν πολλές παραλείψεις του Ιταλού στρατηγού Galeso στην καθοδήγηση του ιταλικού στρατού [...] στη θέση αυτού, τοποθετήθηκε ο στρατηγός Soddu.

17 Νοεμβρίου 1940

«ΕΛΛΗΝΟ-ΙΤΑΛΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ – ΟΛΕΣ ΟΙ ΒΟΥΝΟΚΟΡΦΕΣ ΕΙΝΑΙ ΥΠΟ ΤΟΝ ΕΛΕΓΧΟ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ – Οι Ιταλοί υποχώρησαν – Συνεχίζεται ο βαρύς βομβαρδισμός των βρετανικών αεροπορικών δυνάμεων», σελ. 1, στήλη 3, και σελ. 3, στήλη 4.

131 Γερμανοί οι οποίοι είναι μέλη της γερμανικής αποικίας στη Θεσσαλονίκη πηγαίνουν προς τη Γερμανία μέσω Βελιγραδίου. (σελ. 3)

«ΟΙ ΙΤΑΛΟΙ ΒΟΜΒΑΡΔΙΣΑΝ ΤΗ ΒΙΤΟΛΑ – Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΑΜΥΝΑ ΠΡΟΚΑΛΕΣΕ ΝΕΕΣ ΕΠΙΘΕΣΕΙΣ», σελ. 1, στήλη 4.

18 Νοεμβρίου 1940

Η μοναδική φωτογραφία στην πρώτη σελίδα δείχνει μια άποψη της Κορυτσάς. Οι ανακοινώσεις της Ελλάδας και της Ιταλίας σχετικά με τον Ελληνο-ιταλικό πόλεμο τοποθετήθηκαν ακριβώς κάτω από τη φωτογραφία.

«ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ – ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΜΠΑΙΝΟΥΝ ΣΤΗΝ ΚΟΡΥΤΣΑ», σελ. 1, στήλη 5.

150 ιταλικά άρματα πέρασαν στη Γιουγκοσλαβία καθώς έτρεχαν [να φύγουν] μακριά από τους Έλληνες. Οι Ιταλοί εγκαταλείπουν την Κορυτσά. [...]

Μερικοί Έλληνες νέοι της πόλης μας³⁹⁵ πήγαν στο μέτωπο – Μερικοί νέοι Έλληνες στην πόλη μας προετοιμάζονταν να πάνε στην Ελλάδα για να συμμετάσχουν στον ελληνικό στρατό που πολεμά στην Αλβανία. Η πρώτη ομάδα αποτελείται από 60 άτομα που πήγαν στην Ελλάδα. Αυτοί τραγουδούσαν τον Εθνικό Ύμνο και τον Ύμνο των δέκα ετών της Τουρκικής Δημοκρατίας κατά τη μετάβασή τους. Η δεύτερη ομάδα θα μεταβεί αυτό το Σαββατοκύριακο.

19 Νοεμβρίου 1940

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΜΕΤΩΠΟ», του Ali İhsan Sabis, σελ. 1, στήλη 2, και σελ. 3, στήλη 1.

«Ο ΜΟΥΣΟΛΙΝΙ ΜΙΛΗΣΕ ΧΘΕΣ ΠΟΛΥ ΕΠΙΘΕΤΙΚΑ: ΦΩΝΑΞΕ “ΘΑ ΚΑΤΑΛΑΒΩ ΤΙΣ ΕΣΤΙΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ”», σελ. 1, στήλη 3, και σελ. 3, ολόκληρη η στήλη 5.

Ο Μουσολίνι είπε ... «Σας λέω αγαπητοί μου φίλοι, όπως κάναμε στην Αιθιοπία, σε 2 ή 12 μήνες θα καταλάβω τις εστίες των Ελλήνων, το ζήτημα δεν είναι ο χρόνος».

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΡΟΕΛΑΥΝΟΥΝ ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ ΠΟΛΥ ΓΡΗΓΟΡΑ – Το ελληνικό ναυτικό βρίσκεται στην Αδριατική Θάλασσα», σελ. 1, στήλη 5.

«ΟΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ ΘΕΛΟΥΝ ΝΑ ΔΟΥΝ ΤΙΣ ΟΧΘΕΣ ΤΩΝ ΠΟΤΑΜΩΝ ΤΟΥΣ ΥΠΟ ΤΟΝ ΕΛΕΓΧΟ ΤΟΥΣ», σελ. 3, στήλη 6.

Υπάρχει ένα επιχείρημα –σύμφωνα με την εφημερίδα *Slovi*³⁹⁶– στο Βερολίνο, κατά τη διάρκεια της επίσκεψης του Μολότοφ³⁹⁷. Αυτό το επιχείρημα είναι ότι [...] τόσο η Γερμανία όσο και η Ιταλία ήθελαν να κρατήσουν τις ακτές τους υπό έλεγχο [...]. Η Βουλγαρία δεν έχει άλλη υπομονή [...]. Οι ακτές των βουλγαρικών ποταμιών³⁹⁸ πρέπει να είναι υπό τον έλεγχο της Βουλγαρίας.

Το τεύχος της *Tasviri Efkâr* της 19ης Νοεμβρίου είναι πολύ σημαντικό για την ανάλυσή μας, καθώς δημοσιεύει ένα παράρτημα σχετικά με

τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Αυτό το παράρτημα περιλαμβάνει έναν πολύ μεγάλο χάρτη της Ελλάδας και της Αλβανίας στην πρώτη σελίδα.

20 Νοεμβρίου 1940

Οι έντονες ανησυχίες της κυβέρνησης σχετικά με τον πόλεμο κατέληξαν σε προετοιμασίες μετά την κήρυξη στρατιωτικού νόμου. Η είδηση για τη συσκοτίση της πόλης είναι το βασικό θέμα στην *Tasviri Efkar* και σε άλλες εφημερίδες στις 20 και 21 Νοεμβρίου. Από την άλλη, οι ειδήσεις σχετικά με το ελληνικό μέτωπο και τις βουλγαρικές διεκδικήσεις αποκαλύπτουν την ευαισθησία που εκδηλωνόταν στην Τουρκία.

«ΝΕΑ ΑΠΟ ΤΟ ΒΕΛΙΓΡΑΔΙ: ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΗΡΑΝ ΤΗΝ ΚΟΡΥΤΣΑ – Οι επιχειρήσεις των Ελλήνων συνεχίζονται και είναι πολλά τα λάφυρα από τους Ιταλούς – Δεκαπέντε Έλληνες βγαίνουν σε ένα ιταλικό νησί με μικρές λέμβους», σελ. 1, στήλη 5.

[...] Αυτοί οι Έλληνες επιδρομείς αιχμαλώτισαν μερικούς Ιταλούς και τους έφεραν με τις λέμβους τους πίσω στην Ελλάδα.

[...] Επίσης [...] οι Έλληνες τραυματίες έτυχαν θερμής υποδοχής στην Αθήνα με έκρηξη χειροκροτημάτων στους δρόμους [...] μαζί με αυτούς ήρθαν στην Αθήνα περίπου 100 Ιταλοί τραυματίες τους οποίους οι γιατροί φρόντισαν χωρίς διάκριση. Ωστόσο, για να μην προκληθεί διαμαρτυρία εναντίον τους, μεταφέρθηκαν στο νοσοκομείο μία ώρα μετά τους Έλληνες τραυματίες.

[...] Η Ελλάδα χρειάζεται αεροπλάνα.

«ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥ ΧΙΤΛΕΡ ΜΕ ΤΟΝ Μπόρις – Ο Βούλγαρος Βασιλιάς πήγε στη Γερμανία με ιδιωτικό αεροπλάνο του Χίτλερ», σελ. 1, στήλη 6.

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ: *«ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΕΝΤΕΙΝΟΝΤΑΙ ΞΑΝΑ!», σελ. 1 στήλη 1.*

Η επίσκεψη του Βούλγαρου βασιλιά Μπόρις στο Βερολίνο τραβάει την προσοχή. [...] δεν είναι δύσκολο να καταλάβει κανείς ότι αυτή η ξαφνική επίσκεψη του Μπόρις στο Βερολίνο σχετίζεται με την κατάσταση στον ελληνο-ιταλικό πόλεμο. Στην πραγματικότητα, τα ολοένα και περισσότερα κείμενα στις βουλγαρικές εφημερίδες σχετικά με το λιμάνι στη Μεσόγειο θα μπορούσε να αναγνωριστεί ότι είναι μια προσπάθεια χειραγώγησης των πρόσφατων εξελίξεων υπέρ των ιδίων. Είναι πιθανό για τους Βούλγαρους να ικανοποιήσουν τα αδιάκοπα αιτήματά τους μέσω αυτών των διαπραγματεύσεων με τους Γερμανούς; [...] Οι Βούλγαροι είχαν την εμπειρία του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Άρα θα πρέπει να θυμούνται ότι με το να σέρνονται πίσω από τις μεγάλες δυνάμεις προκειμένου να αποκομίσουν κάποια οφέλη, μόνο καταστροφές θα μπορούσαν να προκαλέσουν για τα μικρά έθνη. Συγκεκριμένα, γνωρίζουμε ότι σήμερα η κατάσταση της Ελλάδας μπορεί να προκαλέσει βουλγαρικές διεκδικήσεις στην Ελλάδα.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΜΕΤΑΞΥ ΒΡΕΤΑΝΩΝ ΚΑΙ ΙΤΑΛΩΝ», του Ali İhsan Sabis, σελ. 1 στήλη 4, και σελ. 3, στήλη 1.

Η Βρετανία που κατέλαβε³⁹⁹ την Κρήτη, το λιμάνι των Χανίων και το λιμάνι της Σούδας, έχει οφέλη από την κυριαρχία στην ανατολική Μεσόγειο. Από αυτήν την άποψη, είναι εύκολο να παράσχει βοήθεια και στην Ελλάδα και στην Τουρκία. [...]

Αυτή [η βρετανική παρουσία στην περιοχή] είναι απαραίτητη για τη στήριξη του ελληνικού στρατού στη χώρα, έτσι ώστε να εκδιωχθεί ο ιταλικός στρατός από την Αλβανία. Επιπλέον, αυτή είναι πολύ αναγκαία για την κάθοδο στην Αδριατική, έτσι ώστε να αναχαιτιστεί η ιταλική επιρροή στην Αλβανία. (σελ. 2)

21 Νοεμβρίου 1940

«ΝΕΑ ΕΠΙΘΕΣΗ ΤΩΝ ΓΕΡΜΑΝΩΝ – ΠΙΘΑΝΩΣ ΝΑ ΚΑΤΕΒΟΥΝ ΣΤΟ ΠΙΒΡΑΛΤΑΡ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ», σελ. 1, στήλη 7.

«ΕΠΙΘΕΣΕΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΤΑΓΜΑΤΩΝ – ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΡΟΣΠΑΘΟΥΝ ΝΑ ΑΝΑΚΟΨΟΥΝ ΤΙΣ ΓΡΑΜΜΕΣ ΑΝΕΦΟΔΙΑΣΜΟΥ ΤΩΝ ΙΤΑΛΩΝ», σελ. 1, στήλη 3, και σελ. 2, στήλη 4.

[...] Έλληνες που πήγαν χθες στην Αθήνα από την πόλη μας⁴⁰⁰ –

Μια ομάδα αποτελούμενη από 60 Έλληνες πήγε στην Ελλάδα από τον σιδηροδρομικό σταθμό του Σίρκετζι⁴⁰¹. Εκατοντάδες φίλοι αυτών και άτομα από το Ελληνικό Προξενείο ήταν εκεί για να ευχηθούν ένα ασφαλές ταξίδι. (σελ. 2)

Η παραπάνω είδηση για τους Έλληνες εθελοντές από την Κωνσταντινούπολη δεν συνοδεύεται από σχετική φωτογραφία.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «ΕΙΠΕ ΟΤΙ ΘΑ ΚΑΤΑΛΑΒΕΙ ΤΗΝ ΚΑΡΔΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ [...]», του Ali İhsan Sabis, σελ. 1, στήλη 4.

[...] κάθε κυβέρνηση που χάνει έναν τέτοιο πόλεμο μπορεί να προβεί σε μια τέτοιου είδους δήλωση [...] προκειμένου να μην ντροπιαστεί ενώπιον του λαού της. [...]

«ΤΟ ΙΤΑΛΙΚΟ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟ ΕΙΔΗΣΕΩΝ ΕΝΗΜΕΡΩΝΕΙ ΓΙΑ ΔΥΟ ΣΤΡΑΤΙΩΤΕΣ ΠΟΥ ΠΕΡΑΣΑΝ ΤΥΧΑΙΑ ΣΤΟ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟ ΕΔΑΦΟΣ – Λόγω των υφιστάμενων καλών σχέσεων γειτονίας, εστάλησαν πίσω», σελ. 3 στήλη 7.

22 Νοεμβρίου 1940

Ο Ελληνο-ιταλικός πόλεμος απασχόλησε λιγότερο τις ειδήσεις μετά την 22η Νοεμβρίου, εξαιτίας της χαμηλής έντασης του πολέμου μεταξύ των ελληνικών και των ιταλικών δυνάμεων. Ωστόσο, τα νέα από τα πολεμικά μέτωπα και κάποιες αναλύσεις συνεχίζουν να δημοσιεύονται. Υπάρχουν ειδήσεις σχετικά με τη θέση της Τουρκίας στις συζητήσεις περί της νέας παγκόσμιας τάξης πραγμάτων.

«ΟΙ ΙΤΑΛΟΙ ΤΡΕΠΟΝΤΑΙ ΣΕ ΑΤΑΚΤΗ ΦΥΓΗ – Οι Έλληνες έσπασαν τις γραμμές άμυνας της Ιταλίας σε μερικά σημεία», σελ. 1, στήλη 5.

Η Ελλάδα εκκαθάρισε τη χώρα από όλες τις δυνάμεις εισβολής.

«Ο ΒΡΕΤΑΝΟΣ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ ΛΕΕΙ ΟΤΙ “ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΚΔΙΩΚΟΥΝ ΤΟΝ ΕΙΣΒΟΛΕΑ”», σελ. 1, στήλη 7.

23 Νοεμβρίου 1940

Τα μέτρα και οι προετοιμασίες που εντείνονται στο εσωτερικό της χώρας για έναν ενδεχόμενο πόλεμο είναι το πιο σημαντικό ζήτημα στα τέλη του Νοεμβρίου. Την 23η Νοεμβρίου, η μεγάλη επικεφαλίδα της *Tasviri Efkar* αφορούσε την κήρυξη του στρατιωτικού νόμου σε έξι πόλεις κοντά στα βαλκανικά κράτη. Ο μόνος χάρτης και το μοναδικό οπτικό υλικό στην πρώτη σελίδα είναι ξανά ο χάρτης του μετώπου της Κορυτσάς.

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΜΠΗΚΑΝ ΣΤΗΝ ΚΟΡΥΤΣΑ – ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΑ ΝΕΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΑΣΗ ΣΤΟ ΠΟΓΡΑΔΕΤΣ», σελ. 1, στήλη 3.

«ΑΣΤΕΙΕΣ ΕΙΚΟΝΕΣ ΣΤΟ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ – Συζητήσεις για τους “αδερφούς” στη Μακεδονία και για ένα λιμάνι σε ακτή του Αιγαίου», σελ. 1, στήλη 5.

24 Νοεμβρίου 1940

«ΕΝΤΟΛΗ ΤΟΥ ΠΑΠΑΓΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΣΤΡΑΤΟ: ΡΙΞΤΕ ΤΑ ΙΤΑΛΙΚΑ ΣΤΡΑΤΕΥΜΑΤΑ ΣΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ! – Η ελληνική άμυνα συνεχίζεται με σθένος», σελ. 1, στήλη 6.

«Ο ΜΕΤΑΞΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕ ΣΤΟΝ ΜΟΥΣΟΛΙΝΙ: ΤΟ ΙΤΑΛΙΚΟ ΕΘΝΟΣ ΘΑ ΖΗΤΗΣΕΙ ΤΟΝ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΝΙΚΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΜΟΥΣΟΛΙΝΙ», σελ. 1, στήλη 7.

«Ο ΒΟΥΛΓΑΡΟΣ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ ΠΗΓΑΙΝΕΙ ΣΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ», σελ. 1, στήλη 4.

Το βουλγαρικό Πρακτορείο Ειδήσεων αρνείται την είδηση σχετικά με το υπόμνημα που απέστειλε η Βουλγαρία στην Ελλάδα. Αρνείται επίσης την είδηση σχετικά με τη

συγκέντρωση δυνάμεων στα ελληνικά και τουρκικά σύνορα.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «ΤΙ ΕΙΔΟΥΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΘΑ ΕΙΧΑΝ ΟΙ ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΤΟΥ ΑΞΟΝΑ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ», του Ali İhsan Sabis, σελ. 1, στήλη 3, και σελ. 3, στήλη 1.

[...] Εάν λάβουμε υπόψη τη χρονική συγκυρία και τους συμμετέχοντες, μπορούμε να μαντέψουμε ποια μπορεί να είναι τα ζητήματα της συζήτησης:

1. Επίθεση της Ιταλίας σε Ελλάδα και Αίγυπτο, και εάν είναι αναγκαία η παροχή βοήθειας, τι είδους βοήθεια και πότε μπορεί να παρασχεθεί ·
2. Προσπάθεια κίνησης κατά του Γιβραλτάρ [...] ·
3. Κατάσταση και διεκδικήσεις της Βουλγαρίας ·
4. Κατάσταση της Τουρκίας ·

[...]

25 Νοεμβρίου 1940

Οι εντεινόμενες φήμες σχετικά με τη βοήθεια από την πλευρά Γερμανίας προς την Ιταλία πυροδοτούν συζητήσεις στις εφημερίδες. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο ο Ελληνο-ιταλικός πόλεμος παρουσιάζεται στο πλαίσιο του γενικού πολέμου του Άξονα κατά της Αντάντ. Η *Tasviri Efkar* αφιερώνει σημαντικό χώρο στον Ελληνο-ιταλικό πόλεμο στην πρώτη και στην τρίτη σελίδα.

«ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗ ΒΡΕΤΑΝΙΑ: ΟΙ ΓΕΡΜΑΝΟΙ ΘΑ ΚΑΤΕΒΟΥΝ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ – Για να υλοποιήσουν αυτό το σχέδιο, θα ζητήσουν διέλευση από τη Βουλγαρία», σελ. 1, στήλη 4.

«ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΚΟΡΥΤΣΑ ΠΟΛΛΕΣ ΒΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ ΒΟΜΒΑΡΔΙΣΤΗΚΑΝ – Ο Έλληνας βασιλιάς Γεώργιος συνεχάρη τον στρατό. Ο Βρετανός Πρωθυπουργός συνεχάρη επίσης τον Μεταξά», σελ. 1, στήλη 6.

«Ο ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΕΙ ΣΤΟΥΣ ΒΟΥΛΓΑΡΟΥΣ ΟΤΙ Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΔΟΒΡΟΥΤΣΑ – Η Γιουγκοσλαβία θα δώσει δυνατά χαστούκια», σελ. 1, στήλη 7.

Όλες οι γιουγκοσλαβικές εφημερίδες έδιναν μεγάλη σημασία στις τελευταίες εξηγήσεις των Βουλγάρων [...] οι εξηγήσεις προκαλούν μεγάλη αντίδραση.

[...] Η [γιουγκοσλαβική] εφημερίδα Πολιτική γράφει ότι «όλες οι διεκδικήσεις που προβάλλει η Σόφια στα γιουγκοσλαβικά εδάφη σε καμία περίπτωση δεν αντιστοιχούν στις υποσχέσεις και τις δεσμεύσεις των σχετικών βουλγαρικών αρχών. Μερικές διακηρύξεις της βουλγαρικής εθνοσυνέλευσης αποδεικνύουν την αλλαγή του προσανατολισμού της Βουλγαρίας. Επίσης, αυτές οι διακηρύξεις είναι πολύ σημαντικές για να περάσουν αθόρυβα.

Αυτή η μη αναγκαία αλλαγή προκάλεσε άγχος στη γιουγκοσλαβική κοινή γνώμη, η οποία ήταν έτοιμη να πιστέψει ότι οι λυπηρές μνήμες του παρελθόντος δεν θα επαναλαμβάνονταν. [...]»

Η εφημερίδα Φωνή του Νότου από τα Σκόπια ισχυρίζεται ότι «οι Βούλγαροι θα πρέπει να ξέρουν ότι η Μακεδονία δεν είναι η Δοβρουτσά. Η κοιλάδα του Βαρδάρη θα αποτελεί πάντα τμήμα της Γιουγκοσλαβίας. Κατακτήθηκε με μεγάλες θυσίες των Γιουγκοσλάβων. [...]

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ: «Η ΕΛΛΑΔΑ ΝΙΚΑ ΟΧΙ ΜΟΝΟΝ ΤΟΝ ΕΧΘΡΟ, ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΤΟ ΕΠΙΘΕΤΙΚΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ», σελ. 1, στήλη 1.

Αυτή η εικόνα που είδα είναι γεμάτη από γεγονότα τα οποία είναι ευχάριστα για να τα παρακολουθεί κανείς. Κανένας δεν μπορεί να κάνει λάθος για το περιεχόμενο των γεγονότων. Επίσης κανένας δεν σκέφτηκε ότι ο πόλεμος στο ελληνο-αλβανικό μέτωπο, ο οποίος άρχισε μετά τα μεσάνυχτα, θα ήταν πόλεμος-αστραπή. Είχε υποτεθεί ότι οι Ιταλοί ίσως να προχωρούσαν μέσα στα εδάφη της Ελλάδας σταδιακά [...].

Ωστόσο, σήμερα όλος ο κόσμος βλέπει με θαυμασμό ότι [...] η εξέλιξη του πολέμου διαφοροποιήθηκε. [...]

Αυτό το μικρό έθνος έδωσε ένα πολύ σημαντικό μάθημα σε άλλα έθνη που τα παράτησαν πολύ εύκολα, μόλις δέχτηκαν επίθεση. [...]

Ωστόσο, δεν αρκεί μόνον να σε θαυμάζουν και να σε επικροτούν, εκεί έγκειται η επιτυχία των Ελλήνων. Αλλά είναι ακόμη απαραίτητο να χρησιμοποιηθεί αυτή η ευκαιρία [...] για να ηττηθεί ο εχθρός με την παροχή μεγαλύτερης βοήθειας προς τους Έλληνες. Η ενίσχυση της βοήθειας είναι ζωτική για τον πόλεμο υπέρ της δημοκρατίας [...].

[...] Ένα ακόμη σημαντικό ζήτημα είναι ότι οι Γερμανοί ίσως να μην μείνουν αδρανείς μπροστά στην κατατρόπωση των συμμάχων τους. [...] Είναι ιδιαίτερα αναγκαίο να αναμένουμε γερμανική βοήθεια προς τους Ιταλούς. Οι Γερμανοί συμπεριφέρθηκαν κατά τον ίδιο τρόπο και βοήθησαν τους συμμάχους τους κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο [...]. Η διαφορά σε αυτόν τον πόλεμο είναι ότι ο ηττημένος σύμμαχος αυτής είναι η Ιταλία, όχι η Αυστρία. [...] Εκείνα τα χρόνια, δεν ήταν βέβαιο ότι η Βουλγαρία θα συμμετάσχει στον πόλεμο. Περίμενε την κίνηση της Γερμανίας. Όπως συνέβη κατά τον παρελθόν, η Βουλγαρία περιμένει ξανά την επίθεση της Γερμανίας για να εμπλακεί στον πόλεμο.

Μόνον η ελληνική νίκη στην Αλβανία θα μπορούσε να ανατρέψει αυτό το ενδεχόμενο. Προτού οι Γερμανοί αρχίσουν να επιτίθενται αιφνιδιαστικά, η Ελλάδα ίσως να λύσει το πρόβλημα της Ιταλίας στην Αλβανία. Εάν αυτό καταστεί εφικτό, η κατεύθυνση του πολέμου ίσως να αλλάξει. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο πρέπει να αξιοποιηθεί αυτή η ευκαιρία που δημιουργήθηκε με την ελληνική νίκη [...].

26 Νοεμβρίου 1940

«ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ: 8.000 ΙΤΑΛΟΙ ΑΙΧΜΑΛΩΤΙΣΤΗΚΑΝ»,
σελ. 1, στήλη 4.

Οι Ιταλοί τρέχουν μακριά από τον ελληνικό στρατό, που κατέλαβε τη Μοσχόπολη και το Πόγραδετς.

Ο Ελληνικός στρατός είναι έξω από το Αργυρόκαστρο – Η ελληνική προέλαση συνεχίζεται.

«ΜΙΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΣΤΟ ΒΟΥΓΑΡΙΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ – Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΜΠΟΡΙΣ ΔΕΧΘΗΚΕ ΔΡΙΜΕΙΑ ΚΡΙΤΙΚΗ», σελ. 1, στήλη 5.

Μέλη του κοινοβουλίου αντιτίθενται σε τυχοδιωκτικές πολιτικές. Αυτή η πολιτική δεν είχε αναγνωριστεί σωστά, καθώς συζητείτο ότι η Τουρκία θα απειλήσει τη Βουλγαρία, σε περίπτωση που η Βουλγαρία θελήσει να καταλάβει λιμάνι προς το Αιγαίο.

«Η ΓΕΡΜΑΝΙΑ ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΕΝΗΜΕΡΩΘΕΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΤΤΑ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ – Έτσι η Γερμανία δεν θεωρεί την Ελλάδα εχθρό», σελ. 1, στήλη 4 (σύντομη είδηση).

Εκπρόσωπος του γερμανικού Υπουργείου Πολέμου είπε σε απάντηση επί ερωτήσεων ξένων εφημερίδων για την αξιολόγηση της Ελλάδας από τη Γερμανία, ότι εφόσον δεν υφίσταται πόλεμος, δεν γίνεται λόγος για εχθρό σε αυτόν τον πόλεμο.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΝΙΚΕΣ», του Ali İhsan Sabis, σελ. 1, στήλη 7.

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ: «ΙΣΧΥΕΙ ΟΤΙ ΣΧΕΔΙΑΖΟΝΤΑΙ ΚΑΠΟΙΕΣ ΚΙΝΗΣΕΙΣ ΤΑΚΤΙΚΗΣ;», σελ. 1, στήλη 1.

[...] Εάν υπάρχει, πρέπει να αφορά τον ελληνο-ιταλικό πόλεμο. Γιατί η ιταλική επίθεση στα Βαλκάνια ενθάρρυνε τους Βούλγαρους σε σχέση με το αίτημά τους για ένα λιμάνι σε ακτή του Αιγαίου. Αυτό θα μπορούσε να προκύψει από μερικά κείμενα του βουλγαρικού Τύπου, ο οποίος συχνά παρουσιάζει μια αυστηρή επιχειρηματολογία. Τυχόν ενίσχυση αυτών των τάσεων στη Βουλγαρία ίσως να καταστήσει ευκολότερη τη βουλγαρική προσπάθεια για απόκτηση του λιμανιού.

Ωστόσο, ακόμη και σήμερα, θέλουμε να πιστεύουμε ότι οι γείτονές μας, οι Βούλγαροι, ίσως βρίσκονται μακριά από μια τέτοια προσπάθεια αναλογιζόμενοι τις εμπειρίες από τον προηγούμενο πόλεμο. [...]

Επιπρόσθετα, ο διάσημος Βρετανός δημοσιογράφος Μ. Garvin υποστηρίζει εντόνως ότι οι Γερμανοί θα κατέβουν για να βοηθήσουν τους Ιταλούς, προκειμένου να σπάσουν την ελληνική αντίσταση. [...] Οι ολοένα και περισσότερες διπλωματικές πρωτοβουλίες αποδεικνύουν τα λεγόμενά του.

27 Νοεμβρίου 1940

«Η ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΟ-ΙΤΑΛΙΚΟ ΜΕΤΩΠΟ – ΟΙ ΙΤΑΛΟΙ ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΠΟΥΝ ΤΟ ΕΛΜΠΑΣΑΝ, ΤΟ ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟ ΔΕΝ ΕΠΕΣΕ ΑΚΟΜΗ – ΟΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΡΟΧΩΡΟΥΝ», σελ. 1, στήλη 4.

«ΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΚΑΙ ΓΕΡΜΑΝΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ – Οι Τούρκοι έλαβαν κάποια προληπτικά μέτρα και ο Χίτλερ αναγκάστηκε να αλλάξει την κίνησή του», σελ. 1, στήλη 3, και σελ. 3, στήλη 7.

Άπειρες οι αποδείξεις για την εξέλιξη αυτής της ήττας του Μουσολίνι σε καταστροφή. [...] Οι επιτυχίες των Βρετανών και των Ελλήνων μαζί με τις προειδοποιήσεις της Τουρκίας επηρέασαν τη Βουλγαρία ώστε να αλλάξει γνώμη.

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ: «ΟΙ ΒΡΕΤΑΝΟΙ ΛΕΝΕ ΟΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΝΙΣΧΥΣΟΥΝ ΤΗ ΒΟΗΘΕΙΑ!», σελ. 1, στήλη 1 και σελ. 3, στήλη 4.

Η εξέλιξη της ελληνικής αντίστασης επηρέασε επίσης τους Βούλγαρους. Επιπλέον, [...] οδήγησε του Βούλγαρους σε μια υπομονετική και προσεκτική συμπεριφορά.

Αυτή η επίδραση των ελληνικών νικών [...] κινητοποίησε την Βρετανία ώστε να παράσχει περισσότερη βοήθεια.

Πολλά κείμενα δημοσιεύονται στον βρετανικό τύπο σχετικά με την ανάγκη ενίσχυσης της βοήθειας προς την Ελλάδα.

[...] Εάν είναι δυνατή η λήψη ταχέων και ορθών αποφάσεων στο αλβανικό μέτωπο προκειμένου να αξιοποιηθεί η Αντάντ, τότε είναι επίσης πολύ πιθανό να υπάρξουν εκθαμβωτικά αποτελέσματα. [...] (σελ. 2)

ΜΑΤΙΕΣ: «Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΜΕΤΑΞΑΣ», του Peyami Safa, σελ. 1, στήλες 6-7.

[...] Ο Μεταξάς, ο οποίος είχε λάβει τη στρατιωτική του εκπαίδευση στη Γερμανία, στην Πολεμική Ακαδημία του Πότσνταμ, αποκαλείτο από τους Γερμανούς ως «Μόλτκε ο Νεότερος». Δεν είναι δύσκολο να καταλάβει κανείς γιατί ένας τέτοιος υψηλός αξιωματούχος έδωσε μια τόσο κατάλληλη απάντηση για ένα ανεξάρτητο έθνος, χωρίς δισταγμό [...] ενάντια στο τελεσίγραφο της Ιταλίας – και μάλιστα από την Ιταλία! Το παράξενο είναι πώς η Ιταλία δεν γνώριζε τον ηγέτη της γείτονος χώρας.

28 Νοεμβρίου 1940

Από την 28η Νοεμβρίου και εξής, δημοσιεύονται ανακοινώσεις και των δύο εμπόλεμων μερών σχετικά με τις εξελίξεις στα μέτωπα, ενώ υπάρχει και αρίθμηση για τις μέρες του πολέμου υπό τον τίτλο «ελληνο-ιταλικό μέτωπο». Η 28η Νοεμβρίου ήταν η «32η Μέρα του Πολέμου».

«ΕΛΛΗΝΟ-ΙΤΑΛΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ – Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΑΣΗ ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ – Ο Μπαντόλιο μετέβη στην Αλβανία για να διασφαλίσει την κατάσταση για την Ιταλία», σελ. 1, στήλη 4.

29 Νοεμβρίου 1940

«Οι TIMES ΕΓΡΑΨΑΝ: ΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ ΔΕΝ ΘΑ ΠΟΛΕΜΗΣΟΥΝ ΜΕ ΤΟΥΣ ΒΟΥΛΓΑΡΟΥΣ ΟΣΟ ΟΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ ΔΕΝ ΕΠΙΤΙΘΕΝΤΑΙ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ», σελ. 1, στήλη 5.

Προπαγανδιστές δηλώνουν ότι ο Άξονας δεν θα σταματήσει την τουρκική εισβολή στη Βουλγαρία, όσο δεν στρέφεται κατά του Άξονα.

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΣΠΑΣΑΝ ΝΕΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ ΑΜΥΝΑΣ ΤΩΝ ΙΤΑΛΩΝ – Ο ΜΠΑΝΤΟΛΙΟ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙ ΝΑ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙ ΤΟΝ ΙΤΑΛΙΚΟ ΣΤΡΑΤΟ», σελ. 1, στήλη 7.

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ: «ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΥΠΑΡΧΕΙ ΜΟΝΟ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΛΑΩΝ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ», σελ. 1, στήλη 1, και σελ. 3, στήλη 4.

[...] Εάν οι Βούλγαροι διατηρήσουν στη μνήμη τους τις εμπειρίες που είχαν μαζί μας κατά τα τελευταία τριάντα χρόνια, θα επιλέξουν να είναι μαζί μας αντί να εμπλακούν σε μια περιπέτεια.

Εάν οι Βούλγαροι σκεφτούν δίκαια και με έλεος, γνωρίζουν ότι τα Βαλκάνια θα μπορούσαν να φτάσουν σε μια συμφωνία μόνο μεταξύ [των χωρών] τους. Κατά πρώτον, εμείς οι Τούρκοι είμαστε το έθνος με το οποίο οι Βούλγαροι μπορούν να έχουν την καλύτερη επικοινωνία. Γιατί ήμασταν πολίτες της ίδιας πατρίδας με τους Βούλγαρους και ζούσαμε κάτω από την ίδια στέγη για τετρακόσια χρόνια και μοιραζόμασταν την ίδια μοίρα.

[...] Οι γείτονές μας οι Βούλγαροι θα πρέπει να γνωρίζουν ότι δεν θα υπάρξει ειρήνη στα Βαλκάνια, εάν γίνουν εργαλείο των πολύπλοκων και βρώμικων πολιτικών και συμφερόντων των Ευρωπαίων. [...] (σελ. 2)

Το προαναφερθέν κύριο άρθρο της *Tasviri Efşkâr* έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς αποδεικνύει την ύπαρξη ενός είδους βαλκανικής αλληλεγγύης ενάντια «στις επεκτατικές και ιμπεριαλιστικές ευρωπαϊκές δυνάμεις». Οι Τούρκοι διανοούμενοι εκείνων των ημερών φαίνονταν να έχουν συναίσθηση του δικαιώματος των μικρών κρατών για ύπαρξη, αισθανόμενοι μια συμπάθεια λόγω του δικού τους Πολέμου της Ανεξαρτησίας. Ο Πόλεμος της Ανεξαρτησίας ήταν ένα σημείο καμπής, που συμβολίζει τη ρήξη με τη λογική της αυτοκρατορίας. Η Τουρκική Δημοκρατία έγινε ρεαλιστική. Ο τυχодиωκτικός επεκτατισμός εθεωρείτο για τα μικρά

κράτη ένα παλιομοδίτικο μοντέλο για τον λόγο ότι ο επεκτατισμός εξαντλεί την ισχύ των μικρών κρατών και εξυπηρετεί τις μεγάλες δυνάμεις – σύμφωνα με τους Τούρκους διανοούμενους.

30 Νοεμβρίου 1940

«ΤΟ ΣΥΝΘΗΜΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ: ΝΑ ΡΙΞΟΥΜΕ ΤΟΥΣ ΙΤΑΛΟΥΣ ΣΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ – Οι Έλληνες συνεχίζουν την προέλαση και καταλαμβάνουν νέες βάσεις», σελ. 1, στήλη 5.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «ΕΛΛΗΝΟ-ΙΤΑΛΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ», του Ali İhsan Sabis, σελ. 1, στήλη 5.

Η πρώτη φάση του πολέμου, που ξεκίνησε την 28η Οκτωβρίου και τελείωσε στις 22 Νοεμβρίου μαζί με την κατάληψη της Κορυτσάς από τους Έλληνες, έχει μερικά σημεία άξια προσοχής: ανεπάρκεια των ιταλικών προετοιμασιών για πόλεμο παρά την ύπαρξη επαρκών ανδρών για αυτήν τη δραστηριότητα, και ανεπάρκεια ψυχολογικής προετοιμασίας των Ιταλών ανώτατων αξιωματούχων (για παράδειγμα απουσία πάθους και διάθεσης των Ιταλών στρατιωτών για αυτήν την επιχείρηση, απουσία ενστερνισμού του λόγου της επιχείρησης και απουσία διάθεσης να πεθάνουν για αυτόν τον λόγο).

Από την άλλη, οι Έλληνες είχαν προετοιμαστεί ανάλογα με τις ικανότητες του εχθρού τους. Η ψυχολογική προετοιμασία του ελληνικού λαού πραγματοποιήθηκε αρχίζοντας με την κακόβουλη επίθεση κατά του καταδρομικού «Έλλη», προκειμένου να ευαισθητοποιηθεί και να ξησηκωθεί η κοινωνία ζητώντας εκδίκηση. Έτσι, το πρόσφατο τελεσίγραφο ήταν απλώς η αφορμή, για να ξεκινήσει η ενεργός άμυνα της χώρας με το σκεπτικό ότι αυτή ήταν η τελευταία σταγόνα. Αυτά είναι τα πιο βασικά χαρακτηριστικά της πρώτης φάσης του πολέμου. (σελ. 1)

[...] Η πρώτη φάση του πολέμου γέμισε θάρρος και ελπίδα τους Έλληνες, και θα σταματήσει την επέκταση του αιμοβόρου πολέμου σε άλλα βαλκανικά κράτη, ενδεχομένως μέχρι την άνοιξη. Οι βρετανικές

αεροπορικές δυνάμεις παρείχαν επιτυχή υποστήριξη στις ελληνικές δυνάμεις. [...] (σελ. 3)

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1940

Κατά τη διάρκεια του Δεκεμβρίου, η *Tasviri Efkar* άρχισε να δημοσιεύει πολλές φωτογραφίες από το μέτωπο του πολέμου. Αυτές οι φωτογραφίες παρουσίαζαν ξεκάθαρα την ένδοξη στάση και τα κατορθώματα του ελληνικού στρατού.

1 Δεκεμβρίου 1940

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ: «ΕΚΑΝΕ ΛΑΘΟΣ Η ΙΤΑΛΙΑ ΣΕ ΟΛΑ ΤΑ ΣΧΕΔΙΑ ΤΗΣ;», σελ. 1, στήλη 1.

Για πόσο καιρό θα συνεχιστεί η ήττα των Ιταλών στο μέτωπο είναι άγνωστο. [...] Οι Ιταλοί είναι σίγουρα πολύ ενοχλημένοι από αυτήν την κατάσταση. [...] επιλέγοντας τον Στρατηγό Μπαντόλιο, ο οποίος είναι 71 ετών, [...] οι Ιταλοί επιλέγουν ένα πρόσωπο πιο έμπειρο αλλά και πιο αργό. [...] Στην πραγματικότητα είναι γνωστό ότι η φασιστική κυβέρνηση στην Ιταλία φέρνει κάποιον που δεν υποστηρίζει το καθεστώς, όπως ο Μπαντόλιο, για να λύσει τα προβλήματα που προκύπτουν από τις ανεπιτυχείς πολιτικές σε κάθε πόλεμο.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ», του Ali İhsan Sabis, σελ. 1, στήλη 5.

«ΟΙ ΙΤΑΛΟΙ ΣΚΟΤΩΝΟΥΝ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΥΣ ΠΟΥ ΠΑΡΑΔΙΔΟΥΝ ΤΑ ΟΠΛΑ – Παρά το γεγονός ότι οι Έλληνες επιτυγχάνουν νίκες στον μέτωπο, το Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων και οι ελληνικές ειδήσεις σχετικά με τον πόλεμο είναι προσεκτικά», σελ. 1, στήλη 2, και σελ. 3, στήλη 2.

Οι *Times* γράφουν ότι οι Έλληνες συνεχίζουν να σπάνε την ιταλική άμυνα. [...] Σύμφωνα με κάποιες ειδήσεις οι Ιταλοί ενίσχυσαν την

ιταλική άμυνα σε μερικά σημεία ανακοινώνοντας ότι ένας στους δέκα αξιωματικούς που κατέθεσαν τα όπλα θα τουφεκιστεί.

[...] Οι επιχειρήσεις των Ελλήνων συνεχίζονται σύμφωνα με τα σχέδια του ελληνικού στρατού [...]. Φαίνεται ότι η έκβαση του πολέμου θα είναι επιτυχής για τους Έλληνες.

«ΤΑ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ ΘΑ ΠΑΡΑΔΙΔΟΝΤΑΝ ΛΟΓΩ ΛΙΜΟΥ – Όταν άρχισε ο πόλεμος, υπήρχαν αποθέματα για μερικούς μήνες. Οι Ιταλοί δεν μπόρεσαν να διατηρήσουν αυτό το απόθεμα», σελ. 1, στήλη 4.

[...] Έτσι, ο αριθμός των φρουρών μειώθηκε [...]. Σύμφωνα με κάποιους σχολιαστές αυτά τα νησιά θα μπορούσαν να παραδοθούν σε δυο-τρεις μήνες.

Σε γραπτά του Πεγιαμί Σαφά είναι ευδιάκριτη η συμπάθεια για τις φασιστικές δομές της Γερμανίας.

ΜΑΤΙΕΣ: «ΠΑΓΚΟΙ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ», του Peyami Safa, σελ. 1, στήλες 6-7.

[...] Ένας νέος άνθρωπος που μπορεί να περάσει τον χρόνο του; [...] Μετά την πτώση της Γαλλίας, είχε ιδρυθεί στη Γαλλία από τους Γερμανούς Υπουργείο Νεολαίας και Πάγκων Εργασίας Νέων. [...] Συνδυάζουν τα παίγνια με ένα πολύ αυστηρό πρόγραμμα εκμάθησης, μελέτης και εργασίας⁴⁰².

2 Δεκεμβρίου 1940

«Η ΓΕΡΜΑΝΙΑ ΠΟΥ ΕΜΕΙΝΕ ΜΟΝΗ ΤΗΣ ΕΞΑΙΤΙΑΣ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥΣΑΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ ΔΕΝ ΘΑ ΚΑΤΕΒΕΙ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ – ΘΑ ΕΠΙΤΕΘΕΙ ΣΤΗ ΒΡΕΤΑΝΙΑ», σελ. 1, στήλη 7.

Εξαιτίας αυτών των ειδήσεων, η Βρετανία συνεχίζει τις προετοιμασίες για υποβρύχια.

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΟΝΤΑΙ ΠΡΟΣ ΤΟ ΠΟΓΡΑΔΕΤΣ»,
σελ. 1, στήλη 4.

Οι Ιταλοί επιτέθηκαν με μερικές νέες δυνάμεις. Ωστόσο, οι Ιταλοί υποκόπτουν στις ελληνικές ξιφολόγχες. [...] Η Αμερική θα παράσχει πολεμικό εξοπλισμό στους Έλληνες.

3 Δεκεμβρίου 1940

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΡΟΕΛΑΥΝΟΥΝ – Κατά τη διάρκεια μια ανεπιτυχούς άμυνας, ο επικεφαλής ενός ιταλικού συντάγματος σκοτώθηκε», σελ. 1, στήλες 6-7, και σελ. 3, στήλη 3.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «ΟΡΙΣΜΕΝΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΟ-ΙΤΑΛΙΚΟ ΠΟΛΕΜΟ», του Ali İhsan Sabis, σελ. 1, στήλη 5.

Οι Ιταλοί σχεδίασαν και πραγματοποίησαν την επίθεση κατά της Ελλάδας. Η Ελλάδα δεν προκάλεσε ούτε προέβαλε καμία διεκδίκηση έναντι της Ιταλίας. Έτσι, η Ιταλία δεν χρειαζόταν να ανησυχεί για την υπεράσπιση της χώρας, την προστασία της εθνικής τιμής και της αξιοπρέπειας.

Διεκδίκούσε κάποια εδάφη από την Ελλάδα υπέρ της Αλβανίας και τη δημιουργία μακεδονικής κυβέρνησης υπό τον έλεγχο της Ιταλίας. [...] Σε αυτήν την περίπτωση, η Ιταλία έπρεπε να διαθέτει καλά καταστρωμένα σχέδια.

Στην πραγματικότητα, τα γεγονότα μέχρι σήμερα αποκαλύπτουν το αντίθετο. [...] Τώρα προσπαθούν να σώσουν ό,τι κατέστρεψαν.

ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ: «Η ΝΕΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ», του Mustafa Şer, σελ. 3, στήλες 6-7.

[...] Κάποια πράγματα συμβαίνουν στη Βουλγαρία. Οι καταιγίδες και οι κεραυνοί σταμάτησαν. Κυριάρχησε η λογική των Βουλγάρων. Στο πολιτικό σκηνικό πραγματοποιούνται κάποια βήματα προς την ειρήνη. Ας εμπιστευτούμε τη διακριτικότητα των Βουλγάρων.

4 Δεκεμβρίου 1940

«ΟΥΤΕ Ο ΜΠΑΝΤΟΛΙΟ ΔΕΝ ΜΠΟΡΟΥΣΕ ΝΑ ΣΤΑΜΑΤΗΣΕΙ ΤΗΝ ΗΤΤΑ – ΕΝΑ ΝΕΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑ: ΥΠΑΡΧΕΙ ΤΟ ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΟ Ο ΧΙΤΛΕΡ ΝΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙ ΝΑ ΚΑΤΕΒΕΙ ΣΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ ΓΙΑ ΝΑ ΠΑΡΕΜΠΟΔΙΣΕΙ ΜΙΑ ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΥΠΟ ΑΥΤΕΣ ΤΙΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ», σελ. 1, στήλες 1-4.

«Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΟ-ΙΤΑΛΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ – 38η ΗΜΕΡΑ», σελ. 1 στήλη 4.

«ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΟΥ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ: ΕΙΝΑΙ ΚΑΤΑΝΟΗΤΟ ΟΤΙ ΟΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ ΕΙΝΑΙ ΓΙΑ ΑΜΥΝΤΙΚΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ», σελ. 1, στήλη 5.

«ΟΙ ΡΩΣΟΙ ΕΚΤΙΜΟΥΝ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ – ΤΟ ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ ΤΩΝ ΒΡΥΞΕΛΛΩΝ ΛΕΕΙ ΟΤΙ Η ΤΟΥΡΚΙΑ ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΥΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΣΤΟ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ», σελ. 3, στήλη 6.

5 Δεκεμβρίου 1940

Στο κύριο άρθρο της *Tasviri Efkâr*, ο αναγνώστης μπορεί να διαβάσει και αναφορές στο οθωμανικό παρελθόν. Επιπλέον αξίζει να σημειωθεί ότι οποιοδήποτε άρθρο σχετικά με τη Βαλκανική εκφράζει και μια νοσταλγία, καθώς οι περισσότεροι δημοσιογράφοι είχαν καταγωγή από τη Θεσσαλονίκη, την πρωτεύουσα της διανοήσης πριν τους Βαλκανικούς πολέμους. Αυτή η νοσταλγία διακρίνεται στο ακόλουθο άρθρο.

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ: «ΜΙΑ ΑΚΟΜΗ ΚΑΛΗ ΦΩΝΗ ΑΠΟ ΤΗ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ», σελ. 1, στήλη 1, και σελ. 3, στήλη 4.

[...] Η Τουρκία προσπάθησε να δημιουργήσει καλές σχέσεις γειτονίας με τη Βουλγαρία περισσότερο από ό,τι με άλλες χώρες [...] Η Τουρκία προσπαθούσε [...] να διατηρήσει την ειρήνη και την τάξη

στα Βαλκάνια. [...] Μια απόδειξη αυτής της πολιτικής είναι το γεγονός ότι μόνον η Τουρκία είναι η χώρα που δεν προβάλλει εδαφικές διεκδικήσεις έναντι των άλλων βαλκανικών χωρών. [...] Ωστόσο, [μπορούσε να] ήταν πιθανή μια τέτοια απαίτηση, καθώς πριν από είκοσι πέντε χρόνια η Ρούμελη⁴⁰³, η οποία αποτελεί τώρα το μεγάλο πρόβλημα μεταξύ των βαλκανικών κρατών, ήταν ιδιοκτησία της Τουρκίας⁴⁰⁴ και σε αυτά τα εδάφη η Τουρκία κυριαρχούσε για αιώνες. Ωστόσο, μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους αποδεχτήκαμε τα τετελεσμένα με μεγάλη σύνεση, μολονότι αυτό καίει τις καρδιές μας. Κάναμε μια παραχώρηση για την ειρήνη και την τάξη στα Βαλκάνια με το να μην ανοίξουμε τη συζήτηση για εδάφη. [...]

Από την άλλη, ο Βούλγαρος δημοσιογράφος έγραψε σχετικά με τα όνειρά του για την Αδριανούπολη. [...] Σκεφτήκαμε να γράψουμε σχετικά με τα όνειρά μας για τη Φιλιπούπολη απαντώντας σε αυτό το κείμενο [...] ενώ η Αδριανούπολη δεν έγινε ποτέ βουλγαρική πόλη η Φιλιπούπολη ήταν μια οθωμανική πόλη για πέντε αιώνες. [...] Ωστόσο, αυτή η χρονική περίοδος δεν είναι εποχή για όνειρα. Ως εκ τούτου, είναι απαραίτητο να μην λειτουργήσει ως ένα εργαλείο των μεγάλων δυνάμεων για την επίλυση των προβλημάτων μεταξύ των βαλκανικών κρατών.

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΥΝΕΧΙΖΟΥΝ ΝΑ ΠΡΟΧΩΡΟΥΝ ΠΑΡΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΤΩΝ ΙΤΑΛΩΝ ΓΙΑ ΑΜΥΝΑ – Ιταλικά τάγματα που δεν θέλουν να αιχμαλωτιστούν τρέπονται σε φυγή», σελ. 1, στήλη 3.

«ΤΟ ΠΛΗΡΕΣ ΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΟΜΙΛΙΑΣ ΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΟΥ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ», σελ. 1, στήλη 4, και σελ. 3, στήλη 3.

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ: «ΧΙΤΛΕΡ ΚΑΙ ΜΟΥΣΟΛΙΝΙ, ΠΟΙΟΣ ΗΓΕΙΤΑΙ ΤΟΥ ΑΛΛΟΥ;», του Peyami Safa, σελ. 3.

Οι υπαναχωρήσεις του φασιστικού στρατού παράλληλα με την άνοδο της φασιστικής ιδεολογίας αποδεικνύουν ότι ο Χίτλερ θα μπορούσε να θεωρηθεί μαθητής του δασκάλου Μουσολίνι

αναφορικά με την ιδεολογία και τα σχέδια, ωστόσο, στον τομέα των διεθνών ενεργειών και του πολέμου ο Χίτλερ θα μπορούσε να είναι ο δάσκαλος του ανίκανου μαθητή Μουσολίνι.

6 Δεκεμβρίου 1940

Η *Tasviri Efkâr* δημοσιεύει μια γελοιογραφία –δημοσιευμένη σε ελβετική εφημερίδα– η οποία εξευτελίζει τον ιταλικό στρατό παρουσιάζοντας την εξής εικόνα: μια πινακίδα που έχει τοποθετηθεί στα σύνορα Γαλλίας-Ιταλίας και γράφει χαρακτηριστικά: «Έλληνες Στρατιώτες! Παρακαλούμε σταματήστε Εδώ, αυτά είναι τα σύνορα της Γαλλίας»⁴⁰⁵.

«ΜΙΑ ΜΕΓΑΛΗ ΜΑΧΗ ΑΝΑΜΕΝΕΤΑΙ ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ – ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΗΡΑΝ ΤΗΝ ΠΡΕΜΕΤΗ, ΤΩΡΑ ΕΙΝΑΙ Η ΣΕΙΡΑ ΤΟΥ ΕΛΜΠΑΣΑΝ», σελ. 1, στήλη 2, και σελ. 3, στήλη 2.

Νέες καταλήψεις θα πραγματοποιηθούν [...]. Η νίκη θα είναι της Ελλάδας!

«ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΟ-ΙΤΑΛΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ – 40ή ΗΜΕΡΑ», σελ. 1, στήλη 2.

7 Δεκεμβρίου 1940

Ο πόλεμος στην Αλβανία υποστηρίζεται και παρακολουθείται από την *Tasviri Efkâr* μέσω χαρτών και στρατιωτικών αναλύσεων. Στις 7 Δεκεμβρίου, περισσότερο από το μισό της πρώτης σελίδας αφορούσε ειδήσεις σχετικά με τον Ελληνο-ιταλικό πόλεμο. Στο κάτω μέρος της σελίδας υπάρχει μια φωτογραφία του Μεταξά και του στρατηγού Παπάγου, η οποία συνοδεύεται από το εξής κείμενο:

Ο στρατηγός Παπάγος είναι γνωστό πρόσωπο στην Τουρκία. Ήταν μαζί με τον Ατατούρκ κατά τη διάρκεια των θρακικών επιχειρήσεων και [...] η αξία του εκτιμήθηκε από τον Αιώνιο Αρχηγό μας. Σε αυτήν τη φωτογραφία, μπορεί κανείς να δει τον στρατηγό Μεταξά, ο οποίος είναι επίσης πολύτιμος ανώτατος στρατιωτικός αξιωματούχος και εξέχουσα προσωπικότητα της σημερινής ελληνικής νίκης.

«Ο ΜΠΑΝΤΟΛΙΟ ΠΑΡΑΙΤΗΘΗΚΕ – Στη θέση του διορίστηκε ο στρατηγός Kavallero», σελ. 1, στήλη 5, και σελ. 3, στήλη 3.

Αυτό το ζήτημα αποκάλυψε τη σύγκρουση μεταξύ του φασιστικού καθεστώτος και του στρατού.

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ: «ΠΡΟΣΟΧΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΛΕΥΡΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΑΡΑ ΤΙΣ ΝΙΚΕΣ ΤΟΥΣ», σελ. 1, στήλη 1, και σελ. 3, ολόκληρη η στήλη 5.

[...] Ο ελληνικός στρατός προχωρά προς το Ελμπασάν. Στο Ελμπασάν πιθανόν να πραγματοποιηθεί μεγάλη μάχη. [...] Αυτή η μάχη μπορεί να επηρεάσει όλη την Αλβανία. Εάν λάβει χώρα μια τέτοια μεγάλη μάχη και οι Έλληνες νικήσουν, οι ιταλικές βάσεις στην Αυλώνα και στη νότια Αλβανία μπορεί να πέσουν στα χέρια των Ελλήνων. Ωστόσο, εάν οι Ιταλοί κερδίσουν αυτή τη μάχη, οι ελληνικές δυνάμεις θα πρέπει πιθανόν να υπαναχωρήσουν.

Αυτό το ενδεχόμενο είναι το ύψιστο ζήτημα συζήτησης στα ελληνικά αρχηγεία, και έτσι, είναι τόσο προσεκτικοί. [...]

[...] Οι προσεκτικές κινήσεις των ελληνικών αρχηγείων μετά την έναρξη του πολέμου είναι αξιοθαύμαστες.

«Η ΟΠΙΣΘΟΧΩΡΗΣΗ ΤΩΝ ΙΤΑΛΩΝ ΕΞΕΛΙΧΘΗΚΕ ΣΕ ΗΤΤΑ – ΚΑΤΕΛΗΦΘΗ Η ΑΚΤΗ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΣΑΡΑΝΤΑ – ΚΑΤΕΛΗΦΘΗ ΤΟ ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟ – ΤΑ ΦΗΜΙΣΜΕΝΑ ΙΤΑΛΙΚΑ ΤΑΓΜΑΤΑ ΘΑΝΑΤΟΥ ΚΑΤΑΣΤΡΑΦΗΚΑΝ», σελ. 1, στήλη 1, και σελ. 3, στήλη 2.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «ΒΑΛΚΑΝΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΕΜΟΣ», του Muharrem Feyzi Togay, σελ. 2, στήλη 7.

Οι ιταλικές δυνάμεις [...] νικήθηκαν από τον ελληνικό στρατό που ενήργησε με αλτρουισμό. Παρά το γεγονός ότι ο πόλεμος ήταν ένα ζήτημα τιμής για την Ιταλία, [οι Ιταλοί] δεν κατάφεραν να υπερασπιστούν ούτε τα αλβανικά σύνορα.

[...] Είναι η πρώτη ήττα της Ιταλίας στην ευρωπαϊκή ήπειρο · ως εκ τούτου, είναι πιθανόν να έχει μεγάλη επίδραση στη γενική πολιτική κατάσταση.

18 Δεκεμβρίου 1940

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ: «ΕΝΑ ΚΡΙΣΙΜΟ ΣΗΜΕΙΟ ΚΑΜΠΗΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΣΗΜΕΡΑ», σελ. 1, στήλη 1.

«ΕΛΛΗΝΟ-ΙΤΑΛΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ – ΣΥΝΕΧΕΙΣ ΥΠΟΧΩΡΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΙΤΑΛΩΝ – Οι Ιταλοί ισχυρίζονται ότι το ανώτατο διοικητικό συμβούλιο είναι έκπληκτο», σελ. 1, στήλη 3.

ΜΑΤΙΕΣ: «ΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΒΑΡΥΤΗΤΑΣ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ», του *Reyami Safa*, σελ. 1, στήλη 6-7.

Οι ξιφολόγχες των Ελλήνων έσβησαν τις ελπίδες των Ιταλών για εισβολή στα αλβανικά εδάφη. Από τώρα και στο εξής, τα σχέδια για τις απέναντι ακτές της Αδριατικής ανατρέπονται και οι Ιταλοί στρατιώτες υποχωρούν στην Αλβανία. Τρέχουν ακόμη πίσω προς την πατρίδα τους, ο πόλεμος δεν μπορεί να σταματήσει εκεί. Το επίκεντρο του πολέμου βρίσκεται σήμερα εκεί. Αμφότερες οι πλευρές προσπαθούν να εξαντλήσουν την αντίσταση του εχθρού. Εάν η Γερμανία δεν έχει άλλες εδαφικές διεκδικήσεις –αυτό δεν είναι βέβαιο σε καμία περίπτωση–, [...] τότε η Ελλάδα και η Βρετανία μπορούν να τερματίσουν τον πόλεμο λέγοντας μπίνγκο!

ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ ΤΗΣ TASVİR: «ΤΟ ΑΠΟΤΥΧΗΜΕΝΟ ΣΧΕΔΙΟ ΤΟΥ GRAZIANI», σελ. 5, στήλη 6-7.

19 Δεκεμβρίου 1940

Υπάρχει μια φωτογραφία ενός Έλληνα εύζωνα στρατιώτη και ενός Ιταλού αιχμαλώτου πολέμου στην πρώτη σελίδα της *Tasviri Efkar*, στις 19 Δεκεμβρίου.

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ: «ΟΙ ΛΟΓΟΙ ΤΗΣ ΗΤΤΑΣ ΤΩΝ ΙΤΑΛΩΝ», σελ. 1, στήλη 1, και σελ. 3, στήλη 5.

Η κατάσταση των Ιταλών είναι πολύ σοβαρή και είναι δύσκολο να αστευτεί κανείς σχετικά με αυτό. Ωστόσο, αυτό που έλαθαν μας θυμίζει τη λαϊκή σοφία: ότι δηλαδή χάνεις και αυτό που έχεις όταν θες να αποκτήσεις κάτι παραπάνω, το οποίο είναι λιγότερο σημαντικό. [...]

[...] Οι φασίστες ανώτατοι αξιωματούχοι διέπραξαν ένα μεγάλο λάθος: ήταν δύσκολο να μεταμορφώσεις διά της βίας ένα πολιτισμένο ιταλικό έθνος, στο οποίο δεν αρέσει να πολεμά, σε ένα πολεμικό έθνος. [...] Οι απώλειες και οι απογοητεύσεις στην Αλβανία και στην Αίγυπτο οφείλονταν στην έλλειψη κατανόησης της αδυναμίας μετάλλαξης του αίματος και του πνεύματος [ενός έθνους]. [...] Μια πολύ κρίσιμη εποχή για τους Ιταλούς αρχίζει τώρα. Πώς εξελίσσονται οι μοίρες των εθνών, τα οποία εργάζονται σκληρά, αγαπούν τη βιομηχανική ανάπτυξη και είναι λάτρες της μουσικής, θα το δούμε. (σελ. 2)

«ΟΙ ΙΤΑΛΟΙ ΥΠΟΧΩΡΟΥΝ ΠΡΟΣ ΤΟ ΤΕΠΕΛΕΝΙ», σελ. 1, στήλη 2, και σελ. 3, στήλη 3.

20 Δεκεμβρίου 1940

«Ο ΤΣΩΡΤΣΙΑ ΑΝΕΛΥΣΕ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ», σελ. 1, στήλη 2, και σελ. 3, στήλη 2.

Οι Ιταλοί δεν πολεμούν εθελοντικά. Υπάρχουν μερικά τέτοια παραδείγματα. Ίσως αυτός ο πόλεμος να μην τελειώσει μέχρι το 1944, αλλά το αποτέλεσμα θα είναι η νίκη μας. (σελ. 1)

[...] Έχουμε δει Ιταλούς σε άλλα ιστορικά γεγονότα, στα οποία αυτοί επέδειξαν μεγάλη γενναιότητα. Δεν μπορώ να κατηγορήσω ένα έθνος ότι δεν μπορεί να πολεμήσει, [ένα έθνος] για το οποίο τρέφουμε συμπάθεια και με το οποίο δεν θελήσαμε ποτέ να βρεθούμε σε πόλεμο. Είναι προφανές ότι οι Ιταλοί σήμερα δεν θέλουν να πολεμήσουν. (σελ. 2)

«Ο ΜΕΤΑΞΑΣ ΕΒΓΑΛΕ ΛΟΓΟ», σελ. 1, στήλη 3, και σελ. 3, στήλη 4.

Είπε ότι ο πόλεμος θα λήξει με ολοκληρωτική ήττα των Ιταλών.

«ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΟ-ΙΤΑΛΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ – 53η ΗΜΕΡΑ», σελ. 1, στήλη 3.

21 Δεκεμβρίου 1940

Αυτή είναι μια σημαντική μέρα για την *Tasviri Efkar* για τον λόγο ότι είναι αφιερωμένη στον Ναμίκ Κεμάλ, ο οποίος ήταν μια από τις ηγετικές φιγούρες της *Tasviri Efkar* και της τουρκικής πολιτικής ιστορίας. Έτσι, υπάρχει μικρότερος χώρος για εξωτερικές ειδήσεις στην πρώτη σελίδα. Στο κύριο άρθρο της εφημερίδας οι απόψεις για τον Ναμίκ Κεμάλ είναι πολύ αποκαλυπτικές όσον αφορά την ιδεολογικο-πολιτική θέση της *Tasviri Efkar*. Ιδίως οι αναφορές στον τουρκισμό θα πρέπει να τοποθετηθούν μέσα σε αυτό το πλαίσιο.

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ: «ΜΠΟΡΟΥΜΕ ΝΑ ΜΙΛΑΜΕ ΓΙ' ΑΥΤΟΝ ΟΣΟ ΘΕΛΟΥΜΕ!», σελ. 1, στήλη 1, και σελ. 3, στήλη 5.

Μερικές φορές στο παρελθόν δεν μπορούσαμε να το κάνουμε αυτό.

[...] Η μεγαλύτερη συνεισφορά του στον τουρκισμό είναι οι προσπάθειές του να διαδώσει την ιδέα της πατρίδας στο έθνος μας μέσα από αυτά που έγραψε για διακεκριμένες προσωπικότητες της εθνικής μας ιστορίας. [...]

«ΤΟ ΒΡΕΤΑΝΙΚΟ ΝΑΥΤΙΚΟ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ ΣΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ ΤΗΣ ΑΔΡΙΑΤΙΚΗΣ – Η ΑΥΛΩΝΑ ΒΟΜΒΑΡΔΙΖΕΤΑΙ, ΟΙ ΙΤΑΛΟΙ ΠΥΡΠΟΛΗΣΑΝ ΤΟ ΤΕΠΕΛΕΝΙ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΛΕΙΣΟΥΡΑ – Η ΔΙΑΤΑΓΗ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΟΥ ΠΑΠΑΓΟΥ», σελ. 1, στήλη 7.

22 Δεκεμβρίου 1940

«ΒΟΜΒΑΡΔΙΣΜΟΣ ΣΤΑ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ – ΑΡΧΙΣΕ Ο ΛΙΜΟΣ ΣΤΑ ΝΗΣΙΑ», σελ. 1, στήλη 7.

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΥΝΕΧΙΖΟΥΝ – ΒΟΜΒΑΡΔΙΣΜΟΣ ΣΕ ΤΕΠΕΛΕΝΙ ΚΑΙ ΚΛΕΙΣΟΥΡΑ – 600 ΑΙΧΜΑΛΩΤΟΙ ΠΟΛΕΜΟΥ», σελ. 1, στήλη 7, και σελ. 3 στήλη 3.

«ΕΠΙΘΕΣΗ ΣΤΗΝ ΑΔΡΙΑΤΙΚΗ – ΠΩΣ ΒΟΜΒΑΡΔΙΣΤΗΚΕ Η ΑΥΛΩΝΑ;», σελ. 1, στήλη 4, και σελ. 3, στήλη 1.

«ΑΥΞΑΝΟΜΕΝΟΣ ΑΝΤΙ-ΣΗΜΙΤΙΣΜΟΣ ΣΤΗ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ», σελ. 3, στήλη 2.

Η βουλγαρική εθνοσυνέλευση θέσπισε έναν νόμο [...]. Οι Εβραίοι θα κρατηθούν μακριά από την πολιτιστική, πολιτική και στρατιωτική ζωή. Επίσης, οι οικονομικές τους δραστηριότητες θα περιοριστούν [...] οι Εβραίοι δεν θα παίρνουν πλέον τη βουλγαρική υπηκοότητα. Όλα τα άτομα, που έχουν Εβραία μητέρα ή Εβραίο πατέρα, θα θεωρούνται Εβραίοι από άποψη θρησκείας και φυλής.

23 Δεκεμβρίου 1940

«ΟΙ ΙΤΑΛΟΙ ΒΡΙΣΚΟΝΤΑΙ ΠΟΛΥ ΚΟΝΤΑ ΣΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ – ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΝΑΥΤΙΚΟ ΕΙΝΑΙ ΣΤΗΝ ΑΔΡΙΑΤΙΚΗ», σελ. 1, στήλη 2.

«ΛΙΜΟΣ ΣΤΑ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ – ΜΟΝΟ 50 ΓΡΑΜΜΑΡΙΑ ΨΩΜΙ ΑΝΑ ΑΤΟΜΟ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ», σελ. 1, στήλη 3.

Οι άνθρωποι άρχισαν να τρώνε χορτάρι. Όλα τα αγαθά κατασχέθηκαν. [...] Οι Έλληνες μεταφέρθηκαν σε καταυλισμούς όπου ζουν υπό φρικτές συνθήκες υγιεινής.

«ΒΡΕΤΑΝΟ-ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ – Βρετανός Στρατηγός στην Ελλάδα εξηγεί τις επιθέσεις κατά των Ιταλών μέχρι σήμερα», σελ. 5, στήλη 4.

24 Δεκεμβρίου 1940

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΤΕΛΑΒΑΝ ΤΗ ΧΙΜΑΡΑ – ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΠΟΛΛΟΙ ΑΙΧΜΑΛΩΤΟΙ ΠΟΛΕΜΟΥ ΚΑΙ

ΣΥΛΛΗΦΘΕΝΤΕΣ», σελ. 1, στήλη 7, και σελ. 5, στήλη 3.

«Ο ΤΣΩΡΤΣΙΑ ΕΒΓΑΛΕ ΛΟΓΟ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΙΤΑΛΟΥΣ», σελ. 1, στήλη 6, και σελ. 5, στήλη 2.

«ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΟΥ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ – Οι βουλγαρικές εφημερίδες έχουν υιοθετήσει τη νέα τάξη», σελ. 5, στήλη 1.

25 Δεκεμβρίου 1940

«ΔΩΡΑ ΑΠΟ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΠΡΟΣ ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΕΣ», σελ. 1, στήλη 1.

Έγιναν δεκτά με μεγάλη χαρά στην Ελλάδα. Οι ελληνικές εφημερίδες γράφουν: «Εν καιρώ θα δείξουμε την ευγνωμοσύνη μας».

Όλες οι εφημερίδες γράφουν για τα δώρα των γυναικών της Τουρκίας προς τον ελληνικό στρατό, που πολεμά εναντίον των Ιταλών. Όπως γράφει η εφημερίδα *Katia*⁴⁰⁶ «παρακολουθούμε την έκφραση αγάπης των Τούρκων, ανδρών και γυναικών, για το σύνολο του ελληνικού στρατού. Οι Έλληνες δεν συμπεριφέρθηκαν ποτέ με αγνωμοσύνη. Εν καιρώ θα εκφράσουμε την ευγνωμοσύνη μας».

«ΠΟΛΕΜΟΣ ΑΠΟ ΑΕΡΟΣ ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ – 9 ΒΡΕΤΑΝΙΚΑ ΑΕΡΟΠΛΑΝΑ ΤΡΕΠΟΥΝ ΣΕ ΦΥΓΗ 50 ΙΤΑΛΙΚΑ ΑΕΡΟΠΛΑΝΑ», σελ. 1, στήλες 2-3.

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ: «ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΜΕΤΩΠΟ», του *Ali İhsan Sabis*, σελ. 1, στήλη 3, και σελ. 3, στήλη 7.

ΜΑΤΙΕΣ: «ΝΕΑ ΦΟΙΤΗΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ», του *Peyami Safa*, σελ. 1, στήλες 6-7.

[...] δεν γνωρίζουμε πολλά πράγματα για τη φύση της νέας ένωσης.

Ωστόσο, η προηγούμενη Τουρκική Φοιτητική Ένωση δεν υποστήριξε μόνον πανεπιστημιακούς φοιτητές με τα απαραίτητα

μέσα, αλλά έχει επίσης τον δυναμισμό να παρουσιάζει στη νεολαία της χώρας τα εθνικά ζητήματα. Εάν ένας Ιταλός διευθυντής μιας ξένης εταιρείας απέλυε έναν Τούρκο υπάλληλο επειδή μιλά τουρκικά, αυτή η ένωση θα μετέτρεπε αυτήν την πράξη σε μεγάλη διαμαρτυρία. Σε αυτήν τη διαμαρτυρία, θα μπορούσε να δημιουργήσει τον απαραίτητο ενθουσιασμό, ώστε να φέρει 20.000-30.000 νέους για να εκφράσουν τον θυμό τους για αυτήν τη συμπεριφορά και να υψώσουν την τουρκική σημαία. Εάν ένα τουρκικό νεκροταφείο καταστρεφόταν σε ξένη χώρα, αυτή η ένωση θα πήγαινε στο νεκροταφείο αυτού του έθνους στην Τουρκία, για να τοποθετήσει λουλούδια στα μνήματα και θα έδειχνε ποια πρέπει να είναι η σωστή συμπεριφορά των καλών γειτόνων.

[...] Αφότου έκλεισε η Τουρκική Φοιτητική Ένωση, δεν υπάρχει θεσμός που να εκπροσωπεί τη νεολαία. Όχι μόνο εκπροσωπούσε τις θέσεις της νεολαίας, αλλά επίσης παρουσίαζε τις ευαισθησίες της κοινής γνώμης με μοναδικό τρόπο. Μπορεί η Νέα Φοιτητική Ένωση να δράσει κατά την παράδοση της προηγούμενης;

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ: «Ο ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΤΣΩΡΤΣΙΑ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΙΤΑΛΟΥΣ», σελ. 1 στήλη 1, και σελ. 5, στήλη 4.

Κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, [...] κρατικοί αξιωματούχοι και από τα δύο εμπόλεμα μέρη εκφωνούσαν ομιλίες [...], για να βοηθήσουν τα έθνη τους [...]. Συγκεκριμένα, δεν υπήρχε ραδιόφωνο [...] οι ομιλίες των κρατικών αξιωματούχων, για να πείσουν τα άτομα από την αντίθετη πλευρά, δεν έφταναν πέρα από τα σύνορα λόγω της λογοκρισίας. [...]

Στον σημερινό πόλεμο, το ραδιόφωνο χρησιμοποιήθηκε από τους κρατικούς αξιωματούχους. Επίσης, υπάρχουν κάποια επιχειρήματα, όπως λ.χ. ότι το ραδιόφωνο είναι το πέμπτο ή έκτο πολεμικό όπλο [...], ότι δεν είναι δυνατόν να φιμωθεί, αυτή η φωνή κολυμπά στον αέρα ανά τον κόσμο.

[...] Ειδικά στους αυταρχικούς ηγέτες αρέσει να χρησιμοποιούν αυτό το όπλο για να ελέγχουν τη χώρα τους. [...] Ωστόσο, αυτό το όπλο θα

μπορούσε επίσης να λειτουργήσει εναντίον τους. [...] Σε αυτό το πλαίσιο, ο κ. Τσώρτσιλ χρησιμοποίησε αυτό το λεπτό χαρακτηριστικό του ραδιοφώνου στην ομιλία του προς τους Ιταλούς, όπως είχε κάνει προς τον γαλλικό λαό. [...] Λέει στους Ιταλούς, «γιατί επιτεθήκατε στην Ελλάδα χωρίς να υπάρχει κανένας λόγος; Όλος ο κόσμος είναι βέβαιος ότι το έθνος σας δεν θέλει αυτόν τον πόλεμο, τον οποίο επιδιώκει και υλοποιεί ένας μόνον άνδρας».

Ο ιταλικός στρατός στο αλβανικό μέτωπο αποδεικνύει το επιχείρημα του κ. Τσώρτσιλ στην πράξη και δείχνει πόσο αντίθετοι είναι οι Ιταλοί στο να πολεμήσουν σε έναν άδικο πόλεμο κατά της Ελλάδας. [...] Ο ιταλικός στρατός πολεμά απρόθυμα και υποχωρεί διαρκώς αφήνοντας πολλές πόλεις στους Έλληνες. [...] (σελ. 5)

26 Δεκεμβρίου 1940

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ: «Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΙΤΑΛΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ», του Ali İhsan Sabis, σελ.1, στήλη 2.

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΟΔΕΥΟΥΝ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΥΛΩΝΑ», σελ. 1, στήλη 5.

Δύο κρίσιμα λιμάνια για τις θαλάσσιες μεταφορές στην Αλβανία έπεσαν στα χέρια των Ελλήνων.

ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ ΤΗΣ TASVİR: «Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΚΟΡΥΤΣΑΣ, Η ΟΠΟΙΑ ΦΤΙΑΧΤΗΚΕ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΤΟΥΡΚΟΥΣ», σελ. 5, στήλες 6-7.

27 Δεκεμβρίου 1940

«ΥΠΑΡΧΕΙ ΠΙΘΑΝΟΤΗΤΑ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ ΕΠΕΜΒΑΣΗΣ ΣΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ – Υπάρχουν φήμες για μεταφορά 200.000 Γερμανών στρατιωτών στη Ρουμανία – ΑΥΞΑΝΟΜΕΝΗ ΡΩΣΟ-ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΕΝΤΑΣΗ», σελ. 1, στήλη 4.

«ΑΛΒΑΝΙΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΣΤΑ ΤΙΡΑΝΑ – Αντεπιτίθενται στον Ιταλικό στρατό [...]», σελ. 1, στήλη 3.

28 Δεκεμβρίου 1940

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΥΝΕΧΙΖΟΥΝ ΝΑ ΠΡΟΧΩΡΟΥΝ – ΟΙ ΙΤΑΛΟΙ ΑΦΗΣΑΝ ΠΙΣΩ ΤΟΥΣ ΠΟΛΥ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟ ΚΑΙ ΠΟΛΛΟΥΣ ΑΙΧΜΑΛΩΤΟΥΣ ΠΟΛΕΜΟΥ», σελ. 1, στήλη 7.

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ: «ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ ΚΑΙ ΝΙΚΕΣ», σελ. 1, στήλη 1, και σελ. 5, στήλη 4.

[...] Παρά την πρόθεση του Ιταλού Πρέσβη να πιάσει τον Μεταξά απροετοίμαστο μετά τα μεσάνυχτα, όταν του απέστειλε το τελεσίγραφο, ο Μεταξάς δεν αγνοούσε τις εξελίξεις. Πράγματι, οι πιο σημαντικές αρετές των πραγματικών κρατικών αξιωματούχων και των πολιτικών [...] είναι να είναι πολύ έξυπνοι και [...] διορατικοί, προκειμένου να είναι έτοιμοι για μελλοντικές εξελίξεις ξεκινώντας από το σήμερα.

[...] Αυτός προσπάθησε να κάνει όλες τις πολιτικές κινήσεις, για να κρατήσει τη χώρα του έξω από τον καταστροφικό πόλεμο. Ωστόσο, από την άλλη, [...] προέβη σε όλες τις προετοιμασίες για μια ενδεχόμενη επίθεση στα σύνορα, κρυφά ακόμη και από τους Ιταλούς. (σελ. 1)

[...] Οι πρόσφατες νίκες των Ελλήνων δεν οφείλονται σε δώρο του Θεού ούτε στην ανικανότητα των Ιταλών να πολεμούν. Αντιθέτως, είναι προϊόν της διορατικότητας και της οξυδέρκειας του Μεταξά να προετοιμάσει τη χώρα για οποιαδήποτε πιθανή επίθεση.

[...] Δεν είναι σωστό να αναλύσουμε την ιταλική επιχείρηση κατά της Ελλάδας ως μια ενιαία απόφαση του κ. Μουσολίνι. Ωστόσο, αυτό ήταν το πρώτο βήμα των ολοκληρωμένων σχεδίων που καταστρώθηκαν [...] μαζί με τη Γερμανία με ευρύτερο σκοπό. Εάν η Ιταλία είχε καταφέρει να νικήσει την Ελλάδα, τώρα όλα τα Βαλκάνια θα είχαν καλυφθεί με αίμα. Δεν είναι δύσκολο να μαντέψει κανείς

ποιος μπορεί να επωφεληθεί από την αναταραχή στα Βαλκάνια. [...] Με το να προετοιμάζεται για μια επίθεση ο Μεταξάς όχι μόνον προστάτευσε τη χώρα του από την κατάληψη από ένα ξένο κράτος, αλλά επίσης ανέβαλε τα σχέδια για την Ανατολική Ευρώπη [...] για αυτό το φθινόπωρο. [...] (σελ. 5)

29 Δεκεμβρίου 1940

«ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΤΕΛΑΒΑΝ ΠΟΛΛΑ ΧΩΡΙΑ ΚΑΙ ΥΛΙΚΑ», σελ. 1, στήλη 3, και σελ. 5, στήλη 1.

[...] Κατά τον στρατηγό Wavell⁴⁰⁷, οι νίκες των βρετανικών δυνάμεων στην Αίγυπτο δημιουργούν αισθήματα χαράς στον ελληνικό λαό. (σελ. 5)

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ: «ΘΑ ΑΡΧΙΣΟΥΝ ΤΕΛΙΚΑ ΟΙ ΓΕΡΜΑΝΟΙ ΝΑ ΕΠΙΤΙΘΕΝΤΑΙ;», σελ. 1, στήλη 1.

[...] Οι συγκεντρώσεις στρατευμάτων στη Ρουμανία θα μπορούσαν να εξυπηρετούν κάποιους σκοπούς: Ο ένας είναι η κάθοδος προς την Αλβανία μέσω της Γιουγκοσλαβίας ή της Βουλγαρίας με σκοπό την παροχή βοήθειας στην Ιταλία [...]

[...] σήμερα, Γερμανοί κρατικοί αξιωματούχοι προσπαθούν το συντομότερο δυνατόν να δώσουν ένα τέλος στον πόλεμο, ο οποίος προκλήθηκε ξανά από τους ίδιους από το τίποτα.

30 Δεκεμβρίου 1940

«Ο ΕΛΛΗΝΑΣ ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΤΥΠΟΥ ΕΙΠΕ ΣΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΟΥ ΟΤΙ Η ΤΟΥΡΚΟ-ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΘΑ ΣΥΝΕΧΙΣΤΕΙ ΣΤΟ ΕΠΑΚΡΟ», σελ. 1, στήλη 3.

«... γνωρίζετε για τους καλούς δεσμούς φιλίας και συνεργασίας μεταξύ των δύο χωρών. Μπορώ, επίσης, να πω ότι αυτοί οι δεσμοί γίνονται πιο ισχυροί κατά τη διάρκεια αυτών των δύσκολων ημερών για την Ελλάδα. Τόσο οι Τούρκοι όσο και οι Έλληνες επιδιώκουμε

τους ίδιους στόχους με μεγάλη αποφασιστικότητα και διακατεχόμαστε από τα ίδια συναισθήματα. Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι θα είμαστε σύμμαχοι μέχρι το τέλος».

«50 ΙΤΑΛΙΚΑ ΑΕΡΟΠΛΑΝΑ ΕΠΕΣΑΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ – ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΥΠΟΒΡΥΧΙΟ ΚΑΤΕΣΤΡΕΨΕ ΙΤΑΛΙΚΟ ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΟ ΠΛΟΙΟ», σελ. 1, στήλη 5.

31 Δεκεμβρίου 1940

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΤΕΛΑΒΑΝ ΚΙ ΑΛΛΕΣ ΒΟΥΝΟΚΟΡΦΕΣ – Η ΒΡΕΤΑΝΙΚΗ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ ΒΟΜΒΑΡΔΙΣΕ ΤΗΝ ΑΥΛΩΝΑ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΤΑΓΜΑΤΑ ΚΑΤΕΥΘΥΝΟΝΤΑΙ ΒΟΡΕΙΟ-ΔΥΤΙΚΑ ΤΗΣ ΧΙΜΑΡΑΣ», σελ. 1, στήλη 3.

³⁵⁵ Βλ. Emin Karaca, *Türk Basınında Kalem Kavgaları*, Κωνσταντινούπολη 1998, 17.

³⁵⁶ Βλ. Toruz, ό.π., 115. Ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί ότι, σύμφωνα με τον Αλπίν Καμπατζαλί, το τελευταίο φύλλο της εφημερίδας έφερε τον αριθμό 830. Βλ. Kabacalı, *Başlangıcından ...*, ό.π., 67.

³⁵⁷ Στο ίδιο, 67.

³⁵⁸ Στο ίδιο.

³⁵⁹ Toruz, ό.π., 84.

³⁶⁰ Η αλλιώς «Επιτροπή Ενώσεως και Προόδου».

³⁶¹ Koloğlu, ό.π., 60.

³⁶² Στο ίδιο.

³⁶³ Toruz, ό.π., 116.

³⁶⁴ Στο ίδιο.

³⁶⁵ Στο ίδιο, 98.

³⁶⁶ Ahmet Emin Yalman, *Yakın Tarihte Gördüklerimiz ve Geçirdiklerimiz*, τόμος 3 (1921-1944), Κωνσταντινούπολη 1970, 163.

³⁶⁷ Toruz, ό.π., 178.

³⁶⁸ Arslan, ό.π., 412-413.

³⁶⁹ Στο ίδιο.

³⁷⁰ Σύμφωνα με τον Αλπάρ Καμπατζαλί. Από συνέντευξη της συγγραφέως με τον Αλπάρ Καμπατζαλί (Κωνσταντινούπολη, Νοέμβριος 2006).

³⁷¹ Από την ίδια συνέντευξη.

³⁷² Koloğlu, ό.π., 67.

³⁷³ Kabacalı, *Başlangıcından ...*, ό.π., 67-68.

³⁷⁴ Sertel, ό.π., 25.

³⁷⁵ Köktener, ό.π., 26.

³⁷⁶ Sertel, ό.π., 25.

³⁷⁷ Nadir Nadi, *Perde Aralığından*, Κωνσταντινούπολη 1979, 48-49.

³⁷⁸ Köktener, ό.π., 28.

³⁷⁹ Στο ίδιο, 26.

³⁸⁰ Berkes, ό.π., 175.

³⁸¹ Στο ίδιο.

³⁸² Στο ίδιο.

³⁸³ Στο τουρκικό πρωτότυπο: Asker Gözüyle - Harp Vaziyeti.

³⁸⁴ Οι τίτλοι αποδίδονται με κεφαλαία γράμματα, όταν γράφονταν έτσι στο πρωτότυπο. Θεωρούμε ότι τούτο είναι χρήσιμο για να δούμε και να κατανοήσουμε την οπτική και την έμφαση που δίνει η εφημερίδα.

³⁸⁵ Η αλλιώς Velid Ebüzziya.

³⁸⁶ Η *Tasviri Efkar* χρησιμοποιεί τον όρο «ιταλο-ελληνικός» αντί για «ελληνο-ιταλικός» πόλεμος.

³⁸⁷ Ο τίτλος αυτός βρίσκεται επίσης στην τρίτη στήλη της τρίτης σελίδας.

³⁸⁸ Πρόκειται για ένα πλαίσιο με πληροφορίες για χώρες και γεγονότα της επικαιρότητας, το οποίο δεν παραλείπεται ποτέ.

³⁸⁹ Δεν υπάρχει αναφορά στην πηγή ή την προέλευση αυτής της πληροφορίας.

³⁹⁰ Εννοεί τα θύματα του ιταλικού βομβαρδισμού της Πάτρας που είχε προηγηθεί. Βλ. *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, ό.π., 419 .

³⁹¹ Εννοεί τα επεκτατικά σχέδια της Ιταλίας.

³⁹² Στην *Tasviri* δημοσιεύονται συχνά φωτογραφίες των Χίτλερ, Φράνκο και Μουσολίνι – πολύ περισσότερο από ό,τι στην *Tan*.

³⁹³ Μετάφραση από το τουρκικό κείμενο.

³⁹⁴ Ενν. από τους εχθρούς της Βρετανίας.

³⁹⁵ Στο κείμενο δεν γίνεται αναφορά στην υπηκοότητα (ελληνική ή τουρκική) αυτών των Ελλήνων, ωστόσο υπάρχει η εντύπωση ότι πρόκειται για πολίτες του τουρκικού κράτους.

³⁹⁶ Βουλγαρική εφημερίδα.

³⁹⁷ Βιατσεσλάβ Μ. Μολότοφ (Vyacheslav M. Molotov): Μία από τις ηγετικές φυσιογνωμίες της σοβιετικής πολιτικής κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

³⁹⁸ Ενν. τους ποταμούς Στρυμώνα, Νέστο και Έβρο.

³⁹⁹ Ο Ιχσάν Σαμπίς χρησιμοποιεί τη λέξη «κατάληψη».

⁴⁰⁰ Η πρόταση αυτή βρίσκεται σε θέση υπότιτλου.

⁴⁰¹ Ο σιδηροδρομικός σταθμός που βρίσκεται στο ευρωπαϊκό τμήμα της Κωνσταντινούπολης, και είναι η αφετηρία για τα ευρωπαϊκά δρομολόγια.

⁴⁰² Αυτό το κείμενο ασκεί κριτική στα παραδοσιακά καφενεία της Τουρκίας κάνοντας αναφορά στη Γερμανία ως πρότυπο ανάπτυξης.

⁴⁰³ Από τους Οθωμανούς ονομάζονταν «Ρούμελη» τα βαλκανικά εν συνόλω εδάφη της Αυτοκρατορίας.

⁴⁰⁴ Ο συντάκτης του άρθρου γράφει «Τουρκία» και όχι «Οθωμανική Αυτοκρατορία», πράγμα που δείχνει ότι θεωρεί την Τουρκία ως τον κληρονόμο και συνεχιστή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

⁴⁰⁵ Βλ. σχετικά στο Παράρτημα.

⁴⁰⁶ Το πρωτότυπο του φύλλου της τουρκικής εφημερίδας δεν είναι σε άριστη κατάσταση, ωστόσο στο συγκεκριμένο δημοσίευμα φαίνεται ότι αναφέρεται το όνομα *Katia* ως ονομασία της ελληνικής εφημερίδας για την οποία γίνεται λόγος. Η έρευνά μας στο Αρχείο Τύπου της Βουλής των Ελλήνων έδειξε ότι δεν κυκλοφορούσε ελληνική ή ελληνόγλωσση εφημερίδα *Katia* / *Κάτια* εκείνη την εποχή, εντός ή εκτός Ελλάδας.

⁴⁰⁷ Ο Άγγλος αρχιστράτηγος Μέσης Ανατολής.

Κεφάλαιο IV

Η ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΑΝ

Το 1940, η εφημερίδα *Tan* του Ζεκερία Σερτέλ ήταν μία από τις κορυφαίες αντιφασιστικές και αντιναζιστικές εφημερίδες της Κωνσταντινούπολης. Ο Ζεκερία Σερτέλ άρχισε τη σταδιοδρομία του ως δημοσιογράφος στην εφημερίδα *Rumeli* της Θεσσαλονίκης⁴⁰⁸. Η Θεσσαλονίκη ήταν ένα από τα μεγαλύτερα κέντρα σκέψης και πνευματικής ζωής της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ως εκ τούτου, κάποιοι από τους σημαντικότερους δημοσιογράφους της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ζούσαν εκεί σε αρκετά ελεύθερη ατμόσφαιρα και σε μικρή απόσταση από την Κωνσταντινούπολη⁴⁰⁹. Ωστόσο, μετά την απώλεια της Θεσσαλονίκης, η οθωμανική πνευματική ζωή μεταφέρθηκε στην Κωνσταντινούπολη. Ο Σερτέλ άρχισε να εργάζεται στην *Tasviri Efkar* με τη βοήθεια του δημοσιογράφου Γιουνούς Ναντί, ο οποίος καταγόταν επίσης από τη Θεσσαλονίκη. Ο Γιουνούς Ναντί ήταν ο κύριος αρθρογράφος ενώ ο Βελίντ Εμπουζιγιά ήταν ο ιδιοκτήτης της *Tasviri Efkar*. Κατά τη διάρκεια εκείνων των ετών, η *Tasviri Efkar* ήταν η μεγαλύτερη και πιο δημοφιλής εφημερίδα της Κωνσταντινούπολης⁴¹⁰.

Μετά την εκπαίδευση στη δημοσιογραφία, ο Ζεκερία Σερτέλ συνέχισε τη σταδιοδρομία του στην Άγκυρα για ένα σύντομο χρονικό διάστημα ως Γενικός Διευθυντής Τύπου⁴¹¹, και έπειτα, για μικρό διάστημα, έγραψε στην εφημερίδα *Son Posta*. Εκείνες τις ημέρες επέστρεψε στην Κωνσταντινούπολη, προκειμένου να ιδρύσει με τον Γιουνούς Ναντί τη σύγχρονη εφημερίδα *Cumhuriyet* και να υπερασπιστεί τις μεταρρυθμίσεις της Άγκυρας⁴¹². Ο Σερτέλ υποστήριζε τις δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις του Μουσταφά Κεμάλ. Οι ριζικές μεταρρυθμίσεις στην παραδοσιακή δομή της χώρας δεν

έγιναν δεκτές με ενθουσιασμό στην Τουρκία, μολονότι υπήρχε ένας ενθουσιασμός για τον εκσυγχρονισμό της χώρας. Σε αυτή την κατεύθυνση, η κυβέρνηση προώθησε την ίδρυση μιας εφημερίδας η οποία θα στήριζε τη Δημοκρατία (και τις ρεπουμπλικανικές μεταρρυθμίσεις) στον αντίποδα του Τύπου που υποστήριζε το χαλιφάτο και τις αντιδημοκρατικές ιδέες⁴¹³. Όμως, εκείνη η εποχή ήταν δύσκολη για τη δημοσιογραφία της Τουρκίας – με πολλές κυρώσεις και ποινές. Προκειμένου να επιτευχθούν γρήγορα οι μεταρρυθμίσεις στη χώρα, η κυβέρνηση ήθελε να σταματήσει κάθε μορφή αντιπολίτευσης. Κατά τη διάρκεια αυτών των ημερών, ο Βελίντ Εμπουζιγιά από την *Tasviri Efkar*, ο Αχμέτ Εμίν Γιαλμάν (Ahmet Emin Yalman) και ο Αχμέτ Σιουκρού Εσμέρ (Ahmet Şükrü Esmer) από τη *Vatan* εξορίστηκαν⁴¹⁴. Ο Αχμέτ Εμίν Γιαλμάν θα γινόταν ο συνεργάτης του Ζεκερία Σερτέλ στην εφημερίδα *Tan*.

Το 1935 ο Τζελάλ Μπαγιάρ, ιδιοκτήτης της *İş Bankası* (Τράπεζας Εργασίας), ίδρυσε την εφημερίδα *Tan* υπό τη διεύθυνση του Αλί Νατζι Καρατζάν (Ali Naci Karacan)⁴¹⁵. Ωστόσο, η *Tan* δεν μπορούσε να είναι μια κερδοφόρα επένδυση για την *İş Bankası*. Ως εκ τούτου, η *Tan* πωλήθηκε στον Αχμέτ Εμίν Γιαλμάν έναντι πολύ χαμηλού τιμήματος ως χάρη του Ατατούρκ προς τον Γιαλμάν⁴¹⁶. Ύστερα από αυτήν την πώληση, η νέα *Tan* άρχισε να κυκλοφορεί την 1η Αυγούστου 1936. Μέχρι το 1938, η *Tan* ήταν μια εφημερίδα η οποία είχε συγγραφείς με διαφορετικές πολιτικές απόψεις. Μετά το «διαζύγιο» του Αχμέτ Εμίν Γιαλμάν από τον Ζεκερία Σερτέλ και τον Χαλίλ Λουτφού Ντορντουντζού (Halil Lütfü Dördüncü) το 1938, εκδότης της εφημερίδας έγινε ο Σερτέλ⁴¹⁷ και η *Tan* έκανε στροφή προς τα αριστερά.

Ο Μπαγιάρ είχε φιλελεύθερες απόψεις και ο Σερτέλ υποστήριζε ότι η *Tan* προωθούσε τον καπιταλισμό⁴¹⁸. Στην ουσία, η *Tan* ως όνομα ήταν γνωστή από τη δεκαετία του 1920 με τις ιδέες υπέρ της «δεύτερης ομάδας»⁴¹⁹ στην Εθνοσυνέλευση. Η *Tan* της «δεύτερης ομάδας» έκλεισε μετά την κατάργηση της «δεύτερης ομάδας» στη Εθνοσυνέλευση, με τις εκλογές του 1923. Εν συντομία, η *Tan* του Αλί Σιουκρού Μπέη (Ali Şükrü Bey) υποστήριζε τις συζητήσεις περί

ατομικής ελευθερίας⁴²⁰. Στο πλαίσιο αυτό, η επιλογή του ονόματος *Tan* από τον Μπαγιάρ και τον Καρατζάν είναι ενδιαφέρουσα, ακόμη και αν δεν υπάρχει άμεση σύνδεση μεταξύ της *Tan* της δεκαετίας του 1920 και της *Tan* της δεκαετίας του 1930. Επιπλέον, η *Tan* αναφέρει κάτω από τον τίτλο ότι η *Tan* ήταν «6 ετών» το 1940. Αυτό δείχνει ότι αυτή η *Tan* εθεωρείτο ως συνέχεια της *Tan* του 1935 του Τζελάλ Μπαγιάρ, και όχι συνέχεια της *Tan* της δεκαετίας του 1920.

4.1. Πολιτικές θέσεις και αναλύσεις

Η *Tan* ήταν μια σχετικά νέα εφημερίδα σε σύγκριση με την *Tasviri Efkar*. Ποτέ δεν έκλεισε λόγω αντίθεσης προς τις κεμαλικού πνεύματος μεταρρυθμίσεις. Τουναντίον, η *Tan* ήταν πάντα υπέρ των μεταρρυθμίσεων και προοδευτική. Εν γένει είναι μια πολύ σημαντική εφημερίδα για την κατανόηση της ανάπτυξης των αριστερών ιδεών στη σύγχρονη Τουρκία.

Ο Ζεκερία Σερτέλ και η οικογένειά του υποστήριζαν τον εκσυγχρονισμό και τον εκδημοκρατισμό. Ωστόσο, η οικογένεια Σερτέλ υπερασπιζόταν τη δημοκρατία στη βάση του σοσιαλισμού. Σύμφωνα με τον Αχμέτ Εμίν Γιαλμάν, οι Ζεκερία και Σαμπιχά Σερτέλ είχαν κολλήσει το «μικρόβιο του κομμουνισμού» κατά τη διάρκεια των δημοσιογραφικών σπουδών του Ζεκερία στις ΗΠΑ⁴²¹. Ο Γιαλμάν υποστηρίζει ότι ιδίως η Σαμπιχά Σερτέλ ασκούσε πιέσεις στους άλλους συντάκτες, προκειμένου να δημοσιεύονται γραπτά με κομμουνιστικό περιεχόμενο⁴²².

Υπό τη διεύθυνση των Σερτέλ, η *Tan* πάντοτε υποστήριζε την αλληλεγγύη των Σοβιετικών προς την Τουρκία⁴²³. Ήταν αντίθετη στον φασιστικό συνασπισμό και υποστήριζε σταθερά τον δημοκρατικό συνασπισμό. Ο Ζεκερία Σερτέλ συνοψίζει την πολιτική της *Tan* σε δύο σημεία: πρώτον, σοβιετική φιλία, και δεύτερον, αντίθεση στον φασισμό⁴²⁴. Επιπλέον, στα απομνημονεύματά του, θεωρεί τη σοβιετική φιλία και την αντίθεση στον φασισμό βασικά στοιχεία της εξωτερικής πολιτικής του Ατατούρκ⁴²⁵. Οι Ζεκερία και

Σαμπιχά Σερτέλ συνέχισαν να γράφουν και, σύμφωνα με αυτούς, ο αγώνας τους υπέρ της δημοκρατίας συνεχίστηκε μέχρι τις 4 Δεκεμβρίου 1945, όταν κάποιοι φοιτητές κατέστρεψαν το κτήριο της εφημερίδας *Tan* λόγω των κατηγοριών της εφημερίδας *Tanin* εις βάρος της *Tan*⁴²⁶.

Ο Σερτέλ αναζητούσε νέες μορφές εμφάνισης της εφημερίδας στα πλαίσια των δυνατοτήτων που παρείχαν οι τεχνικές εκτύπωσης. Η εφημερίδα ήταν ασπρόμαυρη, εκτός από τον τίτλο της. Όπως η *Tasviri Efkâr*, έτσι και η *Tan* είχε δύο πλαίσια κειμένου στη δεξιά και αριστερή πλευρά του τίτλου. Πριν τον Οκτώβριο του 1940, το πλαίσιο κειμένου στη δεξιά γωνία είχε κάποιες διαφημίσεις. Ωστόσο, μετά τον Οκτώβριο του 1940, περιείχε τη διεύθυνση και τα τηλέφωνα του τυπογραφείου της *Tan*. Αμέσως μετά τον τίτλο υπήρχε ο λογότυπος και ο αυτοπροσδιορισμός της ως «*ημερήσιας πολιτικής λαϊκής εφημερίδας*». Η τιμή αγοράς της ήταν 5 γρόσια.

Μέχρι τον Σεπτέμβριο του 1940 η *Tan* αποτελείτο από οκτώ σελίδες. Στη συνέχεια, ο αριθμός των σελίδων μειώθηκε, πρώτα σε έξι και έπειτα σε τέσσερις, λόγω της έλλειψης χαρτιού. Η *Tan* εκτυπωνόταν σε κίτρινο και χαμηλής ποιότητας χαρτί. Ως εκ τούτου, οι τεχνικές εκτύπωσης δεν θα μπορούσαν να είναι αποτελεσματικές σε τέτοιας ποιότητας χαρτί. Για λόγους οπτικής καλαισθησίας το ένα δέκατο της πρώτης σελίδας ήταν αφιερωμένο σε φωτογραφίες, εικόνες και χάρτες. Υπήρχαν επτά στήλες, ενώ οι ξένες ειδήσεις καταλάμβαναν πολύ περισσότερο χώρο στην πρώτη σελίδα. Τις περισσότερες φορές, ειδήσεις από διάφορα μέτωπα του πολέμου παρουσιάζονταν κάτω από αντίστοιχους τίτλους, όπως λ.χ. «Αφρικανικός πόλεμος». Η πρώτη στήλη της πρώτης σελίδας ήταν αφιερωμένη στο κύριο θέμα της ημέρας, ως επί το πλείστον γραμμένο από τον Ζεκερία Σερτέλ. Οι τίτλοι «Στρατιωτική κατάσταση» και «Εναέριες πολεμικές επιχειρήσεις» σήμαιναν πάντοτε ότι θα ακολουθούσε μια περιγραφική ανάλυση των επιχειρήσεων και γεγονότων του πολέμου. Επιπλέον, στην κάτω δεξιά γωνία της πρώτης σελίδας, ένας μικρός χώρος ήταν αφιερωμένος σε σύντομα σχόλια επί οποιουδήποτε θέματος. Τις περισσότερες φορές αυτό το κείμενο, με

τον τίτλο «Καθώς οι μέρες περνούν», γραφόταν από τον αρθρογράφο Ρεφίκ Χαλίντ (Refik Halid). Αυτή η γωνία θα μπορούσε να συγκριθεί με τη γωνία του Πεγιαμί Σαφά στην *Tasviri Efkar*. Καταλάμβαναν τον ίδιο χώρο και την ίδια θέση στην πρώτη σελίδα των εφημερίδων και αμφότεροι οι συγγραφείς είχαν λογοτεχνικό υπόβαθρο. Ωστόσο, μερικές φορές, η Σαμπιχά και ο Ζεκερία Σερτέλ χρησιμοποίησαν αυτόν τον χώρο ως γωνία για «Γνώμες», προκειμένου να παρουσιάσουν τις απόψεις τους για ορισμένα επιχειρήματα των δυνάμεων του Άξονα ή υποστηρικτών αυτών.

Η δεύτερη σελίδα είχε την ίδια λογική ταξινόμησης. Τα νέα παρουσιάζονταν κάτω από συγκεκριμένους τίτλους όπως, «Διάφορα», «Πόλις», «Αγορά», «Δικαστήριο», «Αθλητισμός», «Παιδεία», «Ραδιόφωνο», κλπ. Επιπλέον, δημοσιευόταν πάντα κάποια είδηση σχετικά με θανάτους. Το ήμισυ της δεύτερης σελίδας αφορούσε «Σύντομες ειδήσεις» ανά χώρα. Επιπλέον, εκεί δημοσιευόταν η συνέχεια των ειδήσεων και των άρθρων της πρώτης σελίδας. Σε αυτήν τη σελίδα, ο αρθρογράφος Νατζί Σαντουλλάχ (Naci Sadullah) είχε μια στήλη με τον τίτλο «Θέμα της Ημέρας». Ο Νατζί Σαντουλλάχ λόγω των προοδευτικών ιδεών του ήταν σημαντικός συγγραφέας για την εφημερίδα⁴²⁷. Επιπλέον, η Σεβίμ Σερτέλ (Sevim Sertel), κόρη του ζεύγους Σερτέλ, ο Ισμαήλ Χακκί Μπασιάκ (İsmail Hakkı Başak) και κάποιοι άλλοι αρθρογράφοι δημοσίευαν κάποια κείμενα στη δεύτερη σελίδα. Μάλιστα η Σεβίμ Σερτέλ έγραψε μια σειρά κειμένων σχετικά με την οργάνωση της Γκεστάπο στις ευρωπαϊκές χώρες κατά το δίμηνο Νοεμβρίου-Δεκεμβρίου 1940.

Η τρίτη σελίδα της *Tan* είχε άρθρα της Σεβίμ Σερτέλ, καθώς και του Ομέρ Ριζά Ντογρούλ (Ömer Rıza Doğrul). Η στήλη της Σεβίμ Σερτέλ «Αξιοσημείωτα Συμβάντα» αφορούσε τις τρέχουσες εξελίξεις στην κοινωνία και τον πόλεμο. Ο Ομέρ Ριζά Ντογρούλ ανέλυε τα παγκόσμια γεγονότα στη στήλη του με τίτλο «Σήμερα». Επιπλέον, στην τρίτη σελίδα, υπήρχε μια στήλη με το όνομα «Σελίδες ημερολογίου» με την υπογραφή «Συγγραφέας Ημερολογίου» (Takvimci), του οποίου το πραγματικό όνομα δεν είναι γνωστό.

Επίσης δημοσιεύονταν κείμενα σχετικά με τη λογοτεχνία, μεταφράσεις μυθιστορημάτων ξένων συγγραφέων σε διαδοχικά αποσπάσματα ή ιστορίες Τούρκων συγγραφέων⁴²⁸. Η τελευταία σελίδα ήταν πάντα αφιερωμένη σε διαφημίσεις.

4.2. Η παρουσίαση του Ελληνο-ιταλικού πολέμου στην *Tan*

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1940

Κατά τη διάρκεια του Σεπτεμβρίου η *Tan* περιείχε επίσης κάποια νέα σχετικά με τις εξελίξεις στον πόλεμο. Ακολουθούν μερικές από τις πιο ενδιαφέρουσες ειδήσεις και άρθρα:

21η Σεπτεμβρίου 1940

ΣΗΜΕΡΑ: «Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΑΞΟΝΑ», του Ömer Rıza Doğrul, 20 Σεπτεμβρίου 1940, σελ. 3, στήλη 1.

Ο Ντογρούλ προσπαθεί να εξηγήσει την επίσκεψη του Ρίμπεντροπ, Υπουργού Εξωτερικών της Γερμανίας, στη Ρώμη. Ο ίδιος υποστηρίζει ότι «η συνάντηση των κρατών του Άξονα στη Ρώμη θα μπορούσε να θεωρηθεί ένα είδος επικοινωνίας σε σχέση με τις αποτυχημένες επιχειρήσεις των κρατών του Άξονα». Ο Ντογρούλ ισχυρίζεται ότι «ο Άξονας δεν είναι σε θέση να καταλάβει όλη την Ευρώπη. Ως εκ τούτου, είναι δύσκολο να διαπραγματευτεί μια νέα τάξη σε μια τέτοια ατμόσφαιρα». Είχε εν μέρει δίκιο «επειδή οι διαπραγματεύσεις αφορούσαν την ολοκλήρωση της κατοχής στην Ευρώπη και τους νέους ελιγμούς εναντίον της Βρετανίας».

Ένα ακόμη αξιοπρόσεκτο κείμενο δημοσιεύεται στη στήλη της Σεβίμ Σερτέλ.

ΑΞΙΟΣΗΜΕΙΩΤΑ ΣΥΜΒΑΝΤΑ: «ΣΤΙΣ ΦΥΛΑΚΕΣ ΤΗΣ ΙΑΠΩΝΙΑΣ – Η ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ ΕΝΟΣ ΑΛΕΞΙΠΤΩΤΙΣΤΗ», της Sevim Sertel, σελ. 3, στήλες 5-6.

Μας δίνει δύο ιστορίες από τον πόλεμο. Η πρώτη ιστορία περιγράφει τα δραματικά βασανιστήρια ενός Αμερικανού

δημοσιογράφου στην Ιαπωνία. Αυτό εξηγείται μόνο μετά τη δέσμευση της Ιαπωνίας προς τον Άξονα. Η δεύτερη ιστορία αφορά τον γερμανικό βομβαρδισμό και έναν θαρραλέο Βρετανό πιλότο. Αυτή η ιστορία είναι σαν τις φωτογραφίες της βρετανικής πολεμικής αεροπορίας και του ναυτικού, που παρουσιάζονταν πάντοτε «ισχυρά και αξιοθαύμαστα» έναντι των «επιθετικών» Γερμανών.

«ΤΙ ΣΥΖΗΤΕΙΤΑΙ ΣΤΗ ΡΩΜΗ;», του Zekeriya Sertel, σελ. 1, στήλη 1.

29η Σεπτεμβρίου 1940

«ΤΑ ΚΡΑΤΗ ΤΟΥ ΑΞΟΝΑ ΘΕΛΟΥΝ ΝΑ ΜΟΙΡΑΣΤΟΥΝ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ», του Zekeriya Sertel, σελ. 1, στήλη 1.

Ο πόλεμος του 1940 είναι πόλεμος μεταξύ μιας παλιάς αυτοκρατορίας και κάποιου ο οποίος οραματίζεται να χτίσει μια αυτοκρατορία.

30ή Σεπτεμβρίου 1940

Στις 30 Σεπτεμβρίου του 1940, η επικεφαλίδα της *Tan* αφορούσε την τυπολογία του τουρκικού λαού βάσει μιας ανθρωπολογικής μελέτης που είχε αρχίσει το 1936. Γίνεται φανερό η κριτική άποψη της *Tan* έναντι των μελετών περί «τουρκικής τυπολογίας» μέσω της χρήσης εισαγωγικών στη συγκεκριμένη φράση. Απ' την άλλη, δεν πρέπει να παραλείψουμε να πούμε ότι μια τέτοια μελέτη μπορεί να ερμηνευθεί ως επιρροή του ρατσισμού στην Τουρκία.

Επίσης, ο Ρεφίκ Χαλίντ γράφει για την ανάγκη των απλών ανθρώπων για ειρήνη παραθέτοντας παραδείγματα από την καθημερινή ζωή και επισημαίνοντας ότι «η ειρήνη θα είναι μια γιορτή επιστροφής του ύπνου» για τους λαούς (της Γερμανίας και της Βρετανίας) στην Ευρώπη, στο κείμενο με τίτλο «ΚΑΘΩΣ ΟΙ ΜΕΡΕΣ ΠΕΡΝΟΥΝ: “ΥΠΝΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΕΜΟΣ”», σελ. 6-7.

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1940

3η Οκτωβρίου 1940

Στις εφημερίδες παρουσιάζονται εξηγήσεις και αναλύσεις σχετικά με τα ιταλικά σχέδια στην ανατολική Μεσόγειο.

«ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΣΧΕΔΙΑ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ ΣΤΗ ΣΥΡΙΑ;», του Zekeriya Sertel, σελ. 1, στήλη 1.

[...] Οι Ιταλοί δεν έχουν νομικό ή ηθικό δικαίωμα να ζητούν [...] τίποτα από τη Συρία [...]. Οι Ιταλοί δεν θα καταφέρουν να υλοποιήσουν τα σχέδιά τους.

4η Οκτωβρίου 1940

«ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΑΙ Ο ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΣ ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΤΡΙΠΛΗΣ ΣΥΜΜΑΧΙΑΣ;», του Zekeriya Sertel, σελ. 1, στήλη 1.

[...] Στόχος τους είναι να μοιράσουν τον κόσμο. Δύο κράτη που την παρούσα στιγμή δεν εμπλέκονται στον πόλεμο μπορούν να παρέμβουν εναντίον της πραγμάτωσης αυτού του σχεδίου: οι Σοβιετικοί και η Αμερική. Σε περίπτωση παρέμβασης, και οι τρεις τους θα συνασπιστούν εναντίον τους. Οι Σοβιετικοί ανακοίνωσαν ότι θα διατηρήσουν την ουδετερότητά τους. Τι θα πρέπει να γίνει για να υπάρξει μια αμερικανική παρέμβαση στον πόλεμο; [...]

5η Οκτωβρίου 1940

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «ΚΑΠΟΙΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΠΟΥ ΕΝΔΕΧΕΤΑΙ ΝΑ ΠΡΟΚΑΛΕΣΟΥΝ ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΚΙΝΗΣΕΙΣ», σελ. 1, στήλη 3.

[...] Είναι πιθανό να δούμε σύντομα μετακίνηση του κέντρου βάρους του πολέμου στη Μεσόγειο. [...]

6η Οκτωβρίου 1940

Κατά τη διάρκεια του πολέμου, πολλές τουρκικές εφημερίδες δημοσίευαν φωτογραφίες της τουρκικής πολεμικής αεροπορίας,

επειδή ο πόλεμος θεωρείτο ένας πόλεμος των αεροπορικών δυνάμεων. Αυτή η τάση δείχνει και πάλι τον ρόλο του Τύπου στη διάδοση μηνυμάτων στον κόσμο. Στην πραγματικότητα, όλοι οι δημοσιογράφοι υποστήριζαν τις προσπάθειες να παρουσιάζεται η χώρα ισχυρή.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΓΙΑ ΕΛΕΓΧΟ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ ΣΙΓΟΥΡΑ ΘΑ ΑΠΟΤΥΧΕΙ», σελ. 1, στήλη 3.

[...] Ο Χίτλερ που άρχισε να αναζητεί έναν τρόπο για να απωθήσει τη Βρετανία από τη Μεσόγειο, δεν κατάφερε να εισβάλει στην Βρετανία [...]. Η ιταλική εισβολή στην Αίγυπτο είναι αποτέλεσμα αυτών των τάσεων.

7η Οκτωβρίου 1940

«ΕΑΝ ΧΡΕΙΑΣΤΕΙ, Η ΑΜΕΡΙΚΗ ΕΙΝΑΙ ΕΤΟΙΜΗ ΝΑ ΕΜΠΛΑΚΕΙ ΣΕ ΠΟΛΕΜΟ – Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΝΑΥΤΙΛΙΑΣ ΚΝΟΧ ΛΕΕΙ “ΔΕΝ ΦΟΒΟΜΑΣΤΕ. Η ΑΜΕΡΙΚΗ ΕΙΝΑΙ ΕΝΑ ΜΕΓΑΛΟ ΕΜΠΟΔΙΟ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΑ ΟΛΟΚΛΗΡΩΤΙΚΑ ΚΡΑΤΗ”», σελ. 1, στήλη 3.

9η Οκτωβρίου 1940

«ΤΙ ΘΑ ΣΥΜΒΕΙ ΑΝ ΗΤΤΗΘΕΙ Η ΒΡΕΤΑΝΙΑ;», του Zekeriya Sertel, σελ. 1, στήλη 1.

Ο Χίτλερ λέει ότι δεν θα επιτρέψει στα μικρά κράτη το δικαίωμα ύπαρξης. [...] Η Ρουμανία είναι ένα παράδειγμα αυτού του ισχυρισμού.

Οι δυνάμεις του Άξονα έχουν τον έλεγχο στην Ευρώπη. Επιπλέον, έχουν αποφασίσει να μοιράσουν την Αφρική και την Ασία μεταξύ τους. Το μόνο εμπόδιο εναντίον τους είναι η Βρετανία. Πώς θα μπορούσε να ισχύσει μια νέα ευρωπαϊκή τάξη μετά την ήττα της Βρετανίας;

Οι New York Times γράφουν ένα άρθρο σχετικά με αυτό το ζήτημα. «Η Ελβετία, η Ολλανδία, η Νορβηγία, η Πολωνία, η Γιουγκοσλαβία και η Ρουμανία θα εξαφανιστούν από την Ευρώπη μετά την ήττα της Βρετανίας. Το Βέλγιο και η Γαλλία θα διασπαστούν. Το τμήμα του Βελγίου που έχει φλαμανδόφωνο πληθυσμό θα πρέπει να δοθεί στη Γερμανία, ενώ το τμήμα που έχει γαλλόφωνο πληθυσμό θα πρέπει να δοθεί στη Γαλλία. Η Γαλλία θα δώσει την περιοχή Αλσατίας-Λωραίνης στη Γερμανία, και τη Νίκαια, την Κορσική και την Τυνησία στην Ιταλία.

Την άνοιξη του 1941, η Γερμανία θα επιτεθεί στους Σοβιετικούς κατεβαίνοντας προς τα Βαλκάνια. Αφού πάρει τον έλεγχο της Ουκρανίας, η Ρουμανία και η Γιουγκοσλαβία θα διαμοιραστούν μεταξύ Ιταλίας, Βουλγαρίας και Ουγγαρίας».

[...] Σύμφωνα με αυτό το σχέδιο το μέλλον των βαλκανικών κρατών φαίνεται να βρίσκεται σε κίνδυνο.

«ΔΙΑΨΕΥΣΗ ΤΗΣ ΕΙΔΗΣΗΣ ΠΕΡΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΕΝΟΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΥ ΣΥΜΦΩΝΟΥ», σελ. 1, στήλη 4.

Το πρακτορείο ειδήσεων Stefani μεταδίδει ότι ορισμένες βρετανικές εφημερίδες υποστηρίζουν ότι τα κράτη του Άξονα αποφάσισαν να σχηματίσουν μια νέα βαλκανική συμμαχία μεταξύ της Βουλγαρίας, της Ρουμανίας, της Γιουγκοσλαβίας και της Ελλάδας, εξαιρουμένης της Τουρκίας. Οι αρχές στη Ρώμη διαψεύδουν αυτήν την είδηση.

10η Οκτωβρίου 1940

«ΜΠΟΡΕΙ Η ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΡΩΣΙΑ ΝΑ ΜΕΙΝΕΙ ΑΜΕΤΟΧΗ;», του Zekeriya Sertel, σελ. 1, στήλη 1.

[...] Οι Σοβιετικοί απαιτούσαν να κλείσουν τα στενά για την Ιταλία και τη Βρετανία. Δεν θα μπορούσε να φανταστεί κανείς ότι η Γερμανία θα μπορούσε να κατέβει στις ακτές της Μαύρης Θάλασσας. Ωστόσο, μετά τη γερμανική εισβολή στην Κεντρική Ευρώπη οι Σοβιετικοί αντιλήφθηκαν τη δυνατότητα της Γερμανίας να κατέβει στη Μαύρη Θάλασσα. Για να αποκλειστεί αυτή η πιθανότητα, πρέπει

να ληφθούν κάποια μέτρα. Για αυτόν τον λόγο, οι Σοβιετικοί κατέλαβαν τη Βεσσαραβία και ενίσχυσαν τις πολιτικές και οικονομικές τους σχέσεις με τη Βουλγαρία.

11η Οκτωβρίου 1940

«ΕΙΝΑΙ ΠΙΘΑΝΗ ΜΙΑ ΣΥΜΜΑΧΙΑ ΜΕΤΑΞΥ ΒΡΕΤΑΝΙΑΣ, ΑΜΕΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΣΟΒΙΕΤΙΚΩΝ;», του Zekeriya Sertel, σελ. 1, στήλη 1.

[...] Είναι δυνατόν να έχουμε μια συμμαχία της Βρετανίας και της Αμερικής, επειδή η Αμερική δεν μπορεί να επιτρέψει την εμφάνιση μιας Ιαπωνικής Αυτοκρατορίας, που θα μπορούσε να είναι επικίνδυνη για τα συμφέροντά της στον Ειρηνικό. Ωστόσο, είναι δύσκολο να δούμε μια συμμαχία μεταξύ της Αμερικής και των Σοβιετικών, επειδή η Αμερική θα πάει σε εκλογές πολύ σύντομα και τώρα η κοινή γνώμη είναι εναντίον Σοβιετικών. [...]

12η Οκτωβρίου 1940

«ΒΡΙΣΚΟΜΑΣΤΕ ΕΝ ΟΨΕΙ ΝΕΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ;», του Zekeriya Sertel, σελ. 1, στήλη 1.

Οι Γερμανοί έχουν αρχίσει να εφαρμόζουν τα σχέδιά τους για να βάλουν τα Βαλκάνια σε τάξη [...] στέλνοντας τα τάγματά τους στη Ρουμανία. Αυτό είναι το πρώτο βήμα για την υλοποίηση του σχεδίου τους. Το δεύτερο βήμα θα είναι η σύμπλευση της Βουλγαρίας με τον Άξονα. Για αυτόν τον σκοπό, η Γερμανία έθεσε ήδη τα θεμέλια. Το πάθος της Βουλγαρίας για περισσότερη γη χωρίς να χυθεί αίμα μπορεί να οδηγήσει τη Βουλγαρία στο να συμμετάσχει στον Άξονα.

Εκτός από την κατάσταση στο μέτωπο του πολέμου η εφημερίδα *Tan* πραγματεύεται και άλλα θέματα εσωτερικού ενδιαφέροντος όπως η εβραϊκή κοινότητα της Τουρκίας. Για να κατανοήσουμε τη συζήτηση σχετικά με την εβραϊκή κοινότητα στην Τουρκία είναι επίσης σημαντικό να κατανοήσουμε τη γενική φιλοσοφία της *Tan*. Στις 12 Οκτωβρίου, ο Νατζί Σαντουλλάχ γράφει για την απόφαση των

Εβραίων να μιλούν μόνο τουρκικά. Επικρίνει τα σχόλια κάποιων Τούρκων διανοουμένων για τα «άσχημα» τουρκικά των Εβραίων.

ΘΕΜΑ ΤΗΣ ΗΜΕΡΑΣ: «ΤΟΥΡΚΙΚΑ!», του Naci Sadullah, σελ. 2, στήλη 3.

Λέγεται ότι υπάρχουν κάποιοι Εβραίοι, οι οποίοι δεν γνωρίζουν τουρκικά ή που δεν μπορούν να μιλήσουν καλά τουρκικά. [...] Υπάρχουν κάποιες δικαστικές αποφάσεις, που μοιάζουν να παντρεύουν την αγνή τουρκική με την καθαρή αραβική γλώσσα. Ενώ ακόμη και στο ραδιόφωνο, εκφωνητής χρησιμοποιεί την κουρδική διάλεκτο μιμούμενος τους Λαζούς.

13η Οκτωβρίου 1940

Ο εκδότης Ζεκερία Σερτέλ γράφει για τις εξελίξεις στη Ρουμανία και επιχειρεί να εξηγήσει τα πιθανά αποτελέσματα της ενίσχυσης των στρατιωτικών δυνάμεων του Άξονα στη Βαλκανική.

«ΠΟΙΑ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ Η ΕΚΒΑΣΗ ΤΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΣΤΗ ΡΟΥΜΑΝΙΑ;», του Zekeriya Sertel, σελ. 1, στήλη 1, και σελ. 2, στήλη 3.

Οι πιθανότητες για την Ιταλία να προωθήσει τα στρατεύματά της από την Αλβανία στην Ελλάδα είναι υψηλές. Στα σύνορα της Αλβανίας, η είδηση της προώθησης ιταλικών στρατευμάτων είναι διαδεδομένη. Επιπλέον, ο ιταλικός Τύπος συνεχώς δημοσιεύει άρθρα αντίθετα προς την Ελλάδα. Προφανώς, οι Ιταλοί θέλουν να κυριαρχήσουν στη Μεσόγειο. Έτσι, η εισβολή στις ελληνικές ακτές είναι πιθανή. Ως εκ τούτου, αναμένουμε τις χώρες του Άξονα να κινηθούν προς την Ελλάδα, μετά τη Ρουμανία. Ωστόσο, η εικόνα αυτή δεν είναι ακόμη σαφής. (σελ. 1)

[...] Η Γερμανία θα φτάσει πρώτα στη Μαύρη Θάλασσα και με την κατάληψη της Ρουμανίας και της Ιταλίας θα φθάσει στη Μεσόγειο μέσω Θεσσαλονίκης. Όσον αφορά την κατοχή της Ρουμανίας ο πρωταρχικός σκοπός είναι ο έλεγχος των πετρελαιοπηγών και η διακοπή των σχέσεων μεταξύ των Σοβιετικών και των Βαλκανίων.

Μετά την κατάληψη της Ρουμανίας η Γιουγκοσλαβία και η Βουλγαρία δεν μπορούν πια να ελπίζουν σε σοβιετική στήριξη. Ως εκ τούτου, ο πρώτος στόχος της Γερμανίας έχει πραγματοποιηθεί.

[...] Προκειμένου να κυριαρχήσουν στη λεκάνη της Μεσογείου, οι Ιταλοί μπορούν να απαιτήσουν να έχουν επίσης ελληνικές ακτές. Ως εκ τούτου, μπορούμε να υποθέσουμε ότι η πιθανότητα να επιχειρήσει ο Άξονας μετά τη Ρουμανία μια επιχείρηση εναντίον της Ελλάδας είναι μεγαλύτερη. (σελ. 2)

Στη στήλη «Στρατιωτική κατάσταση» της πρώτης σελίδας, η οποία αφορά τις τελευταίες στρατιωτικές εξελίξεις από τον πόλεμο, υπάρχουν μερικά επιχειρήματα σχετικά με μια πιθανή ιταλική επίθεση:

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «ΟΙ ΙΤΑΛΟΙ ΕΝΔΕΧΕΤΑΙ ΝΑ ΑΡΧΙΣΟΥΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΠΡΟΣ ΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ», σελ. 1, στήλη 6.

[...] Είναι πιθανό ότι οι Ιταλοί θα κινηθούν προς τη Θεσσαλονίκη [...]. Από τη μία πλευρά, υπάρχουν συνομιλίες σχετικά με στρατιωτική επέμβαση των Ιταλών στην Ελλάδα μέσω της Αλβανίας. Από την άλλη πλευρά, τα ιταλικά στρατεύματα, τα οποία βρίσκονται στα σύνορα της Αλβανίας με τη Γιουγκοσλαβία οδεύουν προς τα ελληνικά σύνορα. [...] Δεν είναι δύσκολο να προβλεφθεί ότι οι Ιταλοί θα προωθήσουν τα στρατεύματά τους προς τα Ιωάννινα και τη Θεσσαλονίκη αφού ολοκληρωθεί η εισβολή στη Ρουμανία. Ωστόσο, εάν η Ιταλία είναι έτοιμη να ξεκινήσει μια στρατιωτική επέμβαση στην Ελλάδα, χωρίς αμφιβολία, θα πρέπει να περιμένουμε μια σθεναρή αντίσταση από τις ελληνικές δυνάμεις, διότι οι ιταλικές δυνάμεις που προέρχονται από την Αλβανία δεν θα είναι αρκετές ώστε να αντιμετωπίσουν τις ελληνικές δυνάμεις, εκτός εάν υπάρξουν ενισχύσεις.

Οι ανησυχίες για τις προθέσεις των δυνάμεων του Άξονα ενισχύθηκαν στην εφημερίδα *Tan*, στις 13 Οκτωβρίου 1940, με έναν μεγάλο χάρτη της Βαλκανικής στην πρώτη σελίδα.

14η Οκτωβρίου 1940

«ΓΙΑΤΙ ΣΙΩΠΑ Η ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΡΩΣΙΑ;», του Zekeriya Sertel, σελ. 1, στήλη 1.

[...] Ο ιταλικός Τύπος υποστηρίζει ότι τα μέλη του Άξονα παρέχουν εγγυήσεις στη Σοβιετική Ρωσία σχετικά με το σχέδιό τους, το οποίο είναι η καταστροφή της Βρετανικής Αυτοκρατορίας [...].

[...] όλες οι εξηγήσεις αποδεικνύουν ότι τα μέλη του Άξονα δίνουν ιδιαίτερη προσοχή στη Σοβιετική Ρωσία [...] πριν από μια ακόμη επιχείρησή τους στα Βαλκάνια.

Την ίδια ημέρα, στην πρώτη σελίδα, δημοσιεύεται ένα πολύ λεπτομερές κείμενο σχετικά με τον ιταλικό στρατό, τον εξοπλισμό του και τα σχέδιά του, στη στήλη «Στρατιωτική κατάσταση», με τον τίτλο «Στόχοι του ιταλικού στρατού στην Αλβανία». Σε αυτό αναφέρεται ότι ο ιταλικός στρατός αποτελείται από σχεδόν μισό εκατομμύριο στρατιώτες. Αυτή η είδηση συνεχίζει στη δεύτερη σελίδα και αναφέρει τα εξής:

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΤΟΥ ΙΤΑΛΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ», σελ. 1, στήλη 3.

Το ιταλικό τάγμα στη Μακεδονία αριθμεί 400.000 άνδρες. Κατεύθυνση αυτού του τάγματος είναι σίγουρα η Μακεδονία, και στόχος της στρατιωτικής επιχείρησης είναι η Θεσσαλονίκη, που είναι ο κύριος στόχος της Ιταλίας.

[...] [από την άλλη πλευρά] η ελληνική κινητοποίηση ενάντια στους Ιταλούς είναι μυστική. Ωστόσο, είναι βέβαιο ότι οι Έλληνες θα υπερασπιστούν τη Θεσσαλονίκη με όλη τους τη δύναμη και την αντοχή τους· θα λάβουν στήριξη από παντού. Η υπεράσπιση της Θεσσαλονίκης θα διαδραματίσει κρίσιμο ρόλο –όπως η υπεράσπιση της διώρυγας του Σουέζ– για την τελική έκβαση του πολέμου.

Οι ειδήσεις για τις στρατιωτικές εξελίξεις ήταν επίσης ένα σημαντικό θέμα κατά τη διάρκεια της αυξανόμενης έντασης στην περιοχή της

Βαλκανικής. Ως εκ τούτου, η *Tan* είχε στήλες, όπως «Τα Βαλκάνια» για τα γεγονότα στη Βαλκανική. Στις 14 Οκτωβρίου, στη στήλη αυτή υπήρξε μια σημαντική είδηση με τίτλο «Οι Γερμανοί στρατιώτες έχουν ανέλθει σε 20.000». Το αυξανόμενο γερμανικό ενδιαφέρον για τη Βαλκανική ήταν ένα ενοχλητικό θέμα κατά τη διάρκεια του Σεπτεμβρίου και του Οκτωβρίου του 1940. Μαζί με την αύξηση των στρατιωτικών δυνάμεων στην περιοχή, δεν υπήρχε εμπιστοσύνη στις γερμανικές διαβεβαιώσεις περί ειρήνης. Αυτή η ανησυχία ήταν εμφανής στις ειρωνικές κριτικές εναντίον των Γερμανών. Για παράδειγμα, ο Νατζί Σαντουλλάχ, σχετικά με τον επίσημα ανακοινωθέντα λόγο παρουσίας του γερμανικού στρατού στη Ρουμανία, ο οποίος λόγος ήταν η «εκπαίδευση του ρουμανικού στρατού», γράφει ένα χιουμοριστικό κείμενο στη στήλη «Θέμα της Ημέρας», στη δεύτερη σελίδα της *Tan*, με τον τίτλο «Διδάγματα», και υποστηρίζει ότι αυτός είναι ο τρόπος της «κεκαλυμμένης» εισβολής.

Στην εφημερίδα *Tan* η στάση προς την Ιταλία δεν είναι τόσο διαφορετική από τη στάση προς τη Γερμανία. Στην έβδομη σελίδα, υπάρχει μία είδηση και ένα σχόλιο υπό τον τίτλο:

«ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ ΤΟΥ ΑΞΟΝΑ ΓΙΑ ΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ»,
σελ. 7, στήλες 2-4.

Παρά το γεγονός ότι το πρακτορείο ειδήσεων *Stefani* στη Ρώμη σιωπά, ίδρυσε ένα υποκατάστημα στα Τίρανα, υπό το όνομα της εφημερίδας *Tomori* που συνεχίζει τις δημοσιεύσεις της εναντίον των Ελλήνων. Οι άλλες ιταλικές εφημερίδες επίσης δεν σταμάτησαν τις δημοσιεύσεις τους εναντίον της Ελλάδας. Οι ιταλικές εφημερίδες θεωρούν την ελληνική νομοθεσία περί διατηρήσεως των στρατευμάτων για χρονικό διάστημα πέραν του κανονικού ως προετοιμασία επίθεσης (!) κατά της Ιταλίας. Αυτές οι εφημερίδες γράφουν ότι, με αυτόν τον τρόπο, οι Έλληνες έχουν έναν στρατό 320.000 ανδρών. [...] Οι Ιταλοί συνεχίζουν την ενίσχυση του στρατού τους υπό τον Στρατηγό *Galeso* στην Αλβανία. [...] Οι Ιταλοί μετέφεραν [...] τις στρατιωτικές τους δυνάμεις από τα σύνορα της Γιουγκοσλαβίας στα ελληνικά σύνορα [...]. Ενδέχεται να

πραγματοποιηθεί μια ιταλική στρατιωτική επιχείρηση από το αλβανικά σύνορα.

15η Οκτωβρίου 1940

«ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ – ΝΕΑ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΙΤΑΛΙΚΩΝ ΣΤΡΑΤΕΥΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ», σελ. 1, στήλη 5.

Κατά τη διάρκεια της συνάντησης στο Μπρένερ αποφασίστηκε ότι τα Βαλκάνια θα είναι το καλύτερο έδαφος για τις επιχειρήσεις. Επιπλέον, σύντομα πρόκειται να εντείνουν τις πιέσεις τους προς το Βελιγράδι, την Αθήνα και τη Σόφια.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΑΙ Ο ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ ΕΙΣΒΟΛΗΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ;», σελ. 1, στήλη 6.

ΓΝΩΜΕΣ: «ΕΥΧΕΣ ΣΤΟΝ ΡΟΥΜΑΝΟ ΠΡΕΣΒΗ ΓΙΑ ΕΝΑ ΑΣΦΑΛΕΣ ΤΑΞΙΔΙ», της Sabiha Sertel, σελ. 1, στήλες 6-7.

Η επιστροφή σε μια πατρίδα που βρίσκεται υπό ξένη κατοχή, δεν έχει απολύτως κανένα νόημα. [...]

Γιατί οι βοεβόδες⁴²⁹, οι οποίοι αντιστάθηκαν κατά των Οθωμανών, δεν μπορούν να αρνηθούν να λυγίσουν μπροστά στο μεγαλείο των αυτοκρατόρων σήμερα;

Το εμπόριό μας εξαρτάται από τη Γερμανία. Μολονότι η καρδιά μας ταυτίζεται με τη δημοκρατία, πολιτικά είμαστε υποχρεωμένοι να τα βγάλουμε πέρα με τη Γερμανία.

16η Οκτωβρίου 1940

Η *Tan*, στην πρώτη σελίδα και κάτω από τον τίτλο «Η κατάσταση της Τουρκίας εν όψει των τρεχουσών εξελίξεων», δημοσιεύει ένα άρθρο της εφημερίδας *Ulus* (Έθνος) για την τουρκική θέση στον πόλεμο. Αυτό το άρθρο έχει κάποια στοιχεία για την παρακίνηση και την ψυχολογική προετοιμασία του έθνους πριν από τον πόλεμο.

Υπάρχουν προσπάθειες αναβίωσης του πνεύματος της επανάστασης. Τα επιχειρήματα αυτά υποστηρίζονται από κάποιες φωτογραφίες, που δείχνουν τον τουρκικό στρατό και ιδιαίτερα την τουρκική Πολεμική Αεροπορία έτοιμους για την άμυνα της χώρας.

«ΤΟ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟ ΕΙΔΗΣΕΩΝ ΤΑSS ΔΙΑΨΕΥΔΕΙ ΤΗΝ ΕΙΔΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗ ΡΟΥΜΑΝΙΑ – ΟΙ ΣΟΒΙΕΤΙΚΟΙ ΔΕΝ ΕΙΧΑΝ ΕΝΗΜΕΡΩΘΕΙ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΙΣΒΟΛΗ ΣΤΗ ΡΟΥΜΑΝΙΑ – ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟΝ ΤΥΠΟ Η ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΡΩΣΙΑ ΘΑ ΔΙΑΤΗΡΗΣΕΙ ΤΗΝ ΟΥΔΕΤΕΡΟΤΗΤΑ ΤΗΣ», σελ. 1, στήλη 7.

«ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΗΣ ΟΜΙΛΙΑΣ ΤΟΥ ΤΣΒΕΤΚΟΒΙΤΣ», του Zekeriya Sertel, σελ. 1, στήλη 1.

[...] Ο Γιουγκοσλάβος Πρωθυπουργός Τσβέτκοβιτς (Cvetkovitch) εκφράζει τις ανησυχίες της Γιουγκοσλαβίας σχετικά με τις εξελίξεις στη Ρουμανία. [...] Μετά την εισβολή στη Ρουμανία, η Γιουγκοσλαβία περιβάλλεται από εχθρούς. Η Ιταλία προβάλλει διεκδικήσεις στη Δαλματία. Επίσης, η Αλβανία και η Βουλγαρία προβάλλουν διεκδικήσεις στη Μακεδονία.

17η Οκτωβρίου 1940

ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ: «ΟΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ NAZI ΣΕ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ ΚΑΙ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ», σελ. 1, στήλη 7.

«Η ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ ΠΑΙΡΝΕΙ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΡΟΥΜΑΝΙΑΣ», του Zekeriya Sertel, σελ. 1, στήλη 1.

Η Βουλγαρία πήρε τη Δοβρουτσά με τη βοήθεια της Γερμανίας. Πιστεύουν ότι η επιθυμία τους να φτάσουν στη Μεσόγειο και τη Μακεδονία θα πραγματοποιηθεί με τον ίδιο τρόπο. Η Γερμανία ωφελείται από αυτήν την πεποίθηση βάζοντας τη Βουλγαρία στην καρδιά της Βαλκανικής πολιτικής. Ωστόσο, αν οι Γερμανοί στρατιώτες αρχίσουν να εισέρχονται στη Βουλγαρία, θα αντιμετωπίσουν τις ίδιες συνέπειες με τη Ρουμανία.

Η τρέχουσα κατάσταση της Ρουμανίας θα πρέπει να αποτελέσει ένα καλό παράδειγμα για τις φιλοδοξίες της Βουλγαρίας, η οποία εμπιστεύεται τη Γερμανία.

18η Οκτωβρίου 1940

Η *Tan* προσπαθεί να παρουσιάσει τον «κίνδυνο» της γερμανικής προπαγάνδας και της φασιστικής ιδεολογίας στην Τουρκία. Η σύνταξη της εφημερίδας για να εξηγήσει τον «κίνδυνο», αρχίζει στις 18 Οκτωβρίου να δημοσιεύει σειρά κειμένων⁴³⁰ σχετικά με την «Γκεστάπο» (δεύτερη σελίδα, στήλες 1 και 2). Αυτή η σειρά κειμένων παρουσιάζει τον τρόπο διείσδυσης της ναζιστικής σκέψης σε διάφορες χώρες ως ένα ψυχολογικό βήμα προετοιμασίας της γερμανικής εισβολής.

«ΒΕΡΟΛΙΝΟ ΚΑΙ ΡΩΜΗ ΠΙΕΖΟΥΝ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ – ΖΗΤΟΥΝ ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΔΙΕΛΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΙΣ ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΤΟΥ ΑΞΟΝΑ – ΤΟ ΑΙΤΗΜΑ ΑΠΟΡΡΙΦΘΗΚΕ», σελ. 1, στήλη 5.

Οι Times έγραψαν σχετικά με τις απαιτήσεις του Άξονα μέσω των πρεσβευτών του κατά τη διάρκεια της συνάντησής τους με τον Πρωθυπουργό Μεταξά. [...] Ζήτησαν την απαγόρευση των βρετανικών εφημερίδων και ταινιών στην Ελλάδα. Ο Μεταξάς απαγόρευσε όλες τις ξένες πολιτικές ταινίες στην Ελλάδα. [...] Επιπλέον, η Γερμανία ζήτησε να καταργηθούν οι οφειλές της Γερμανίας προς την Ελλάδα με μια κυβερνητική πολιτική αύξησης της ισοτιμίας της δραχμής έναντι του μάρκου. [...]

«ΟΙ ΓΕΡΜΑΝΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ», του Zekeriya Sertel, σελ. 1, στήλη 1.

Η Γερμανία προσπαθεί να προκαλέσει τον Βούλγαρο βασιλιά και την κυβέρνηση. Είναι προφανές ότι η Γερμανία θέλει να σχηματίσει μια κυβέρνηση που αποτελείται από Ναζί ανατρέποντας τον βασιλιά και την κυβέρνηση στη Βουλγαρία, όπως συνέβη στη Ρουμανία. Οι άνθρωποι στη Βουλγαρία άρχισαν να αισθάνονται τη γερμανική

απειλή. Ωστόσο, από την πλευρά του λαού, δεν υπάρχει σχεδόν καμία υποστήριξη προς τους Ναζί. Υπάρχουν κάποιες ομάδες οι οποίες μπορεί να συναινέσουν στις γερμανικές πιέσεις. Ωστόσο, ο βουλγαρικός λαός δεν μπορεί να μείνει απαθής απέναντι στη γερμανική εισβολή.

«ΟΙ ΓΕΡΜΑΝΟΙ ΕΦΤΙΑΞΑΝ ΟΡΥΧΕΙΑ ΣΤΟΝ ΠΟΤΑΜΟ ΔΟΥΝΑΒΗ ΣΤΟ ΓΑΛΑΤΣΙ⁴³¹ – ΟΙ ΣΟΒΙΕΤΙΚΟΙ ΣΤΕΛΝΟΥΝ ΕΠΙΠΛΕΟΝ ΤΑΓΜΑΤΑ ΣΕ ΕΚΕΙΝΗ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ», σελ. 1, στήλη 7.

19η Οκτωβρίου 1940

«ΣΤΗ ΡΟΥΜΑΝΙΑ», σελ. 1-2, στήλες 1-2.

[...] Στη Γιουγκοσλαβία: Η κατάσταση είναι δύσκολη. [...] Αν οι Ιταλοί επιτεθούν στην Ελλάδα, το καθεστώς της Γιουγκοσλαβίας θα είναι ασταθές και θα εξαρτάται από τη συμμετοχή της Τουρκίας στον πόλεμο.

Στην Τουρκία: Πολιτικός αναλυτής των Times υποστηρίζει ότι η Ιταλία θέλει να παίξει το ίδιο παιχνίδι που παίζεται στη Ρουμανία έναντι της Ελλάδας, με την προβολή του ισχυρισμού ότι υπάρχουν πολλοί Αλβανοί στη νοτιοδυτική Ελλάδα. Ο αναλυτής συνεχίζει, λέγοντας ότι οι Τούρκοι δεν δείχνουν κανένα σημάδι καμψής. Ωστόσο, θέλουν να είναι σίγουροι για το καθεστώς των Σοβιέτ σε ορισμένες περιπτώσεις. Οι Τούρκοι παρακολουθούν την κατάσταση στη Συρία με μεγάλη προσοχή. [...] Το τουρκικό έθνος έχει μεγάλη δύναμη. Προκειμένου να απομονωθούν οι Τούρκοι, η Γερμανία θα καταβάλει κάθε δυνατή προσπάθεια. Αν απειληθούν τα Στενά, τίποτα δεν θα μπορέσει να σταματήσει την αντίσταση της Τουρκίας.

«Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ», του Zekeriya Sertel, σελ. 1, στήλη 1, και σελ. 2, στήλη 3.

[...] Είναι προφανές ότι μετά την εισβολή στη Ρουμανία, ο Άξονας θα θελήσει να ολοκληρώσει τα σχέδιά του στα Βαλκάνια, προσελκύοντας τη Βουλγαρία και απειλώντας την Ελλάδα. Ωστόσο, η

Ελλάδα έχει δει τι συνέβη στη Ρουμανία. Η Ελλάδα ξέρει τι σημαίνει παρέμβαση του Άξονα. Από τις εμπειρίες των άλλων ξένων χωρών έμαθαν τι θα μπορούσε να επιφέρει στην ανεξαρτησία της χώρας ακόμη και η ελάχιστη ανοχή. Ως εκ τούτου, δεν μπορεί να αναμένεται ότι η Ελλάδα θα υποκύψει πολύ εύκολα στις απειλές και τις πιέσεις.

Από την άλλη πλευρά, τα ελληνικά σύνορα και η ανεξαρτησία της Ελλάδας διασφαλίζονται από τη Βρετανία. Ωστόσο, η Βρετανία δεν μπόρεσε να εκπληρώσει την εγγύησή της ότι θα προστατεύσει την ανεξαρτησία της Ρουμανίας. Στην πραγματικότητα, υπεύθυνοι για τη μη τήρηση ήταν η γεωγραφική θέση της Ρουμανίας και οι εξελίξεις των γεγονότων, όχι η Βρετανία.

Ωστόσο, η κατάσταση στην Ελλάδα είναι εντελώς διαφορετική. Η Βρετανία πρέπει να αποτρέψει μια επίθεση που θα μπορούσε να συνιστά απειλή για την κυριαρχία και την ασφάλειά της στη Μεσόγειο Θάλασσα. Ακόμα και μόνο αυτοί οι λόγοι, που συνδέονται άμεσα με τα δικά της συμφέροντα, είναι αρκετοί ώστε αυτή να συνδράμει την Ελλάδα, που είναι μια μεσογειακή χώρα. Επιπλέον, η Ελλάδα δεν είναι μόνη της απέναντι σε κάθε ξένη επιθετική ενέργεια. Αυτό σημαίνει ότι οποιαδήποτε επίθεση εναντίον της Ελλάδας θα μπορούσε να δημιουργήσει μεγαλύτερες αντιδράσεις στα Βαλκάνια. Εκτός αυτού, τα Βαλκάνια μπορεί να διαλυθούν. Τα κράτη του Άξονα δεν θα ήθελαν τέτοια διάσπαση, διότι αποφάσισαν να λύσουν τα θέματα των Βαλκανίων χωρίς αιματοχυσία. (σελ. 2)

20ή Οκτωβρίου 1940

«ΣΤΟΝ ΔΡΟΜΟ ΠΟΥ ΧΑΡΑΞΕ Ο ΜΕΓΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ», του Zekeriya Sertel, σελ. 1, στήλη 1, και σελ. 2, στήλη 7.

Ο Άξονας θέλει να κατακτήσει τη Γιουγκοσλαβία και να εγκαθιδρύσει ένα ναζιστικό καθεστώς στη Γιουγκοσλαβία [...] με απειλές και πιέσεις. [...] Για να αυξήσει την πίεση επί της Γιουγκοσλαβίας, ετοιμάζεται να στείλει στρατεύματα στην Ελλάδα. Ο σκοπός του είναι να καταλάβει την Ελλάδα καθώς και τη Βουλγαρία, προκειμένου να

πολιορκήσει τη Γιουγκοσλαβία. Έτσι, μπορεί να πιέσει τη Γιουγκοσλαβία να παραδοθεί.

Ο λόγος που ο Άξονας ζητά για να κατέβει στην Ελλάδα είναι η ανάγκη του να δημιουργήσει εκεί θαλάσσιες και αεροπορικές βάσεις. Από τις ελληνικές ακτές προς στην Αλεξάνδρεια υπάρχει απόσταση 500 μιλίων. Από αυτές τις βάσεις ο βομβαρδισμός της Αλεξάνδρειας και η καταστροφή του βρετανικού ναυτικού στην Ανατολική Μεσόγειο θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν πιο εύκολα.

Ενώ οι δυνάμεις του Άξονα είναι απασχολημένες στον δρόμο του Αλεξάνδρου, από την άλλη πλευρά, κατάφεραν να κάνουν την Ισπανία να συμφωνήσει ώστε να πάρει το Γιβραλτάρ. [...]

«ΟΙ ΙΤΑΛΟΙ ΕΠΙΠΛΗΤΤΟΥΝ ΤΗ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ – Η ΡΩΜΗ ΙΣΧΥΡΙΖΕΤΑΙ ΟΤΙ Η ΒΡΕΤΑΝΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΠΟΙΕΙΤΑΙ ΣΤΟ ΒΕΛΙΓΡΑΔΙ», σελ. 1, στήλη 3.

ΓΝΩΜΕΣ: «ΜΗΝ ΣΤΑΘΕΙΤΕ ΣΤΟΝ ΔΡΟΜΟ ΜΑΣ, ΑΥΤΗ ΕΙΝΑΙ ΑΡΚΕΤΗ ΕΥΕΡΓΕΣΙΑ ΓΙΑ ΕΜΑΣ!», της Sabiha Zekeriya Sertel, σελ. 1, στήλη 6-7.

[...] κατά τη διάρκεια των ημερών του Πολέμου της Ανεξαρτησίας μας, γυρίσαμε την πλάτη σε έναν πολιτισμό που διαιρεί και μοιράζει τις ηπείρους, κάνει τους ανθρώπους σκλάβους και μετατρέπει την ιστορία της ανθρωπότητας σε θέμα πολέμων και επιθέσεων των παγκόσμιων κατακτητών. Δεν θέλουμε αποικίες ή εκμετάλλευση σκλάβων. [...] Έχουμε λίγα λόγια να πούμε για τα καθεστώτα που χρησιμοποιούν τη δουλεία για λογαριασμό της νέας και της παλιάς τάξης: Θέλουμε να διαιωνιστούμε, να αποκαταστήσουμε τη χώρα μας, να ζήσουμε και να κρατήσουμε ζωντανό αυτό που έχουμε μέσα μας. Εμείς δεν περιμένουμε καμία τάξη, κανέναν πολιτισμό ή βοήθεια. Μην σταθείτε εμπόδιο στον δρόμο μας, αυτή είναι αρκετή ευεργεσία για εμάς!

21η Οκτωβρίου 1940

«Η ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΡΩΣΙΑ, Η ΓΕΡΜΑΝΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΣΤΕΝΑ», του Sadri Ertem, σελ. 1, στήλη 1.

22α Οκτωβρίου 1940

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ: «Η ΕΠΙΘΕΣΗ ΣΤΟ ΣΟΥΕΖ ΔΕΝ ΘΑ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΘΕΙ – ΤΟ REUTERS ΛΕΕΙ ΟΤΙ ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΕΜΠΟΔΙΟ ΕΙΝΑΙ Η ΑΠΟΦΑΣΗ ΑΓΚΥΡΑΣ ΚΑΙ ΑΘΗΝΑΣ», σελ. 1, στήλη 4.

Υπάρχει γερμανική προπαγάνδα σχετικά με μια επιχείρηση προς την Εγγύς Ανατολή διαμέσου της Μικράς Ασίας [...] Ο ρεπόρτερ του Reuters αναφέρει δύο σημαντικά ζητήματα:

1. Την οριστική απόφαση της Τουρκίας για αντίσταση σε περίπτωση που τεθεί σε κίνδυνο η ασφάλειά της.
2. Τις τοπογραφικές δυσκολίες της Ανατολίας, ιδίως κατά τη διάρκεια του χειμώνα.

Ο Ατατούρκ έφτιαξε ένα στρατηγικό οδικό δίκτυο για το ενδεχόμενο της έλλειψης μηχανοκίνητων οχημάτων μεταφορών στον τουρκικό στρατό. Ωστόσο σε ορισμένες περιπτώσεις δεν κατασκευάστηκαν μερικοί δρόμοι, γιατί θα μπορούσαν να διευκολύνουν την προώθηση εχθρικών δυνάμεων. [...] Η κατάσταση της Τουρκίας και της Ελλάδας δεν είναι απελπιστική. Αν μπορούσαν να συνεργασθούν, τα σχέδια της Γερμανίας για αυτό το μέρος του κόσμου θα ήταν ανεπιτυχή.

23η Οκτωβρίου 1940

«ΚΑΜΙΑ ΑΛΛΑΓΗ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΣΟΒΙΕΤΙΚΩΝ», του Zekeriya Sertel, σελ. 1, στήλη 1.

[...] Η Μόσχα έμοιαζε να θέλει να αλλάξει τη σιωπή της με πολλαπλές διαφεύσεις [...].

[...] Διέψευσε την είδηση σχετικά με μια συνάντηση μεταξύ Σοβιετικής Ρωσίας, Αμερικής, Βρετανίας, Τουρκίας, Ελλάδας και Γιουγκοσλαβίας για τη συζήτηση μιας συμφωνίας. [...]

«Η ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ ΘΕΛΕΙ ΝΑ ΕΠΙΤΡΕΨΕΙ ΤΗ ΔΙΕΛΕΥΣΗ ΣΤΡΑΤΕΥΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΝΑΖΙ – Η ΣΟΦΙΑ ΔΙΑΨΕΥΔΕΙ ΑΥΤΗΝ ΤΗΝ ΕΙΔΗΣΗ», σελ. 1, στήλη 5.

24η Οκτωβρίου 1940

«ΟΙ ΓΕΡΜΑΝΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ ΕΧΟΥΝ ΑΥΞΗΘΕΙ – ΠΙΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΥΔΕΤΕΡΟΤΗΤΑΣ – ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: ΔΕΝ ΙΣΧΥΕΙ ΟΤΙ ΠΟΛΛΕΣ ΓΕΦΥΡΕΣ ΣΤΑ ΣΥΝΟΡΑ ΚΑΤΑΣΤΡΕΦΟΝΤΑΙ», σελ. 1, στήλη 7, σελ. 2, στήλη 5.

Υπάρχουν κάποιες εικασίες σχετικά με την επίσκεψη των Γερμανών και των Ιταλών πρεσβευτών προκειμένου να ρωτήσουν κάτι τον Στρατηγό Μεταξά. [...] Τουρκικοί κύκλοι, που λαμβάνουν πάντα σωστές ειδήσεις για τα γεγονότα στην Ελλάδα, λένε ότι μια τέτοια επίσκεψη δεν πραγματοποιήθηκε. (σελ. 1)

Δεν αναμένεται χειμερινός πόλεμος: Ο ανταποκριτής της εφημερίδας London Daily Telegraph στην Αθήνα σημειώνει ότι η Ελλάδα δεν μείωσε τις γέφυρες στα σύνορα της Αλβανίας, δεν υπάρχει καμία αλλαγή στην απόφαση της Ελλάδας να αντισταθεί και όλη η χώρα συμμερίζεται την ίδια άποψη με τον Στρατηγό Μεταξά. (σελ. 2)

25η Οκτωβρίου 1940

«Η ΕΛΛΑΔΑ ΕΙΝΑΙ ΕΤΟΙΜΗ ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΟ – Ο ΒΡΕΤΑΝΟΣ ΠΡΕΣΒΕΥΤΗΣ ΣΤΟ ΒΕΛΙΓΡΑΔΙ ΕΠΕΣΤΡΕΨΕ ΣΤΗ ΘΕΣΗ ΤΟΥ», σελ. 1, στήλη 6.

Ο Βρετανός πρεσβευτής στην Άγκυρα συναντήθηκε στην Κωνσταντινούπολη με τους Βρετανούς πρεσβευτές στο Βελιγράδι και τη Σόφια. [...]

Απόφαση της Ελλάδας: Η ελληνική κυβέρνηση διατηρεί την ηρεμία της σχετικά με τις εξελίξεις. Έχει συμφωνηθεί ότι, απόλυτη ουδετερότητα είναι η καλύτερη επιλογή για τη χώρα. Η πολιτική του Μεταξά υποστηρίζεται από την κοινή γνώμη. Ωστόσο, αυτό δεν σημαίνει ότι δεν ελήφθησαν μέτρα ενάντια σε κάθε επίθεση. Ορισμένοι στρατιώτες κινητοποιήθηκαν προληπτικά.

Ένα άρθρο των Times: Η σημασία της Ρουμανίας για τον Άξονα βρίσκεται στις πετρελαιοπηγές. Η κατάσταση στην Ελλάδα, η οποία κλείνει το Αιγαίο πέλαγος και τα Δαρδανέλια για τα πλοία του Άξονα, είναι πολύ διαφορετική. Αν υπάρχει άδεια για την ύπαρξη ιταλικών υποβρυχίων και αντιτορπιλικών στο Αιγαίο Πέλαγος, η παρουσία της Ελλάδας στην Ανατολική Μεσόγειο θα μπορούσε να ενισχυθεί. Αν η Ιταλία και ο Άξονας μπορούσαν να έχουν στρατιωτική βάση στο Αιγαίο, η Τουρκία θα μπορούσε να βρεθεί σε μεγαλύτερο κίνδυνο με τις τυχόν γερμανικές επιχειρήσεις για διέλευση μέσα από τη Ρουμανία και τη Βουλγαρία προς το Αιγαίο Πέλαγος. Μια άλλη στρατηγική σημασία της Ελλάδας είναι η θέση της ως φρουρού της κοιλάδας του Βαρδάρη. Γιατί η Βουλγαρία διεκδικεί την κοιλάδα του Βαρδάρη, τη νότια Μακεδονία που είχε σιδηροδρόμους και το λιμάνι της Θεσσαλονίκης.

27η Οκτωβρίου 1940

«ΓΙΑΤΙ ΣΤΑΜΑΤΗΣΑΝ ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΕΠΙΘΕΣΕΙΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ;», του Zekeriya Sertel, σελ. 1, στήλη 1.

Σήμερα [...] τα Βαλκάνια θα πρέπει να θεωρηθούν απαλλαγμένα από οποιαδήποτε αιφνιδιαστική στρατιωτική εισβολή. Ωστόσο, μόνο ο Χίτλερ ξέρει τα σχέδιά του [...]. Η Γερμανία έχει σχεδόν πετύχει να οδηγήσει τα βαλκανικά κράτη στη νέα τάξη πραγμάτων. Το μόνο κράτος που έμεινε έξω από τη νέα τάξη είναι η Ελλάδα. Αν και η Ελλάδα δεν απέρριψε τη βρετανική εγγύηση, έχει επίσης πολύ υψηλό επίπεδο οικονομικών σχέσεων με τις δυνάμεις του Άξονα. Επομένως, σύμφωνα με τα κράτη του Άξονα δεν είναι απαραίτητο να γίνει εισβολή στην Ελλάδα, εάν εξασφαλιστεί ο έλεγχος όλης της Ελλάδας – εν μέρει για στρατιωτικούς σκοπούς».

ΓΝΩΜΕΣ: «ΠΡΙΓΚΙΠΑΣ», της *Sabiha Zekeriya Sertel*, σελ. 1, στήλες 6-7.

Η Σαμπιχά Σερτέλ γράφει σχετικά με τον μακιαβελικό τρόπο σκέψης στον κόσμο και τις πηγές αυτής της σκέψης. Επικρίνει την οργάνωση του κόσμου σύμφωνα με τη «νέα τάξη» στη βάση των αρχών του Μακιαβέλι για τον *Πρίγκιπα*. Γράφει: «οι απόψεις σας μπορεί να μοιάζουν, ωστόσο ο κόσμος έχει αλλάξει».

28η Οκτωβρίου 1940

Η *Ταν* δημοσιεύει νέα της 27ης Οκτωβρίου για στρατιωτική συμπολοκή στα ελληνο-αλβανικά σύνορα. Η είδηση δίδεται με γραμματοσειρά μεγέθους δεκαέξι σύμφωνα με τη νομοθεσία περί Τύπου. Ωστόσο, τα νέα βρίσκονται στην κορυφή της πρώτης σελίδας. Ως εκ τούτου, κρίνεται ως πολύ σημαντική είδηση. Η είδηση είναι εν συντομία η εξής:

«ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΟ-ΑΛΒΑΝΙΚΑ ΣΥΝΟΡΑ – Η Αθήνα απορρίπτει τα ιταλικά αιτήματα. Σύμφωνα με τη Ρώμη, σημαντικά γεγονότα θα συμβούν στην ανατολική Μεσόγειο αυτήν την εβδομάδα», σελ. 1, στήλη 5.

[...] Η Ιταλία υποστηρίζει [...] ότι αυτό το πρωί Έλληνες επιτέθηκαν σε Αλβανούς συνοριοφύλακες [...]. Έξι Έλληνες επιτιθέμενοι πιάστηκαν αιχμάλωτοι. Οι απώλειες των Αλβανών είναι δύο νεκροί και τρεις τραυματισμένοι στρατιώτες. (σελ. 1)

Οι ελληνικές στρατιωτικές αρχές επιβεβαίωσαν κάποια ζητήματα [...] κάποιες φήμες περί ενόπλων συγκρούσεων έφτασαν από αλβανικά εδάφη [...] και ο Έλληνας διοικητής του αστυνομικού σταθμού των συνόρων ενημέρωσε τις ιταλικές αρχές και απαίτησε να δοθούν πληροφορίες από Ιταλό αξιωματούχο. Ωστόσο, μέχρι σήμερα, δεν μπόρεσε να λάβει καμία απάντηση. (σελ. 2)

Μια άλλη είδηση για την Ελλάδα αφορούσε τη Ρουμανία και τις δραστηριότητες των ελληνικών πλοίων στον ποταμό Δούναβη. Σύμφωνα με την είδηση, η Γερμανία θα έκανε κατάσχεση σε

δεκατέσσερα ρυμουλκά και είκοσι τέσσερις φορτηγίδες, που ενοικιάζονταν από ελληνικές εταιρείες.

29η Οκτωβρίου 1940

Η ιταλική επίθεση είναι ένα από τα πιο σημαντικά θέματα για το τουρκικό Τύπο, διότι η Τουρκία θα μπορούσε επίσης να είναι σε κίνδυνο. Ως εκ τούτου, η τουρκική κυβέρνηση δίνει ένα μήνυμα μέσω του άρθρου του Φαλίχ Ριφκί Ατάυ στην εφημερίδα *Ulus*, που αναδημοσιεύθηκε στο σύνολό του σε πολλές εφημερίδες. Το άρθρο εμφανίζεται στην πρώτη σελίδα και με τον τίτλο «Ένα άρθρο της *Ulus*». Σε αυτό το άρθρο, ο Φαλίχ Ριφκί Ατάυ καταγράφει τις κύριες ανησυχίες των Τούρκων σχετικά με τον πόλεμο ως εξής: «αν αντιμετωπίσουμε μια επίθεση, αυτός ο πόλεμος θα σημάνει την έναρξη ενός Πολέμου Ανεξαρτησίας μετά από 20 χρόνια».

Αυτή η ευαισθησία της Τουρκίας σχετικά με την ιταλική επίθεση κατά της Ελλάδας ήταν εμφανής στα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων. Η *Tan* χρησιμοποιεί τον τίτλο «Η Ιταλία έχει εισέλθει σε ελληνικά εδάφη» και αφιερώνει το 1/3 της πρώτης σελίδας στον Ελληνο-ιταλικό πόλεμο. Οι ειδήσεις είναι πολύ λεπτομερείς όσον αφορά ομιλίες, επίσημες ανακοινώσεις του Μεταξά και του βασιλιά. Υπήρξε μια ειδική αναφορά στους ιταλικούς ελιγμούς σχετικά με την εισβολή στη Θεσσαλονίκη. Η είδηση καταλάμβανε σημαντικό χώρο στην *Tan*. Ακολουθούν τα πιο αξιοσημείωτα σημεία αυτής:

«Η ΙΤΑΛΙΑ ΠΕΡΑΣΕ ΣΕ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΕΔΑΦΗ», σελ. 1, στήλη 6.

Το ελληνικό έθνος πήρε τα όπλα ενάντια στον κατακτητή και άρχισε να αμύνεται. Ο πόλεμος γίνεται σφοδρότερος. Σε ένα σημείο οι Ιταλοί απωθήθηκαν. Τρεις ελληνικές πόλεις βομβαρδίστηκαν. (σελ. 1, στήλη 7)

[...] Ο λαός και οι ένστολοι, μέλη της οργάνωσης νεολαίας, συνέχισαν τις διαδηλώσεις τους στους δρόμους χωρίς φρενίτιδα. Οι διαδηλωτές κρατούσαν αγγλικές, τουρκικές, γιουγκοσλαβικές και ελληνικές σημαίες στα χέρια τους [...] ο βασικός κίνδυνος είναι για

το παραθαλάσσιο τμήμα των Ιωαννίνων. Ακολουθούν [...] Κορυτσά [...] Φλώρινα [...] ο δρόμος προς τη Θεσσαλονίκη. (σελ. 2, στήλες 1-3)

Η γωνία με την κεφαλίδα «Στρατιωτική κατάσταση» δίνει μια λεπτομερή εξήγηση των ιταλικών σχεδίων και των αδύνατων σημείων του. Το βασικό επιχείρημα είναι το εξής:

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: σελ. 1, στήλη 3 και σελ. 2, στήλη 6.

Παρά το γεγονός ότι οι Ιταλοί μπορεί να έχουν κάποιες επιτυχίες [...], δεν θα είναι σημαντικό για τον κύριο στόχο τους να περάσουν στη Μακεδονία και τη Θεσσαλονίκη. Γιατί η οροσειρά της Πίνδου, η οποία χωρίζει τη Μακεδονία και την Ήπειρο, παρέχει μια φυσική οχύρωση ενάντια σε οποιαδήποτε επίθεση από τη Δύση. (σελ. 2)

30ή Οκτωβρίου 1940

Υπάρχουν πολλά νέα σχετικά με τις τελευταίες εξελίξεις στο Ελληνο-ιταλικό πόλεμο με τη μορφή κεφαλίδων. Οι επίσημες ανακοινώσεις των ελληνικών αρχών δημοσιεύονταν στην πρώτη σελίδα και τις περισσότερες φορές εμφανίζονταν μεταξύ άλλων ξένων ειδήσεων, ενώ συνεχιζόταν και η υποστήριξη προς την αεροπορία και το ναυτικό της Βρετανίας. Λόγω της ύπαρξης πολλών λεπτομερών ειδήσεων από το μέτωπο, υπήρχε ανάγκη για έναν χάρτη, προκειμένου να γίνεται κατανοητό πού συνέβαιναν οι συγκρούσεις. Έτσι, ένας χάρτης παρατίθεται στο παράρτημα, στην πρώτη σελίδα της *Tan*. Αυτός ο χάρτης καλύπτει το 1/5 ολόκληρης της σελίδας.

«ΘΕΛΟΥΜΕ ΙΣΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΓΙΑ ΟΛΑ ΤΑ ΕΘΝΗ», της *Sabiha Zekeriya Sertel*, σελ. 1, στήλη 1.

Σήμερα η Ελλάδα έχει εμπιστοσύνη στην αγάπη της για την ελευθερία και την ανεξαρτησία και τη συνειδητή απόρριψη της υποδούλωσής της. Όλοι όσοι συμπαθούν την ελευθερία και την ανεξαρτησία και είναι ενάντια στη σκλαβιά και την εκμετάλλευση θα σταθούν δίπλα στην Ελλάδα [...]

Πολλές φορές η Κοινωνία των Εθνών προσπάθησε να ορίσει την έννοια του «επιτιθέμενου». Όλες οι επιθέσεις μέχρι σήμερα ήταν σίγουρα στο πλαίσιο του εν λόγω ορισμού. [...] Η επίθεση ενάντια στην Ελλάδα σίγουρα δεν είναι μικρότερη από την επίθεση ενάντια στον φτωχό λαό της Αιθιοπίας.

[...] Δεν είναι δύσκολο να βρουν έναν λόγο ορισμένοι διοικητές και οι στρατοί που αποφασίζουν για την επιθετικότητα και παραβιάζουν τις αρχές των δικαιωμάτων και της ανθρωπότητας με την τολμή του Πρίγκιπα του Μακιαβέλι. [...] [τίποτα] δεν μπορεί να νομιμοποιήσει την ιταλική επίθεση ενάντια στην Ελλάδα και δεν μπορεί να δημιουργήσει συμπάθεια προς τους Ιταλούς σε αυτή την καταλήστευση [...] (σελ. 1)

Η κοινή γνώμη ανά τον κόσμο θα έχει μια μεγάλη συμπάθεια και αγάπη προς τους Έλληνες, που προσπαθούν να αμυνθούν εναντίον μιας ξαφνικής επίθεσης, όπως συνέβη προηγουμένως με τον λαό της Αιθιοπίας, που τυφλώθηκε με δηλητηριώδη αέρια, όταν ο ιταλικός στρατός επιτέθηκε στην Αιθιοπία.

Οι ηθικές αρχές της νέας τάξης μπορεί να εξαρτώνται από τις αρχές του Μακιαβέλι. Ωστόσο, υπάρχει και μία ηθική αρχή που είναι κοινή σε όλα τα ανθρώπινα όντα: καμία επίθεση σε μη επιτιθέμενο. Η νέα τάξη θα παραμείνει ξένη προς την ανθρώπινη ύπαρξη και την ανθρωπότητα όσο διατηρεί την ηθική της, η αρχή του δεσποτισμού [...] Εξουσία και κυριαρχία που εκμεταλλεύεται δεν θα νικήσει. Σημαντικότερη απόδειξη αυτού είναι [...] η ενίσχυση της συνείδησης ενάντια στη σκλαβιά.

[...] Δεν ανεχόμαστε πια τις άδικες επιθέσεις και τις μάχες των αυτοκρατοριών. Διεκδικούμε το δικαίωμα στην ίση ελευθερία για όλους τους λαούς και τα έθνη, καμία υποδούλωση πια. (σελ. 2)

Στην τρίτη σελίδα της *Tan*, η στρατιωτική ανάλυση όλων των εξελίξεων καταλαμβάνει μια σημαντική θέση με τρεις από τις επτά στήλες με τίτλο «Είναι αδύνατο να κάνουμε Blitzkrieg!». Τα επιχειρήματα είναι εν συντομία τα εξής:

«ΕΙΝΑΙ ΑΔΥΝΑΤΟ ΝΑ ΚΑΝΟΥΜΕ BLITZKRIEG!», σελ. 3, στήλες 2-4.

Η γεωγραφία της περιοχής και η απουσία περασμάτων και οδών ανάμεσα στα βουνά εμποδίζει εντελώς την ικανότητα κινήσεως. Οι Ιταλοί πρέπει να πραγματοποιήσουν την επιχείρηση με βραδύτητα. Ίσως χρειαστεί να [...] προσπαθήσουν για μεγάλο χρονικό διάστημα.

[...] Οι Ιταλοί ξεκίνησαν το δεύτερο επεισόδιο της περιπέτειας των κατακτήσεων το πρωί της 28ης Οκτώβρη. Το πρώτο επεισόδιο αυτού του παιχνιδιού διαδραματίστηκε με την «Επιχείρηση Δικαιοσύνης και Εσωτερικής Τάξης» εναντίον της Αλβανίας στις 7 Απριλίου του 1939 [...] μετά από ένα σύντομο χρονικό διάστημα [...], το θέμα αποσιωπήθηκε.

[...] Δεν είναι εύκολο για τον ιταλικό στρατό να αντιμετωπίσει την Ελλάδα. Από την κατάληψη της Ιταλίας στην Αλβανία, το ελληνικό έθνος είδε τον τυφώνα της εισβολής να πλησιάζει και προετοιμάστηκε για τον επερχόμενο κίνδυνο.

[...] Από τα παράλια και τις ακτές [...] τα Δωδεκάνησα που βρίσκονται στην θαλάσσια οδό Θεσσαλονίκης- Σουέζ θα πρέπει να απαλλαγούν από τον ιταλικό στρατό, κάτι που είναι επιτακτικό αίτημα στρατιωτικής φύσεως [...]. Οι οπισθοφυλακές του ιταλικού στρατού δεν είναι ασφαλείς στην Ήπειρο. Μέχρι τώρα η ιταλική προπαγάνδα για την πρόκληση αλβανικού εθνικού αισθήματος με την ιδέα της «Μεγάλης Αλβανίας» και τη δημιουργία αντίδρασης ενάντια σε «έναν ελληνικό διωγμό» στα Ιωάννινα όπου υπάρχουν 30.000-40.000 Αλβανοί δεν λειτούργησε. Αν μπορούσε να είναι επιτυχής, οι Αλβανοί θα μπορούσαν να είναι χρήσιμοι για μια ενέργεια προς τη Μακεδονία.

31η Οκτωβρίου 1940

Η ιταλική επιθετικότητα επικρίνεται σε πολλά άρθρα στην *Tan*. Η κύρια αρθρογράφος, Σαμπιχά Σερτέλ, γράφει για την ιστορία της

ιταλικής επιθετικότητας τοποθετώντας την στο πλαίσιο του επεκτατισμού.

«Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΙΤΑΛΙΚΟΥ ΕΠΕΚΤΑΤΙΣΜΟΥ», της *Sabiha Zekeriya Sertel*, σελ. 1, στήλη 1, σελ. 2, στήλες 1-3.

Αυτή η επιθετικότητα της Ιταλίας ενάντια στην Ελλάδα είναι αποτέλεσμα των κρυφών πολιτικών σχεδίων της από το 1935 [...]. Τα όνειρα του φασιστικού επεκτατισμού με στόχο τη Μεγάλη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία είναι σήμερα ενάντια σε όλα τα Βαλκάνια. Ο ιταλικός επεκτατισμός που ξεκίνησε στην Τρίπολη, στράφηκε σήμερα κατά της Ελλάδας. Παρά το γεγονός ότι δεν είναι σίγουρο μέχρι πού θέλει να φτάσει, αυτό δεν είναι επίσης και παντελώς άγνωστο.

[...] Από το 1932, αναμένεται ότι η Ιταλία θα πραγματοποιήσει μια ιμπεριαλιστική περιπέτεια στη Μεσόγειο και τα Βαλκάνια. Στην πραγματικότητα, ο ακριβής στόχος της ιμπεριαλιστικής επίθεσης δεν ήταν βέβαιος. Γι' αυτόν τον λόγο η Τουρκία και η Ελλάδα ανησυχούσαν για την ασφάλειά τους. Ως εκ τούτου, το 1930, υπεγράφη συμφωνία περί μη επίθεσης.

[...] Λόγω της ιταλικής απειλής η Γιουγκοσλαβία, η Ελλάδα και η Τουρκία έπρεπε [...] να δεχτούν τις βρετανικές εγγυήσεις⁴³².

Επίσης η Σαμπιχά Σερτέλ γράφει στη γωνιακή στήλη «Γνώμες», στην πρώτη σελίδα, κείμενο αναφορικά με τον Ιταλό δικτάτορα Μουσολίνι με τίτλο «Νέος Καίσαρας»:

ΓΝΩΜΕΣ: «ΝΕΟΣ ΚΑΙΣΑΡΑΣ», της *Sabiha Zekeriya Sertel*, σελ. 1, στήλες 6-7.

Ο σημερινός Καίσαρας μπορεί να πάρει το στέμμα της νίκης στον ναό του Απόλλωνα · ωστόσο, ούτε οι Ελληνίδες ούτε η ελληνική νεολαία που περπατούν κάτω από την απειλή των βομβών δεν θα δώσουν τα κλειδιά στον Καίσαρα, αλλά τα κρατούν.

[...] η ανθρωπότητα δεν θεωρεί «μεγάλους ηγέτες» τους κατακτητές ηγέτες που χύνουν ωκεανούς από αίμα.

Ο Καίσαρας θέλει με την Ελλάδα να προσθέσει ένα τακούνι στην Ιταλία, η οποία του είναι σαν μια στενή μπότα.

[...] Ο Καίσαρας, ο οποίος αναζητά περισσότερες ζωτικές ζώνες για τον εαυτό του, θα δεχθεί την οργή της Ασίας και της Αφρικής. Αυτός ο θυμός, που καλύφθηκε με μαγνητικές νάρκες της ιστορίας, δεν μπορεί να προσπεραστεί. [Αυτές οι μαγνητικές νάρκες] ωθούν την ανθρωπότητα στην ελευθερία, όχι στην υποδούλωση.

Η ιταλική επιθετικότητα κατά της Ελλάδας είχε και σημαντικό οικονομικό αντίκτυπο στην Τουρκία. Η μεταφορά πρώτων υλών από την Εγγύς Ανατολή προς την Ιταλία μέσω των θαλάσσιων οδών της Ελλάδας αποκλείστηκε μετά την επίθεση της Ιταλίας. Η είδηση στη δεύτερη σελίδα με τον τίτλο «Επιπτώσεις του Ελληνο-ιταλικού πολέμου» αναφέρει ότι «δεν υπάρχει κανένας τρόπος για τη μεταφορά εμπορευμάτων στην Ευρώπη διά ξηράς. Υπάρχουν μόνο δύο τρόποι για τη μεταφορά και αυτοί είναι ποταμός Δούναβης και η Βασόρα».

Μια άλλη σημαντική είδηση αυτής της ημέρας είναι μια μικρή είδηση από την Αλεξάνδρεια, υπό τον τίτλο «Στους δρόμους της Αλεξάνδρειας», η οποία αναφέρει ότι «στρατεύματα της Αυστραλίας και της Νέας Ζηλανδίας παρέλασαν στους δρόμους της Αλεξάνδρειας με τις ελληνικές σημαίες. Οι άνθρωποι στον δρόμο επευφάνησαν τα στρατεύματα».

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1940

1η Νοεμβρίου 1940

«ΟΙ ΦΙΛΟΔΟΞΙΕΣ ΤΟΥ ΜΟΥΣΟΛΙΝΙ ΓΙΑ ΜΙΑ ΡΩΜΑΪΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ», του Zekeriya Sertel, σελ. 1, στήλη 1.

[...] Η πραγματικότητα σήμερα είναι ότι τα ανεξάρτητα κράτη, τα οποία δεν έχουν επιθετικές προθέσεις, βρίσκονται υπό επίθεση. Αυτό το γεγονός είναι που θα καταστρέψει τη Μεγάλη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία: η εξέγερση των εθνών πέρασε στον έλεγχο του φασισμού, του ιμπεριαλισμού και της Ρώμης.

Όταν ο Μουσολίνι διεκδίκησε την προεδρία, η Ιταλία υπέφερε από μεγάλη οικονομική ύφεση [...]. Προκειμένου να διορθώσει αυτές τις ανισότητες, χρειάζεται να ελέγξει όλες τις πλευρές [...]. Για να το κάνει αυτό, μετέτρεψε το σύστημα σε αυταρχικό δεσποτισμό.

«ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ – Ο Τ. ΡÜΣΤÜ ARAS ΣΥΝΑΝΤΗΘΗΚΕ ΜΕ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΑ ΠΡΕΣΒΗ», σελ. 1, στήλη 2.

«ΙΤΑΛΙΚΗ ΟΠΤΙΚΗ», σελ. 2, στήλη 5.

Σύμφωνα με την εφημερίδα *Giornale d'Italia*: η ελληνική και η ιταλική διαμάχη αφορά την κατάσταση των βαλκανικών χωρών. Ως εκ τούτου, όλα τα βαλκανικά μέλη θα είναι εναντίον της Ιταλίας βοηθώντας την Ελλάδα [...] Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης Ελλήνων και Άγγλων αξιωματούχων, η Τουρκία απέρριψε την πίεση από την Ελλάδα και την Αγγλία για παρέμβαση. Ως εκ τούτου, η Τουρκία έμεινε πιστή στις αρχές της για την προστασία της ανεξαρτησίας της και μόνο.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΜΠΟΔΙΖΟΥΝ ΤΗΝ ΠΡΟΕΛΑΣΗ ΤΩΝ ΙΤΑΛΩΝ», σελ. 1, στήλη 3.

«ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΟΛΕΜΙΚΑ ΠΛΟΙΑ ΞΕΚΙΝΗΣΑΝ ΕΧΘΕΣ ΤΟΥΣ ΕΛΙΓΜΟΥΣ», σελ. 1, στήλη 4.

Ιταλικές μονάδες βομβαρδίστηκαν σφοδρά στην Αλβανία [...]. Οι Έλληνες αντιστέκονται [...]. Οι Ιταλοί δεν έφθασαν ακόμα στην ελληνική ζώνη άμυνας.

4η Νοεμβρίου 1940

«Η ΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΟ-ΙΤΑΛΙΚΟ ΠΟΛΕΜΟ», του Zekeriya Sertel, σελ. 1, στήλη 1 και σελ. 2 στήλες 6-7.

Μόλις ξεκίνησε ο ελληνο-ιταλικός πόλεμος, η τουρκική κοινή γνώμη άρχισε να αναρωτιέται για τα ακόλουθα θέματα:

1-Θα συμμετάσχει η Τουρκία στον πόλεμο;

2-Θα επιτεθούν οι Γερμανοί στην Τουρκία μέσω της Βουλγαρίας όσο η Ιταλία είναι απασχολημένη στην Ελλάδα;

3-Θα εμπλακεί η Τουρκία στον πόλεμο στην Ελλάδα;

4-Πότε θα αναγκαστεί η Τουρκία να εισέλθει στον πόλεμο;

Οι Τούρκοι αναγνώστες αναρωτιούνται για πολλά ζητήματα:

Θα εξηγήσω αυτές τις ερωτήσεις εν συντομία παρακάτω.

1- Πρέπει η Τουρκία να εμπλακεί στον πόλεμο;

Απάντησε ο Εθνικός Αρχηγός, κ. Ισμέτ Ινονού, στο ερώτημα αυτό από την Εθνοσυνέλευση;

Η Τουρκία δεν έχει καμία απολύτως επεκτατική πρόθεση. Ασχολούμαστε μόνο με τη δική μας εθνική ασφάλεια. Ως εκ τούτου, κανένα από τα έθνη δεν πρέπει να ανησυχεί για τη θέση της Τουρκίας.

Θα συνεχίσουμε όλες τις πολιτικές μας σχέσεις με χώρες που δεν έχουν καμία εχθρική πρόθεση προς την Τουρκία. Επιπλέον, η ουδέτερη στάση μας δεν θα επιτρέψει σε τυχόν εμπόλεμα έθνη να χρησιμοποιούν το έδαφος της Τουρκίας για τις εχθροπραξίες τους.

2- Μήπως οι χώρες του Άξονα έχουν την πρόθεση να θέσουν σε κίνδυνο την ασφάλειά μας;

Η παραπάνω εξήγηση του Εθνικού Αρχηγού μας υπενθυμίζει την ακόλουθη ερώτηση: Θα αναγκαστεί η Τουρκία να μπει στον πόλεμο; Για να γίνει αυτό, ο πόλεμος πρέπει να δημιουργήσει κινδύνους για την ασφάλεια της χώρας. Οι χώρες του Άξονα προκάλεσαν κινδύνους για την Τουρκία μέχρι τώρα; Ορισμένοι ξένοι με διαφορετικές απόψεις υποστήριξαν ότι η Γερμανία θα στείλει στρατεύματα μέσω

της Ρουμανίας προς την Τουρκία, για να φτάσει στο Ιράκ και τη Συρία. Ωστόσο, η υπόθεση αυτή δεν πραγματοποιήθηκε. Για να μην προκαλέσει τουρκικές υποψίες, η Γερμανία έστειλε λιγότερα στρατεύματα στη Ρουμανία. Όχι μόνο δεν είχαν την πρόθεση να εισβάλουν στη Βουλγαρία, αλλά επίσης δεν εξαναγκάζουν τη Βουλγαρία να συμμετάσχει στον πόλεμο ενάντια στην Ελλάδα. Μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η Γερμανία θέλει να μείνει η Τουρκία μακριά από τον πόλεμο. Γιατί το συμφέρον της Γερμανίας είναι να κρατήσει την Τουρκία μακριά από τα Βαλκάνια.

Ο ιταλικός Τύπος χαιρέτισε τη στάση της Τουρκίας στον πόλεμο. Στην πραγματικότητα, για να μην προκαλέσει την Τουρκία, η Ιταλία προτίμησε να μείνει ήρεμη η Βουλγαρία και να μην καταπατήσει τουρκικά σύνορα.

3- Ωστόσο, η Ελλάδα είναι το πεδίο της ασφάλειας της Τουρκίας. Η παρούσα κατάσταση δεν θα απειλήσει την ασφάλεια της Τουρκίας; Δεν θα έπρεπε να βοηθήσουμε την Ελλάδα;

Ο Εθνικός Αρχηγός Ισμέτ Ινονού έχει απαντήσει σε αυτή την ερώτηση: Η ασφάλεια και η ειρήνη είναι πολύ σημαντικές για εμάς. Δυστυχώς, η Ελλάδα οδεύει προς τον πόλεμο. Είμαστε σε στενή σχέση με τους Βρετανούς συμμάχους μας, αξιολογώντας διαρκώς την κατάσταση.

Αν η Ιταλία ξεκινήσει κάποια επιχείρηση στην Ελλάδα, η Τουρκία δεν θα παρέμβει στην επιχείρηση. Επιπλέον, η Ελλάδα επισήμως δεν ζήτησε από την Τουρκία καμία βοήθεια. Ωστόσο, αν η Βουλγαρία επιτεθεί στην Ελλάδα, οι Έλληνες αξιωματούχοι μπορεί να ζητήσουν τη βοήθεια της Τουρκίας. Η Τουρκία μπορεί να εμπλακεί εάν η Βουλγαρία επιτεθεί στην Ελλάδα.

«Η ΡΩΜΗ ΕΙΝΑΙ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ – Η ΤΟΥΡΚΙΑ ΣΥΝΙΣΤΑ ΣΤΗ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ ΝΑ ΠΑΡΑΜΕΙΝΕΙ ΗΡΕΜΗ», σελ. 1, στήλη 5.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «Η ΕΚΒΑΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΟ-ΙΤΑΛΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ», σελ 1, στήλη 3.

Η πρώτη εβδομάδα του πολέμου έληξε με νίκη των Ελλήνων [...]

ΚΑΘΩΣ ΟΙ ΜΕΡΕΣ ΠΕΡΝΟΥΝ: «ΑΠΟ ΤΟ ΚΑΠΙΤΩΛΙΟ ΣΤΗΝ ΑΚΡΟΠΟΛΗ», του Refik Halid, σελ. 1, στήλες 6-7 (γωνία).

[...] Ο πολιτισμός του κόσμου και της Μεσογείου, βρίσκονται σε δύο λόφους, στην πραγματικότητα η Ακρόπολη γύρισε την πλάτη στον μικρό αδελφό της, το Καπιτώλιο [...].

[...] Και οι δύο θα χάσουν από αυτήν την εισβολή [...]

«ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ;», σελ. 3, στήλες 2-4.

Για να ηττηθεί το ελληνικό πολεμικό ναυτικό, πρέπει επίσης να ηττηθεί το βρετανικό ναυτικό. Όσο το νησί παραμένει υπό τον έλεγχο της συμμαχίας, οι Έλληνες είναι αδύνατο ηττηθούν.

ΣΗΜΕΡΑ: «Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ», του Omer Riza Doğrul, σελ. 3, στήλη 1.

Το πιο σημαντικό σημείο του ελληνο-ιταλικού πολέμου είναι αυτή η αυξανόμενη αντίσταση από τον ελληνικό στρατό [...]. Το μικρό αλλά πολύτιμο ναυτικό της Ελλάδας κέρδισε πολύ σημαντικές μάχες [...].

Βρετανική ενίσχυση: η βρετανική υποστήριξη αύξησε την πιθανότητα της νίκης [...]

Το αποτέλεσμα της αντίστασης: γενναία αντίσταση της Ελλάδας ενάντια στην επιθετικότητα και την εισβολή της Ιταλίας κατέστρεψε τα σχέδια του Άξονα για ειρηνικές διαβουλεύσεις.

5η Νοεμβρίου 1940

ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: «ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΑΡΧΙΣΑΝ ΤΗΝ ΑΝΤΕΠΙΘΕΣΗ ΣΤΟ ΜΕΤΩΠΟ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ, Η ΚΟΡΥΤΣΑ ΑΠΕΙΛΕΙΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ, ΑΥΞΗΘΗΚΑΝ ΟΙ ΕΠΙΘΕΣΕΙΣ ΑΠΟ ΑΕΡΟΣ», σελ. 1, στήλη 5.

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ: «Η ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΙΝΟΝΟΥ ΕΛΑΒΕ ΘΕΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ», σελ. 1, στήλη 7.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «ΕΠΙΤΥΧΕΙΣ ΕΠΙΘΕΣΕΙΣ ΑΠΟ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΤΡΑΤΕΥΜΑΤΑ», σελ. 1, στήλη 3.

«Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ ΣΗΜΕΡΑ», του Zekeriyâ Sertel, σελ. 1, στήλη 1.

Η Ιταλία μπορεί να ζητήσει την υποστήριξη της Γερμανίας, αφού αντιμετωπίζει σθεναρή αντίσταση από ελληνικές μονάδες. Η εμπειρία μιας εβδομάδας δείχνει ότι οι Έλληνες είναι σε θέση να υπερασπιστούν το έθνος τους και αυτό δεν μοιάζει να είναι εύκολο έργο. Στην πραγματικότητα, η Βρετανία βοηθά τις ελληνικές δυνάμεις. Ως εκ τούτου, αν η Γερμανία αποφασίσει να στηρίξει την Ιταλία, τα πράγματα μπορεί να αλλάξουν στα Βαλκάνια.

Όταν η Ιταλία επιτίθεται στην Ελλάδα, η Βουλγαρία, με την υποστήριξη της Γερμανίας και της Ιταλίας μπορεί να προσπαθήσει να φτάσει στη Μεσόγειο [...].

Η Βουλγαρία δεν θέλει να επωφεληθεί από τον ιταλο-ελληνικό πόλεμο. Αντίθετα, ο Βούλγαρος βασιλιάς αποφάσισε να υπερασπιστεί την ανεξαρτησία της [...].

Αναμφίβολα, η σταθερή θέση της Τουρκίας έχει επηρεάσει την απόφαση της Βουλγαρίας [...].

Ο ιταλικός Τύπος έγραψε ότι, προκειμένου να μην προκαλέσει την Τουρκία, η Ιταλία συνιστά στη Βουλγαρία να μείνει ουδέτερη στον πόλεμο [...].

Με αυτόν τον τρόπο, η σημερινή στάση των Βαλκανίων είναι πεφωτισμένη [...]

Τα βαλκανικά έθνη αποφάσισαν να μείνουν ουδέτερα, εκτός αν υπάρξει επίθεση στα σύνορά τους [...].

Επιθέσεις των ελληνικών και των βρετανικών δυνάμεων και από ξηράς και από θαλάσσης έχουν φέρει την Ιταλία σε δυσμενή θέση. Ως εκ τούτου, η πιθανότητα να ζητήσει η Ιταλία υποστήριξη μπορεί να αλλάξει το τοπίο στα Βαλκάνια.

6η Νοεμβρίου 1940

«ΜΗΝΥΜΑ ΑΠΟ ΤΟΝ Ι. ΜΕΤΑΞΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΛΑΟ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ», σελ. 1, στήλη 4.

«ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΤΡΑΤΕΥΜΑΤΑ ΕΤΟΙΜΑΖΟΝΤΑΙ ΝΑ ΜΠΟΥΝ ΣΤΗ ΚΟΡΥΤΣΑ», σελ. 1, στήλη 2.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «ΤΙ ΕΙΔΟΥΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΑΝΑΜΕΝΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΛΕΓΧΟ ΤΗΣ ΚΟΡΥΤΣΑΣ;», σελ. 1, στήλη 3.

«ΤΑ ΙΤΑΛΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ ΑΠΕΤΥΧΑΝ», του Zekeriyâ Sertel, σελ. 1, στήλη 1.

Η ιταλική ήττα μπορεί να προκαλέσει την παρέμβαση της Γερμανίας. Αυτό σημαίνει ότι η κατάσταση στα Βαλκάνια μπορεί να αλλάξει.

Ο ελληνικός στρατός είναι αρκετά ισχυρός για να πολεμήσει εναντίον των Ιταλών [...]. Η Ελλάδα αναμένει μια τέτοια παρέμβαση και προετοιμάζεται με την ενίσχυση των συνόρων της [...].

Η Ιταλία δεν περίμενε ένα τόσο μικρό έθνος με 6.000.000 πληθυσμό να επιδείξει μια τέτοια αντίσταση. Στην πραγματικότητα, ζήτησε από τον πρωθυπουργό [Μεταξά] να παραδοθεί μετά τα μεσάνυχτα. Από την άλλη πλευρά, η Ελλάδα πίστευε ότι μπορεί να αντισταθεί στην ιταλική επίθεση, αλλά δεν είχε ζητήσει τη στήριξη της Τουρκίας.

Ένα άλλο σημείο που δεν ελήφθη υπόψη από την Ιταλία είναι [...] μια άμεση βρετανική υποστήριξη προς τους Έλληνες. [...] Σύμφωνα με βρετανικά έγγραφα, οι Βρετανοί θέλουν να επωφεληθούν από αυτή την κατάσταση, καταστρέφοντας την πιο αδύναμη χώρα του Άξονα, η

οποία είναι η Ιταλία. Αυτή θα είναι η χειρότερη έκβαση της ιταλικής επέμβασης στην Ελλάδα.

Από την άλλη πλευρά, αν η Ιταλία ζητήσει τη στήριξη της Γερμανίας, αυτό θα εξαπλώσει τον πόλεμο σε όλα τα Βαλκάνια. Πιστεύουμε ότι το αποτέλεσμα της συνάντησης Ρίμπεντροπ-Τσιάνο είναι πιο σημαντικό για εμάς από τον πόλεμο στην Ελλάδα.

7η Νοεμβρίου 1940

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «ΠΙΘΑΝΟ ΤΟ ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΟ ΧΕΡΣΑΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΣΤΗΝ ΚΟΡΥΤΣΑ», σελ. 1, στήλη 5.

Στις 7 του Νοέμβρη, η στήλη της Σαμπιχά Σερτέλ είναι πολύ ενδιαφέρουσα, καθώς παρουσιάζει τη μεταστροφή κάποιων Τούρκων διανοομένων από μέλη μιας αυτοκρατορίας σε πολίτες ενός ελεύθερου έθνους-κράτους θεμελιωμένου στη φιλελεύθερη σκέψη της γαλλικής επανάστασης. Στο πλαίσιο της εν λόγω μεταβολής της σκέψης μεταξύ των πνευματικών κύκλων οι απόψεις για τυχοδιωκτικές και αποικιοκρατικές επιθέσεις αναδύονται ως αντι-ιμπεριαλιστικές.

ΓΝΩΜΕΣ: «ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΧΑΣΑΝ ΤΗΣ ΔΙΒΡΗΣ», της Sabiha Sertel, σελ. 1, στήλες 6-7.

Ανήκατε στο προσωπικό του Hassa-i Humayun⁴³³. Ήσασταν ο φύλακας του παλατιού. Είχατε ένα στήθος γεμάτο πίστη [...] και μια καρδιά που χτυπάει με το σύνθημα της «τιμής του θανάτου» [...] ένας άνεμος ήρθε πίσω από τα βουνά της Δίβρης⁴³⁴ και σας πήρε από το παλάτι και σας έκανε μαχητή των [...] επαναστατικών ζωνών στα βουνά. [...] Ποιο ήταν το πρόβλημα που θα μπορούσε να δημιουργηθεί από ένα τόσο μικρό βασίλειο; [...] έγινες πουλί που βρίσκεται στα χέρια ενός σουλτάνου ή ενός βασιλιά. [...] Τώρα, αυτός ο στρατός που είναι εναντίον της ελευθερίας και της ανεξαρτησίας είναι και πάλι σαν άνεμος που σε μεταφέρει σαν φύλλο [...]. Πού πας Χασάν; Πίσω από αυτό το βουνό, μια σφαίρα που βγαίνει από το όπλο

ενός αγοριού, ενός Έλληνα που αγωνίζεται για την υπεράσπιση της ανεξαρτησίας του, ψάχνει να βρει το στήθος σου. Κάθε σφαίρα δική σου εναντίον του αγοριού, που παλεύει μπροστά στο πέρασμα της ελευθερίας, στην πραγματικότητα θα επιστρέψει εις βάρος της δικής σου ελευθερίας. Γύρισε πίσω Χασάν! Πίσω από αυτό το βουνό οι δρόμοι οδηγούν στη δουλεία [...]. Μην αφήσεις τους ανθρώπους να λένε ότι το πρόσωπο το οποίο βοηθά τον εχθρό είναι επίσης προδότης.

8η Νοεμβρίου 1940

ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: «ΠΟΛΛΟΙ ΑΙΧΜΑΛΩΤΟΙ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΠΙΘΕΣΗ ΣΤΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ», σελ. 1, στήλη 4.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «ΓΙΑΤΙ Η ΙΤΑΛΙΑ ΔΕΝ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΠΕΤΥΧΕΙ ΤΑ ΣΧΕΔΙΑ ΤΗΣ», σελ. 1, στήλη 6.

ΘΕΜΑ ΤΗΣ ΗΜΕΡΑΣ: «ΑΥΤΗ ΕΙΝΑΙ ΕΠΙΣΗΣ ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ!», του Naci Sadullah, σελ. 2, στήλη 3.

Αυτή είναι μια επιστολή από έναν Ιταλό πιλότο, του οποίου το αεροπλάνο έπεσε στην Ελλάδα, σε έναν φίλο του στη Ρώμη.

«[...] Αν μια μέρα δολοφονήσω έναν αθώο άμαχο στους δρόμους της Ρώμης χωρίς λόγο, δεν θα μου κόψετε το κεφάλι με ένα τσεκούρι; Γιατί, λοιπόν, ζητήσατε από μένα να κάνω μια εξίσου άδικη δολοφονία στην Αιθιοπία, την Ισπανία, την Αλβανία και την Ελλάδα; Επιπλέον, γιατί με κατηγορείτε ότι είμαι εχθρός της πατρίδας, της τιμής και της αρετής ενώ δεν έχω καμία σχέση με αυτές τις κατηγορίες;

[...] Η αιχμαλωσία μου στην Αθήνα είναι λίγο καλύτερη από την υποδούλωσή μου στη Ρώμη εξαιτίας κάποιων λόγων: Τουλάχιστον εδώ δεν μου ζητούν να πιω το αίμα των αθώων ανθρώπων. Πίστεψέ με φίλε μου, ο λόγος της διαφυγής μου ήταν ο φόβος της καταστροφής των εστιών ενός αθώου έθνους. Επιπλέον, όταν η Ιταλία έχει αυτήν την ανθρωποφοβία, οι Ιταλοί θα είναι ένα μεγαλύτερο έθνος από αυτήν την υποτιθέμενη αυτοκρατορία που θα δημιουργηθεί στη βάση άδικων δολοφονιών».

9η Νοεμβρίου 1940

ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: «ΟΙ ΙΤΑΛΟΙ ΣΤΡΕΦΟΝΤΑΙ ΠΡΟΣ ΤΟ ΚΕΝΤΡΟ», σελ. 1, στήλη 4.

«ΚΑΛΟΥΝΤΑΙ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΟΥ ΖΟΥΝ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΜΑΣ», σελ. 1, στήλη 4 και σελ. 2, στήλη 6.

Μετά την έναρξη του ιταλο-ελληνικού πολέμου καλούνται στον στρατό και οι Έλληνες που κατοικούν στην Τουρκία. Περίπου 237 εθελοντές ενεγράφησαν, για να πάνε στην Ελλάδα. Οι θεωρήσεις τους βρίσκονται υπό επεξεργασία. [...]

Διάψευση ισχυρισμών: «τίποτα δεν συνέβη στο Μπέιογλου μεταξύ των Ιταλών και των Ελλήνων» – Ως εκ τούτου, οι αρχές διέψευσαν ισχυρισμούς περί συλλήψεων⁴³⁵.

Οι Αλβανοί αποχωρούν: Οι Αλβανοί κάτοικοι φεύγουν για την Ελλάδα, για να υποστηρίξουν την Ελλάδα στον πόλεμο. Ανάμεσά τους βρίσκονταν μερικοί Αλβανοί αξιωματούχοι, οι οποίοι ήρθαν στην πόλη μας με την υποστήριξη του βασιλιά Ζώγου. Αρκετοί Αλβανοί πηγαίνουν στην Ελλάδα, για να βρουν έναν τρόπο να περάσουν στην Αλβανία, προκειμένου να εργαστούν για την αλβανική επανάσταση.

Δηλώσεις των επιβατών: Από την έναρξη του ιταλο-ελληνικού πολέμου, ένας επιβάτης ήρθε χθες από την Αθήνα. Αυτός ο επιβάτης είναι ένας πρώην δημοσιογράφος, ο Satvet Lutfi. Όπως λέει, πληροφορήθηκε την έναρξη του πολέμου από τις εφημερίδες. Λέει ότι οι άνθρωποι κρατούσαν σημαίες ελληνικές, τουρκικές, βρετανικές, ύψους πέντε μέτρων, με μεγάλο ενθουσιασμό. Επιπλέον, περισσότεροι από δέκα χιλιάδες άνθρωποι είχαν συμμετάσχει στις διαδηλώσεις με μικρές τουρκικές, ελληνικές και βρετανικές σημαίες.

10η Νοεμβρίου 1940

ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: «ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΗΡΑΝ ΠΕΡΙΠΟΥ 150 ΑΙΧΜΑΛΩΤΟΥΣ», σελ. 3, στήλη 1.

«ΑΛΒΑΝΟΙ ΠΟΥ ΘΕΛΟΥΝ ΝΑ ΠΑΝΕ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ», σελ. 2, στήλη 3.

Η αλβανική νεολαία, οι οποίοι είναι πολίτες της Αλβανίας και ζουν στην πόλη μας, θέλουν να συμμετάσχουν στον πόλεμο ως εθελοντές υπέρ της Ελλάδας. Ως εκ τούτου, οι αιτήσεις των εθελοντών προς το αλβανικό προξενείο ανήλθαν σε 2.600. Μεταξύ αυτών, υπάρχουν 200 άτομα, τα οποία είναι πρώην αξιωματούχοι του αλβανικού στρατού. Σύντομα θα αποφασιστεί εάν θα σταλούν στην Ελλάδα ή όχι.

11η Νοεμβρίου 1940

ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: «ΑΛΛΑΓΗ ΑΛΒΑΝΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΗ», σελ. 1, στήλη 4 και σελ. 2, στήλη 7.

«ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ ΤΟΥ ΜΟΛΟΤΟΦ ΣΤΟ ΒΕΡΟΛΙΝΟ», του Zekeriya Sertel, σελ. 1, στήλη 1.

1- Οι Γερμανοί θέλουν να αφανίσουν τα Βαλκάνια. Ως αποτέλεσμα, αισθάνθηκαν την ανάγκη για ρωσική υποστήριξη και συνεργασία.

2- Οι Γερμανοί χρειάζονται μια νέα δομή. Για αυτόν τον σκοπό, χρειάζονται τη συνεργασία της Ρωσίας.

Τα ζητήματα αυτά επηρέασαν το μέλλον ολόκληρης της Ευρώπης· ως εκ τούτου, η συνάντηση αυτή έχει μεγάλη σημασία.

«ΠΩΣ ΔΟΘΗΚΕ ΤΟ ΤΕΛΕΣΙΓΡΑΦΟ ΣΤΟΝ Ι. ΜΕΤΑΞΑ;», σελ. 1, στήλη 4 και σελ. 2, στήλη 1.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «ΠΟΙΟ ΘΑ ΜΠΟΡΟΥΣΕ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΝΕΟ ΣΧΕΔΙΟ ΤΩΝ ΙΤΑΛΩΝ», σελ. 1, στήλη 5 και σελ. 2, στήλη 2.

Η αλλαγή στη διοίκηση του ιταλικού βαλκανικού μετώπου έλαβε χώρα πριν λίγες ημέρες. Τρεις φορές αλλαγή μέσα σε τόσο σύντομο διάστημα είναι αξιοσημείωτο γεγονός.

12η Νοεμβρίου 1940

ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: «ΕΝΑ ΙΤΑΛΙΚΟ ΤΑΓΜΑ ΚΑΤΑΣΤΡΑΦΗΚΕ ΟΛΟΣΧΕΡΩΣ. ΟΙ ΙΤΑΛΟΙ ΥΦΙΣΤΑΝΤΑΙ ΜΕΓΑΛΕΣ ΥΛΙΚΕΣ ΑΠΩΛΕΙΕΣ ΚΑΙ ΠΙΑΝΟΝΤΑΙ ΑΙΧΜΑΛΩΤΟΙ», σελ. 1, στήλη 5.

«ΦΩΝΗ ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΑΡΘΕΝΩΝΑ», της *Sabiha Sertel*, σελ. 1, στήλες 6-7.

Χθες, η Ελληνική Ένωση Τύπου μίλησε στον Παρθενώνα στα παγκόσμια μέσα ενημέρωσης και τα κάλεσε να στηρίξουν την Ελλάδα και να αντιδράσουν ηθικά ενάντια σε αυτήν τη συνεχιζόμενη αδικαιολόγητη επίθεση.

Αυτή η φωνή που ηχεί από τον Παρθενώνα σίγουρα θα έχει ανταπόκριση στην καρδιά όλων των επαναστατημένων λαών ενάντια στις ιμπεριαλιστικές δυνάμεις, είτε φιλελεύθερες είτε φασιστικές, άσχετα από πού προέρχονται.

Η ιστορία του εικοστού αιώνα θα καταγράψει την αντίσταση των Ελλήνων με έναν σωστό τρόπο ανάμεσα στα έθνη, τα οποία έπρεπε να κάνουν έναν εθνικό πόλεμο ανεξαρτησίας και τα οποία δημιούργησαν θρύλους. Τώρα η Ελλάδα γράφει έναν νέο μύθο της Ιλιάδας και της Οδύσσειας. [...]

Για να καθαρίσουν οι ρίζες της δουλείας και να σταματήσουν οι εισβολές, τα όπλα πρέπει να απομακρυνθούν από το μίσος και να συνδυαστούν με την πένα της συγγραφής. Δεν μπορώ να φανταστώ καμία πένα (συγγραφέα) που θα απέρριπτε την έκκληση της Ελληνικής Ένωσης Τύπου. Εάν υπάρχει οποιαδήποτε πένα που απορρίπτει την έκκληση, αυτή η πένα είτε θα πρέπει να εμπνέεται από ορισμένες πηγές δηλητηρίου και άγνοιας είτε θα πρέπει να πωληθεί. Σε όλη την ιστορία των εθνών που επαναστάτησαν ενάντια στην σκλαβιά, οι συγγραφείς υπερασπίζονταν πάντα αυτά τα κινήματα εξέγερσης υπέρ της ελευθερίας.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΙΚΗ», σελ. 1, στήλη 6.

Στο μέτωπο της Πίνδου, οι καλά εκπαιδευμένοι Ιταλοί αλπινιστές έχασαν τη μάχη ενάντια στις ελληνικές δυνάμεις. Τα ιταλικά στρατεύματα υπέφεραν και οι Ιταλοί, οι οποίοι τράπηκαν σε φυγή, ξεχύθηκαν στον ποταμό. Παρά το γεγονός ότι οι Ιταλοί κάλεσαν ενισχύσεις από τα γαλλικά σύνορα, δεν θα μπορούσαν να αμυνθούν έναντι της επιθέσεως των Ελλήνων πολεμιστών. Έτσι, οι Ιταλοί έχασαν τη μάχη.

Οι Ιταλοί συνειδητοποιούν ότι δεν μπορούν να εισβάλουν στην Ελλάδα μόνοι τους, εκτός εάν λάβουν στήριξη από άλλη δύναμη.

«ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ», σελ. 1, στήλη 4.

Το στρατολογικό γραφείο αλλοδαπών του Εμινονού [Eminönü] καλεί τους αλλοδαπούς: Απόφοιτοι γυμνασίου και ιδιώτες, και αλλοδαποί μαθητές με έτος γέννησης το 1335⁴³⁶, που κατοικούν στις περιοχές Φατίχ, Εγιούπ [Fatih, Eyüp] και Εμινονού, πρέπει να υποβάλουν αίτηση στο στρατολογικό γραφείο αλλοδαπών του Εμινονού εντός 24 ωρών, μαζί με άδεια παραμονής, ταυτότητα και τα έγγραφα στρατιωτικής ικανότητας.

13η Νοεμβρίου 1940

ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: «ΟΙ ΙΤΑΛΟΙ ΟΠΙΣΘΟΧΩΡΟΥΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟ», σελ. 1, στήλη 4.

ΣΗΜΕΡΑ: «ΟΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΤΟΥ ΑΞΟΝΑ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ», σελ. 3, στήλη 1.

Η Γερμανία είναι εν τω μεταξύ έτοιμη να δώσει στον πόλεμο μια νέα τροπή. Ακριβώς όπως και στην αρχή του πολέμου, για να αποφύγει την προσβολή της Σοβιετικής Ρωσίας, η Γερμανία ήθελε να διαμορφώσει την στρατηγική της σε θέματα που σχετίζονται με τη Σοβιετική Ρωσία.

Σημαντικά πράγματα αναμένονται στη Γιουγκοσλαβία: Οι φήμες για τα σημαντικά πράγματα που συμβαίνουν στη Γιουγκοσλαβία ακούγονται στην πόλη μας. Σύμφωνα με αυτές τις φήμες, μετά την

ήττα των Ιταλών στο αλβανικά σύνορα, οι Γερμανοί πρόκειται να ενισχύσουν τα στρατεύματα στη Γιουγκοσλαβία [...] Από την άλλη πλευρά, οι Σέρβοι δεν θα αφήσουν τους Γερμανούς να ενισχύσουν εύκολα τα στρατεύματά τους... Εάν η Γιουγκοσλαβία επιτρέψει τη διέλευση των γερμανικών στρατευμάτων, αυτά μπορούν εύκολα να φθάσουν στα ελληνικά σύνορα. Από τη Γευγελή μπορούν να φτάσουν εύκολα στη Θεσσαλονίκη. Η αντίσταση των Ελλήνων στα γερμανικά στρατεύματα θα είναι πολύ δύσκολη. Ως εκ τούτου, η απόφαση της Γιουγκοσλαβίας είναι πολύ σημαντική.

Ως αποτέλεσμα, αν οι Γερμανοί δεν έρθουν για να τους σώσουν, οι Ιταλοί θα αντιμετωπίσουν ένα καταστροφικό τέλος.

14η Νοεμβρίου 1940

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΔΕΚΑΠΕΝΤΕ ΜΕΡΕΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ», σελ. 1, στήλη 6.

Η έκβαση των πρώτων δεκαπέντε ημερών είναι υπέρ της ελληνικής πλευράς.

ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: «ΟΙ ΙΤΑΛΟΙ ΕΠΙΤΙΘΕΝΤΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΟΡΥΤΣΑ», σελ. 1, στήλη 7.

Οι Έλληνες κατέλαβαν νέα τοποθεσία στο μέτωπο του Βορρά.

ΣΗΜΕΡΑ: «ΤΟ ΣΗΜΕΡΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ», σελ. 3, στήλη 1.

Ιταλική Ήττα: Η ιταλική ήττα έναντι των Ελλήνων μεγαλώνει μέρα με τη μέρα. Οι Έλληνες είναι απασχολημένοι με τη συγκέντρωση όσων απέμειναν από την ηττημένη ιταλική μεραρχία στο μέτωπο της Πίνδου. Επίσης, οι Ιταλοί έχουν αρχίσει να οπισθοχωρούν πίσω από το μέτωπο της Ηπείρου, όπου είχαν διεισδύσει κατά 10 χιλιόμετρα. Ως εκ τούτου, το ιταλικό σχέδιο για εισβολή στην Ελλάδα φτάνει στο τέλος του. Η Αγγλία επωφελήθηκε από αυτή την κατάσταση με την απόκτηση βάσεων από τις οποίες μπορεί να αυξήσει τις επιθέσεις της κατά των Ιταλών. Αυτό θα οδηγήσει στον περιορισμό των ιταλικών κινήσεων στη Μεσόγειο.

15η Νοεμβρίου 1940

«Η ΑΓΓΛΙΑ ΘΕΛΕΙ ΝΑ ΚΑΤΑΣΤΡΕΨΕΙ ΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ», του Zekeriya Sertel, σελ. 1, στήλη 1.

ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: «ΟΙ ΙΤΑΛΟΙ ΟΠΙΣΘΟΧΩΡΟΥΝ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΝΟΤΟ», σελ. 1, στήλη 6.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «ΑΝΑΜΕΝΕΤΑΙ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΣΗ», σελ. 1, στήλη 4.

Μετά την ήττα των Ιταλών στην Πίνδο, η ελληνική ζώνη άμυνας έχει ανακτήσει την ισορροπία της εκεί που η κατάστασή της προς στιγμὴν ἦταν ασταθής.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ: «ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ ΣΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟ», σελ. 3, στήλη 4.

Το γραφείο του Μπέιογλου ζητά από τους ξένους πολίτες που ζουν στις περιοχές Μπεσίκτας και Μπέιογλου [...] Αρκετά μορφωμένα άτομα που μπορούν να γίνουν έφεδροι αξιωματικοί [...] πρέπει να προσέλθουν στο γραφείο στρατολογίας το συντομότερο δυνατό.

16η Νοεμβρίου 1940

«ΛΗΞΗ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΚΗΣ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑΣ ΣΤΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ», του Zekeriya Sertel, σελ. 1, στήλη 1.

Γενική άποψη είναι ότι η ιταλική στρατιωτική διοίκηση αποδέχεται το γεγονός ότι η προσέγγιση της Αλεξάνδρειας και της διώρυγας δεν είναι δυνατή λόγω έλλειψης μηχανημάτων και πυροβολικού [...].

Λόγω της ελληνικής κατάστασης και της τοποθεσίας της Τουρκίας η απόπειρα των Ιταλών να χτυπήσουν στην Αίγυπτο εμποδίζεται.

ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: «ΑΝΑΜΕΝΕΤΑΙ ΕΙΣΒΟΛΗ ΣΤΑ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ», σελ. 1, στήλη 6.

Οι Έλληνες επιτέθηκαν σε ιταλικές μονάδες με ξιφολόγχες.

17η Νοεμβρίου 1940

«ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΜΠΟΡΙΟΥ ΕΝΗΜΕΡΩΝΕΙ:
ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΑ ΑΓΑΘΑ ΘΑ ΔΟΘΟΥΝ ΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΕΣ»,
σελ. 1, στήλη 1-3. (τίτλος)

«Η ΑΓΓΛΙΑ ΧΟΡΗΓΕΙ ΣΤΟΥΣ ΕΜΠΟΡΟΥΣ ΜΑΣ ΠΙΣΤΩΣΗ
ΑΞΙΑΣ ΤΡΙΩΝ ΕΚΑΤΟΜΜΥΡΙΩΝ ΛΙΡΩΝ ΓΙΑ ΞΗΡΑ
ΤΡΟΦΗ», σελ. 1, στήλη 4.

Ο υπουργός Εμπορίου κ. Ναζίμ Τοπτσούογλου δηλώνει ότι έχουμε
καλές εμπορικές σχέσεις και ότι πρόκειται να δώσουμε στην Ελλάδα
φασόλια και ζώα.

«ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ ΟΥΤΕ ΕΝΑΣ ΙΤΑΛΟΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ, ΟΙ
ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΠΑΝΕΚΤΗΣΑΝ ΟΛΑ ΤΑ ΟΡΗ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗΝ
ΚΟΡΥΤΣΑ, ΟΙ ΓΕΡΜΑΝΟΙ ΑΠΟΧΩΡΟΥΝ ΑΠΟ ΤΗ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ», σελ. 1, στήλη 2.

«ΟΙ ΙΤΑΛΟΙ ΒΟΜΒΑΡΔΙΣΑΝ ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ»⁴³⁷, σελ. 1,
στήλη 1.

Το ελληνικό αρχηγείο ανέφερε ότι ιταλικά αεροσκάφη βομβάρδισαν
το Μοναστήρι. Τα αεροσκάφη πετούσαν πάνω από την Ελλάδα.

«Η ΓΕΡΜΑΝΙΑ ΑΝΙΤΙΜΕΤΩΠΗ ΜΕ ΝΕΟ ΖΗΤΗΜΑ: ΤΗΝ
ΙΤΑΛΙΑ», του Zekeriya Sertel, σελ. 1, στήλη 1.

ΘΕΜΑ ΤΗΣ ΗΜΕΡΑΣ: «Ο ΚΥΡΙΟΣ PIRIMI!», του Naci
Sadullah, σελ. 2, στήλη 3.

«Σας συγχωρώ! Γιατί το λιμάνι του Τάραντα, που βρίσκεται στο κάτω
μέρος της ιταλικής χερσονήσου, επλήγη από τα βρετανικά αεροπλάνα
ακριβώς όπως τα πέλματα των ποδιών. Ήταν φυσιολογικό για εσάς
να δημοσιεύετε ιταλικές ανακοινώσεις με τις οποίες διαφεύδεται αυτό
το γεγονός· αυτό δείχνει ότι δεν ξεχνάτε το καθήκον σας!

[...] Γιατί η διαστρέβλωση των ειδήσεων του πρακτορείου Ανατολίας
υπέρ της Ιταλίας, για έναν αξιωματούχο της Ιταλίας, όπως εσείς, είναι

πραγματικό καθήκον».

18η Νοεμβρίου 1940

«ΣΤΗ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ ΑΠΑΓΟΡΕΥΘΗΚΕ Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΦΑΣΙΣΤΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ», σελ. 1, στήλη 2.

ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: «ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΤΟ ΜΕΤΩΠΟ ΤΗΣ ΚΟΡΥΤΣΑΣ», σελ. 1, στήλη 4.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «ΓΙΑΤΙ ΚΑΘΥΣΤΕΡΕΙ Η ΕΙΣΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΚΟΡΥΤΣΑ», σελ. 1, στήλη 7.

ΣΗΜΕΡΑ: «ΤΟ ΣΗΜΕΡΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ», σελ. 3, στήλη 1.

Η Γερμανία θέλει να πάρει τον έλεγχο του ελληνικού πολέμου. Από την άλλη πλευρά, Γερμανοί πολίτες έχουν ήδη αρχίσει να φεύγουν από την Ελλάδα. Πώς μπορεί η Γερμανία να διεισδύσει στην Ελλάδα; Είτε κατερχόμενη από τη Ρουμανία με τη βοήθεια των Βουλγάρων ή από τη Γιουγκοσλαβία στη Θεσσαλονίκη, ή από την Ιταλία στην Αλβανία χωρίς να διαταραχθούν τα Βαλκάνια.

19η Νοεμβρίου 1940

ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: «ΣΤΟ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟ ΜΕΤΩΠΟ, ΟΙ ΣΦΟΔΡΕΣ ΜΑΧΕΣ ΣΥΝΕΧΙΖΟΝΤΑΙ», σελ. 1, στήλη 4.

«Η ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΜΟΥΣΟΛΙΝΙ – ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΕΔΑΦΟΣ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΚΑΤΑΛΛΗΛΟ ΓΙΑ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΠΟΛΕΜΟ, ΤΙ ΕΓΙΝΕ ΑΝ ΠΑΡΟΥΜΕ ΤΗΝ ΨΥΧΗ ΤΟΥΣ ΣΕ ΔΥΟ Ή ΣΕ ΔΩΔΕΚΑ ΜΗΝΕΣ;», σελ. 1, στήλη 7.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΟΥΝ ΕΝΑΝ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΙΚΟ ΠΟΛΕΜΟ», σελ. 1, στήλη 3.

Η σημερινή κατάσταση στο μέτωπο του πολέμου δεν αλλάζει. Από τις 10 του μήνα, οι Ιταλοί άλλαξαν την στρατηγική τους στον πόλεμο από επίθεση σε άμυνα. Τώρα, αγωνίζονται στα βουνά της Κορυτσάς, για να προστατεύσουν τα σημαντικά σημεία που κατέχουν μεγάλη

σημασία για τον έλεγχο και τη διατήρηση της επιρροής στην Αλβανία.

ΣΗΜΕΡΑ: «Η ΕΙΚΟΝΑ ΤΩΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΩΝ 24 ΩΡΩΝ», σελ. 3, στήλη 1.

Εμπνευσμένη από την ελληνική ιστορία, η Γιουγκοσλαβία έχει ξεκινήσει την προετοιμασία της για την πολεμική κινητοποίηση εναντίον του ναζισμού.

20ή Νοεμβρίου 1940

«Η ΤΟΥΡΚΙΑ ΔΕΝ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΕΙΣΕΛΘΕΙ ΣΤΙΣ ΝΕΕΣ ΔΟΜΕΣ», του Zekeriya Sertel, σελ. 1, στήλη 1.

Σύμφωνα με αυτό το τηλεγράφημα, δεν είναι κακό να διατυπώσουμε την άποψή μας σχετικά με αυτήν τη νέα δομή. Το τηλεγράφημα αναφέρει ότι οι περισσότερες χώρες της Ευρώπης και ορισμένες χώρες, οι οποίες θεωρούνται ότι είναι ευρωπαϊκές, πρέπει να είναι σε αυτήν τη δομή. Ως εκ τούτου, η Τουρκία, η οποία έχει ειρηνικές σχέσεις με τη Σοβιετική Ρωσία, θα πρέπει να αναδιαρθρώσει τις σχέσεις της στο πλαίσιο του νέου ευρωπαϊκού οικοδομήματος.

Η γερμανική εκδοχή αναφέρει τις χώρες που θα ενταχθούν σε αυτή τη δομή και επικρίνουν δριμύτητα τις χώρες που θα είναι έξω από αυτήν τη δομή [...].

Η Γερμανία δεν έχει ως στόχο να παρέμβει στην Τουρκία. Ως εκ τούτου, η Τουρκία θα πρέπει να αποδεχθεί τη νέα δομή.

Η Γερμανία υποθέτει ότι όλες οι ευρωπαϊκές χώρες θα συμμετάσχουν σε αυτήν τη νέα δομή. Αυτήν τη νέα δομή θα πρέπει να τη διαχειρίζεται μια κυρίαρχη χώρα, ως εκ τούτου, όλη η δύναμη θα είναι στο χέρι της κυρίαρχης χώρας.

Αυτή η Ευρωπαϊκή Ένωση πρόκειται να είναι όπως η Ελβετία και οι ΗΠΑ, οι οποίες είναι συνομοσπονδίες. Ωστόσο, οι ομόσπονδες πολιτείες δεν θα έχουν ανεξάρτητη εξωτερική πολιτική. Τη

διαχείριση της εξωτερικής πολιτικής της Ευρώπης θα έχει μια κυρίαρχη χώρα. Ολόκληρη η Ευρώπη θα χρησιμοποιεί ένα νόμισμα, το οποίο θα είναι το γερμανικό μάρκο [...].

Στο εγγύς παρελθόν η Γερμανία ανάγκαζε τις ευρωπαϊκές χώρες να ζουν εντός αυτής της δομής. Αλλά τώρα, σε αυτήν τη δομή, η Γερμανία θα ζητήσει την έγκρισή τους. Ωστόσο, εάν η νέα αυτή δομή ιδρυθεί βάσει των ισχυόντων κανόνων, οι εισερχόμενες στη νέα τάξη πραγμάτων χώρες θα είναι ακριβώς σαν υπηρέτριες των Γερμανών.

Η Γερμανία δεν θα έχει το θάρρος να ζητήσει από την Τουρκία να συμμετάσχει σε αυτήν τη δομή, διότι η Τουρκία έχει βγει από τον πόλεμο της ανεξαρτησίας, και μια τέτοια πρόταση θα ενοχλήσει την Τουρκία.

Το μεγαλύτερο λάθος της Γερμανίας δεν ήταν η αναγνώριση της νέας Τουρκίας. Παρά το γεγονός ότι η Γερμανία δεν έχει καμία πρόθεση να επέμβει στην Τουρκία, το ενδεχόμενο ενός ζυγού υποδούλωσης με το όνομα «νέα δομή» θα λάβει σθεναρή απάντηση από την Τουρκία.

Η Τουρκία θυσίασε την Οθωμανική Αυτοκρατορία για τη δημιουργία της νέας δημοκρατίας και δεν θα δεχθεί καμία δομή που θέτει σε κίνδυνο την ανεξαρτησία της.

ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: «Η ΚΟΡΥΤΣΑ ΕΠΕΣΕ – Η ΕΛΛΑΔΑ ΖΗΤΕΙ ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΕΣ ΕΝΙΣΧΥΣΕΙΣ ΑΠΟ ΟΛΑ ΤΑ ΕΘΝΗ», σελ. 1, στήλη 5.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «ΓΙΑΤΙ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΔΕΝ ΜΠΟΡΟΥΝ ΝΑ ΜΠΟΥΝ ΣΤΗΝ ΚΟΡΥΤΣΑ;», σελ. 1, στήλη 6.

21η Νοεμβρίου 1940

ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: «ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΑΡΧΙΣΑΝ ΝΑ ΕΠΙΤΙΘΕΝΤΑΙ», σελ. 1, στήλη 7.

«Η ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ ΠΑΡΕΔΩΣΕ ΔΥΟ ΤΟΥΡΚΟΥΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΕΣ», σελ. 2, στήλη 7.

Οι δύο Τούρκοι στρατιώτες που έχασαν τον δρόμο τους και μπήκαν στη Βουλγαρία διασχίζοντας τα βουλγαρικά σύνορα, επεστράφησαν στην Τουρκία, λόγω των καλών σχέσεων μεταξύ Τουρκίας και Βουλγαρίας.

22α Νοεμβρίου 1940

ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: «Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ ΣΠΑΕΙ ΤΗ ΓΡΑΜΜΗ ΑΜΥΝΑΣ ΤΩΝ ΙΤΑΛΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ – ΟΙ ΙΤΑΛΙΚΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΟΠΙΣΘΟΧΩΡΟΥΝ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΒΟΡΡΑ», σελ. 1, στήλη 7.

23η Νοεμβρίου 1940

«Η ΝΕΑ ΤΑΞΗ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ», του Zekeriya Sertel, σελ. 1, στήλη 1.

Μετά τον πόλεμο, ούτε η Αγγλία ούτε η Γαλλία θα διατηρήσουν την τρέχουσα κατάσταση τους. Κατά τον ίδιο τρόπο, η Ιταλία και η Γερμανία δεν θα διατηρήσουν την τρέχουσα θέση τους στα Βαλκάνια. Και οι δύο πρόκειται να διαμορφώσουν νέες τάξεις πραγμάτων. Ωστόσο αυτή η προτεινόμενη νέα τάξη πραγμάτων είναι τεχνητή και μη ρεαλιστική.

Η λεγόμενη νέα τάξη πραγμάτων, στην περίπτωση της Γιουγκοσλαβίας είναι μόνο η δημιουργία μιας χώρας επίσημα συνδεδεμένης με τη Γερμανία. Η λεγόμενη και πολλά υποσχόμενη νέα τάξη πραγμάτων είναι σαν την παροχή από την πλευρά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας του δικαιώματος σημαίας σε αποικιοκρατούμενες χώρες. Έτσι, τόσο η Αλγερία όσο και το Μαρόκο είναι ανεξάρτητες χώρες. Εάν μια χώρα εξαρτάται οικονομικά από άλλη βιομηχανική χώρα, δεν μπορεί να προσδιορισθεί ή να αναγνωρισθεί ως ανεξάρτητη χώρα.

Το νέο καθεστώς που θα αναγνωρισθεί στη Γιουγκοσλαβία είναι χειρότερο από αυτό μιας ημι-αποικίας. [...]

Τα Βαλκάνια έχουν αποσυντεθεί ως αποτέλεσμα των γερμανικών σχεδίων και οι βαλκανικές χώρες έχουν στοιχειωθεί από επιθετικότητα ή από υποσχέσεις.

Μετά τον πόλεμο είναι βέβαιο ότι όλος ο κόσμος θα επιλέξει κάποιο είδος δομής. Αυτή η δομή δεν θα υπαγορευθεί από τη Γερμανία. Αντίθετα, η Ευρώπη έχει κληρονομήσει δημοκρατικές ρίζες.

ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: «ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΗΡΑΝ ΤΟΝ ΕΛΕΓΧΟ ΤΗΣ ΚΟΡΥΤΣΑΣ», σελ. 1, στήλη 4.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΚΟΡΥΤΣΑΣ», σελ. 1, στήλη 4.

24η Νοεμβρίου 1940

«Η ΑΠΟΦΑΣΗ ΠΕΡΙ ΚΗΡΥΞΕΩΣ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΠΕΣΤΑΛΗ ΣΤΟΝ ΚΥΒΕΡΝΗΤΗ - Ο ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΥ ΝΟΜΟΥ ΦΘΑΝΕΙ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΜΑΣ ΑΥΡΙΟ»⁴³⁸, σελ. 1, στήλη 1-3.

Το διάταγμα περί κηρύξεως του στρατιωτικού νόμου κοινοποιήθηκε στον Κυβερνήτη της πόλης μας. [...] Μέχρι τη δημοσίευση του στρατιωτικού νόμου, δεν θα υπάρξει αλλαγή στη δημόσια ζωή.

Από χθες το πρωί άρχισε να ισχύει ο στρατιωτικός νόμος. Ως εκ τούτου, οι εκδικάσεις όλων των πολιτικών εγκλημάτων και άλλων εγκλημάτων που έχουν οριστεί από αυτόν τον στρατιωτικό νόμο θα πρέπει να γίνονται σε στρατιωτικά δικαστήρια.

«**ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΚΑΙ Η ΝΕΑ ΤΑΞΗ;**», του Zekeriya Sertel, σελ. 1, στήλη 1.

Μέχρι την επίτευξη της νίκης η Γερμανία θα δείξει στην Ιταλία την εκτίμησή της. Ωστόσο, μετά τον πόλεμο η Γερμανία θα αναθέσει στην Ιταλία μια ορισμένη θέση στην οργανωτική δομή. Η άποψη του Χίτλερ για τη Σοβιετική Ρωσία είναι πολύ καλά γνωστή. Θεωρεί τη Σοβιετική Ρωσία οικονομικό εταίρο. Για αυτόν τον λόγο η Γερμανία

έχει ήδη αρχίσει να στέλνει εμπειρογνώμονές της στη Σοβιετική Ρωσία.

Σκοπός του Χίτλερ είναι η παγκόσμια κυριαρχία. Για να πετύχει τον στόχο του, πρώτα πρέπει να εξουσιάσει την Ευρώπη. Όπως λέει ο ύμνος της Οργάνωσης της Γερμανικής Νεολαίας:

«Σήμερα έχουμε τη Γερμανία· αύριο θα έχουμε ολόκληρο τον κόσμο».

Ο ίδιος ο Χίτλερ σκέφτεται ως ηγέτης που ενσωματώνει σε μια νέα δομή ολόκληρο τον κόσμο [...]

Ένας Αμερικανός δημοσιογράφος δήλωσε ότι η ζωή εντός της γερμανικής δομής, ισοδυναμεί με διαβίωση στη φυλακή [...].

Κατά τον Χίτλερ η Αγγλία και η Γαλλία είναι παρωχημένες ιμπεριαλιστικές δυνάμεις. Η Γαλλία θα είναι ένα κράτος-μέλος τέταρτης κατηγορίας. Από την άλλη πλευρά, η Αγγλία θα βγει έξω από την Ευρώπη.

«ΓΙΟΡΤΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ – ΤΟ ΚΟΙΝΟ ΑΝΑΦΩΝΟΥΣΕ: ΣΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ, ΣΤΑ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ – Οι δρόμοι προς τη Θεσσαλονίκη έκλεισαν για την Ιταλία», σελ. 1, στήλη 2 και σελ. 2, στήλη 1.

Ο λαός της Αθήνας γιορτάζει με ελληνικές και βρετανικές σημαίες [...]. Συνέχισαν τη γιορτή τους πίσω από τα κλειστά παράθυρα. Μόνο τα ερείπια του Παρθενώνα φωτίστηκαν για λίγα λεπτά.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «Η ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΚΗΣ ΗΤΤΑΣ», σελ. 1, στήλη 3 και σελ. 2, στήλη 1.

Ο πόλεμος που τερματίστηκε στα μέτωπα της (ελληνικής) Μακεδονίας και της Ηπείρου με μια ήττα των Ιταλών πέρα από κάθε λογική οδήγησε σε τρία σημαντικά συμπεράσματα:

1. Η εθνική συνείδηση για την προστασία της ηπειρωτικής χώρας [...] μπορεί να προκαλέσει θαύματα.

2. Οι Ιταλοί στρατιώτες έχουν βαρεθεί να αγωνίζονται για τα αυτοκρατορικά όνειρα του Μουσολίνι.

3. Στην Αλβανία, που έχει καταληφθεί από την Ιταλία εδώ και έναν χρόνο, η Ιταλία συνεχίζει την προπαγάνδα της. Ωστόσο, δεν ήταν δυνατόν να βρει θετική ανταπόκριση όσον αφορά την υποστήριξη της ιταλικής επίθεσης κατά της Ελλάδας.

ΓΝΩΜΕΣ: «ΧΑΝΟΝΤΑΣ ΑΥΤΟ ΠΟΥ ΕΧΕΙΣ ΚΑΘΩΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΣ ΝΑ ΑΠΟΚΤΗΣΕΙΣ ΚΑΤΙ ΚΑΛΥΤΕΡΟ», της Sabiha Sertel, σελ. 1, στήλες 6-7.

Μια Βουλγαρία ευρισκόμενη εντός αυτής της «τάξης» γνωρίζει τι θυσιάζει, όταν παίρνει κάποια περισσότερα εδάφη; [...]

Νέα τάξη σημαίνει να κρέμεται μια σημαία σαν σκιάχτρο. Σημαίνει απλώς και μόνο αναγνωρισμένη πολιτική ανεξαρτησία, κατά τ' άλλα οικονομική εξάρτηση από τις χώρες του Άξονα [...].

25η Νοεμβρίου 1940

ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: «ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΡΟΧΩΡΟΥΝ ΣΕ ΔΥΟ ΠΟΛΕΜΙΚΑ ΜΕΤΩΠΑ, ΙΤΑΛΙΚΑ ΠΛΟΙΑ ΕΠΙΤΕΘΗΚΑΝ ΔΥΟ ΦΟΡΕΣ ΣΤΗ ΣΑΜΟ ΧΩΡΙΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ», σελ. 1, στήλη 4.

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ: «ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΟΥΣ ΠΡΟΚΛΗΤΙΚΟΥΣ ΒΟΥΛΓΑΡΟΥΣ: ΝΑ ΜΗΝ ΞΕΧΝΑΤΕ ΤΙΣ ΔΥΝΑΤΕΣ ΓΡΟΘΙΕΣ [ΠΟΥ ΔΕΧΘΗΚΑΤΕ] ΑΠΟ ΤΗ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ. ΠΙΘΑΝΟΤΗΤΕΣ ΝΑΖΙΣΤΙΚΗΣ ΕΠΕΜΒΑΣΗΣ», σελ. 1, στήλη 7.

Όλες οι εφημερίδες της Γιουγκοσλαβίας γράφουν για τις συζητήσεις που λαμβάνουν χώρα στη βουλγαρική βουλή, και ιδίως τις απόψεις του Ντουμάνοφ και άλλων βουλευτών του κυβερνώντος κόμματος, σχετικά με τη γιουγκοσλαβική Μακεδονία. Τονίζουν ότι ο Ντουμάνοφ θα πρέπει να γνωρίζει ότι οι Γιουγκοσλάβοι έχουν πολύ δυνατές γροθιές, εάν χρειαστεί να απαντήσουν.

[...]

Ο Garvin, δημοσιογράφος της εφημερίδας *Observer*, διερωτάται ποιες θα είναι πιθανές εξελίξεις, εάν η Γερμανία πάει να σώσει τους Ιταλούς; Οι Ιταλοί αντιμετωπίζουν τεράστια ήττα από τις ελληνικές δυνάμεις. Είναι αδύνατο να ανακάμψουν πριν την άνοιξη. Θα πρέπει να αναμένουμε ότι ο Χίτλερ θα γυρίσει την πλάτη στους Ιταλούς, όταν δει ότι η Ιταλία δεν έχει την ίδια ισχύ.

Βοήθεια προς την Ελλάδα: Στην επικεφαλίδα της εφημερίδας *Sunday*: Τα όπλα μας ρέουν προς την Ελλάδα. Και συνεχίζει: Η Αγγλία στέλνει εξοπλισμό και αεροπλάνα στην Ελλάδα [...] τα αεροπλάνα που πετούν πάνω από την Κορυτσά είναι αγγλικά και ελληνικά.

26η Νοεμβρίου 1940

ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: «ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΛΕΓΧΟΥΝ ΔΥΟ ΑΚΟΜΗ ΠΟΛΕΙΣ», σελ. 1, στήλη 4.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΡΟΕΛΑΥΝΟΥΝ ΤΑΧΕΩΣ ΣΕ ΟΛΑ ΤΑ ΜΕΤΩΠΑ», σελ. 1, στήλη 7.

ΣΗΜΕΡΑ: «ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΨΗ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ», σελ. 3, στήλη 1.

Θα βοηθήσει η Γερμανία τους Ιταλούς; Αυτό δεν είναι ακόμη βέβαιο. Είναι βέβαιο ότι το μεγαλύτερο συμφέρον της Γερμανίας είναι να σπείρει τη διχόνοια στα Βαλκάνια. Ωστόσο, η Ιταλία πρέπει να λάβει τη στήριξη της Γερμανίας.

Αλληλεγγύη της Σοβιετικής Ρωσίας προς τα Βαλκάνια: Στο ραδιόφωνο της Μόσχας [...] η Βουλγαρία επικρίνεται ξανά για το ότι διευκολύνει τους Γερμανούς.

Η νότια Μακεδονία δεν είναι Δοβρουτσά: Πολιτική που χρηματοδοτείται από το εβραϊκό κεφάλαιο δεν θα φέρει ανάκαμψη και

ενημερία. Ως εκ τούτου, η Γιουγκοσλαβία θα μείνει έξω από αυτό [...].

Ακούμε τούτο από τη Γιουγκοσλαβία: Η νότια Μακεδονία δεν είναι Δοβρουτσά!

ΣΕΛΙΔΕΣ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΥ: «ΠΛΗΞΗ», του Συγγραφέα Ημερολογίου, σελ. 3, στήλη 7.

Ο Μουσολίνι διαμαρτύρεται για την εξασθένιση των πολεμικών ικανοτήτων των Ιταλών [...].

Σήμερα στις ερήμους, αύριο στους πάγους. Ποιο είναι το αποτέλεσμα (της εν λόγω περιπέτειας σε διάφορες γωνιές της γης); Το αποτέλεσμα είναι ότι ένα ακόμη δίστιχο νίκης θα προστεθεί στον θρόλο του ανθρώπου! Δεν είναι αρκετό;

Για αυτήν την παράλογη κατάσταση, οι Ιταλοί λένε αρκετά, όχι πια πόλεμος! Ως αποτέλεσμα, ο πόλεμος θα σταματήσει.

27η Νοεμβρίου 1940

ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: «ΕΚΚΕΝΩΝΕΤΑΙ ΚΑΙ ΤΟ ΕΛΜΠΑΣΑΝ», σελ. 1, στήλη 5.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «ΟΙ ΙΤΑΛΟΙ ΠΡΟΣΠΑΘΟΥΝ ΝΑ ΑΝΤΙΣΤΑΘΟΥΝ», σελ. 1, στήλη 6.

ΚΑΘΩΣ ΟΙ ΜΕΡΕΣ ΠΕΡΝΟΥΝ: «ΠΑΛΑΙΑ ΚΑΙ ΝΕΑ ΔΟΜΗ», σελ. 1, στήλη 6-7.

Στα άρθρα της Σαμπιχά Σερτέλ μπορούμε να δούμε αντικαπιταλιστικές αναφορές. Εν γένει, η Σαμπιχά Σερτέλ εκφράζει τις απόψεις της σε πολλά άρθρα που δημοσιεύτηκαν στην *Tan* και κανένα από αυτά τα άρθρα δεν περιέχει αντισημιτικές απόψεις. Τουναντίον, η ίδια επικρίνει τον ρατσισμό, παράλληλα με τη σοσιαλιστική κριτική που εκφράζει έναντι της ναζιστικής «νέας τάξης». Χαρακτηριστικό δείγμα αποτελεί το άρθρο της που παρατίθεται παρακάτω.

«ΑΙΧΜΑΛΩΤΟΣ ΚΡΥΜΜΕΝΟΣ ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΝΥΦΙΚΟ ΠΕΠΛΟ», της Sabiha Sertel, σελ. 1, στήλη 1.

Η Ρουμανία δεν μπορεί πλέον να καθορίζει τη διοικητική, κοινωνική και οικονομική της τύχη.

Το επιχείρημα είναι [...] ότι καμία χώρα δεν μπορεί να ενημερήσει με εβραϊκό κεφάλαιο ή με υπαγορεύσεις προερχόμενες από το εξωτερικό [...].

Σήμερα στην Αγγλία ή στην Αμερική, στη Wall Street, υπάρχει μεγάλο εβραϊκό κεφάλαιο, το οποίο προέρχεται από τις χώρες αυτές και αυτό δεν μπορεί να αμφισβητηθεί. Γιατί άραγε το μόνο επιβλαβές κεφάλαιο είναι το εβραϊκό;

28η Νοεμβρίου 1940

«ΟΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΕΣ ΠΟΥ ΗΡΘΑΝ ΣΤΟ ΦΩΣ ΜΕΤΑ ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ», του Zekeriya Sertel, σελ. 1, στήλη 1.

Η αποφασιστικότητα της Τουρκίας και η νίκη της Ελλάδας εξυπηρετούν τη σταθερότητα στα Βαλκάνια.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «ΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΒΑΡΥΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΜΕΤΩΠΟ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΜΕΤΑΚΙΝΗΘΗΚΕ ΣΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟ», σελ. 1, στήλη 6.

ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: «ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΟΝΤΑΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΚΤΗ», σελ. 1, στήλη 7.

ΣΗΜΕΡΑ: «ΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ ΑΝΕΚΑΜΨΑΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΥΦΕΣΗ», σελ. 3, στήλη 1.

Προκειμένου να αποτελειώσει τους Ιταλούς στην Αλβανία, η Βρετανία δραστηριοποιείται παντού.

29η Νοεμβρίου 1940

«Η ΤΥΧΗ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ ΕΞΑΡΤΑΤΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ», του Zekeriya Sertel, σελ. 1, στήλη 1.

Σε κάθε περίπτωση, η βουλγαρική κυβέρνηση ακολούθησε το *status quo* και δεν έκανε τίποτα. Ωστόσο, αντιμετωπίζουν ένα ευαίσθητο θέμα στην περιοχή. Η κυβέρνηση Φίλοφ (Filoff) δεν αναμένεται να διαχειριστεί την τρέχουσα κατάσταση. Ως αποτέλεσμα, θα πρέπει να αναμένεται μια αλλαγή στη διαχείριση.

Η πολιτική επίθεση της Γερμανίας εναντίον της Βουλγαρίας και το ενδιαφέρον της Σοβιετικής Ρωσίας για τη Βουλγαρία έχει ενθαρρύνει τους οπαδούς της Σοβιετικής Ρωσίας στη Βουλγαρία [...].

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΣΠΑΣΑΝ ΤΗ ΝΕΑ ΙΤΑΛΙΚΗ ΖΩΝΗ ΑΜΥΝΑΣ – Η επίθεση θα συνεχιστεί στο πλαίσιο των σχεδίων», σελ. 1, στήλη 7.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «ΚΑΙ ΟΙ ΔΥΟ ΠΛΕΥΡΕΣ ΕΤΟΙΜΑΖΟΝΤΑΙ ΝΑ ΕΠΙΤΕΘΟΥΝ ΞΑΝΑ», σελ. 1, στήλη 6.

30ή Νοεμβρίου 1940

«ΤΟ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΤΟΥ ΑΞΟΝΑ ΑΠΕΤΥΧΕ», του Zekeriya Sertel, σελ. 1, στήλη 1.

Αν το πολιτικό σχέδιο των Γερμανών δεν πετύχει στη Βουλγαρία και τη Γιουγκοσλαβία, τι θα κάνουν με αυτές (τις χώρες); Όλα τα περιστατικά μάς δίνουν την απάντηση. Η Γερμανία δεν σχεδιάζει στρατιωτική επέμβαση στην αρχή του χειμώνα. Η πολιτική και στρατιωτική ήττα των χωρών του Άξονα θα οδηγήσει σε μια νέα κατεύθυνση στα Βαλκάνια.

Η ήττα που αντιμετώπισαν οι χώρες του Άξονα όσον αφορά τον στρατό και τη διπλωματία θα αλλάξει ολόκληρη τη μοίρα της νοτιοανατολικής Ευρώπης. Αν οι Έλληνες μπορούν να εκκαθαρίσουν την Αλβανία από τους Ιταλούς, μπορούν να εξασφαλίσουν τα πίσω τμήματα της Γιουγκοσλαβίας. Η κοινή δύναμη της Ελλάδας και της

Γιουγκοσλαβίας, μαζί με την αποφασιστική πολιτική της Τουρκίας, θα εγγυηθούν τον περιορισμό των κινήσεων της Βουλγαρίας.

«Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΕΧΘΗΚΕ ΤΟΝ VON PAPEN»⁴³⁹, σελ. 1, στήλη 3.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «ΟΙ ΙΤΑΛΟΙ ΑΝΤΕΠΙΤΙΘΕΝΤΑΙ ΞΑΝΑ», σελ. 1, στήλη 6.

ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: «Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΙΤΑΛΙΚΗ ΕΠΙΘΕΣΗ ΑΠΟΚΡΟΥΣΤΗΚΕ», σελ. 1, στήλη 7.

ΓΝΩΜΕΣ: «ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΦΥΤΡΩΣΕΙ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΑ ΑΠΟ ΣΠΟΡΟΥΣ ΠΙΚΡΟΔΑΦΝΗΣ;», της Sabiha Sertel, σελ. 1, στήλες 6-7.

Πριν από δύο χρόνια, γνώρισα τον Γενικό Διευθυντή Τύπου της Ρουμανίας. Μιλήσαμε για την πολιτική κατάσταση στη Ρουμανία. Ο ίδιος έλεγε: «Θα καλωσορίζαμε τον φασισμό, αντί του κομμουνισμού. Αν ο κομμουνισμός αποτελέσει κίνδυνο, θα ανοίξουμε όλες τις πόλες μας στους Γερμανούς». Και αυτό έκαναν. Άνοιξαν μόνοι τους τις πόρτες της Ρουμανίας στον φασισμό και τη Γερμανία [...] τα μεσάνυχτα επιτέθηκαν στον καθηγητή Ιόργκα⁴⁴⁰ και σε εξήντα πέντε Ρουμάνους πολιτικούς [...]

Τώρα, ποιος είναι ένοχος για το πεπρωμένο της Ρουμανίας στο πλαίσιο του φασισμού; Είναι δυνατόν να φυτρώσει μια τριανταφυλλιά από τους σπόρους της πικροδάφνης;

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1940

1η Δεκεμβρίου 1940

ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: «ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΧΟΥΝ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΠΥΡΟΒΟΛΕΙΑ – Ιταλικό αντιτορπιλικό βυθίστηκε από ελληνικό υποβρύχιο», σελ. 1, στήλη 4 και σελ. 2, στήλη 1.

Οι συνθήκες ειδικά στα νησιά άρχισαν να είναι κρίσιμες μέρα με τη μέρα [...]. Οι Ιταλοί δεν μπορούσαν να ενισχύσουν τα αποθέματα τροφίμων στα νησιά. Ως εκ τούτου, ο αριθμός των ανδρών σε φρουρές μειώθηκε. Εν πάση περιπτώσει, οι Ιταλοί θα παραιτηθούν σε δύο με τρεις μήνες. (σελ. 2)

2α Δεκεμβρίου 1940

Μια γελοιογραφία δημοσιευμένη στην πρώτη σελίδα σχετικά με τη μειωμένη αξιοπιστία της Γερμανίας αποκαλύπτει τη σημασία της ιταλικής ήττας για την ισχύ του Άξονα.

«ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΠΟΥ ΒΓΑΙΝΕΙ ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΛΛΕΠΑΛΛΗΛΕΣ ΑΠΕΙΛΕΣ», του Zekeriya Sertel, σελ. 1, στήλη 1.

Όποιος και αν είναι ο σκοπός, οι εξηγήσεις του γερμανικού πρακτορείου [ειδήσεων] για τις γερμανικές εγγυήσεις περί μη προελάσεως προς την Ελλάδα για συνδρομή στην Ιταλία δείχνουν ενδεχομένως ότι ο κίνδυνος του πολέμου απομακρύνεται από αυτή την περιοχή. Ως εκ τούτου, πιστεύουμε ότι θα πρέπει να δεχθούμε αυτή την εξήγηση ως ευχάριστη [...].

ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: «ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΗΡΑΝ ΚΑΙ ΤΟ ΠΟΓΡΑΔΕΤΣ», σελ. 1, στήλη 5.

3η Δεκεμβρίου 1940

Η *Tan* δίνει ιδιαίτερη σημασία στα άρθρα της εφημερίδας *Ulus* για την ενότητα του τουρκικού λαού ενάντια σε κάθε εισβολή και τα δημοσιεύει στο πρωτοσέλιδο. Στις 3 Δεκεμβρίου δημοσιεύεται στο πρωτοσέλιδο μια είδηση σχετικά με ένα άρθρο του Φαλίχ Ριφκί Ατάυ.

Σχετικά με τον Ελληνο-ιταλικό πόλεμο δημοσιεύεται ένας μεγάλος χάρτης με τα μέτωπα του πολέμου καθώς και μια γελοιογραφία⁴⁴¹ που δείχνει γλαφυρά ότι οι Ιταλοί έχουν τραπεί σε φυγή αφήνοντας πίσω τους κόπρανα.

«ΠΑΡΑ ΤΙΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΕΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΑΓΕΤΟ,
ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΠΙΘΕΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΝΟΤΟ ΣΥΝΕΧΙΖΟΝΤΑΙ»,
σελ. 1, στήλη 4.

4η Δεκεμβρίου 1940

Η ελληνική νίκη παρουσιάζεται μαζί με φωτογραφίες από την Αθήνα. Ειδήσεις για την ελληνική επίθεση και τη βουλγαρική στάση δίνονται κάτω από τις φωτογραφίες.

«ΟΙ [ΑΓΙΟΙ] ΣΑΡΑΝΤΑ⁴⁴² ΑΠΕΙΛΟΥΝΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ – Αναμένεται ότι οι Ιταλοί μπορεί να εγκαταλείψουν τη βόρεια Αλβανία. Κατά μήκος του μετώπου ιταλικά στρατεύματα εγκαταλείπουν τα οχυρωμένα πυροβολεία τους [...]», σελ. 1, στήλη 2.

«Η ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ ΠΑΡΑΜΕΝΕΙ ΠΙΣΤΗ ΣΤΗΝ ΕΙΡΗΝΗ – Ο Βούλγαρος Πρωθυπουργός εξηγεί την πολιτική της Βουλγαρίας ως εξής: “οι καλές μας σχέσεις αναπτύσσονται”», σελ. 1, στήλη 5.

5η Δεκεμβρίου 1940

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΟΥΝ ΤΟΥΣ [ΑΓΙΟΥΣ] ΣΑΡΑΝΤΑ», σελ. 1, στήλη 7 και σελ. 2, στήλη 6.

Οι πιο σημαντικές βουνοκορφές γύρω από το Αργυρόκαστρο έπεσαν [...] Στην περιοχή της Ηλείου τα ιταλικά στρατεύματα υποχωρούν εξαιτίας του κινδύνου πολιορκίας.

«ΚΑΛΕΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ», του Falih Rifki Atay, σελ. 1, στήλη 1.

Καμία νίκη ή ήττα σε κανέναν πιθανό πόλεμο στα Βαλκάνια δεν μπορεί να παράγει ένα θετικό αποτέλεσμα για τα συμφέροντα κανενός κράτους της περιοχής. Υπάρχει μόνο μία λύση για τα Βαλκάνια: Συνεργασία. Η Τουρκία και η Βουλγαρία έχουν την ικανότητα να στηρίξουν ή να δημιουργήσουν αυτή τη συνεργασία. Ας κάνουμε τη δουλειά μας!

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «Ο ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ ΤΗΣ ΕΠΙΘΕΣΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟ», σελ. 1, στήλη 6 και σελ. 2, στήλη 6.

6η Δεκεμβρίου 1940

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΗΡΑΝ ΥΠΟ ΤΟΝ ΕΛΕΓΧΟ ΤΟΥΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΡΕΜΕΤΗ – Στους [Αγίους] Σαράντα, η κατάσταση είναι υπέρ των Ελλήνων. Η πόλη εκκενώνεται. [...] Συνεχίζουν προς το Ελμπασάν», σελ. 1, στήλη 4.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «Η ΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟΥ ΔΕΝ ΑΡΓΕΙ», σελ. 1, στήλη 6.

7η Δεκεμβρίου 1940

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΜΠΗΚΑΝ ΣΤΟΥΣ [ΑΓΙΟΥΣ] ΣΑΡΑΝΤΑ – Οι Ιταλοί κατευθύνονται προς τον βορρά. Σύντομα θα πέσει το Αργυρόκαστρο. Οι ιταλικές μεραρχίες έχουν πολλές απώλειες», σελ. 1, στήλη 4.

«Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΜΠΑΝΤΟΛΙΟ ΠΑΡΑΙΤΗΘΗΚΕ», σελ. 1, στήλη 7.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «ΓΙΑΤΙ ΠΑΡΑΙΤΗΘΗΚΕ Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΑΠΟ ΤΑ ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΤΟΥ;», σελ. 1, στήλη 6.

18η Δεκεμβρίου 1940

ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: «ΙΤΑΛΙΚΟ ΤΑΓΜΑ ΥΠΟΧΩΡΕΙ ΠΡΟΣ ΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ», σελ. 1, στήλη 3.

«ΟΜΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ: Η ΓΡΗΓΟΡΗ ΠΑΡΟΧΗ ΒΟΗΘΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΗΤΑΝ ΕΚΠΛΗΞΗ!», σελ. 1, στήλη 7.

«ΟΣΑ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΑ ΚΑΙ ΑΚΟΥΣΑ ΣΤΗΝ ΑΓΚΥΡΑ», του Zekeriya Sertel, σελ. 1, στήλη 1.

Βρήκα την Άγκυρα ήρεμη και ασφαλή. Η ανησυχία που προερχόταν από την ιταλική επίθεση στην Ελλάδα και την επέκταση του πολέμου στην περιοχή ασφαλείας φαίνεται ότι ήταν προσωρινή. Επειδή υπήρχε η κοινή άποψη ότι ο πόλεμος αυτός θα παραμείνει ένας πόλεμος σε μια γωνία της περιοχής και δεν θα επιτραπεί να επεκταθεί σε άλλο βαλκανικό κράτος.

Στην πραγματικότητα, η Γερμανία και οι Σοβιετικοί είχαν συμφωνήσει να μην επιτρέψουν εισβολή στα Βαλκάνια. Η ελληνική νίκη εμπόδισε τη διάδοση του πολέμου σε άλλες βαλκανικές χώρες. Επιπλέον, λέγεται ότι ο Χίτλερ θα συμβουλεύσει ή συμβούλευσε τον Μουσολίνι να υποχωρήσει από την Αλβανία. [...] Η Γερμανία φαίνεται να προωθεί την ειρήνη στα Βαλκάνια προς το παρόν [...].

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΑΛΒΑΝΙΑ-ΑΙΓΥΠΤΟΣ-ΛΙΒΥΗ», σελ. 1, στήλη 4.

Τις τελευταίες δέκα ημέρες τα στρατιωτικά γεγονότα στα μέτωπα της Αλβανίας και της Αιγύπτου άρχισαν να χάνουν τη σημασία τους· αλλά οι εξελίξεις οδηγούν σε πολύ κρίσιμα αποτελέσματα. [...]

19η Δεκεμβρίου 1940

«ΤΑ ΣΧΕΔΙΑ ΤΟΥ ΑΞΟΝΑ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ ΑΠΕΤΥΧΑΝ», του Zekeriya Sertel, σελ. 1, στήλη 1.

Η Ιταλία χτύπησε το κεφάλι της σε έναν μεγάλο βράχο στην Ελλάδα. Η ήττα της Ιταλίας στην Ελλάδα είναι για τον Άξονα η αρχή μιας κακής στροφής στις πολεμικές επιχειρήσεις [...]

«ΙΤΑΛΙΚΟ ΤΑΓΜΑ ΥΠΟΧΩΡΕΙ ΑΠΟ ΤΟ ΤΕΠΕΛΕΝΙ», σελ. 1, στήλη 3.

20ή Δεκεμβρίου 1940

Στην πρώτη σελίδα δημοσιεύονται ορισμένες φωτογραφίες που δείχνουν τις βρετανικές δυνάμεις σε συνεργασία με τον ελληνικό στρατό.

«ΓΙΑΤΙ Η ΓΕΡΜΑΝΙΑ ΔΕΝ ΒΟΗΘΑΕΙ ΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ;», του Zekeriya Sertel, σελ. 1, στήλη 1

[...] Πλέον δεν είναι πιθανή μια γερμανική επίθεση εναντίον της Ελλάδας ή μια επιχείρηση κατά της βρετανικής παρουσίας στη Μεσόγειο. Η απομάκρυνση της Ιταλίας από τη Μεσόγειο σημαίνει ότι αυτή η περιοχή έχει κλείσει για τον Άξονα [...].

Σκοπός του Χίτλερ είναι να νικήσει τη Μεγάλη Βρετανία. Σε αυτήν την πορεία, δεν θεώρησε την Ιταλία αξιόπιστο σύμμαχο και ο ίδιος υποστήριξε ότι μπορεί να κερδίσει τον πόλεμο μόνος του.

ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: «ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΒΟΜΒΑΡΔΙΖΟΥΝ ΤΟ ΤΕΠΕΛΕΝΙ – Ο ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ Ι. ΜΕΤΑΞΑΣ ΛΕΕΙ ΟΤΙ Ο ΙΤΑΛΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ ΘΑ ΚΑΤΑΣΤΡΑΦΕΙ ΟΛΟΣΧΕΡΩΣ», σελ. 1, στήλη 4.

21η Δεκεμβρίου 1940

ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: «ΟΙ ΙΤΑΛΟΙ ΕΚΑΨΑΝ ΤΟ ΤΕΠΕΛΕΝΙ – ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΤΕΛΑΒΑΝ 10 ΧΩΡΙΑ, Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ», σελ. 1, στήλη 7.

[...] Διαταγή του Στρατηγού Παπάγου προς τον στρατό: [...] «Όλοι οι Έλληνες είναι υπερήφανοι για εσάς, σας ευγνωμονούν [...]. Ο εχθρός γονάτισε ενώπιόν σας εδώ και ενώπιον των βρετανικών δυνάμεων στην Αίγυπτο. Είμαι βέβαιος ότι θα απωθήσετε τον εχθρό στη θάλασσα. Η νίκη είναι δική μας και αυτή η νίκη θα είναι η μεγαλύτερη νίκη στην ιστορία μας [...].»

22α Δεκεμβρίου 1940

ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: «ΟΙ ΙΤΑΛΟΙ ΑΡΧΙΣΑΝ ΝΑ ΕΠΙΤΙΘΕΝΤΑΙ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΚΟΝΤΑ ΣΤΟ ΠΟΓΡΑΔΕΤΣ», σελ. 5, στήλη 6.

23η Δεκεμβρίου 1940

«Ο ΑΞΟΝΑΣ ΟΡΙΖΕΙ ΕΝΙΑΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ», του Zekeriya Sertel, σελ. 1, στήλη 1.

Η Γερμανία, η Ιταλία και η Ιαπωνία έχουν αποφασίσει να δημιουργήσουν στρατιωτικές και πολιτικές επιτροπές. Μέσα από αυτές τις επιτροπές η Γερμανία επιδιώκει να θέσει τις κινήσεις των μελών του Άξονα υπό τον έλεγχό της. Μπορεί να θεωρηθεί ότι η Γερμανία θα προσπαθήσει να έχει η ίδια τον έλεγχο όλων των κινήσεων του Άξονα. Νομίζω ότι το βασικό κίνητρο πίσω από τη δημιουργία αυτών των επιτροπών είναι αυτός ο σκοπός. [...] Ο βασικός λόγος [...] είναι η ήττα της Ιταλίας στην Ελλάδα και την Αίγυπτο. [...] Η ήττα της Ιταλίας στην Ελλάδα και την Αίγυπτο δεν κατέστρεψε τα σχέδια μόνο της Ιταλίας αλλά και τα σχέδια του Άξονα. Υπό αυτές τις συνθήκες, δεν είναι σωστό να αφήσει την Ιταλία χωρίς περιορισμούς. [...] Ο στρατηγός Keitel πρότεινε την ενοποίηση της ηγεσίας υπό τους Γερμανούς. Ωστόσο, ο Μουσολίνι απέρριψε την πρόταση, θεωρώντας ότι αυτή μειώνει το κύρος της Ιταλίας. [...] Μια μέση λύση βρέθηκε από τη Γερμανία [...]

ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: «ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΤΕΛΑΒΑΝ ΝΕΑ ΠΥΡΟΒΟΛΕΙΑ», σελ. 1, στήλη 4.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΜΕΤΩΠΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΙΓΥΠΤΟΥ», σελ. 1, στήλη 4.

24η Δεκεμβρίου 1940

«ΡΗΓΜΑΤΑ ΣΤΟ ΙΤΑΛΙΚΟ ΜΕΤΩΠΟ», του Zekeriya Sertel, σελ. 1, στήλη 1.

Μάταια [...] η Ιταλία αναζητά τον ένοχο. Ο λόγος που οδήγησε την Ιταλία σε μια τόσο άσχημη κατάσταση είναι η ιταλική φιλοδοξία για μια μεγάλη αυτοκρατορία. [...]

ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: «ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΜΠΗΚΑΝ ΣΤΗ ΧΙΜΑΡΑ – ΕΝΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΜΕΛΑΝΟΧΙΤΩΝΩΝ

ΑΙΧΜΑΛΩΤΙΣΤΗΚΕ ΜΑΖΙ ΜΕ ΤΟΝ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟ ΤΟΥ»,
σελ. 1, στήλη 4.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «ΜΙΑ ΝΕΑ ΝΙΚΗ ΤΩΝ
ΕΛΛΗΝΩΝ», σελ. 4, στήλη 4.

25η Δεκεμβρίου 1940

Φωτογραφίες των ελληνικών στρατευμάτων από το μέτωπο
δημοσιεύονται στην κορυφή της πρώτης σελίδας.

«ΜΗΝΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΠΑ ΓΙΑ ΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ: Ο
ΠΑΠΑΣ ΠΑΡΑΘΕΤΕΙ ΤΑ 5 ΣΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΤΑΞΗΣ –
“ΕΙΝΑΙ ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΗ Η ΕΝΑΝΤΙΩΣΗ ΣΕ ΑΥΤΟΥΣ ΠΟΥ
ΠΡΟΣΠΑΘΟΥΝ ΝΑ ΥΠΕΡΙΣΧΥΣΟΥΝ ΤΟΥ ΘΕΟΥ”», σελ. 1,
στήλη 4.

ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: «ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΥΝΕΧΙΖΟΥΝ
ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΑΚΤΗ – ΤΟ ΤΕΠΕΛΕΝΙ ΚΑΙ Η ΚΛΕΙΣΟΥΡΑ
ΕΠΕΣΑΝ», σελ. 1, στήλη 7 και σελ. 5, στήλη 3.

[...] Χαρά στην Ελλάδα: Κατά τη διάρκεια του υπουργικού
συμβουλίου, ο Μεταξάς ανακοίνωσε την είδηση για την πτώση της
Χιμάρας. [...] Παιδιά τραγουδούν σε όλους τους δρόμους για τους
στρατιώτες που πολεμούν στο μέτωπο. Κάθε ελληνική οικογένεια
σκέφτεται τα Χριστούγεννα του στρατιώτη που βρίσκεται στο
μέτωπο. Ετοιμάζουν πακέτα για αυτόν. Σε αυτό το πακέτο υπάρχουν
χριστουγεννιάτικο κέικ, κονιάκ, σύκα, σταφύλι, μάλλινες φανέλες,
κλπ. Τα παιδιά της Αθήνας αγοράζουν δώρα για τα παιδιά των
στρατιωτών που πολεμούν στο μέτωπο. (σελ. 5)

26η Δεκεμβρίου 1940

«ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΑΝΑΤΑΡΑΧΗΣ ΣΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ – Η ΑΠΕΧΘΕΙΑ
ΠΡΟΣ ΤΟ ΦΑΣΙΣΤΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΕΝΤΕΙΝΕΤΑΙ ΜΕΡΑ ΜΕ
ΤΗ ΜΕΡΑ – ΥΠΟΣΧΕΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ – Η
ΑΜΕΡΙΚΗ ΘΑ ΒΟΗΘΗΣΕΙ ΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ ΥΠΟ ΤΗΝ

ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ ΟΤΙ ΑΥΤΗ ΘΑ ΑΠΟΧΩΡΗΣΕΙ ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΞΟΝΑ», σελ. 1, στήλη 4.

Πολλές αναφορές από την Ιταλία δείχνουν ότι οι Ιταλοί άρχισαν να απεχθάνονται το φασιστικό καθεστώς. Ως εκ τούτου αναφέρονται ενίοτε διάφορα περιστατικά. Ο λαός δείχνει συμπάθεια για κάποια άτομα, όπως ο Μπαντόλιο, που είχαν προβλήματα με το ισχύον καθεστώς. Επιπλέον, πολλές αρνητικές αντιδράσεις ανέκυψαν εντός της κοινωνίας εξαιτίας των ηττών στον Τάραντα, την Αλβανία και την Αίγυπτο.

Ωστόσο, ο λαός στην Ιταλία δεν έχει μετατραπεί σε αντίπαλο της Γερμανίας. Από την άλλη πλευρά, ακόμα και εκείνοι που υποστηρίζουν τον Άξονα άρχισαν να διαμαρτύρονται για τη σιωπή της Γερμανίας σχετικά με τις ιταλικές ήττες και σχετικά με την ανυπαρξία γερμανικής βοήθειας. [...]

ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: «Η ΑΥΛΩΝΑ ΥΠΟ ΤΗΝ ΠΙΕΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ – ΚΑΤΑΛΗΦΘΗΚΑΝ ΠΟΛΛΕΣ ΒΑΣΕΙΣ ΝΟΤΙΑ ΤΗΣ ΧΙΜΑΡΑΣ», σελ. 1, στήλη 5.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: «ΕΠΟΜΕΝΟΣ ΣΤΟΧΟΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ Η ΑΥΛΩΝΑ!», σελ. 1, στήλη 6.

27η Δεκεμβρίου 1940

Ο αριθμός των φωτογραφιών από το μέτωπο αυξάνεται καθημερινά. Είναι αξιοσημείωτο ότι αυτές παρουσιάζουν τον ανθρώπινο παράγοντα, παράλληλα με τις νίκες.

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΗΡΑΝ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟ ΚΑΙ ΑΙΧΜΑΛΩΤΟΥΣ ΠΟΛΕΜΟΥ – Η Χιμάρα μετατράπηκε σε πόλη ερειπίων, οι δρόμοι προς την πόλη είναι γεμάτοι άψυχα σώματα – Η Κέρκυρα βομβαρδίστηκε – Επιθέσεις αλβανικών ομάδων κατά ιταλικών ταγμάτων», σελ. 1, στήλη 3.

28η Δεκεμβρίου 1940

ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: «ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΟΝΤΑΙ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΛΜΠΑΣΑΝ – ΠΑΡΑ ΤΟ ΤΣΟΥΧΤΕΡΟ ΚΡΥΟ ΚΑΙ ΤΟ ΧΙΟΝΙ, ΣΥΝΕΧΙΖΟΝΤΑΙ ΟΙ ΣΦΟΔΡΕΣ ΕΝΟΠΛΕΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ», σελ. 1, στήλη 6.

31η Δεκεμβρίου 1940

Το δεύτερο δεκαπενθήμερο του Δεκεμβρίου δημοσιεύονται στα φύλλα της εφημερίδας περισσότερες φωτογραφίες από την καθημερινή ζωή των Ελλήνων. Μάλιστα, στις 31 Δεκεμβρίου δημοσιεύεται η φωτογραφία ενός Έλληνα στρατιώτη με την κόρη του στον σταθμό του τρένου, που θα τον πήγαινε στο μέτωπο του πολέμου. Σε αυτήν τη φωτογραφία καθώς και στις άλλες, οι στρατιώτες παρουσιάζονται ως «πατέρας», «αδελφός», «γιος» ή απλά ως συνηθισμένα άτομα που έχουν συναισθήματα, αντί ως «θαρραλέα μέλη ενός γενναίου στρατού».

«ΟΙ ΙΤΑΛΟΙ ΥΠΟΧΩΡΟΥΝ ΣΤΗΝ ΚΛΕΙΣΟΥΡΑ – Η ΑΥΛΩΝΑ ΒΟΜΒΑΡΔΙΣΤΗΚΕ, ΛΙΓΟΤΕΡΟ ΣΚΛΗΡΟΣ Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΕ ΟΛΟ ΤΟ ΜΕΤΩΠΟ», σελ. 1, στήλη 6 και σελ. 4, στήλη 4.

⁴⁰⁸ Sertel, ό.π., 10.

⁴⁰⁹ Στο ίδιο, 8-9.

⁴¹⁰ Στο ίδιο, 25.

⁴¹¹ Στο ίδιο, 111.

⁴¹² Στο ίδιο, 122.

⁴¹³ Στο ίδιο.

⁴¹⁴ Στο ίδιο, 132.

⁴¹⁵ Topuz, ό.π., 163.

⁴¹⁶ Yalman, ό.π., 223.

⁴¹⁷ Sertel, ό.π., 212.

⁴¹⁸ Στο ίδιο, 209.

⁴¹⁹ Σ.τ.Ε.: «Δεύτερη ομάδα»: αντιπολιτευτική ομάδα που ιδρύθηκε στις αρχές του 1922 και διατηρήθηκε έως τα μέσα του 1923, τα μέλη της οποίας είχαν ως στόχο «την κοινή αντίδραση στον αυξανόμενο αυταρχισμό και ριζοσπαστισμό που καταλόγιζαν στον Μουσταφά Κεμάλ». Erik J. Zürcher, *Σύγχρονη Ιστορία της Τουρκίας*, Αθήνα 2004, 221.

⁴²⁰ Περισσότερα για την εφημερίδα *Tan* τη δεκαετία του 1920, βλ. Ahmet Demirel, *Ali Şükrü Bey'in Tan Gazetesi*, Κωνσταντινούπολη 1996.

⁴²¹ Yalman, ό.π., 224.

⁴²² Στο ίδιο.

⁴²³ Topuz, ό.π., 182.

⁴²⁴ Sertel, ό.π., 216.

⁴²⁵ Στο ίδιο, 216-217.

⁴²⁶ Karaca, ό.π., 194. Το «επεισόδιο της Tan» ήταν αποτέλεσμα της διαμάχης μεταξύ αριστερών και συντηρητικών ιδεών. Η *Tan* τασσόταν υπέρ των καλών σχέσεων Τουρκίας-Σοβιετικών κατά την περίοδο που εκφράζονταν εδαφικές απαιτήσεις από τη Γεωργία σε βάρος της Τουρκίας. Αυτές οι εδαφικές απαιτήσεις γίνονταν αντιληπτές γενικώς ως απαιτήσεις των Σοβιετικών και ώθησαν την Τουρκία σε αναζήτηση συνεργασίας με τις ΗΠΑ. Η συντηρητική εφημερίδα *Tanin* εξέφραζε έντονη κριτική έναντι της *Tan* και τη θεωρούσε στήριγμα των Σοβιετικών. Στις 3 Δεκεμβρίου 1945, το κύριο άρθρο της *Tanin* καλούσε τους Τούρκους πολίτες να σταματήσουν τον «εσωτερικό εχθρό». Την επόμενη ημέρα, το κτήριο της *Tan* καταστράφηκε από μια ομάδα εξαγριωμένων φοιτητών. Το συγκεκριμένο γεγονός θεωρείται πολύ σημαντικό στην ιστορία του τουρκικού Τύπου και έχει γίνει αντικείμενο έντονης κριτικής πολλές φορές μέχρι σήμερα. Πάντως, σύμφωνα με τον Χιφζί Τοπούζ, ανάμεσα στους εξαγριωμένους νέους υπήρχαν πολλά σημαντικά πρόσωπα που αργότερα έγιναν βουλευτές, νομάρχες, δημοσιογράφοι κτλ. Topuz, ό.π., 183.

⁴²⁷ Sertel, ό.π., 213.

⁴²⁸ Λ.χ. των Ρεφί Τζεβάντ Ουλούναη (Refi Cevad Ulunay), Λεμάν Αχισκάλ (Leman Ahiskal), Ρουβέντα Σινάνογλου (Rüveyda Sinanoğlu), κ.ά.

⁴²⁹ Δηλ. οι τοπικοί άρχοντες κατά την οθωμανική περίοδο.

⁴³⁰ Ήταν μετάφραση από τον Philip Walton-Kell.

⁴³¹ Πόλη της ανατολικής Ρουμανίας, κοντά στην πόλη Βράιλα. Στα τουρκικά: Kalas.

⁴³² Μπορεί να διαπιστωθεί η αναφορά σε διαφορετικά έτη, όταν γίνεται λόγος για τα ιταλικά επεκτατικά σχέδια, καθώς μάλιστα ο Ζεκερία και η Σαμπιχά Σερτέλ

χρησιμοποιούν διαφορετικά έτη για να εκφράσουν την ίδια άποψη. Εδώ είναι προφανές ότι το άρθρο μιλά για τον ιταλικό επεκτατισμό που έχει εκδηλωθεί από τις αρχές της δεκαετίας του 1930.

⁴³³ Γνωστού και ως Hassa-i Ordu-yu Hūmayun (Αυτοκρατορικός Σουλτανικός Στρατός). Επισημαίνει την εξέχουσα θέση των Αλβανών μέσα στον σουλτανικό στρατό.

⁴³⁴ Δίβρη: πόλη που βρίσκεται στο δυτικό τμήμα της σημερινής ΠΓΔΜ, κοντά στα σύνορα με την Αλβανία, και ονομάζεται Ντεμπάρ. Η οθωμανική και τουρκική ονομασία της πόλης είναι Debre.

⁴³⁵ Πρόκειται για μια πολύ σύντομη είδηση αναφορικά με φήμες ότι είχαν γίνει συλλήψεις ύστερα από συμπλοκή μεταξύ Ελλήνων και Ιταλών στην περιοχή Μπέιογλου της Κωνσταντινούπολης. Οι αρχές διέψευσαν ότι υπήρξε συμπλοκή και συλλήψεις.

⁴³⁶ Σύμφωνα με το ημερολόγιο «ρουμί» ή «ρωμαϊκό ημερολόγιο», που ίσχυε επισήμως από το 1840 μέχρι το 1926. Το έτος 1335 αντιστοιχεί στο έτος 1919 του γρηγοριανού ημερολογίου.

⁴³⁷ Την πόλη Μοναστήρι ή Μπίτολα.

⁴³⁸ Αυτός είναι ο κεντρικός πρωτοσέλιδος τίτλος της *Tan* εκείνης της ημέρας.

⁴³⁹ Τον Γερμανό πρέσβη στην Άγκυρα.

⁴⁴⁰ Νικολάε Ιόργκα (1871-1940): επιφανής Ρουμάνος ιστορικός. Πολυγرافότατος και με πολιτική σταδιοδρομία ως πολιτικός, βουλευτής και πρωθυπουργός. Εδώ γίνεται αναφορά στη δολοφονική επίθεση που δέχθηκε.

⁴⁴¹ Από το χέρι του Μουβαφάκ Ιχσάν (Muvaffak İhsan).

⁴⁴² Σ.τ.Ε.: Στην τουρκική γλώσσα η πόλη αναφέρεται ως Saranda (Σαράντα).

ΑΝΤΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΟΣ

Οι τουρκικές εφημερίδες *Tasviri Efikâr* και *Tan*, οι οποίες εξέφραζαν διαφορετικούς ιδεολογικούς χώρους, φανέρωναν τον τρόπο πρόσληψης και αντίληψης του Ελληνο-ιταλικού πολέμου από την τουρκική διανόηση εκείνης της περιόδου. Για να μπορέσουμε σήμερα να καταλάβουμε το πνεύμα της εποχής, είναι πολύ χρήσιμο να γνωρίζουμε τις απόψεις και τον τρόπο σκέψης σημαντικών συντακτών των δύο εφημερίδων. Πολύ δε περισσότερο, οι απόψεις των εφημερίδων μέσα στο συγκεκριμένο πλαίσιο Τύπου εκείνης της περιόδου αποτελούν πηγή πολύτιμη για τη μελέτη και κατανόηση των ιδεών και αντιλήψεων της (τουρκικής) κοινωνίας.

Ο Τύπος μπορεί να μας δώσει στοιχεία για να καταλάβουμε το κυρίαρχο διεθνές σύστημα των ετών του πολέμου, καθώς και το εσωτερικό καθεστώς της Τουρκίας, ως δύο εξαρτώμενες μεταβλητές. Επίσης, οι εφημερίδες αποτελούν και τμήμα του ιστορικού γίνεσθαι, της ιστοριογραφίας και της κατασκευής ταυτότητας της κοινωνίας. Στη συγκεκριμένη μελέτη μας προσφέρουν την οπτική γωνία και τις αντιλήψεις μιας γενιάς, η οποία αρχικά υπήρξε οθωμανική μέσα σε μια πολυ-εθνική αυτοκρατορία και ύστερα δημοκρατική (ρεπουμπλικανική) μέσα σε ένα εθνικό κράτος. Επομένως, η ανάλυση του Ελληνο-ιταλικού πολέμου από εκπροσώπους αυτής της γενιάς μπορεί να μας βοηθήσει να καταλάβουμε και τους μετασχηματισμούς στη συσσώρευση πνευματικού κεφαλαίου μιας χώρας επάνω στη βάση διαφορετικών ιδεολογιών και αντιλήψεων.

Το πρώτο και πιο σαφές εύρημα αυτής της μελέτης είναι η ύπαρξη και έκφραση μεγάλης υποστήριξης από τον τουρκικό Τύπο προς την Ελλάδα στον αμυντικό αγώνα της ενάντια στην ιταλική επιθετικότητα το 1940. Είναι δυνατόν να ταξινομήσουμε τους λόγους

αυτής της στήριξης σε κοινωνικούς/ψυχολογικούς/άυλους και σε συγκεκριμένους/υλικούς. Οι δεύτεροι προέρχονται κυρίως από τον αυξανόμενο ανταγωνισμό μέσα στο διεθνές σύστημα και από τα αυξανόμενα προβλήματα ασφάλειας. Επίσης, οι αναθεωρητικές επιθετικές κινήσεις από την αρχή της δεκαετίας του 1930 δίνουν κίνητρο στην Τουρκία (και μέσα στην Τουρκία) να συνεργαστεί εναντίον του αναθεωρητισμού και υπέρ της διατήρησης του καθεστώτος. Σε αυτό το πλαίσιο, οι επιθετικές και επεκτατικές επιδιώξεις της Ιταλίας του Μουσολίνι γίνονταν αντιληπτές από την τουρκική κοινή γνώμη της εποχής ως ένας μείζων κίνδυνος για το εγγύς εξωτερικό της Τουρκίας.

Συγχρόνως, σύμφωνα με την τουρκική πολιτική ελίτ και διανόηση, ο βουλγαρικός αναθεωρητισμός μπορούσε να είναι άκρως επικίνδυνος για την Τουρκία, σε περίπτωση συνεργασίας της Βουλγαρίας είτε με τους Σοβιετικούς είτε με τη Γερμανία. Άλλωστε, οι κίνδυνοι ασφάλειας που απειλούσαν τη Βαλκανική ήταν ένα από τα κορυφαία σημεία της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής. Μέσα σε ένα τέτοιο διεθνές περιβάλλον η Τουρκία και η Ελλάδα ήρθαν πιο κοντά και μεταξύ τους και στο αντι-αναθεωρητικό, αντι-ιμπεριαλιστικό πεδίο.

Ωστόσο, η ευαισθησία που διακατείχε την τουρκική πολιτική ελίτ για τη Βαλκανική δεν ήταν μόνο αποτέλεσμα μιας συγκεκριμένης απειλής για την ασφάλεια του τουρκικού εθνικού κράτους. Ήταν και αποτέλεσμα ορισμένων κοινωνικο-ψυχολογικών αιτίων προερχομένων από την ιστορική κληρονομιά και την κοινωνική μνήμη της χώρας, της οποίας το πλέον σημαντικό τμήμα ήταν ο τουρκικός πόλεμος ανεξαρτησίας. Εν τούτοις δεν ήταν αποκλειστικά αυτό, καθώς στα γραπτά των δημοσιογράφων και συντακτών είναι δυνατόν να δούμε και μιας μορφής οθωμανική διανοητική/πνευματική κληρονομιά σχετικά με το εγγύς εξωτερικό της Τουρκίας.

Με άλλα λόγια, δεν θα ήταν λάθος να πούμε ότι η τουρκική πολιτική και πνευματική ελίτ εν συνόλω βρισκόταν σε δίλημμα. Μέσα στην ελίτ αυτή υπήρχαν πρόσωπα που προέρχονταν από την οθωμανική

διανόηση, και κυρίως διανοούμενοι που το ιδεολογικό, κοινωνικό και πολιτικό τους υπόβαθρο είχε άμεση σχέση με τη Θεσσαλονίκη, την πρωτεύουσα της ελεύθερης σκέψης και της αντιπολίτευσης κατά τα τελευταία χρόνια της Αυτοκρατορίας. Ως εκ τούτου, η Βαλκανική καταλάμβανε πάντοτε εξέχουσα θέση στα θέματα εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας, αλλά και στον Τύπο της χώρας.

Παρά την ψυχολογική αυτή σύνδεση της ελίτ είναι δυνατόν να λεχθεί ότι η ελίτ της τουρκικής ρεπουμπλικανικής περιόδου είχε βιώσει και μια ουσιώδη αλλαγή στο τρόπο σκέψης και νοοτροπίας, περνώντας από τη γραφειοκρατική νοοτροπία μιας αυτοκρατορίας στην νοοτροπία πολιτών ενός εθνικού κράτους, αλλαγή η οποία είχε επέλθει ως αποτέλεσμα του πολέμου ανεξαρτησίας.

Αναφερόμενοι ακριβώς στον πόλεμο ανεξαρτησίας, οι Τούρκοι δημοσιογράφοι φανέρωναν την υποστήριξή τους στο «δικαίωμα ύπαρξης» των εθνών. Παρά τη συμπάθεια προς τον αυταρχισμό –ο οποίος ήταν μια «ανερχόμενη αξία» εκείνων των ετών– η τουρκική κοινή γνώμη δεν υποστήριζε επεκτατικά σχέδια και επιδιώξεις, αισθανόμενη την ταύτιση που είχε δημιουργηθεί με την εμπειρία του πολέμου ανεξαρτησίας. Αυτή η τάση, και στάση, γίνεται φανερή στα κείμενα των εφημερίδων.

Ο αντι-ιμπεριαλισμός ήταν μια γενικώς αποδεκτή τάση στους κύκλους της διανόησης. Ωστόσο, μπορούμε να πούμε ότι τα σχόλια και οι απόψεις των εφημερίδων και των δημοσιογράφων που φανερώνουν αντι-ιμπεριαλισμό ποικίλλουν ανάλογα με την κοσμοθεωρία τους. Η παραδοσιακής και συντηρητικής τάσης *Tasviri Efkâr*, η οποία ήταν υποστηρίκτρια των Γερμανών, προσέγγιζε και ανέλυε τον αντι-ιμπεριαλισμό διαφορετικά από την *Tan*, η οποία ήταν αριστερής τάσης και υποστηρίκτρια της Αντάντ. Ιδιαίτερως σε κείμενα και αναλύσεις κορυφαίων συντακτών των δύο εφημερίδων είναι δυνατόν να παρατηρηθούν ιδεολογικές διαφορές. Ενώ η *Tan* αντιλαμβανόταν τον πόλεμο ως ζήτημα ιμπεριαλισμού με την αριστερή συλλογιστική, η *Tasvir* χρησιμοποιούσε ορολογία συντηρητική. Η *Tan*, πολύ περισσότερο από την *Tasvir*, δημοσιεύει φωτογραφίες που δείχνουν τη ζωή των πολιτών και τις

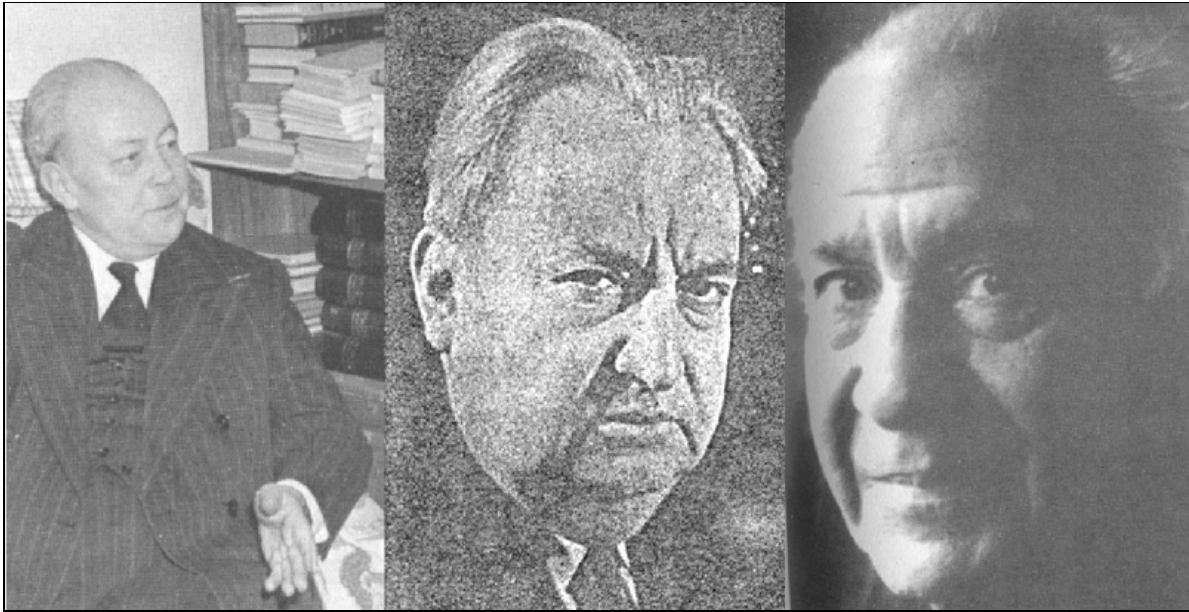
καταστροφικές συνέπειες του πολέμου. Απ' την άλλη, η *Tasvir* συχνά κάνει αναφορές στις ηρωικές πλευρές του πολέμου και δημοσιεύει φωτογραφίες από το μέτωπο. Στην *Tan* ο αναγνώστης μπορεί να δει ορισμένες φορές φωτογραφίες στρατιωτών, αλλά μέσα από φωτογραφίες που δείχνουν χαρά, λύπη ή φιλία – προβάλλοντας την ανθρώπινη φύση των στρατιωτών.

Θα πρέπει να τονιστεί ότι στον τουρκικό Τύπο είναι περισσότερα τα κοινά σημεία από τις διαφορές, όσον αφορά τις αντιδράσεις και τις αναλύσεις τους για τον Ελληνο-ιταλικό πόλεμο. Ο τουρκικός Τύπος συλλαμβάνει το πιο βασικό χαρακτηριστικό του Ελληνο-ιταλικού πολέμου έτσι όπως έχει εύστοχα λεχθεί από τον καθηγητή Κωνσταντίνο Χατζόπουλο, ότι δηλαδή «*η ελληνική αντίσταση ήταν μια αντίσταση απλών ανθρώπων για να υπερασπιστούν τα σπίτια, τις ζωές, τις δουλειές και τις οικογένειες των Ελλήνων*». Και με βάση τη δική τους εμπειρία του πολέμου ανεξαρτησίας, οι δημοσιογράφοι και καθοδηγητές της κοινής γνώμης της Τουρκίας ταυτίζονται ομοφώνως και ενθουσιωδώς με τους Έλληνες.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

[illegible]

Γελοιογραφία: «Έλληνες Στρατιώτες! Σταματήστε Εδώ, αυτά είναι τα σύνορα της Γαλλίας»

Φαλίχ Ριφκί Ατάν, Γιουννός Ναντί και Ναντίρ Ναντί

Το λογότυπο του ονόματος της εφημερίδας Tasviri Efkar

Türk gazeteleri içinde en zengin yazı heyeti Tasviri Efkârda

BASMAKALELER

Ebüzzıya Zade Velid

SİYASİ MAKALELER

Muharrem Feyzi Togay -
Galip Kemali Söylemezoğlu

ASKERİ TETKİKLER

General Ali İhsan Sâbis

EDEBİYAT ve KÜLTÜR

Peyami Safa

MİLLÎ ROMAN

Server Bedi

TİYATRO, TENKİD

Celâleddin Ezine

DİL TEDKİKLERİ

Besim Atalay

HUKUK, SOSYOLOJİ

Pr. H. Ziya, Pr. C. Crozat,
Dr. Rasim Adasal.

TARİHİ TETKİKLER

Mükrimin Halil - Süheyl
Ünver - S. Nâfiz Tansu

SİİR ve HAYAT

Ahmet Hamdi Tanpınar

ANKET, RÖPORTAJ

Kandemir

*Κατάλογος των συντακτών της Tasviri Efkâr στην πρώτη σελίδα του φύλλου της
20ής Οκτωβρίου 1940*

Κείμενο μέσα σε πλαίσιο, στην πρώτη σελίδα της Tasviri Efkar την 1η Νοεμβρίου 1940

Ζιγιάντ Εμπουζιγιά, Τζιχάτ Μπαμπάν και Πεγιαμί Σαφά

Αχμέτ Εμίν Γιαλμάν, Σαμπιχά και Ζεκερία Σερτέλ⁴⁴³

⁴⁴³ Topuz, ό.π., και Sertel, ό.π., 60.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Πηγές / Τουρκικές εφημερίδες

Εφημερίδα *Tan* (1 Σεπτεμβρίου - 31 Δεκεμβρίου 1940)

Εφημερίδα *Tasviri Efkar* (1 Σεπτεμβρίου - 31 Δεκεμβρίου 1940)

Βιβλιογραφία στην ελληνική γλώσσα

Βακαλόπουλος, Απόστολος Ε., *Νέα Ελληνική Ιστορία 1204 – 1985*, Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2004.

Βερέμης, Θάνος – Γιάννης Κολιόπουλος, *Ελλάς: Η σύγχρονη συνέχεια. Από το 1821 μέχρι σήμερα*, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2006.

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΕ', Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1978.

Κολιόπουλος, Ιωάννης Σ., *Η Δικτατορία του Μεταξά και ο Πόλεμος του '40*, Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1994.

Κοραντής, Α. Ι., *Διπλωματική Ιστορία της Ευρώπης (1919-1956)*, Τόμος Τρίτος, Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, Θεσσαλονίκη 1979.

Σβολόπουλος, Κωνσταντίνος, *Η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1900-1945*, Εστία, Αθήνα 2005.

Σβορώνος, Νίκος Γ., *Επισκόπηση της Νεοελληνικής Ιστορίας*, Θεμέλιο, Αθήνα 1994.

Τοιρπανλής, Ζαχαρίας Ν., *Έλληνες και Ιταλοί στα 1940-1941: Συγκριτική ανάγνωση της ελληνοϊταλικής σύρραξης*, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2004.

Χατζόπουλος, Κωνσταντίνος Κ., *Ο Ελληνοϊταλικός Πόλεμος του 1940-1941: Ιδεολογική Προσέγγιση*, Εκδόσεις «Γνώμη», Κομοτηνή 1990.

Landau, Jacob, *Παντουρκισμός: Το Δόγμα του Τουρκικού Ελεκτατισμού*, Θετίλη, Αθήνα χ.χ.

Zürcher, Erik J., *Σύγχρονη Ιστορία της Τουρκίας*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2004.

Βιβλιογραφία στην τουρκική γλώσσα

Ağaoğulları, Mehmet Ali, “Aşırı Milliyetçi Sağ”, στο İrvin Cemil Schick & Ertuğrul Ahmet Tonak (επιμ.), *Geçiş Sürecinde Türkiye*, Belge, İstanbul 1998, 189-236.

Alantar, Özden Zeynep, “Türk Dış Politikasında Milletler Cemiyeti Dönemi”, στο Faruk Sönmezoğlu (επιμ.) *Türk Dış Politikasının Analizi*, Der Yay., İstanbul 1998, 71-99.

Alemdar, Korkmaz, “Cumhuriyet Döneminde Gazetecilik Eğitimi Konusunda İlk Girişimler”, *İletişim*, vol. 3 (1981), 1-3.

Armaoğlu, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, (Cilt 1: 1914-1980), İş Bankası Yay., Ankara 1994.

Arslan, Emre, “Türkiye’de Irkçılık”, στο Tanıl Bora (επιμ.), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce*, cilt 4: *Milliyetçilik*, İletişim Yay., İstanbul 2003, 409-437.

Atay, Falih Rıfkı, *Çankaya*, Rey Yayınları, İstanbul 2009.

Aydemir, Şevket Süreyya, *İkinci Adam*, τόμος I, Remzi Yay., İstanbul 2000.

Aydın, Mustafa, “İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye”, στο Baskın Oran (επιμ.), *Türk Dış Politikası*, cilt I: 1919-1980, İletişim Yay., İstanbul 2001, 399-478.

Badoglio, Pietro, *İkinci Dünya Savaşı’nda İtalya*, Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara 1950.

- Bağış, Erten & M. Görkem Doğan, “Cumhuriyet’in Cumhuriyet’i: Cumhuriyet Gazetesi”, στο Ahmet İnsel (επιμ.), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, cilt 2: Kemalizm*, İletişim Yay., İstanbul 2001, 501-512.
- Berkes, Niyazi, *Unutulan Yıllar*, İletişim Yay., İstanbul 1997.
- Bora, Tanıl (επιμ.), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, cilt 4: Milliyetçilik*, İletişim Yay., İstanbul 2003.
- Cihan, Ali Rıza (επιμ.), *İsmet İnönü’nün TBMM’deki Konuşmaları 1920-1973, cilt II (1939-1960)*, TBMM Basımevi, Ankara 1993.
- Clogg, Richard, *Modern Yunanistan Tarihi*, İletişim Yay., İstanbul 1992.
- Coşar, Simten, “Milliyetçi Liberalizmden Liberal Milliyetçiliğe”, στο Tanıl Bora (επιμ.), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, cilt 4: Milliyetçilik*, İletişim Yay., İstanbul 2003, 718-730.
- Çetinkaya, Y. Doğan, “Orta Katman Aydınlar ve Türk Milliyetçiliğinin Kitleselleşmesi”, στο Tanıl Bora (επιμ.), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, cilt 4: Milliyetçilik*, İletişim Yay., İstanbul 2003, 91-102.
- Demirel, Ahmet, *Ali Şükrü Bey’in Tan Gazetesi*, İletişim Yay., İstanbul 1996.
- Deringil, Selim, *Denge Oyunu-İkinci Dünya Savaşında Türkiye’nin Dış Politikası*, Tarih Vakfı, İstanbul 2003.
- Dünya Savaşları Ansiklopedisi*, cilt 4, Görsel Yay., İstanbul 1988.
- Erten, Bağış & M. Görkem Doğan, “Cumhuriyet’in Cumhuriyet’i: Cumhuriyet Gazetesi”, στο Ahmet İnsel (επιμ.), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, cilt 2: Kemalizm*, İstanbul 2001, 501-517.
- Fırat, Melek, “Yunanistan’la İlişkiler”, στο Baskın Oran (επιμ.), *Türk Dış Politikası*, τόμος I: 1919-1980, İletişim, Κωνσταντινούπολη 2001, 178-193.
- Fırat, Melek, “Yunanistan’la İlişkiler”, στο Baskın Oran (επιμ.), *Türk Dış Politikası*, τόμος I: 1919-1980, İletişim, Κωνσταντινούπολη

2001, 325-356.

Gerçek, Selim Nüzhet, *Türk Matbuatı*, Gezgin Kitabevi, Ankara 2002.

Gönlübol, Mehmet / Cem Sarı et.al, *Olaylarla Türk Dış Politikası I & II*, Alkım Kitabevi Yay., İstanbul 1989.

Gürkan, Nilgün, *Türkiye’de Demokrasiye Geçişte Basın (1945-1950)*, İletişim Yay., İstanbul 1998.

Güvenir, O. Murat, 2. *Dünya Savaşında Türk Basını-Siyasal İktidarın Basını Denetlemesi ve Yönlendirmesi*, Gazeteciler Cemiyeti Yay., İstanbul 1991.

Hirschon, Reneé, *Mübadele Çocukları*, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 2000.

Hobsbawm, Eric, *Kısa 20. Yüzyıl 1914-1991 Aşırılıklar Çağı*, Sarmal Yay., İstanbul 1996.

İnönü, İsmet, *Hatıralar -II. Kitap*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1987.

İnsel, Ahmet (επιμ.), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, cilt 2: Kemalizm*, İletişim Yay., İstanbul 2001.

Kabacalı, Alpay, *Türk Basınında Demokrasi*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1999.

Kabacalı, Alpay, *Başlangıcından Günümüze Türkiye’de Matbaa Basın ve Yayın*, Literatür, İstanbul 2000.

Karaca, Emin, *Türk Basınında Kalem Kavgaları*, Gendaş, İstanbul 1998.

Koçak, Cemil, *Türkiye’de Milli Şef Dönemi, cilt I: 1938-1945*, İletişim Yay., İstanbul 2003.

Koloğlu, Orhan, *Osmanlıdan Günümüze Türkiye’de Basın*, İletişim Yay., İstanbul 1992.

Köktener, Aysun, *Cogito-Bir Gazetenin Tarihi – Cumhuriyet*, YKY, İstanbul 2004.

- Mardin, Şerif, *Türk Modernleşmesi*, İletişim Yay., İstanbul 1999.
- Melzig, Herbert, *Yakın Şarkta Alman Propagandası Hakkında Bir Muhtıra*, Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara 1940.
- Nadi, Nadir, *Perde Aralığından*, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1979.
- Oğuz, Burhan, *Yüzyıllar Boyunca Alman Gerçeği ve Türkler*, Can Matbaa, İstanbul 1983.
- Oral, Fuat Süreyya, *Türk Basın Tarihi II 1919-1965. Cumhuriyet Dönemi*, Oral Yay., Ankara 1968.
- Oran, Baskın (επιμ.), *Türk Dış Politikası, cilt I: 1919-1980*, İletişim Yay., İstanbul 2001.
- Oran, Baskın, “1923-1939 Görelî Özerlik- Dönemin Bilançosu”, στο Baskın Oran (επιμ.), *Türk Dış Politikası, cilt I: 1919-1980*, İletişim Yay., İstanbul 2001, 239-384.
- Öz, Baki, *Bıçağın Sirtında Siyaset-İkinci Dünya Savaşında Türk Dış Politikası*, Can Yay., İstanbul 1996.
- Özdoğan, Günay Göksu, “II. Dünya Savaşı Yıllarında Pan-Türkizm”, στο Faruk Sönmezoğlu (επιμ.), *Türk Dış Politikasının Analizi*, Der Yay., İstanbul 1998, 477-490.
- Özersay, Kudret, “Montreux Boğazlar Sözleşmesi”, στο Baskın Oran (επιμ.), *Türk Dış Politikası, cilt I: 1919-1980*, İletişim Yay., İstanbul 2001, 370-386.
- Özyürek, Esra (επιμ.), *Hatırladıklarıyla ve Unuttuklarıyla Türkiye'nin Toplumsal Hafızası*, İletişim Yay., İstanbul 2001.
- Papailias, Penelope, “Mülteci Belleği veya Bir Yunan Kurumu Üzerine Notlar”, στο Esra Özyürek (επιμ.), *Hatırladıklarıyla ve Unuttuklarıyla Türkiye'nin Toplumsal Hafızası*, İletişim Yay., İstanbul 2001, 267-297.
- Schick, İrvin Cemil & Ertuğrul Ahmet Tonak (επιμ.), *Geçiş Sürecinde Türkiye*, Belge, İstanbul 1998.

- Sertel, Zekeriya, *Hatırladıklarım 1905-1950*, Yaylacık Matbaası, İstanbul 1968.
- Soysal, İsmail, *Cumhuriyet Döneminde Türk Diplomasisi, XII. Türk Tarih Kongresi'nden ayrı basım*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1999.
- Sönmezoğlu, Faruk (επιμ.), *Türk Dış Politikasının Analizi*, Der Yay., İstanbul 1998.
- Timur, Taner, "Batı İdeolojisi, Irkçılık ve Ulusal Kimlik Sorunumuz", *Yapıt Dergisi*, Haziran 1984, 1-24.
- Topuz, Hıfzı, *II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, Remzi Yay., İstanbul 2003.
- Uzgel, İlhan, "Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye", στο Baskın Oran (επιμ.), *Türk Dış Politikası, cilt I: 1919-1980*, İletişim Yay., İstanbul 2001, 306-313.
- Uzgel, İlhan, "Fransa'yla İlişkiler", στο Baskın Oran (επιμ.), *Türk Dış Politikası, cilt I: 1919-1980*, İletişim Yay., İstanbul 2001, 274-291.
- Uzgel, İlhan, "İtalya'yla İlişkiler", στο Baskın Oran (επιμ.), *Türk Dış Politikası, cilt I: 1919-1980*, İletişim Yay., İstanbul 2001, 292-296.
- Uzgel, İlhan, "Almanya'yla İlişkiler", στο Baskın Oran (επιμ.), *Türk Dış Politikası, cilt I: 1919-1980*, İletişim Yay., İstanbul 2001, 297-307.
- Uzgel, İlhan & Ömer Kürkçüoğlu, "İngiltere ile İlişkiler", στο Baskın Oran (επιμ.), *Türk Dış Politikası, cilt I: 1919-1980*, İletişim Yay., İstanbul 2001, 258-276.
- Vatandaş, Celalettin, "Kapsam ve Yöntem Açısından Türk Modernleşmesi", *Yeni Türkiye Cumhuriyet Özel Sayısı IV*, Sayı 23/24 (1998), 1665-1680.
- Yalman, Ahmet Emin, *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim*, cilt 3: 1921-1944, Rey Yay., İstanbul 1970.

Zürcher, Erik Jan, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yay., İstanbul 1999.

Βιβλιογραφία στην αγγλική γλώσσα

Erhan, Cagri (επιμ.), *American Documents on Greek Occupation of Anatolia*, SAM Papers, Ankara 1999.

Frey, Frederick W., *The Turkish Political Elite*, MIT Press, Cambridge, Massachusetts, 1965.

Iatrides, John O. (επιμ.), *Ambassador MacVeagh Reports : Greece, 1933-1947*, Princeton University Press, 1980.

Knox, Macgregor, *Mussolini Unleashed, 1939-1941: Politics and Strategy in Fascist Italy's Last War*, Cambridge University Press, New York 1988.

Koliopoulos, John & Thanos Veremis, *Greece: The Modern Sequel. From 1821 to the Present*, Hurst & Company, London 2004 (2η ανατύπωση διορθωμένη).

Landau, Jacob M., *Pan-Turkism: From Irredentism to Cooperation*, Indiana University Press, Bloomington 1995.

Mallet, Robert, *Mussolini and the Origins of the Second World War 1933-1940*, Palgrave Macmillan, New York 2003.

Mavrogordatos, George Th., *Stillborn Republic: Social Coalitions and Party Strategies in Greece 1922-1936*, University of California Press, 1983.

Mazower, Mark, *The Balkans: From the End of Byzantium to the Present Day*, Phoenix, London 2002.

O'Balance, Edgar, *The Greek Civil War 1944-1949*, Faber and Faber, London 1966.

Özdoğan, Günay Göksu, *The Case of Racism-Turanism: Turkism During Single Party Period, 1931-1944*, Boğaziçi University 1990 (αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή).

Pelt, Mogens, "The Establishment and Development of the Metaxas Dictatorship in the Context of Fascism and Nazism, 1936-41", *Totalitarian Movements and Political Religions*, vol. 2, issue 3 (Winter 2001), 143-172.

Rodogno, David, "Italian Soldiers in the Balkans. The Experience of the Occupation (1941-1943)", *Journal of Southern Europe and the Balkans*, vol. 6, no.2 (August 2004), 125-144.

Salerno, Reynolds M., *Vital Crossroads: Mediterranean Origins of the Second World War, 1935-1940*, Cornell University Press, Ithaca 2002.

Vatikiotis, P. J., *Popular Autocracy in Greece 1936-41. A Political Biography of General Ioannis Metaxas*, Frank Cass, London 1998.

Veremis, Thanos, "1922: Old Themes, New Challenges", (στο συνέδριο στο QEH, 17-20 September 1998), στο http://repository.forcedmigration.org/show_metadata.jsp?pid=fmo:488

Weber, Frank G., *The Evasive Neutral - Germany, Britain and the Quest for a Turkish Alliance in the Second World War*, University of Missouri Press, Columbia, Missouri, 1979.

Weisband, Edward, *Turkish Foreign Policy 1943-1945*, Princeton University Press, 1973.

Ιστοσελίδες

www.linguee.com (πρόσβαση 21 Ιουνίου 2015).

www.rhodeslibrary.gr (πρόσβαση 28 Ιουνίου 2015).

Ευρετήριο ονομάτων

Cadogan, Alexander, [1](#)
Clogg, Richard, [1](#)
Crozat, C., [1](#)
Frey, Frederick, [1](#)
Hirschon, Renée, [1](#)
Hobsbawm, Eric, [1](#), [2](#)
Hugessen, πρέσβης, [1](#), [2](#), [3](#)
Knox, MacGregor, [1](#), [2](#), [3](#)
Koçak, Cemil, [1](#), [2](#)
MacVeagh, [1](#), [2](#)
Pelt, Mogens, [1](#), [2](#)
Weber, Frank G., [1](#)
Weisband, Edward, [1](#), [2](#)
Zogu, βασιλιάς, [1](#)
Zürcher, Erik Jan, [1](#)
Αγασγουλαρί, Μεχμέτ Αλί, [1](#)
Αλαντάρ, Οζντέν Ζεϋνέπ, [1](#)
Αλί Πασά, Μεχμέτ, [1](#)
Αντασάλ, Χάσιμ, [1](#)
Αράς, Τεβφίκ Ρουσοτού, [1](#)
Αρμάογλου, Φαχίρ, [1](#), [2](#), [3](#), [4](#), [5](#)
Αρσλάν, Εμρέ, [1](#), [2](#), [3](#)
Αταλάν, Μπεσίμ, [1](#)
Ατάυ, Φαλίχ Ριφκί, [1](#), [2](#), [3](#), [4](#)
Αϋντεμίρ, Σεβκέτ Σουρέιγια, [1](#), [2](#), [3](#)
Αϋντίν, Μουσταφά, [1](#)
Αχισκάλ, Λεμάν, [1](#)
Βενιζέλος, Ελευθέριος, [1](#), [2](#), [3](#), [4](#), [5](#), [6](#), [7](#), [8](#), [9](#), [10](#), [11](#), [12](#), [13](#), [14](#)
Βερέμης, Θάνος, [1](#), [2](#), [3](#), [4](#)
Γιαλμάν, Αχμέτ Εμίν, [1](#), [2](#), [3](#), [4](#)
Γκαίμπελς, [1](#)

Γκέρεντε, Χουσερέφ, [1](#)
Γκιουβενίρ, (Οσμάν) Μουράτ, [1](#), [2](#), [3](#), [4](#), [5](#)
Γκιουντούζ, Ασήμ, [1](#)
Γκιουρκάν, Νιλγκιούν, [1](#), [2](#)
Εζινέ, Τζελαλεντίν, [1](#)
Εμπουζιγιά, Βελίντ, [1](#), [2](#), [3](#), [4](#), [5](#), [6](#), [7](#), [8](#), [9](#), [10](#), [11](#), [12](#), [13](#)
Εμπουζιγιά, Ζιγιάντ, [1](#)
Εμπουζιγιά, Ταλχά, [1](#)
Εμπουζιγιά, Τεβφίκ, [1](#), [2](#), [3](#), [4](#), [5](#)
Ερκιλέτ, Χουσονού, [1](#), [2](#)
Ερντέν, Φουάτ, [1](#)
Εσμέρ, Αχμέτ Σιουκρού, [1](#)
Ζιγιά, Χ., [1](#)
Ινονού, Ισμέτ, [1](#), [2](#), [3](#), [4](#), [5](#), [6](#), [7](#), [8](#), [9](#), [10](#), [11](#), [12](#), [13](#), [14](#), [15](#), [16](#), [17](#), [18](#), [19](#), [20](#)
Ιόργκα, Νικολάε, [1](#), [2](#)
Ιχσάν, Μουβαφάκ, [1](#)
Καμπατζαλί, Αλπάυ, [1](#), [2](#), [3](#), [4](#), [5](#)
Καρατζάν, Αλί Νατζί, [1](#), [2](#)
Καφαντάρης, Γεώργιος, [1](#)
Κεμάλ, Μουσταφά Ατατούρκ, [1](#), [2](#), [3](#), [4](#), [5](#), [6](#), [7](#), [8](#), [9](#), [10](#), [11](#), [12](#), [13](#)
Κεμάλ, Ναμίκ, [1](#), [2](#)
Κολιόπουλος, Ιωάννης, [1](#), [2](#), [3](#), [4](#), [5](#), [6](#)
Κόλογλου, Ορχάν, [1](#), [2](#)
Κωνσταντίνος, βασιλιάς, [1](#)
Μαυρογορδάτος, Γιώργος, [1](#), [2](#)
Μαχμούτ Β', [1](#)
Μεταξάς, Ιωάννης, [1](#), [2](#), [3](#), [4](#), [5](#), [6](#), [7](#), [8](#), [9](#), [10](#), [11](#), [12](#), [13](#), [14](#), [15](#), [16](#), [17](#), [18](#), [19](#), [20](#), [21](#), [22](#), [23](#), [24](#), [25](#), [26](#), [27](#), [28](#), [29](#), [30](#), [31](#), [32](#), [33](#), [34](#), [35](#), [36](#), [37](#), [38](#), [39](#), [40](#), [41](#), [42](#), [43](#), [44](#), [45](#), [46](#), [47](#), [48](#)
Μολότοφ, Βιατσεσλάβ Μ., [1](#), [2](#), [3](#)
Μουσσολίνι, Μπενίτο, [1](#), [2](#), [3](#), [4](#), [5](#), [6](#), [7](#), [8](#), [9](#), [10](#), [11](#), [12](#), [13](#), [14](#), [15](#), [16](#), [17](#), [18](#), [19](#), [20](#), [21](#), [22](#), [23](#), [24](#), [25](#), [26](#), [27](#), [28](#), [29](#)
Μπαγιάρ, Τζελάλ, [1](#), [2](#), [3](#)
Μπαμπάν, Τζιχάτ, [1](#)
Μπαντόλιο, Πιέτρο, [1](#), [2](#), [3](#), [4](#), [5](#), [6](#), [7](#), [8](#), [9](#), [10](#), [11](#)
Μπασιάκ, Ισμαήλ Χακκί, [1](#)
Μπέη, Αλί Σιουκρού, [1](#)
Μπενίτζε, Ετέμ Ιζέτ, [1](#)
Μπεντί, Σερβέρ, [1](#)

Μπερκές, Νιγιαζί, [1](#), [2](#), [3](#), [4](#)
Μπιλγκέ, Σουάτ, [1](#)
Μπόρις, βασιλιάς, [1](#), [2](#), [3](#), [4](#)
Ναζίφ, Σουλεϋμάν, [1](#)
Ναντί, Γιουνούς, [1](#), [2](#), [3](#), [4](#)
Ναντί, Ναντίρ, [1](#), [2](#), [3](#)
Ντερινγκίλ, Σελίμ, [1](#), [2](#), [3](#)
Ντογρούλ, Ομέρ Ριζά, [1](#), [2](#)
Ντορνουντζού, Χαλίλ Λουτφού, [1](#)
Οζ, Μπακί, [1](#), [2](#), [3](#), [4](#), [5](#)
Οζάλπ, Καζίμ, [1](#)
Όζντογαν, Γκιουνάυ Γκιοκσού, [1](#), [2](#), [3](#)
Οκυάρ, Αλί Φετχί, [1](#)
Οράλ, Φουάτ Σουρέγια, [1](#)
Ορμπάν, Ραούφ, [1](#)
Ουλόνναη, Ρεφί Τζεβάντ, [1](#)
Ουνβέρ, Σουχέυλ, [1](#)
Παπάγος, Αλέξανδρος, στρατηγός, [1](#), [2](#), [3](#), [4](#), [5](#), [6](#), [7](#), [8](#), [9](#), [10](#), [11](#), [12](#)
Πλαστήρας, στρατηγός, [1](#), [2](#)
Πράσκα, Βισκόντι, [1](#), [2](#), [3](#)
Ρίμπεντροπ, [1](#), [2](#), [3](#)
Σακίπ, Σουχά, [1](#), [2](#)
Σαλαζάρ, Αντόνιο, [1](#)
Σαμπίς, Ιχσάν, [1](#), [2](#), [3](#), [4](#), [5](#)
Σαντουλλάχ, Νατζί, [1](#), [2](#), [3](#)
Σαράτσογλου, [1](#), [2](#), [3](#)
Σαϋντάμ, Ρεφίκ, [1](#)
Σαφά, Πεγιαμί, [1](#), [2](#), [3](#), [4](#), [5](#)
Σερτέλ, Ζεκερία, [1](#), [2](#), [3](#), [4](#), [5](#), [6](#), [7](#), [8](#), [9](#), [10](#), [11](#), [12](#), [13](#), [14](#), [15](#), [16](#), [17](#)
Σερτέλ, Σαμπιχά, [1](#), [2](#), [3](#), [4](#), [5](#), [6](#), [7](#), [8](#), [9](#)
Σερτέλ, Σεβίμ, [1](#), [2](#), [3](#)
Σινάνογλου, Ρουβέντα, [1](#)
Σινασί, Ιμπραήμ, [1](#), [2](#), [3](#), [4](#), [5](#), [6](#)
Σοντού, στρατηγός, [1](#)
Σοϋλεμέζογλου, Γκαλίπ Κεμαλί, [1](#)
Σοϋσάλ, Ισμαήλ, [1](#), [2](#)
Στάλιν, [1](#), [2](#)

Τάνπιναρ, Αχμέτ Χαμντί, [1](#)
Τανσού, Σ. Ναφίζ, [1](#)
Τεβφίκ, Ζιγιά, [1](#)
Τζακομίνι, [1](#)
Τιμούρ, Τανέρ, [1](#), [2](#)
Τογκάυ, Μουχαρέμ Φεϋζί, [1](#), [2](#)
Τοπούζ, Χιφζί, [1](#), [2](#), [3](#), [4](#), [5](#)
Τουρκκάν, Ρ. Ογούζ, [1](#)
Τσαγλάρ, Μπεχτοέτ, [1](#)
Τσακμάκ, Φεβζί, [1](#)
Τσαλδάρης, [1](#), [2](#)
Τοβέτκοβιτς, Γιουγκοσλάβος Πρωθυπουργός, [1](#), [2](#)
Τσετίνκαγια, Ντογάν, [1](#)
Τσιάνο, [1](#), [2](#), [3](#)
Τσιμέν, Γιασάρ, [1](#)
Τσώρτσιλ, [1](#), [2](#), [3](#), [4](#), [5](#), [6](#), [7](#), [8](#)
Χαλίλ, Μουκριμίν, [1](#)
Χαλίντ, Ρεφίκ, [1](#), [2](#)
Χατζόπουλος, Κωνσταντίνος, [1](#), [2](#)
Χίτλερ, Αδόλφος, [1](#), [2](#), [3](#), [4](#), [5](#), [6](#), [7](#), [8](#), [9](#), [10](#), [11](#), [12](#), [13](#), [14](#), [15](#), [16](#), [17](#), [18](#), [19](#), [20](#)